

Ευρώπαι Családtudományi Szemle

Időszakosan megjelenő elektronikus folyóirat

VI. évfolyam 2025. 1. szám

EURÓPAI CSALÁDTUDOMÁNYI SZEMLE

A folyóirat neve angolul:

European Family Science Journal

Az Európai Családtudományi Társaság folyóirata

Alapítás éve: 2014.

VI. Évfolyam – 2025. 1. szám

Kiadó: Európai Családtudományi Társaság

Székhelye: 1223 Budapest, Gyula vezér út 47/B, III. emelet 8.

Kiadásért felelős személy: Czettele Győző

Főszerkesztő: Czettele Győző

Szerkesztőbizottság tagjai:

Dr. Balásházy Imre

Dr. Botos Katalin

Dr. Farkas Péter

Fekete Tamás

Dr. Habány Leventéné Dr. Oroszi Zsuzsanna

Horváth Júlia Borbála

Dr. Krajsovsky Gábor

Krúdy Tamás

Dr. Len Adél

Dr. Mihalec Gábor

Dr. Nagykáldi Zsolt

Dr. Perczel-Forintos Dóra

Dr. Surányi-Vadas Tímea

Dr. Tomka Ferenc

Dr. Varga Zs. András

Szerkesztőbizottság elnöke:

Dr. Pári András

Szerkesztőség:

Czettele Győző

1223 Budapest, Gyula vezér út 47/B, III. emelet 8.

szerkesztoseg@ecssz.eu

A folyóirat honlapja:

www.ecssz.eu

Nemzetközi azonosítószáma:

HU ISSN 2064-8006

*„A boldog családok jelentik a jövőt”***A folyóiratról**

A párkapcsolat, a házasság és a család témakörei az emberi élet legelemibb kérdéseit ölelik fel. Az ember legmélyebb vágyait nem képes kielégíteni semmi, ami kevesebb, mint a nő és a férfi egysége, és ez a párkapcsolati, házassági egység a társadalom legfontosabb erőforrása. A párkapcsolati szokásoknak életbevágó a jelentősége a házasságra és a családra nézve. Amilyen a házasság és a család, olyan a kultúra. A másik tisztelete és szeretete nélküli szexuális viselkedéstípusok elterjedése összezavarhatja az emberi létezés fő útjait. Amikor a szexualitás a szeretetre irányul, akkor olyan boldog házasságokat, családokat és virágzó kultúrákat épít, amelyek elismerik minden egyes személy végtelen értékét.

Az utóbbi évtizedekben Európában e kérdéskörre meglehetősen eltérő válaszok lelhetők fel. E folyóirat felületet nyit azon érdeklődők és szakemberek számára, akiknek fontos a család, s akik szeretnék, hogy majd gyermekeik is boldog családban élhessenek.

Szerzőinknek

Az Európai Családtudományi Szemle (ECSSZ), mint elektronikus folyóirat, lehetőséget biztosít a párkapcsolatok, a házasság és a család témaköreikhez tartozó írások, tanulmányok és szakcikkek megjelentetésére. Az ECSSZ célul tűzte ki a család körüli válság okainak és a lehetséges kiutaknak a keresését, valamint elemzését. A publikálásra szánt anyagok lehetnek: (i) a szerzők máshol még meg nem jelent saját írásai, vagy ha már megjelentek, akkor e másodkiadáshoz az előző kiadó beleegyezése szükséges, (ii) már publikált anyagok összefoglalói vagy fordításai, és (iii), beszámolók, ismertető, vélemények, interjúk.

A kéziratokat e Folyóirat sablonjának megfelelő formátumban e-mail-ben kérjük beküldeni a szerkesztoseg@ecssz.eu e-mail címre. A cikk sablon a honlapról letölthető: [ECSSZ Cikk sablon](#).

A folyóirat jellegének megfelelő és közlésre alkalmasnak talált kéziratokat lektoráltatjuk. A kéziratok leadási határideje folyamatos, a megjelenés a sikeres lektorálást követően megtörténik. A folyóirat egyes számainak megjelenési ideje egyelőre nem becsülhető pontosan.

A kézirat beküldésekor a (levelező) szerzőnek javasolt egy kitöltött "Kézirat benyújtási nyilatkozatot"-ot is csatolnia. A nyilatkozat a honlapról letölthető: [ECSSZ Nyilatkozat](#).

TARTALOM***Tanulmányok***

Dr. Habány Levente és Dr. Habány Leventéné Dr. Oroszi Zsuzsanna: A házasság fokozott alaptörvényi védelmének igénye	6
Muzslai Gábor: A párkapcsolat és a házasság gerincét meghatározó tényezők – Miért kell tanulni a párkapcsolatot, miért érdemes készülni a házasságra?	14
Muzslainé Nagy Etelka: A fiatalok értékrendi útkeresése és a szexualitás a párkapcsolat kérdésében	33
Papházi Tibor: Gyermekvállalás, gyermektervezés	48
Dr. Puskás Balázs: Szexuális nevelés és a gyermek boldogsága	79
Dr. Rézné Vitus Csilla: A jövőre hangolva – A „Boldogabb családokért”® Családi Életre Nevelés (CSÉN) program, mint a JELEN innovációja a JÖVŐ családjaiért	94
Nagy Péter: Átfogó keresztény intézményi nevelési program kidolgozásának szükségessége – Egy átfogó nevelési program rövid bemutatása	130

Véleménycikk

Dr. Krajsovsky Gábor: A gender-woke-LMBTQ ideológia, amely a családot, mint értéket, intézményt, a társadalom alapsejtjét romboló agresszív politika	143
--	-----

Tanulmányok

A házasság fokozott alaptörvényi védelmének igénye

Dr. Habány Levente, Dr. Habány Leventéné Dr. Oroszi Zsuzsanna
Budapest

*„[A] házasság nem merőben jogi, s
nem merőben ethikai intézmény,
hanem a legbensőbb emberi
együttélésnek, életszövetségnek a
társadalomban létrejött,
definiálhatatlan elemekből álló
létalakja.”¹*

A teremtett világ bipolaritásának szakrális megalapozottságát és ennek következményeit a konzervativizmussal és a zsidó-keresztény hagyomány iránti részrehajlással aligha vádolható vallástörténeti kutatások az elmúlt két évszázad során mélységében feltárták és bizonyították. „Az archaikus család több volt pusztán természeti társulásnál: vallási megalapozottságú intézmény volt. A nagy keleti világnézetek számára ugyanúgy, mint az antikvitás embere idejében a ritualizálás keretei közt a házasság misztérium jellege domborodott ki, melyen keresztül – és itt hangsúlyozottan a férfi és nő egyesülésének tényszerűségéből következően és élményén keresztül – a férfiúi és női kozmikus megfeleléseknek (az Égnek és a Földnek) tudatos átélése vált bárki számára elérhetővé, ezáltal a transzcendens élmény alanyává².

A kereszténység alaptanítása, hogy a házasság szentség és transzcendentális megalapozottságú. „A kereszténység a házasságot «kis Egyháznak» tekinti, amelyben a Szentlélek alászállása (epiklézis) egyesíti a férfit és nőt «egy testté». A házasság ezáltal spirituális gyakorlat, nem egyszerűen két ember megegyezése, hanem Isten akaratának kifejeződése”³.

Európában a házasság intézményének szabályozása kánonjogi gyökerű⁴. A Katolikus Egyház Törvénykönyve 1055. kánon meghatározása szerint „a házasság az a szövetség, amelyben a férfi és a nő az egész élet olyan közösségét hozza létre egymással, amely természeténél fogva a házaspár javára, gyermekek nemzésére és nevelésére irányul”⁵.

A szekularizáció következtében az állam által alkotott intézményi fogalom meghatározás csak azokat az elemeket tartalmazza, amelyekhez a társadalom egésze szempontjából az államnak valamilyen érdeke fűződik, és abban a vonatkozásban értéket tulajdonít neki. Ezzel

¹ Dr. Buday Jenő (1902): A házasság társadalmi védelme, 3. oldal. *Politzer Zsigmond kiadása*, Budapest.

² Julius Evola (2000): A szexus metafizikája, 247. oldal. *UR kiadó*, Budapest.

³ Marriage, divorce and remarriage in the orthodox church, by Bishop Athenagoras (Peckstadt) of Sinope. International Congress Catholic University of Leuven (18-20 April 2005)

⁴ Erdő Péter (1991): Egyházjog, 398. oldal. *Szent István Társulat*, Budapest.

⁵ CIC 1055. kánon. Egyházi Törvénykönyv, 175. oldal (ford. Erdő Péter) (1984): *Szent István Kiadó*, Budapest.

történelmileg hozzá is járult a házasságfogalom kiüresítéséhez⁶. Az Alaptörvény L. cikkének hatályos szövege: „Magyarország védi a házasság intézményét mint egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget” – semmi többlet tartalmat nem mutat a Ptk. élettársi kapcsolat fogalmához képest⁷. Azáltal, hogy az Alaptörvény intézményvédelemben részesíti, a házasság privilegizált helyzetben van, ami azt jelenti, hogy „a törvényhozónak kötelessége olyan jogi környezet létrehozása, amely polgárait arra ösztönzi, hogy a lehetséges együttélési formák közül a házasságot válasszák”⁸. Hogyan tudja az állam ezt a kötelezettségét teljesíteni, ha a konkuráló együttélési formák kötetlensége jóval vonzóbb a ma emberének, aki irtózik a kötöttségektől? Ahogy a zsinati enciklika is megállapítja: „[az emberek] a keresztény erkölcs aszketikus jellegét elviselhetetlen kihívásnak látják az egyén boldogsága szempontjából”⁹. A de facto élettársi kapcsolatok számbeli növekedésének éppen az az oka, hogy „a de facto élettársak a házastársakhoz hasonlóan, rendszerint gyermekekkel együtt családot alkotva élnek, ugyanakkor mindezt a házassághoz képest kisebb kötöttségek között kívánják megélni”¹⁰.

A házasság szakralitásának elvételével a modern ember számára e közösség legitimitásának alapja az érzelem lett, létrejöttének okát a „szerelem erejében” vélte megtalálni újra¹¹. Ugyanakkor a jog az érzelmek különböző fajtáit és azok intenzitását nem tudja jogi tényként értékelni. Általános emberi tapasztalatunk, hogy az érzelmek dinamikusak, változóak, de ez a változás nem feltétlenül jelent romlást; gazdagodást is hozhat, hiszen az érzelmek formálhatóak is. Más együttélési formákkal szemben a házasság adja azt a keretet, amelyen belül az érzelmek gazdagodása és fejlődése is megvalósulhat, mert a de facto együttélésekkel ellentétben a tartósság, stabilitás és szolidaritás¹² iránti társadalmi igény a házasság intézménye által biztosított.

A házasság intézményére a jog kétféleképpen tekint. Az elterjedtebb felfogás a szerződés-elmélet, amely a házasságot kötelmi viszonyként értelmezi¹³. A kötelmi viszonyt történetileg a

⁶ „[...] alapvető feszültséget okozhat, ha a házasság fogalmának jelentése az állam által alkotott jogban lényegesen eltér attól a jelentéstartalomtól, amelyet a házasság intézménye hagyományosan hordoz, és amely a hatályos egyházjogban is kifejezésre jut. [...] komolyan veszélyeztetik a házastársi kapcsolat és a család társadalmi súlyát és értékét”. Szuromi Szabolcs Anzelm: Az egyházi házasságra vonatkozó kánoni előírások történetének vázlata. *Iustum Aequum Salutare*, IV. 2008/3. 48. o.

⁷ Ptk. 6:514. (1) Élettársi kapcsolat áll fenn két olyan, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben (a továbbiakban: életközösség) együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata, és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri kapcsolatban.

⁸ 154/2008 (XII.17.) AB határozat

⁹ Az Ortodox Egyházak Nagy és Szent Zsinatának Enciklikája, 2016. V. fejezet 10. pont

¹⁰ Kriston Edit (2022): Szerződési szabadság a családi vagyoni jog klasszikus szerződéseiben, 46. oldal. *Bibor Kiadó*, Miskolc.

¹¹ Frivaldszky végletekig szubjektivizált és relativizált tartalmú fogalmakként írja le a szerelem és szeretet szavakat. (Frivaldszky (2020): A házasság és a család jogfilozófiája, *Európai Családtudományi Szemle*, III. évf. 2020./2, 123. o.)

¹² Schanda (2008): A házasság intézményének védelme a magyar alkotmányjogban. *Iustum Aequum Salutare* IV. 2008/3. 71. old.

¹³ Különösen kidomborítja Frivaldszky (2020): A házasság és a család jogfilozófiája, *Európai Családtudományi Szemle*, III. évf. 2020./2, 123. o.

germán jogi felfogás hangsúlyozta leginkább¹⁴. A másik megközelítésben a házasság együttműködés alapú.

A szerződés-elmélet szembenálló feleknek tekinti a házastársakat. Házasságképe azt sugallja, hogy a felek azért tesznek a házasságért, hogy cserébe kompenzációt kapjanak. Ha úgy tekintünk a házasságra, mint egy magánjogi szerződésre, amit a másokra való tekintet nélkül ott lehet hagyni (pl. érdekmúlás), akkor messze kerülünk attól, hogy felelős felek alkossanak stabil családokat, akik úgy tekintenek egymással való kapcsolatukra, mint egy hosszú távra vállalt állapotra, amiben mindenki érdekelt, és egyéni érdekén túl áldozatot is tud hozni a családért¹⁵. Kötelmi jogi szemléletben, ha mindenképpen létező formát akarnánk felismerni benne, a házasság inkább személyegyedítő társasági formának tűnik, leginkább a polgári jogi társaság fogalma fedti le „Polgári jogi társasági szerződéssel a felek (a továbbiakban: tagok) arra vállalnak kötelezettséget, hogy közös céljuk elérése érdekében együttműködnek, a közös cél megvalósításához szükséges vagyoni hozzájárulást teljesítenek, és tevékenységük kockázatát közösen viselik¹⁶.” A szerződés-alapú polgári házasságokkal természeténél fogva az a baj, hogy felbonthatatlanságról, új minőségről nem beszélhetünk. A két fél különálló marad egy szerződésen belül, a jog mindig így tekint rájuk, s ez gyökeresen ellenkezik a házasság, mint szentség és két ember egységének felfogásával.

Ezzel szemben az együttműködési elmélet számára a házasság olyan intézmény, ami a megszabott törvényi kereteken belül elsősorban a felek személyes kapcsolatán alapul, méltányosság és szolidaritás jellemzi, a felek a jogviszony egyazon oldalán állnak, és csak a személyes jogviszonyok mellett kapcsolódnak hozzá vagyoni jogkövetkezmények¹⁷.

Ezekből a megközelítésekből hiányzik a házasság szövetségi jellegének hangsúlyozása, annak az új minőségnek az elismerése, ami a két különmű ember egységéből ezáltal létrejön. A házasság mint szövetség: lehetőség a szellemi, lelki, fizikális szinergiák kiépítésére és kiaknázására önmaguk, családjuk és a társadalom javára¹⁸.

Mik azok az ismérvek és elvárások, amik miatt úgy tekintünk erre az évezredek intézményre, mint a létezést segítő és az egyént kiteljesítő életformára? A házasságról sok írás született szociológiai, jogi, teológiai, stb. megközelítésben. A társadalmat alkotó egyének tapasztalata sok esetben nem látja igazolva a házasságról és a családról alkotott ideálkép megvalósíthatóságát. A marxista szemléletnek könnyű dolga volt ezekre a negatív élményekre, tapasztalatokra alapítani gondolkodását, és kijelenteni, hogy a házasság a kizsákmányolás

¹⁴ Szuromi Szabolcs Anzelm (2008): Az egyházi házasságra vonatkozó kánoni előírások történetének vázlata. *Iustum Aequum Salutare*, IV. 2008/3. 42. o.

¹⁵ „A házasság és a család mai válsága a szabadság és felelősség válságának, az énközpontú önmegvalósításba való belesüllyedésnek, az egyén önteltségével, önelégültségével és autonómiával való azonosulásnak, valamint a férfi és nő közötti egyesülés szentségi jellege elvesztésének következménye. Mindezt az okozza, hogy feledésbe ment a szeretet áldozatos moralitása. Az Ortodox Egyházak Nagy és Szent Zsinatának Enciklikája, (2016): III. fejezet 7. pont

¹⁶ Ptk. 6:498.§

¹⁷ Molnár Sarolta Judit (2022): A házasság intézményének perspektívái (Doktori értekezés), 68. oldal. *Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar – Pázmány Press*, Budapest. DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2018.007.

¹⁸ „Az „egy test” szavak alatt az Úr örök egzisztenciális egyesülést értett, nem csupán érzelmi, hanem testi, lelki és szellemi, tehát az élet minden vetületét átfogó eggyé válást.” X. János Antiokhia és az egész Kelet pátriárkájának 2019. november 8-i enciklikája (ford. Habány Levente)

terepe, alapsejtje¹⁹. Ezzel szemben a természetjog értékközpontú szemlélete nem romboló, megsemmisítő szándékkal, hanem támogató, létét, értékét elismerő megközelítéssel áll ki az intézmény mellett. A jog azonban önmagában – mivel elsődlegesen konfliktusmegoldó, érdekegyeztető szerepe van – nem is vállalkozhat arra, hogy a házasság megéléséhez, kiteljesítéséhez, gazdagításához az életviszonyok teljességét lefedő szabályrendszereket hozzon létre, és ezeket úgy működtesse, hogy a házaspár boldognak, elégedettnek érezhessék magukat. „Két ember házassága is rendelkezik egy olyan érinthetetlen lényeggel, mely a jog számára láthatatlan és szabályozhatatlan.”²⁰ A jognak is számos, olykor egymással ütköző, különböző tudományos megalapozottságú megközelítést kell figyelembe vennie egy-egy jelenség értékelésénél.

A házasságról, és az általa hordozott értékekről alkotott kép teljesebbé tételéhez egy eddig magyar nyelven nem ismert, a legmodernebb társadalmi jelenségekre reagáló főpásztori levelet fordítottunk le²¹. Ezen a szövegen keresztül szeretnénk rámutatni a házasság látható, de jogilag nem mindig értékelt elemeire. A körlevél formailag a keresztény házasságokról szól, de felmutatott értékeit a nem hívő házasságban élők is gazdagodásukra használhatják. Ne feledjük azonban, hogy a házasságkötéssel nem automatikusan kapjuk meg a házasság jótékony, előnyös, erősítő, védelmi hatásait, hanem a házaspár részéről hozzáadott, felvállalt felelősségek és törekvések révén van lehetőségünk ezeket kibontakoztatni. A meglévő érzelmi alap segít ebben a folyamatban.

A házasság megjeleníti a társadalom különböző szintjei számára a házaspár – egy férfi és egy nő életre szóló – egybetartozását. Közösségükben két különálló személyiség dinamikus kölcsönhatásba lép, és ezáltal egységet képesek létrehozni. A házaspár egymásra tekintettel, és az őket összekötő érzelmi alap segítségével önként vállalják az élet nehézségeit is, készek szeretetükkel, önfeláldozással a másik szolgálatára is (ide tartozik segíteni egymást a szenvedélyek elleni küzdelemben). Kapcsolatuk folyamatos fenntartásának igénye kifejeződik a rendszeres, közös értékeket kereső kommunikációjukban, abban, hogy egymást támogatják a külvilággal való érintkezés során, és annak hatásainak feldolgozásában. Egymás iránti viszonyulásukat az odafigyelés, a másik meghallgatása, a párbeszéd jellemzi, megadva a másik fél számára a közlés örömét. A házastársi kommunikációban megadható és megtapasztalható a szükséges érzelmi, lelki támogatás. Fontos, hogy mindenről közösen döntsenek, és a közös döntések mentén, azoknak engedelmességgel képviseljék önmagukat és a házasságukat. Közös döntéseik számukra egységes szabályrendszert hoznak létre, segítve helyes és szeretetteljes működésüket. Rájuk jellemző szabályrendszerüket egymás közötti viszonyukban és a külvilág felé is érvényesítik, ezzel védelmet nyújtva egységüknek. E normáknak való engedelmség megmutatja egymás iránti tiszteletüket, szeretetüket, megbecsülésüket, és segíti őket a konfliktusok feloldásában és problémák kezelésében. Kölcsönös engedelmségük révén mindketten betöltik szerepüket és hivatásukat a családban. Ez megköveteli bizonyos erények kimunkálását: hűség (nem csak a testiségre kiterjedően, hanem a közös értékekre, közös

¹⁹ Frivaldszky János (2008): A házasság és a család: elnyomó hatalmi viszonyok, avagy a jog relacionális jellegének prototípusai? In: *Iustum Aequum Salutare*, 2008/3. 7-29.

²⁰ Schanda: A házasság intézményének védelme (2008). In: *Iustum Aequum Salutare*, 2008/3. 65-73.

²¹ X. János pátriárka A család az élet öröme című (Family – The Joy of Life) enciklikájának (2019) teljes szövege a <https://tiszteleszo.webnode.hu/csaladvedelem/> honlapon érhető el.

döntésekre vonatkozóan is), türelem, kedvesség, alázat, megbocsátás, bocsánatkérés képessége, áldozathozatal, bizalom, őszinteség, egyenesség.

A házasság egyik legfőbb célja a családalapítás és gyermekvállalás. A gyermeknevelés és az utódokról való gondoskodás segíti a házaspár lelki növekedését, és együttműködésre készíti őket. Ezáltal megélhetővé válik az apai és anyai szerepek betöltése iránti vágy. A gyermek érzelmi, lelki, szellemi, testi (ideértve: szexuális) neveléséhez kapcsolódó feladatok ösztönzik a közös felelősségvállalást, közös döntéshozatalt, a gyermekek és saját maguk feletti kontrollt, illetve felügyeletet. A családban megvalósulhat az ésszerű és mások igényeit figyelembe vevő, takarékos, a méltó élethez szükséges és hasznos javakra koncentráló gazdálkodás. A gyermekek nevelése révén a szülőben tudatosulnak az értékei, az azokhoz való viszonya és az érvényesítésükre vonatkozó késztetése. A család életben tartja azt a vágyunkat, hogy nyitottak és kíváncsiak legyünk egymásra és másokra.

Természetjogi megközelítésben a házasság természetes és egyetemes intézmény, amely megelőzi a pozitív jogot. Nem a jogi valóság terméke, törvény nélkül is létező.²² Férfi és nő teljes egyesülése az alapja a család fogalmának, s ennek „intézményesülése a társadalommá válás első lépcsője”²³. A jog a házasság fogalmát, alanyait, a családi jogviszony jellegzetességét, tartalmi elemeit, az abban megélt konfliktusokat társadalmi célhoz kötötte²⁴ értelmezi, gondolkodik róluk, szabályozza. A házasságra vonatkozó szabályokat a családjogon belül találjuk. A családra, házasságra mint speciális viszonyokra vonatkozó rendelkezések vannak az Alaptörvényben (pl.: itt található a házasság intézményének magfogalma), a Ptk. Negyedik Könyvében, a családok védelméről szóló törvényben, az anyakönyvi eljárásról szóló törvényben, a gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról szóló törvényben. De találhatóunk a családot védő, és a család diszfunkcionális működésével kapcsolatos igazgatási szabályokat a Polgári Perrendtartásban (a Különleges eljárások között), a büntetőjogban, munka-, szociális-, társadalombiztosítási jogban, közigazgatási és nemzetközi jogban. A Ptk. Családjogi Könyvének elején megtaláljuk az általános magánjogi elvektől eltérő, vagy azt kiegészítő, csak a családjogra jellemző alapelveket, amelyekben hangsúlyt kap a törvényi védelem a (4:1.§) (1)-ben. „A törvény védi a házasságot és a családot.” Ezen túl rögzítésre kerül: a családi és egyéni érdek összhangjának elve a családjog tekintetében, a gyermek érdekének védelme, a házastársak egyenjogúságának elve, a méltányosság és gyengébb fél védelmének elve. A Ptk. Negyedik, Családjogi Könyvének szabályozási köre 3 nagy területre terjed ki: házasság, család/rokonság, gyámság tárgykörére. A házasság intézményével kapcsolatosan rendelkezik a törvény a házasságkötésről, a házasság érvénytelenségéről, a házasság megszüntetéséről, a házastársak személyi viszonyairól, a házastársi tartásról és a házassági vagyonjogról. „A házasság azért is összetett jogintézmény, mert az egyik legintimebb személyi viszonyok kérdéseit egyesíti vagyoni kérdésekkel, így kötelmi és dologi jogokkal, de szorosan kapcsolódik az örökléshez is.”²⁵ A családjogi jogviszonyok jellemzője, hogy az

²² Molnár Sarolta Judit (2022): A házasság intézményének perspektívái (Doktori értekezés), 27. oldal *Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar – Pázmány Press*, Budapest. DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2018.007.

²³ Ua. 27. oldal.

²⁴ Ua. 28. oldal.

²⁵ Molnár Sarolta Judit (2022): A házasság intézményének perspektívái (Doktori értekezés), 36. oldal *Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar – Pázmány Press*, Budapest. DOI:

erkölcsi normák, értékek szerepe hangsúlyos, az állami beavatkozás iránti igény mérsékelt, közvetlen állami kényszer nem mindig alkalmazható.²⁶

A házastársak személyi viszonyai (IV. cím, III. fejezet) Általános rendelkezések előírják „közös céljaik érdekében” az együttműködési és támogatási kötelezettséget (ez jelent személyes és vagyoni jellegű kötelezettségeket), s a hűséget, amelyet a jog nem csak a szexuális kapcsolatra szűkít, hanem érti alatta az összetartozás megélését és a szolidaritás gyakorlását is. Az Általános rendelkezések biztosítják a házastársak számára a közös (a házaselet és a család ügyeiben) és önálló (személyüket érintő ügyekben) döntés jogát, a család érdekeire figyelemmel. Döntéseik során figyelembe kell venniük gyermekük és egymás érdekeit is. A lakóhely megválasztás joga illeti meg őket, de ezt egymással egyetértésben kötelesek gyakorolni. A házastársak névjoga az önazonossághoz való jog részjogosítványa²⁷. A házastársi tartás szabályai a házassági életközösség megszűnése esetén válnak a megoldandó jogi döntések eszközeivé. A házassági vagyonjog a közös élet gazdasági alapját biztosítja, illetve válás esetén a vagyonmegosztásról rendelkezik.

Összefoglalóan elmondható, hogy a családjog a házastársak viszonyát két különálló személy olyan viszonyaként értelmezi, amelyben egyenként az életközösség megteremtése és fenntartása érdekében individuális alapjogaik önkéntes korlátozását valósítják meg.

A házasság célorientált közösség. Célja a közösség fenntartása és gyarapítása, tagjai jólétének biztosítása. Ez az, ami állami szempontból igazolja védelmének igényét. Az állam az emberi közösségek együttélésében a kapcsolat tartós jellegét tudja értékelni, és a konkuráló tartós jellegű kapcsolatok²⁸ közül a házasságot azért emeli ki, mert a tapasztalatok szerint ez a legszilárdabb és legidőtállóbb, leginkább életre szóló. Mint ilyen, hosszú távon potenciálisan a legkevesebb állami beavatkozást igényli. A jó házasságban résztvevő felek azzal a tudásanyaggal vesznek részt a társadalomban, amely képessé teszi őket arra, hogy meg tudják élni a boldogságot. A célorientáltság megköveteli a tudatosságot. Ennek meg kell tudni mutatkozni a közös döntésekben, a vezetésben, a házasságot ért támadások elhárításában, egymás iránti felelősség tanúsításában, és a házasság gyümölcsei – a gyerekek – fejlődésének értő kísérésében. Az állam tehát a család kilenc funkciójának²⁹ legteljesebb kibontakozását a házasságra építve, annak keretei között látja biztosítottak, ezért ezt az intézményt különös védelemben³⁰ részesíti. Fontos szempont még az is, hogy a házasság a legkézzelfoghatóbb külső jele a férfi és nő életszövetsége fennállásának, amely bizonyítás igénye nélkül az állam számára rendelkezésre áll.

10.15774/PPKE.JAK.2018.007.

²⁶ Hegedűs Andrea (2015): Polgári jog, Családjog, *R.I.M.Á.K. Bt.*, Szeged.

²⁷ 58/2001 (XII.7.) AB határozat

²⁸ 43/2012 (XII.20) AB határozat

²⁹ A funkcionális szociológiai megközelítés biológiai, gazdasági, érzelmi szükségletet kielégítő, társadalmi státuszt meghatározó, betegek ellátását és öregekről gondoskodást biztosító, kulturális igény felkeltésére irányuló, a családtagok életének irányítását és ellenőrzését ellátó, szocializációs-nevelési-személyiségformáló és támogató funkciókat különböztet meg.

Bodonyi-Busi-Hegedűs-Magyar-Vizely (2006). Idézi: Kriston Edit: Szerződési szabadság a családi vagyonjog klasszikus szerződéseiben. 57-58. old.

³⁰ 43/2012 (XII.20) AB határozat

Az Alaptörvény ugyan meghatározza a házasság fogalmát, de ezzel a védelmét ki is meríti. Ezért fontosnak látnánk a jelenleginél szélesebb körű alaptörvényi védelem megteremtését. A házasságot érő támadások figyelembevételével olyan állami intézkedésekre van szükség, amelyek alkalmasak arra, hogy a házasságokat generálisan és az egyes házasságokat speciálisan is képesek legyenek védelemben részesíteni. A házasságok a családdal együtt változatos és rendkívül erős támadások tárgyává váltak. Nem vitatható, hogy a görög-római, zsidó-keresztény hagyomány alapján szerveződő, európai családmodell minden korábbi történelmi időben tapasztalt megpróbáltatásokat meghaladó mértékű relativizáló, szétziláló erejű ideológiai támadásoknak van kitéve. A Családok Védelméről Szóló 2011. évi CCXI. törvény 7. § és 8. §-ai alaptörvény-ellenességének megállapításáról és megsemmisítéséről szóló Alkotmánybírósági határozatban mind az indítványon, mind az indokolásban ezen ideológiák nyomot hagytak.

II. János Pál pápa több mint negyven évvel ezelőtt íródott *Familiaris consortio* kezdetű pápai buzdítása felismeri, hogy az ideológiai viták mellett – vagy éppen ezek terjesztése céljából – a támadások a mindennapi életbe szervezettebben beágyazottan is jelentkeznek, és a család jó működése ellen ható kísértéseket állítanak. „Megnyerő, művészi módon, de tudatos irányítás alatt (manipuláltan) [...] olyan ideológiák eszközei lehetnek, amelyek az embereket elválasztják egymástól, s hamis ítéleteket alakítanak ki bennük az életről és a családról, a vallásról és az erkölcsről, mivel nem tisztelik az ember igazi méltóságát és rendeltetését. E veszedelem nagyon közélről fenyeget, mert a mai életmód - különösen az iparilag fejlett országokban - igen gyakran ráveszi a családokat, hogy nevelői feladatukat elmulasszák, illetve könnyen kibúvót találjanak alóla (elsősorban a televízió és bizonyos népszerű olvasmányok által).”³¹ Az elmúlt negyven évben az internet a televíziónál is erősebb ingereket és kísértéseket állított a családok elé.

A valamilyen szempontból veszélyeztetett vagy törekény társadalmi csoportok az Alaptörvényben lefektetett módon különös védelmet is élveznek. Nemzetközi egyezmények alapján ilyenek a nők és a gyermekek, de Alaptörvényünk ide sorolja a fogyatékkal élőket és az időseket, valamint a családokat is. Hasonlóképpen indokolt lenne a házasságban élőket külön kiemelni, és ezzel megteremteni a házasság különös védelmének magasabb szintjét.

A legfontosabb feladat a házasságban élők, vagyis a hagyományos értelemben vett család alapközösségét formáló közösségek alapjogainak listázása és jogszabályba ültetése lenne, ahogy azt a *Familiaris Consortio* javasolja³². A későbbiekben alsóbb szintű jogszabályokban ezt követően meg kell határozni azokat az állami intézkedéseket, amelyek alkalmasak a házasságok létrejöttének és tartós fennmaradásának támogatására. A teljesség igénye nélkül az oktatásban (pl. házasságvédelmi képzések, házasságkötést megelőző életviteli tanácsadás), az egészségügyben (pl. házások számára járulék-kedvezmény, közös TB ellátásokra jogosultság), az adózásban (pl. házastársi adókedvezmény), a munkajogban (házastársak évente bizonyos számú szabadságot garantáltan egyidőben tudjanak kivenni), és számos más területen is el lehetne ismerni és támogatni, ösztönözni a házastársak egymás iránti szolidaritását és azt az értéktöbbletet, amit közösségük a társadalom számára azáltal termel, hogy individuális ellátások igénybe vétele helyett vagy mellett, a házások egymás támogatásával tehermentesítik

³¹ Familiaris consortio (1981), Szent II. János Pál pápa apostoli buzdítása, 76. pont.

³² Familiaris consortio (1981), Szent II. János Pál pápa apostoli buzdítása 46. pont. 79-80. oldal.

az állami ellátórendszereket. A jogpolitikai intézkedések körét természetesen tudományos kutatások eredményei alapján kell meghatározni.

Mindezek alkalmasak lehetnek arra, hogy a házasság jogi körülhatárolását közelítsék annak természetes tartalmához; elismerjék és jogokkal ruházzák fel a létrejött új egységet – megkülönböztetve két önálló individuumból – s így megszilárdítva az intézményt, vonzóbbá tegyék a társadalom számára.

A párkapcsolat és a házasság gerincét meghatározó tényezők – Miért kell tanulni a párkapcsolatot, miért érdemes készülni a házasságra?

Muzslai Gábor

teológus, család és házasság gondozó, párkapcsolati life coach

2=1 Házasság misszió elnöke

„A téma az utcán hever, csak le kell hajolni érte.” – mondta Brachfeld Siegfried, a neves magyar konferanszié és újságíró. Az ikonikus mondat az újságírás egyik ismert szlogenjévé vált, de érvényes a társadalomtudományokra és a pszichológiai kutatásra is: az élet legfontosabb kérdései gyakran „az utcán hevernek” – mindennapi emberi tapasztalatokban, kapcsolatokban és döntésekben (Bagdy és Mirnics, 2021). Ezt a szinte már szólás-mondássá vált kijelentést akkor szoktuk használni, amikor valami olyanról kell írni, beszélni, tanítani, előadni, ami nyilvánvaló, előttünk van és megragadható, csak meg is kell ragadnunk a lehetőséget, és le kell érte hajolnunk. E tanulmány témája is ilyen. Mindenki érti és mindenki látja, tudja, és valahogy mégsem. Ha valami leesik, a földre kerül, akkor azzal sok minden történhet. Átlépjük: nem fontos, hiszen leesett, már nem kell senkinek. Belerúgunk: minnek ez itt, csak szemét. Összeseperjük és kidobjuk: minden kis darabját gondosan eltüntetjük, hiszen már senkinek nem kell. De van más lehetőség is: ha a leesett valami értékes, akkor felkiáltunk és lehajolunk – erre még szükség van!

A párkapcsolat és házasság témája is hasonló. Olyan, mint egy földre leesett tárgy. Sok ember számára érték, de azt látják, hogy az emberek átlépik, belerúgnak, kidobják, és ezért ők sem hajolnak le érte. Követik a többiek. Másoknak nem is érték. Meg vannak győződve, hogy nem véletlen az, hogy leesett. Megint mások örömmel hajolnak le érte, még ha az fáradságot is jelent, mivel számukra fontos. A mai, progresszivitásra hajlamos társadalomban, ahol a kapcsolatok felszínessége, az elköteleződés hiánya és a családstruktúrák átalakulása egyre gyakoribb, különösen fontos újra lehajolni ezért a „leesett értékért” (Kopp és Skrabski, 2006); (Pikó, 2020). Tanulmányunk során ezt a lehajolást vesszük úgy, mint a tanulást, a befektetésre való hajlandóságot. Célom az – ha nem is a teljesség igényével, hiszen a terjedelem lehetőségei komoly határt szabnak –, hogy e gondolatok kedvet támasszanak a tanuláshoz, a fejlődni akaráshoz a fiatalokban. Továbbá segítség lehet e pár gondolat azoknak is, akik fiatalokkal szeretnének foglalkozni ebben a témakörben (Bagdy, 2018; Ranschburg, 2008).

Miért kell tanulni a párkapcsolatot, miért érdemes készülni a házasságra?

A válasz egyszerű: azért, mert nincs olyan dolog a világon, ami önmagától lesz jó. Legalábbis, ha olyan dologról van szó, ami az emberrel, az ember alkotta dolgokkal és az ember körüli eseményekkel kapcsolatos. Bár a tanulásról azt gondoljuk, emberi tulajdonság, érdemes megfigyelni, hogy az állatvilágban is van rá példa, hogy az idősebb szülők tanítják a kölykeiket a túlélésre, az élelemszerzésre, a repülésre, sőt még a párszerzésre is (Csányi, 2013).

Vegyük példának okáért a fülemülét. Schmidt Egon sokak által kedvelt *Miért énekel a fülemüle?* (1984) című könyvében elmesél egy esetet, amikor egy fülemüle fészekből kivette a hímfiókákat, külön táplálta, majd visszatette a többiek közé. Mivel a fülemüle apuka éjjel-nappal énekel, az utódok a hat hét alatt, amíg a fészekben vannak, őt hallják. A kivett fiókák nem hallották az apa énekét. Elmondása szerint a következmény megdöbbentő volt: hangjuk rikácsoló maradt, nem tanultak meg énekelni. Márpedig ez a párszerzés fontos eleme a fülemüle számára! A hím ugyanis az énekléssel hívja fel a figyelmét a nőténynek (Schmidt, 1984).

Egyes vélemények szerint nemcsak a fülemüle, hanem más madárfajok, például a kövirigó, a feketerigó, a tengelic esetében is hasonló a következménye annak, ha a fiókák nem hallják szüleik énekét. A töviszúró gébicsek kísérletek szerint egyhónapos korukig képesek és fogékonyak a hallott hangokra, ezután már nem tanulnak (Csányi, 2013). Nekünk, embereknek van elsősorban szükségünk arra, hogy (tudatosan) tanuljunk; az állatvilágból vett példák azt mutatják meg, hogy a tanulásnak az állatvilág létszintjén is nagy jelentősége van. Persze, ha a jogosítvány megszerzéséről van szó, akkor ezt természetesnek véljük, vagy ha egy szakmát kell elsajátítani, magától értetődő, hogy iskolába megyünk. De mi a helyzet a párkapcsolattal és a házassággal? Eszünkbe sem jut, hogy képzésre menjünk. Pedig, ha körülnézünk, akkor láthatjuk ismerőseink, esetleg szüleink, környezetünk életében, hogy talán érdemes lett volna tanulni a párkapcsolat titkait, a jó házasság lényegét megérteni valakitől (Bagdy, 2018; Ranschburg, 2008). Ma már nem kell statisztikákat keresni ahhoz, hogy meggyőződjünk a társadalmi tragédiáról, nevezetesen a házasságok és családok elképesztően rossz állapotáról (Kopp és Skrabski, 2006; Pikó, 2020).

Egy régebbi felmérés a következőt állapítja meg a válásban szenvedő családok állapotáról, amelyet gyermekek megkérdezésével készítettek: „Figyelemreméltó adat, hogy a kutatásban részt vettek 20%-ának szülei még az igen sérülékeny, korai (0–5. életév) gyermekkorban, 50%-uk szülei pedig a még szintén sérülékeny időszakban, az iskoláskor ideje alatt váltak el. Ezen korai életszakaszokban a gyermekek éretlensége, fokozott sérülékenysége miatt a szülőknek még nagyobb figyelmet kellene fordítaniuk egymásra, a családi életre, a válás megelőzésére...” (Kopp és mások, 2009, p. 24). A legtöbb esetben mi magunk vagyunk a szenvedő alanyok, vagy környezetünk az. Egyik kislányom osztályában (tizenegy gyermek boldog apukája vagyok), a huszonhárom gyermekből háromnak voltak még együtt az édes szülei. Én magam is elvált szülők gyermeke vagyok, sőt nagyszüleim életében is megtörtént ez a családi krízis. Ha valamikor, akkor korunkban hatalmas szükség van a tanulásra ezen a területen! Azért szükséges tanulnunk, hogy alkalmassá váljunk a boldog házasságra. Olyan házasságra, amely nem válással végződik, nem válik kontraproduktívá vagy két magányos ember együttélésévé (Bagdy, 2021). A fülemüle hasonlata segíthet azoknak, akik szülők vagy tanárok, illetve képzéseket tartanak: felelőségünk, hogy beleénekeljük gyermekeink, diákjaink, illetve a minket hallgató és figyelő fiatalok életébe a jó párkapcsolat és házasság tényezőit! Éneklés alatt azt értem, amit a fülemüle tesz, amikor fiókáinak énekel: kétirányú tevékenységgel biztosítja a jövőt a számukra. Egyik, hogy saját párjával kapcsolatba lépjen, és produktív módon élje meg a kapcsolatot. A másik, hogy ezt továbbadja az utódoknak. Azt tudjuk hatékonyan továbbadni, amit mi magunk is magunkénak tudunk, értünk, használunk. Senki sem adhatja azt, amije nincs (Ranschburg, 2008).

De a kismadár esete a fiataloknak is szólhat. Akarjunk tanulni! Becsüljük meg, ha jön felénk annak üzenete, hogy milyen módon leszünk képesek építő és hosszan tartó házasságot

kialakítani! Jusson eszünkbe, a természetben arra is van példa, hogy a kakukkfíóka kilöki az eredeti és valódi családtagokat a fészekből! Az ilyen jellegű családban nem egymást építik a tagok, hanem romboló hatással vannak egymásra. Fiatalként is megtanulhatjuk felismerni saját családukbán a negatív, romboló ideológiákat, kezelni a szülői és más családtagok mintáit, identitásproblémákat, lelki sebeket, a gondolatainkba beférkőző pornó tartalmakat, amelyek a kakukkfíókához hasonlóan ki akarnak lökni a testi-lelki biztonságból, vagyis az életünkre törnek, és nem engedik, hogy épüljünk és fejlődjünk (Pikó, 2020). Az is lehet, hogy szüleink nem énekelték bele az életünkbe a párkapcsolatban és házasságban való bizalmat, vagy az arra való készségeket, de itt ne álljunk meg! Mi emberek képesek vagyunk arra, hogy megtanuljuk ezeket! Az érzelmi intelligencia tanulható, fejleszhető (Bagdy, 2018; Seligman, 2012).

Mit tanuljunk meg?

Jelen tanulmány a teljesség igénye nélkül világít meg fontos tanulnivalókat.

Ezek a következők: a kimondott szó fontossága, a kommunikáció, a szülők, a nőkhöz vezető út, a férfiakhoz vezető út, a szerepek, az identitás, a megbocsátás és az intimitás, illetve a romantika témái (Muzslainé és Muzslai, 2021, 2022; Bagdy és Mirnics, 2021; Buda, 2012).

Természetesen egyiket sem tudjuk kifejezni a maga teljességében; értelemszerűen még más fontos tényezők is szükségesek egy házasság gerincét jól felépítő életstílushoz (Ranschburg, 2008; Pikó, 2020).

Tágabb kontextusban igyekszünk kibontani ezen témákat az *Olthatatlan szerelem* (Muzslainé, 2022), a *Feketén fehérén. Gyermekünk szexuális nevelése* (Muzslainé és Muzslai, 2021), az *Éltre szóló igen* (Muzslai és Muzslainé, 2016), és az *Éden két oldala* (Muzslainé, 2023) című könyveinkben, ahol sokkal bővebben elemezzük ezeket a témákat!

Mit jelent az igen, illetve a nem?

Sok ember számára nem feltétlen jelent gondot az, ha ígéreteit nem tartja meg. Az „igen” legyen IGEN! Ha viszont „nem” -et kívánunk mondani, az legyen NEM! Ahhoz, hogy ígéreteink megtartása természetes legyen számunkra, meg kell értenünk ennek a két látszólag egyszerű, de fontos szónak a jelentését! Az IGEN szavunk tulajdonképpen egyetértést fejez ki, vagyis azt, hogy az adott közlés egyezik a valósággal, másképpen: úgy van.

„Igen, hozzád megyek.” vagy „Igen, szeretlek.” De folytathatnánk más példákkal is. Az igenünk fontos, hogy IGEN legyen, különben nem vagyunk megbízhatóak, nem vagyunk hitelesek (Bagdy és Mirnics, 2021). Az adott közlésünk tulajdonképpen egyezik a valósággal – ezt gondolja a kommunikációs csatorna másik végén minket hallgató fél. Nemet is lehet mondani! A nem egy tagadószó, amellyel világossá tesszük, hogy valaminek az ellenkezőjét állítjuk, vagy ellenkezőjét szeretnénk. Mielőtt igent vagy nemet mondanánk, fontos, hogy identitásunk területén kialakult teljes személyiséggel rendelkezünk. Nehéz úgy határozottnak lenni, ha magunkkal sem vagyunk teljesen tisztában (Ranschburg, 2008; Rogers, 2004). Ezért fontos, hogy a fiatalok tanuljanak magukról, megértéseik legyenek a saját önazonosságukat illetően, illetve saját életcéljuk legyen. A házasság egy életre szóló igennel kezdődik, viszont ennek valódi jelentőségét meg kell tanulnunk! „A boldogító igen kimondása bátor dolog, és

nagy felelősség. Megígérjük, hogy társunkat egy életen át szeretni fogjuk – és ezt a társunk el is hiszi!” Az IGEN elköteleződött életet jelent (Eggerichs, 2011; Muzslai és Muzslainé, 2022).

Kommunikáció? Létezik még?

Kis túlzással talán nincs is még egy olyan fontos dolog, amit tanulnunk kell, mint a kommunikáció! A sikeres párkapcsolat és házasság alappillérei közül ezt hozom elsőként (Buda, 2012). A szülőktől eltanult minták sokak számára nem a legjobb alapot adják, vagy legalábbis nem mindenben azok. Különböző háttérrel rendelkezünk, különböző szokásokkal, a konfliktusok kezelésének területén is más és más megoldási kulcsaink vannak. Az érzelmek kifejezése talán egyértelmű volt egyikünk családjában, míg társunk szülei lehet, hogy kevésbé mutatták ki érzelmeiket (Pikó, 2020). A szavainkra talán figyelmesen hallgattak, kérdeztek, érdeklődtek, szeretettel megérintettek, akár megpusztilgattak bennünket. Ha társunk nem ezt tapasztalta saját családjában, akkor számára nem lesz egyértelmű az ölelés, beszélgetés, az érzések kinyilvánítása. Annak, aki jó házasságra vágyik, ezt a területet nem lenne szabad figyelmen kívül hagynia! Lehet, hogy más területen vonzó leendő társunk, ugyanakkor az érzelmeit nem képes megfelelően kifejezni. Fedezzük fel, mi az a szeretetnyelv, amellyel közel kerülhetünk hozzá! (Chapman, 2011). Segítsünk neki abban, hogy megtanulja kifejezni, mi az, amit érez! Ehhez türelemre van szükség. Ezen a ponton szintén előkerül az identitás kérdése. Csak az képes türelmes lenni, aki magával is tisztában van. Jó hozzáállás lehet az, ha megtiszteltetésnek tartjuk, hogy segíthetünk jövőbelinknek abban, hogy gyógyuljon az esetleges lelki sérelmekből, vagy, hogy egyszerűen csak több önismeretre tegyen szert, és az érzelmeinek kifejezésében növekedni tudjon! Ebben hatalmas erőforrás a dicséret! (Seligman, 2012). A dicséret segíthet abban, hogy az önértékelés, illetve a fejlődés útján bátorságot kapjunk, és ne adjuk fel.

A beszéd, az élet és a halál forrása

Az évszázadok során már sokszor bebizonyosodott, hogy a beszéd milyen sok kárt vagy hasznot okoz, épít vagy rombol. Ennek kifejezésére születhetett meg Salamon bölcsességeiben ez a gondolat: „Mind a halál, mind az élet a nyelv hatalmában van, és amiképpen ki-ki szeret azzal élni, úgy eszi annak gyümölcsét.” (*Példabeszédek 18,21*) (Online Biblia, 2024). Önmagáért beszél ez a kijelentés! Kevesen értik, és ezért tanítani kellene a fiataloknak a jó beszélgetés fő titkát: a jó hallgató képességet. Nem sokra megyünk egy vita, illetve egy döntés meghozatala során, ha addig, amíg a másik beszél, mi magunk a válaszon gondolkodunk! Tiszteletre van szükség ahhoz, hogy társunk gondolatai számunkra értékesnek és figyelemre méltónak bizonyuljanak (Bagdy és Mirnics, 2021). Nem mindig kell egyetérteni a másikkal, de tisztelni igen, mindig kell! A szavainknak óriási következményei vannak, mert miután kimondtuk őket, beszédünk önálló életre kel. Vajon gondolkodtunk-e már azon, miért van két fülünk, és egy szánk? Képletesen szólva bizonyára azért, hogy kétszer annyit hallgassunk, mint beszéljünk. Ne gondoljuk, hogy beszédünket csak a kimondott szavak jellemzik! Lehet beszélgetni a mimikánkkal és a gesztikulációinkkal is. Testünk nonverbális kommunikációja éppen olyan kifejező, mint szavaink, sőt sokkal többet beszélünk általuk, mint gondolnánk (Buda, 2012).

Szüleink, mint kapuk, vagy sorompók

Sokak számára elképzelhetetlen, hogy átessenek egy olyan mértékű változáson, amit a szüleikről való leválás jelent. A „papa-mama hotelek” kitartóan gondoskodnak lakóikról, mindeközben elveszik a fiataloktól az önállósodás lehetőségét (Mindset Pszichológia, 2023).

Ugyanakkor sokan élnek „single” (egyedülálló) életformában, vagy éppen „összejáró” kapcsolatban élnek meg a párkapcsolatot, és hiába élnek külön szüleiktől, mégis, ha házasságot kötnek, szüleik beleszólnak az életükbe (Onlinepszichológus.com, 2021). A fiataloknak tanítani kellene a szülőkkel való kapcsolatuk dinamikáját (Édesvíz Kiadó, 2020). Ha a házasság gerincét alkotó tényezőkről kell beszélni, akkor ez egy olyan terület, amelyet feltétlenül meg kell említeni! Szüleinkkel való kapcsolatunk természetes módon lelki kötődést eredményez, amely igen mély is lehet. Előfordulhat, hogy olyannyira erős, hogy a házasság megkötésének idejére sem, de még később sem tudják elengedni gyermeküket a szülők (és adott esetben a gyermek se a szülőt), és ez az attitűd a fiatal házások kapcsolatát (negatív irányba) igencsak befolyásolni fogja (NoiSikertréner.hu, 2023). Szüleinket tisztelnünk kell, de tanuljunk meg tőlük függetlenül is döntéseket hozni, és véghez vinni! Önállóvá kell válnunk, amikor házások leszünk, és a leghatékonyabb, ha erre már előre felkészülünk (Psychology Today, 2024). Az, hogy a házasságunk során nem vonjuk be szüleinket a döntéshozatalokba, nem jelenti azt, hogy nem tiszteljük őket (és persze nem jelenti azt sem, hogy tanácsaikat, javaslataikat nem hallgatjuk meg, és adott esetben nem fogadhatjuk meg)! Sok család dinamikájában felfedezhető az a mintázat, hogy a szülők felelőssé teszik gyermekeiket a saját boldogságukért, azaz a szülők boldogságáért (Lélekgyógyász.hu, 2022). Ez az érzés meg fogja törni az egységet az új házasságban. Döntések meghozatalánál, gyermekeink nevelésében az a célszerű, ha közös álláspontra jutunk a házastársunkkal, akinek a véleménye prioritást kell, hogy élvezzen! Nem fogunk tudni a saját kapcsolatunkra fókuszálni, ha a szüleink boldogsága elsőbbséget élvez a házastársunkkal szemben! Szüleink kapuk lehetnek a házasságunk boldogulása felé, ha a velük való kapcsolatot helyesen kezeljük. A nagyszülői szerep: áldás. Ugyanakkor sorompó is lehet, ha nem figyelünk a határookra (Mindset Pszichológia, 2023). A szülőktől való egészséges leválás hiánya adott esetben okozhat válást is (Gao et al., 2019, PMC).

Körkörös kölcsönhatás

A házasságot kölcsönhatásként kell értelmeznünk. A körkörös dinamika oda-vissza gyakorolja jótékony hatását, ha a férfiak és nők ezt a folyamatot értik. A legtöbben azt gondolják, értik. Mégis, a válások gyakorisága azt mutatja, nem igazán gyakorlat a szeretet-tisztelet útja. Ezt a dinamikát Sue Johnson (2011) megközelítése kiválóan árnyalja: szerinte a párkapcsolati nehézségek gyakran olyan negatív kölcsönhatási ciklusokból erednek, amelyekben a felek egymásra reagálnak automatikusan — és nem látják, hogy a probléma valójában nem annyira a viselkedésük, hanem az interakciós mintázat („te nem vagy ott nekem” ↔ „én védekezem, mert elutasítva érzem magam”) mögött húzódik (Johnson, 2019; Psychotherapy.net, 2020). Johnson szerint az Érzelemfókuszú Terápia (EFT) célja, hogy felismerjük és megtörjük a negatív körkörös mintázatot, és átfordítsuk azt olyan pozitív kölcsönhatássá, amely a biztonságos kötődéshez, érzelmi elérhetőséghez és felelősségteljes reagáláshoz vezet — az ún. *ARE-modell* (Accessibility, Responsiveness, Engagement) szerint (Érzelemfókuszú Párterápia Alapítvány, é.n.; eft-parterapia.hu, é.n.). Így amikor azt mondjuk, hogy „a körkörös dinamika

oda-vissza gyakorolja jótékony hatását, ha ... értik”, Johnson szemlélete alapján hozzátehetjük: ez akkor válik jótékony hatásúvá, ha a felek nemcsak „értik” a szavak szintjén, hanem képesek tudatosan közbeavatkozni a mintázatukba — felismerni, amikor visszahúzódnak vagy támadnak, és helyette olyan válaszreakciót adni, amely azt üzeni a másíknak: „igen, látlak Téged, érzem, hogy szükséged van rám, itt vagyok Neked” (Johnson, 2011). Ez pedig már nem pusztán jó szándék kérdése, hanem gyakorlat, amelyhez tudatosság kell — és sokszor támogatás is. Johnson kutatásai rámutatnak, hogy azok a párok, amelyekben ez a tudatosság és struktúra hiányzik, hajlamosabbak arra, hogy a „ha így vagy, akkor én sem maradok” mintába kerüljenek — és ez aláássa a házasság stabilitását (EFT Magyarország, 2023). Ennek fényében az eredeti állítás — „a válaszok gyakorisága azt mutatja, nem igazán gyakorlat a szeretet - tisztelet útja” — még inkább érthető: nem feltétlenül arról van szó, hogy a felek nem akarják a szeretetet vagy a tiszteletet, hanem arról, hogy nincs meg az a működő eszközkészletük, amellyel a körkörös kölcsönhatást pozitív irányba fordíthatnák. Johnson szerint az EFT éppen ennek a hiánynak a pótlására jött létre (Johnson, 2019; eft-parterapia.hu, é.n.).

A nőkhöz vezető út a szeretet

A nők számára a kapcsolat legfontosabb érzelmi szükséglete a szeretet. Természetüknél fogva a gondoskodás, az érzelmi közelség és a védelem jelentik számukra a biztonságot. Olyan férfira vágnak, aki nem csupán szereti őket, hanem ezt a szeretetet tetteikben, figyelemben és gyengédségben is kifejezi (Pálhegyi, 2016). A szeretet a nő számára nem csupán érzelm, hanem biztonságos kapcsolódás: a gyengéd érintés, az odafordulás, a megértő figyelem és a védelem érzése. Még azok a nők is, akik vezető szerepet töltenek be, a párkapcsolatban egy megbízható, érzelmileg stabil társra vágnak, akire támaszkodhatnak (Ranschburg, 2007). Sue Johnson (2011) szerint a nő akkor tud teljes szívvel kapcsolódni, ha érzi, hogy a férfi elérhető, válaszkész és érzelmileg jelen van. Ez teremti meg a „biztonságos kötődést”, amely nélkül a kapcsolat érzelmi alapja meginog (Érzelemfókuszú Párterápia, é.n.). Johnson kutatásai alapján a nők a kapcsolatban akkor érzik magukat biztonságban, ha a férfi empátikusan reagál az érzelmeikre, és képes elfogadni őket még feszültséghelyzetben is (Johnson, 2019). A szeretet tehát nem passzív érzés, hanem aktív odafordulás, amely megelőzi és formálja a nő bizalmát. Amikor a nő érzi, hogy szeretve van, könnyen és természetesen adja a tiszteletet és a bizalmat a férje iránt. Ez a gondolat szorosán kapcsolódik Dr. Emerson Eggerichs (2010) *Szeretet és tisztelet* című könyvéhez, aki szerint a házasság két alappillére a szeretet és a tisztelet kölcsönhatása. Eggerichs úgy fogalmaz: „*A férfi a tisztelet nyelvén hall, a nő a szeretet nyelvén. Ha bármelyik hiányzik, mindketten szenvednek.*” (Eggerichs, 2010, 24. oldal). Eggerichs „körkörös kapcsolatnak” nevezi azt a dinamikát, amikor a nő szeretet hiányában visszahúzódik vagy bírál, a férfi pedig tisztelet hiányában elzárkózik. A negatív kör megtöréséhez az egyik félnek — ideális esetben a férfinak — szeretettel kell kezdeményeznie, mert a nő szeretetben „nyílik meg”, és ez teremti meg benne a tiszteletet (Eggerichs, 2010; Johnson, 2011). A nő tehát akkor érzi jól magát a kapcsolatban, ha szeretve és elfogadva van. A férfi szeretetének állandósága — a megértés, a gyengédség és a megbízhatóság — megteremti azt az érzelmi biztonságot, amelyben a nő természetesen tud tisztelni, bízni és odafordulni a társához (Johnson, 2019; Eggerichs, 2010). A nőkhöz vezető út tehát nem a hatalom, hanem a szeretet

cselekvő megélése: amikor a férfi képes érzelmi biztonságot teremteni, a nő tisztelettel és odaadással válaszol. Ez a kölcsönös dinamika képezi a kapcsolat legstabilabb alapját.

A férfiakhöz vezető út a tisztelet

A férfi éppoly érzékeny lény, mint a nő — különösen a tisztelet hiányára. Számára a tisztelet az a „szeretetlen nyelv”, amelyen keresztül azt érzi, hogy értékes és megbecsült (Eggerichs, 2010). Tapasztalataink szerint a házasságok egyik leggyakoribb krízisforrása a kölcsönös tisztelet hiánya. Számos kapcsolat ment tönkre amiatt, hogy a férj nem érezte, hogy a felesége becsüli, vagy fordítva: a nő úgy érezte, hogy hiába szeret, nem kap viszonzást. A fiataloknak ezt a tényezőt is meg kell tanulniuk megérteni, mert a tisztelet nem születik automatikusan — tudatos döntés és gyakorlás eredménye (Pálhegyi, 2016). A nők tisztelete a férfiak irányába sokféle okból sérülhetett: társadalmi minták, családi traumák vagy rossz tapasztalatok miatt. Mégis, ha valaki tartós és egészséges házasságot szeretne, meg kell tanulnia tisztelni a társát (Ranschburg, 2007). Ahogyan a nők akkor érzik magukat tisztelve, ha szeretik őket, ugyanígy a férfiak akkor érzik magukat szeretve, ha tisztelik őket. Ez a szeretet – tisztelet kölcsönhatás körkörös dinamikát hoz létre, amelyben az egyik fél érzelmi szükséglete a másik fél reakcióját is formálja (Eggerichs, 2010; Johnson, 2011). Dr. Emerson Eggerichs (2010) a „szeretet és tisztelet köréről” beszél: ha a nő szeretet nélkül marad, nehezebben tud tiszteletet adni, a férfi pedig, ha nem érzi a tiszteletet, visszavonul és bezárkózik. Ez a negatív körkörös kölcsönhatás viszont megtörhető, ha valamelyik fél — legtöbbször a férfi — kezdeményezi a szeretet útját, amelyre válaszként megszülethet a tisztelet. Sue Johnson (2019) érzelemfókuszú megközelítése ugyanezt hangsúlyozza: a férfiak is mélyen vágyódnak az elfogadásra és az elismerésre, még ha ezt ritkábban is fejezik ki. Amikor a férfi érzi, hogy a társa megbecsüli, érzelmileg elérhetőbbé válik, képes megnyílni, és így a kapcsolat biztonságosabbá válik (Érzelemfókuszú Párterápia, é.n.). Johnson szerint a tisztelet az a „biztonságos tér”, ahol a férfi nem érzi, hogy védekeznie kell — és ekkor tud igazán szeretni és kötődni. A tisztelet tehát nem alárendelődést jelent, hanem elismerést és méltóságot: annak kifejezését, hogy a férfi értékes és fontos a kapcsolatban (Eggerichs, 2010). Ez a szemlélet kulcsfontosságú ott is, ahol a bizalom korábban sérült. Sajnos a társadalomban a férfiak iránti tisztelet sokszor megingott, részben a családon belüli erőszak és más visszaélések miatt — a KSH (2011) adatai szerint a hozzátartozók sérelmére elkövetett erőszakos bűncselekmények száma jelentős. Ezek a tények nem segítik elő a férfiak iránti bizalom és tisztelet helyreállítását, mégis, az egészséges kapcsolatokban nélkülözhetetlen a kölcsönös megbecsülés. Azokban a házasságokban, ahol a tisztelet és szeretet egyensúlya helyreáll, mély változás figyelhető meg. Ahogy Eggerichs (2010) írja: „*Ha a férfit tisztelik, a nő szeretetet kap vissza. Ez a kapcsolat oxigénje.*”

Sue Johnson (2011) szerint pedig ez a „kapcsolati biztonság tánca”, amelyben mindkét fél elérhető és válaszkész a másik számára. Egy személyes történet is megerősíti ezt: egy lelkipásztor egy előadásunk után így fogalmazott: „A feleséged tekintetében benne volt a tisztelet, a bizalom és a szeretet. Ha valaki így néz a férjére, az mindent elmond.” Ez a tiszteletteljes szeretet képes házasságokat megújítani és példát adni mások számára is. A tisztelet tehát nemcsak a férfiak iránti megbecsülés, hanem a házasság érzelmi védőburka. Aki megtanulja gyakorolni, az kiléphet a negatív családi mintákból, és képes lesz újraépíteni a

szeretet – tisztelet körét, amely minden egészséges kapcsolat alapja (Johnson, 2019; Eggerichs, 2010).

Szerepek

Jelen tanulmány csupán röviden képes érinteni a házasságon belüli szerepek kérdését, mégis elengedhetetlen erről beszélni, hiszen a nemi szerepek és az ezekhez való viszonyulás alapvetően határozza meg a párkapcsolatok minőségét (Ranschburg, 2007).

A férfi és nő kapcsolatát ma is jelentősen befolyásolja, hogy milyen társadalmi mintákat követnek. Társadalmunk különböző gazdasági, ideológiai és kulturális hatások alatt formálódik: a korábbi patriarchális szemléletet egyre inkább felváltja az egalitárius gondolkodás, amely az egyenlőség eszméjét hangsúlyozza (Gyarmati, 2019). A kérdés ugyanakkor összetett: milyen tényezők határozzák meg, hogy a házaspárok miként viszonyulnak a hagyományos nemi szerepekhez? A szerepfelfogásokat történelmi korszakok is befolyásolták – az ókor, középkor és modern kor sem tudta teljesen feloldani a nemek közötti egyensúlytalanságot (Muzslainé, 2023; Pálhegyi, 2016). A 21. században a kihívás nem pusztán az, hogy a nemek egyenlőségét biztosítsuk, hanem hogy komplementaritást segítsünk elő a férfi és a nő közötti kapcsolódásban (Muzslainé, 2023; Johnson, 2019). A házasságban és a családban a nemi szerepek akkor válnak egészségessé, ha mindkét fél tiszteli a másik sajátos testi, lelki és érzelmi igényeit.

A boldog kapcsolat alapja nem az azonos szerepek gyakorlása, hanem az, hogy mindkét fél képes felismerni és elfogadni a másik nem szükségleteit, majd ezekre helyesen reagál (Eggerichs, 2010; Johnson, 2011). Amikor a férfi és a nő kölcsönösen belátással fordul egymás felé, természetes módon alakul ki az a harmónia, amelyben a maszkulin és feminin energiák kiegészítik egymást, nem pedig versengenek.

Korunk nemi szerepekről szóló vitái gyakran az „egyenlőség” és az „egyformaság” fogalmainak összekeveréséből erednek (Léder, 2020). Az egyenlőség nem azt jelenti, hogy férfi és nő mindenben azonos, hanem azt, hogy mindkettőnek joga és kötelessége van a kiteljesedéshez. Ha ez a kölcsönösség megbomlik, akkor a kapcsolatban eltolódások, hatalmi harcok és frusztrációk jelennek meg. Az egyenlőség és egyensúly egymást feltételező fogalmak: nem létezik tartós egyensúly, ha az egyik fél jogai sérülnek, és nem beszélhetünk valódi egyenlőségről sem, ha hiányzik a kölcsönös tisztelet és a másik nem támogatása (Pálhegyi, 2016). Ahogy Eggerichs (2010) is megfogalmazta: a férfi a tisztelet nyelvén, a nő a szeretet nyelvén hall. Az egyik nélkül a másik is elveszik.

Ez a körkörös kölcsönhatás nemcsak az érzelmek szintjén, hanem a szerepek gyakorlásában is jelen van. A férfi és a nő közötti kapcsolati egyensúly csak akkor maradhat fenn, ha mindkét fél hajlandó saját kötelességeit is vállalni a jogaival együtt. A modern nemi szerepválság egyik forrása éppen az, hogy a jogokat a felek gyakran elválasztják a kötelességektől, így a kapcsolatban megszűnik a kölcsönös felelősségvállalás (Léder, 2020). A párkapcsolati harmónia eléréséhez tehát elengedhetetlen, hogy a felek empátiával és önreflexióval forduljanak egymáshoz. Amíg a partnerek egymást kritizálják, és magukat csupán szándékaik alapján mentik fel, addig a kapcsolat nem fejlődik. Ha viszont képesek vagyunk megérteni társunk viselkedését jó szándékkal, és először saját tetteinket vizsgáljuk meg, akkor megteremtjük a jog és kötelesség körkörös egyensúlyát, amely a kapcsolat stabilitásának alapja

(Johnson, 2019; Eggerichs, 2010). A szerepek tehát nem rögzített sémák, hanem dinamikus kölcsönhatások. A modern párkapcsolatokban az a cél, hogy férfi és nő egyensúlyban, nem pedig alá- vagy fölérendeltségben éljen egymással. Ez a kölcsönös tisztelet és felelősségvállalás biztosítja a kapcsolat érzelmi, lelki és spirituális egészségét.

Természet adta képességeim – Ki vagyok én?

Az identitás kérdése a modern ember egyik legnagyobb kihívása. Ki vagyok férfiként, és ki vagyok nőként? Hogyan határozhatom meg önmagam szerepét egy olyan társadalomban, ahol a hagyományos nemi minták fellazultak, a kötődések gyengültek, és az egyéni szabadság hangsúlya gyakran a közösségi értékek rovására tolódik el (Zimbardo és Coulombe, 2017; Orvos-Tóth, 2018). A párkapcsolat és a házasság hagyományosan egy férfi és egy nő elkötelezett szövetsége volt, amely nem pusztán vallási, hanem természeti alapokon is nyugszik. A természet maga tanít bennünket a kiegészítő szerepekre és az egymás iránti felelősségre (Pálhegyi, 2016). A keresztény antropológia — hasonlóan a pszichológia evolúciós megközelítéséhez — az emberi nemek közötti kapcsolatot a kölcsönös gondoskodás, védelem és egység rendjében értelmezi. Ugyanakkor a mai fiatalok számára a „Ki vagyok én?” kérdése sokkal összetettebb, mint korábban bármikor. A szocializációs minták hiánya, a családi kapcsolatok gyengülése és a digitális tér dominanciája miatt a fiatal generáció identitásválságban él (Zimbardo és Coulombe, 2017). Az oktatási intézményekben, egyetemi kurzusokon és házasságra felkészítő programokon a leggyakrabban elhangzó kérdések ma is ezek: „Ki vagyok én férfiként?”, „Mit jelent nőnek lenni?”, és „Hogyan tudom jól betölteni a szerepem, ha nem láttam előttem jó mintát?”. Orvos-Tóth Noémi (2018) rámutat, hogy identitásunk nagy része öröklött mintázatokból épül fel, amelyek generációról generációra továbbadódnak. Ezek a minták — legyenek tudatosak vagy tudattalanok — befolyásolják párválasztásunkat, kötődési stílusunkat és a házassághoz való viszonyunkat is. A válások, elhagyások és feldolgozatlan traumák következtében sokan öröklött lelki sérüléseket hordoznak, amelyek akadályozzák önazonosságuk és kapcsolati stabilitásuk kialakulását. A kérdés tehát nem csupán az, hogy *ki vagyok*, hanem hogy *kihez tartozom*. Sue Johnson (2019) szerint az emberi identitás egyik legmélyebb dimenziója a kapcsolati kötődés. A biztonságos kötődés nem gyengeség, hanem alapvető emberi szükséglet, amely segít stabil éntudatot és egészséges kapcsolatokat építeni. Az egyén akkor talál önmagára, ha képes meghatározni: kiben bízok, kihez kapcsolódik, és hol találja meg az értelmet. Zimbardo (2017) is figyelmeztet: a modern társadalomban „a férfiak egyre inkább elveszítik kapcsolatukat önmagukkal és másokkal”, és a magányos, digitális életforma hosszú távon kapcsolati kiüresedéshez vezet. Ez a „nincs kapcsolat” állapot nemcsak a férfiak, hanem a nők körében is fokozza az önazonosság keresésének nehézségeit. A spirituális és közösségi gyökerek hiánya miatt az emberek egyre gyakrabban keresnek alternatív spirituális megoldásokat, akár a mágia, ezoterika vagy más vallási irányzatok felé fordulva — ami jól mutatja a transzcendens iránti igény fennmaradását (Chieti Egyetem, 2018). E folyamatok arra hívják fel a figyelmet, hogy a társadalomnak és az oktatási rendszernek nagyobb hangsúlyt kellene fektetnie az identitásfejlesztésre és a spirituális nevelésre. Magyarországon a hittanoktatás újraéledése jelentős lehetőséget teremt arra, hogy a fiatalok ne csak ismereteket, hanem önazonosságot is kapjanak. A kérdés azonban továbbra is fennáll: hány oktató érzi valódi hivatásának, hogy a gyerekek és fiatalok személyes

Istenkapcsolatát erősítse, és ezzel elősegítse a lelki stabilitásukat. Az identitás kérdése nem választható el a családi minták, a válások és a társadalmi elvárások problematikájától. A válások traumája — ahogy Orvos-Tóth (2018) is írja — gyakran transzgenerációs sebeket hagy maga után, amelyek az önazonosságot és a kapcsolódási képességet egyaránt gyengítik. Még ha a statisztikák szerint csökken is a válások száma, a lelki mintázatok mélyén tovább élnek azok a sérülések, amelyek újratermelik a bizonytalan kötődést és az önértékelési zavarokat. A fiatal generáció számára a legfontosabb kérdés nem az, hogy miként különböznek egymástól a férfiak és nők, hanem hogy hogyan kapcsolódhatnak önazonosan egymáshoz, miközben megőrzik saját, természet adta képességeiket. Ehhez szükséges a tudatos önreflexió, a múlt megértése és az érzelmi intelligencia fejlesztése. Csak akkor tudunk másképp dönteni, ha megértjük, miért döntöttünk eddig ugyanúgy (Orvos-Tóth, 2018). Az önismeret, a kötődés és a spiritualitás összefonódása mutatja meg, hogy identitásunk nem statikus, hanem fejlődő valóság. Az a személy, aki felismeri önmagát és tudja, kihez tartozik, képes lesz stabil kapcsolatokat, családot és jövőt építeni.

Megbocsátás

Ez a terület szintén egy, a házasság gerincét alkotó téma, hiszen egyetlen kapcsolat sem működőképes a megbocsátás „művészete” nélkül (Enright és Fitzgibbons, 2015; McCullough, 2008). A sok széthullott család, a válás és a rendezetlen kapcsolatok egyik legfőbb oka a meg nem bocsátás. Kapcsolatainkat sohasem fogjuk jól kezelni, ha a viták során a saját igazunk fontosabb lesz, mint a társunk vagy a közvetlen környezetünk. Mit ér, ha „megnyerünk egy csatát” társunkkal szemben, és közben elveszítjük őt? Van-e bennem igaz szeretet? Egyáltalán van-e adekvát megértésem arról, mi az igaz szeretet? E nélkül ugyanis nem leszek képes elengedni, megbocsátani sérelmeket és fájdalmakat. A megbocsátás talán a legnagyobb „csoda” az ember életében (Frankl, 2014/2024). Sokszor akkor is szükség lehet rá, amikor minket bántottak meg, de nem kértek bocsánatot; ilyenkor is lényeges, hogy ne önalávetésből vagy kapcsolatfüggésből bocsássunk meg, hanem inkább a feltétel nélküli szeretet etikai attitűdjéből (Chapman és Thomas, 2006/2015). A feltétel nélküli szeretet nem támaszt igényeket a megbocsátás érdekében: határokat húz (nem örül a helytelennek), asszertíven kimondja az igényeket, ám a megbocsátást nem köti feltételekhez (Chapman és Thomas, 2006/2015; McCullough és mások, 1997). Ezen a területen bizonyára könnyebben eligazodnak azok, akik keresztény alapokra helyezik életüket; a tapasztalat szerint a transzcendens hit, és az abból táplálkozó szeretet és remény eszköztára nem könnyen helyettesíthető pusztán pszichológiai technikákkal (Sárik, 2016). Hadd idézzem dr. Sárik Eszter sorait, aki doktori értekezésében így fogalmaz: a vallás jelensége „praktikusan és filozófiai aspektusból is [...] pótolhatatlan és nélkülözhetetlen maradt a 21. század embere számára”, még akkor is, ha a pszichológia egyes irányzatai megkísérelték kiváltani az átfogó értelemadás funkcióját (Sárik, 2016). A homo religiosus igénye állandó; Guardini szerint az ember nem lehet meg Isten nélkül, s csak az a kultúra emberhez méltó, amelyben megjelenik a transzcendens. Habermas is elismeri: az ember célokat igényel az életben. A pusztán materialista kontextusra szűkített élettáv „logosz-nélkülisége” egzisztenciális ürességhez vezethet; Frankl szerint ez a relativitástól a nihilitás felé sodor (Frankl, 1997/2014/2024). E gondolatok jól kifejezik a posztmodern ember lelki válságának egyik fő okát: az Istennélküliségből fakadó élet-értelem hiányt és az abból fakadó

erőtlenséget. A megbocsátás – jóllehet gyakorolható és tanulható – fenntarthatóságához és indokolhatóságához mélyebb gyökerekre van szükség (Enright és Fitzgibbons, 2015). A valódi megbocsátás nélkülözhetetlen eleme, hogy döntésünk mellett kitartunk, és sem önmagunkat, sem a másik felet nem emlékeztetjük „kegyet gyakorló” pozíciónkra; alázat nélkül a megbocsátás könnyen a kapcsolat mérgező eszközévé válhat (McCullough, 2008). Két gyakorlati alapelv különösen hasznos: a megbocsátás legyen időben gyors és intenciójában végleges. Gyakori kérdés, vajon a megbocsátás egyben bizalmat is jelent-e. A népi maxima („Megbocsátok, de nem felejtetek!”) rámutat: a bizalom visszaépítése többnyire hosszabb folyamat, mégis a megbocsátás útjának szerves része kell legyen (McCullough és mások, 1998). Empatikus perspektívaváltással tehetjük fel a kérdést: ha velem szemben nem épül vissza a bizalom, vajon megélhető-e számomra a megbocsátottság tapasztalata? A kapcsolati dinamika olyan megküzdési képességeket feltételez, amelyek tanulhatók: önismeret, érzelmi szabályozás, asszertív kommunikáció, valamint – sokak szerint – hit abban, hogy a megbocsátás nemcsak engem formál, hanem a társamat is (Enright és Fitzgibbons, 2015; Chapman és Thomas, 2006/2015). Még ha döntünk is a megbocsátás mellett, érzelmeink sebei időnként „visszahúzhatnak” a neheztelésbe. Ez normatív jelenség: az érzelmek hullámszerűsége természetes. A megbocsátás elsődlegesen akarati döntés, amelyet következetes cselekvésekkel érdemes megerősíteni; ennek nyomán az érzelmi gyógyulás fokozatosan bekövetkezhet (Enright és Fitzgibbons, 2015). Nem véletlen, hogy a Hegyi beszéd monumentális etikai alapelvei között szerepel: „Szeressétek ellenségeiteket... áldjátok... tegyetek jót... és imádkozzatok azokért, akik háborgatnak titeket” (Mt 5:44; Károli-rev.). E felszólítás négy gyakorlati alapelvként is olvasható: (1) szeresd, (2) áldd, (3) tégy jót, (4) imádkozz érte – vagyis a tudatos attitűd, a jóindulatú beszéd, a proszociális cselekvés és az imádság/meditatív jókívánságok egysége, amelyek a megbocsátás útján személyes és kapcsolati értelemben is építhetnek (Chapman és Thomas, 2006/2015).

Intimitás

Az intimitás olyan terület, amelyet különösen sok támadás ér. Itt elsősorban nem csak a kultúrharcra gondolok. Ezen folyamatok elképesztő hatással voltak, vannak a közgondolkodásra, mégsem bennük gyökerezik az emberi faj intimitásról való ismeretének hiánya, állhatatlansága, alkalmatlansága, képtelensége. Ahhoz, hogy ezen a területen jobb jövőt tudjunk építeni, meg kell értenünk múltunkat, hogy jelenünket értelmezni tudjunk. Hatalmas tabuk, félreértelmezett antropológiai megközelítések, sokszor helytelen vagy hiányos Isten-kép, ideológiák és tanítások akadályoznak bennünket abban, hogy megéljük az intimitást úgy, ahogy azt a maga teljességében megélhetnénk. A házasság gerincét vizsgálva hasonlíthatjuk az anatómiai gerinc működéséhez a fontos tényezőket. Ha a legfontosabb tényezők a csigolyák és a porckorong, akkor talán az intimitást hasonlíthatjuk a létfontosságú megfelelő hidratáltsághoz az egészséges gerincben. Tudjuk, hogy a dehidratáltság elvonja a vizet a porckorongoktól, és így a gerinc rugalmassága megszűnik, fájdalmak lépnek fel, a mozgás beszűkül, gyógyulásra van szüksége a betegnek. Ez egy népbetegségként kezelt probléma korunkban. Hasonlóan, a „deintimitás” is elvonást jelent: ha egy kapcsolatból hiányzik a meghittség és a bizalom, a házasság vagy párkapcsolat kulcsfontosságú elemei fokozatosan elveszítik rugalmasságukat és életerejüket. Ahogyan testünknek szüksége van vízpótlásra, ugyanúgy kapcsolatainknak is

szükségük van intimitás pótlásra. De mi is az az intimitás? A bensőségességnek az a szintje, amikor két ember kapcsolatára a meghittség, a kölcsönös bizalom, a szeretetteljes nyitottság, és az ezekből fakadó biztonságérzet jellemző (Johnson, 2008/2019). Ott, ahol működik az intimitás, az érzelmi közelség sem hiányzik, és a két fél őszintesége, egymásra való nyíltsága biztosít egyfajta sebezhetőséget is. Sue Johnson (2004, 2008/2019) szerint ez az „érzelmi elérhetőség és válasz készség” (A.R.E. – *Accessibility, Responsiveness, Engagement*, magyarul: *Elérhetőség, Válaszkészség, Elkötelezettség*) alkotja a tartós kötődés három pillérét, amely minden mély és biztonságos kapcsolat alapja. Talán ezért is tartanak sokan a megnyílástól, a kitárulkozástól és a bizalomtól: a sebezhetőség félelmetesnek tűnik, különösen akkor, ha korábbi kapcsolati sérülések vannak a háttérben (Johnson, 2004). Ahogy legtöbbször csak később vesszük észre a fizikai szomjúságot, ugyanúgy az érzelmi kiszáradást sem kezeljük időben. Ahogyan sokan nem pótolják tudatosan vízhiányukat, érzelmi intimitásuk pótlásában sem elég tudatosak. Gary Chapman (1992/2015) rámutat, hogy a kapcsolati „hidratáltságot” az is befolyásolja, milyen szeretetnyelven kommunikálunk. Ha a partnerek eltérő módon fejezik ki szeretetüket (pl. elismerő szavak, minőségi idő, ajándék, szolgálat, érintés), könnyen félreérthetik egymást, ami az érzelmi közelség csökkenéséhez vezethet. Az intimitás fenntartásához tehát elengedhetetlen, hogy a felek felismerjék egymás „kapcsolati nyelvét”, és abban fejezzék ki elköteleződésüket (Chapman és Thomas, 2006/2015). Az intimitás nem csupán érzelmi, hanem idődimenzióval is bír. Philip Zimbardo és John Boyd (2008) szerint az emberek időperspektívája – vagyis, hogy inkább a múlt, jelenre vagy jövőre fókuszálnak – mélyen befolyásolja kapcsolati jelenlétüket. Az, aki „jövő orientált” vagy „múlt negatív” szemléletben él, gyakran nehezebben tud teljesen jelen lenni a párkapcsolatban, ami a meghittség csökkenéséhez vezet. A kiegyensúlyozott időperspektíva, vagyis a múlt pozitív megélése, a tudatos jelenlét és a mértékletes jövőorientáció együttesen támogatja az intimitás fenntartását (Zimbardo és Boyd, 2008). Zimbardo és Coulombe (2015) kutatásai azt is kimutatták, hogy a modern társadalomban – különösen a fiatal férfiak körében – az online világ, a gyors jutalmazás és a „digitális menekülés” gyakran az intimitás elkerülésének formájává válik. Az intimitás helyett a „virtuális kapcsolódások” dominálnak, ami tovább fokozza a társas elszigeteltséget és a kapcsolati kiüresedést.

Az érzelmi intimitás tehát nem pusztán érzés, hanem tudatos akaratilag döntések sorozata, melyek a kötődés, bizalom, sebezhetőség és időbeli jelenlét fenntartását szolgálják. Aki képes megélni a sebezhetőséget, az a kapcsolati biztonság mélyebb rétegeit is eléri (Johnson, 2008/2019).

Rövid, gyakorlati implikációk lehetnek tehát: Ne a vitát „nyerd meg”, hanem a kötődést építsd: nevezd meg az alatta húzódó érzelmet/igényt („félek, hogy fontos vagyok-e Neked”), és kérj/válj elérhetővé (Johnson, 2008/2019). Beszélj a partnered szeretetnyelvében minden nap: egy rövid, célzott mikrogesztus (pl. 10 perc osztatlan figyelem) aránytalanul nagy intimitás hozadékot adhat (Chapman, 1992/2015). Tedd rendbe az időperspektívát: építs „kütyümentes jelenlét ablakokat” (pl. napi 2×15 perc), hogy a gyors jutalmazás ne erodálja a bensőségességet (Zimbardo és Boyd, 2008; Zimbardo és Coulombe, 2015).

Az intimitással telt szexualitás

Nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy a kielégítő szexuális élet alapja a beteljesült érzelmi intimitás (Johnson, 2008/2019). A sztereotípiák súlyos felhői árnyékolják a nemek közti intim kapcsolatokat terét, és ezek gyakran torz képet adnak arról, mit jelent a valódi közelség. A férfiaknak éppúgy szükségük van érzelmi intimitásra, mint a nőknek, noha eltérő formában élik meg és fejezik ki azt (Chapman, 1992/2015). Miközben a férfiak gyakran a szexuális együttlét révén tapasztalják meg a kapcsolat érzelmi biztonságát és szerelmi elmélyülését, számukra is akkor válik az intim aktus valóban beteljesítővé, ha párjuk elismeri, megbecsüli és elfogadja őket. Az elfogadás és a befogadás érzelmi feltöltődést nyújt a férfi számára, és alapját képezi a pszichológiai intimitásnak (Johnson, 2004). A nők esetében a helyzet fordított: az érzelmi telítettség és a biztonságérzet előfeltétele a vágy fokozódásának és a szexuális elégedettségnek (Johnson, 2008/2019). Az együttlét minőségét a gondoskodás, a figyelmesség és az érzelmi odafordulás határozza meg, nem pedig a technikai kiválóság (Chapman és Thomas, 2006/2015).

Ez a kölcsönösség – a férfi számára az elismerés, a nő számára az érzelmi biztonság – teremti meg azt a szimmetrikus egységet, amelyben a házastársak egymást kiegészítve adják magukat a kapcsolatba. Az ember – a bibliai antropológiával összhangban – test, lélek és szellem (szóma, pszükhé, pneuma) egységeként létezik, és a valódi testi intimitás csakis spirituális és érzelmi intimitással együtt teljesebbé válhat. A szexuális élet nem önmagunkért, hanem a társunkért is van. A modern pszichológia és párterápia egyaránt hangsúlyozza, hogy a szexuális kapcsolódás egyik fő funkciója az érzelmi kötődés megerősítése (Johnson, 2008/2019). A kapcsolat akkor épül, ha a szexuális aktus az adás és nem a birtoklás vagy teljesítmény logikája mentén működik. Ugyanakkor számos pár életét torzítja el a **pornográf kultúra** hatása, amely az intimitást helyettesíteni próbálja azonnali ingerkereséssel és fantáziaképekkel. Gary Wilson (2015) szerint a gyakori pornófogyasztás és az ahhoz kapcsolódó dopamin-túlstimuláció **neuroplasztikus változásokat** idéz elő az agy jutalmazó rendszerében, ami a valós intimitás átélését nehezíti meg. A tartós fogyasztás korai magömléshez, erekciós zavarokhoz, szorongáshoz, depresszióhoz, sőt, társas visszahúzódáshoz is vezethet (Wilson, 2015; Hilton, 2013). Zimbardo és Coulombe (2015) ezt a folyamatot „intimitási válságnak” nevezik: a fiatal férfiak egyre kevésbé képesek valós kapcsolatban érzelmi és szexuális közelséget megélni, mert az online világban megtanulták elkerülni a sebezhetőséget, amely az intimitás feltétele. Az online pornográfia, a videojátékok és az azonnali kielégülés kultúrája „pszichoszexuális dezorientációhoz” vezet – azaz a szeretet helyébe a stimuláció lép (Zimbardo és Coulombe, 2015). A „szexuális forradalom” sokak szerint valójában **szexuális háborúvá** alakult, ahol a testiség elszakadt az érzelmi kapcsolódástól és a spirituális dimenziótól. Az értékrendek felborulásával a szexuális gyönyör öncéllá vált, miközben a kölcsönös adni akarás – amely a szeretet lényegi dinamikája – háttérbe szorult (Johnson, 2008/2019). Az egészséges szexualitás alapja tehát nem a technikai teljesítmény vagy a vágy maximalizálása, hanem az **önátadás és tisztelet**. A valódi szeretet nem használ, hanem épít; nem eszközzé teszi a másikat, hanem önmagát adja neki (Chapman, 1992/2015). A házasság szövetség, nem csupán szerződés: „egy-test” kapcsolat, amelyben minden tettünk – testi, érzelmi és szellemi – hatással van társunkra. A tisztaság és önuralom fogalmai – noha a modern kultúra gyakran elavultnak tartja – valójában az emberi szabadság mélyebb értelmét fejezik ki. Ahogy Gary Wilson (2015) is hangsúlyozza:

a valódi szabadság nem az, ha „azt tesszük, amit akarunk”, hanem ha szabadok vagyunk **nem megtenni** azt, ami rabjává tesz bennünket.

A jó szexuális kapcsolat alapja tehát nem a vágy hajszolása, hanem az **érzelmi biztonság, a tisztelet, a sebezhetőség és a kölcsönös adni akarás**. Ezek nélkül a szexualitás pusztá testiség, velük viszont a szerelem spirituális élménnyé válik.

Romantika

A romantika a párkapcsolat egyik leggyakrabban félreértelmezett, ugyanakkor legfontosabb fenntartó eleme. A romantikus gesztusokat a populáris kultúra hajlamos leegyszerűsíteni – virágokra, ajándékokra, látványos gesztusokra redukálni –, miközben a romantika valódi funkciója az érzelmi intimitás táplálása (Gottman és Silver, 2015). A hiedelmekkel szemben a romantika nem egy-egy látványos cselekedet, hanem a tudatos odafigyelés és a partner érzelmi igényeinek megértése (Chapman, 1992/2015). A romantika pszichológiai értelemben az érzelmi válaszkészség és empátia kifejezése a kapcsolatban, amely a szenvedély, vágy és intimitás alapját képezi (Johnson, 2008/2019). A romantikus viselkedés nem pusztá spontaneitás: „megtanulható” és fejleszhető kapcsolatépítő készség (Gottman és Silver, 2015). A romantika definícióját leírhatjuk így: minden olyan tudatos cselekedet, szó vagy gesztus, amelytől a másik érzelmileg épül mellettünk. Ez az alapelv összhangban áll Gary Chapman (1992/2015) „szeretetlenyek” elméletével, mely szerint az érzelmi kielégültség akkor valósul meg, ha a partner szeretetét azon a „nyelven” fejezi ki, amelyet a másik leginkább megért – legyen az elismerő szó, minőségi idő, ajándék, szolgálat vagy testi érintés. Ha mindkét fél tudatosan gyakorolja ezeket az érzelmi „nyelveket”, akkor megvalósul a kölcsönös érzelmi telítettség, amely fenntartja a szenvedélyt és az intimitást. Sue Johnson (2008/2019) kötődéseméleti megközelítése szerint a romantika valójában az érzelmi biztonság megteremtésének eszköze: a pár közti szeretetnyilvánítások újra és újra megerősítik azt az üzenetet, hogy „elérhető vagyok, válaszképes vagyok, számíthatsz rám”. A kutatások szerint a hosszú távon elégedett párok nem azért őrzik meg kapcsolatuk szenvedélyét, mert folyamatosan új élményeket hajszolnak, hanem mert rendszeresen mikrogenesztusokkal – mosollyal, dicsérettel, apró figyelmességgel – táplálják a közelség érzését (Gottman és Silver, 2015). Ezzel szemben, ahol a figyelem és az érzelmi befektetés elmarad, ott fokozatosan kihűl a kapcsolat, és az „érzelmi számla” egyensúlya megbomlik. A házaspárok milliói ülnek válóperes tárgyalásokon azzal az indokkal, hogy „kihűlt a kapcsolatuk”, már „nem érznek semmit” egymás iránt. Ennek egyik fő oka, hogy nem táplálták az érzelmi intimitás tüzét, és a mindennapi stressz, rutin és önzés felülírta a kapcsolati gondoskodást (Gottman és Silver, 2015). Az önzés és érzelmi elzárkózás hosszú távon „deintimitáshoz” vezet – olyan állapothoz, amelyben a felek érzelmileg kiszáradnak és a kapcsolat tartalmilag kiüresedik (Johnson, 2004). Zimbardo (2015) szerint a modern társadalom „figyelemgazdasága” különösen megterheli a romantikus kapcsolatok fenntartását. Az online jelenlét, a gyors jutalmazás és a közösségi média „instant intimitást” ígér, miközben a valódi kapcsolatokhoz szükséges időt, figyelmet és türelmet elvonja. A digitális figyelemmegosztás a romantika egyik legnagyobb ellenségévé vált, mivel a romantikus viselkedés lényege éppen az osztatlan jelenlét és az érzelmi elérhetőség (Zimbardo és Coulombe, 2015). A romantika tehát nem luxus vagy „nőies hóbort”, hanem a kapcsolat érzelmi immunrendszere. Az a házasság, amelyben a felek tudatosan időt és energiát

fektetnek a másik iránti szeretet kifejezésébe, sokkal ellenállóbb a stresszel, a kiégéssel és a külső kisértésekkel szemben (Johnson, 2008/2019). A romantika hiánya nemcsak érzelmi, hanem spirituális ürességhez is vezethet, míg a valódi, másikat építő szavak, tettek és érintések újra és újra visszaállítják az egységet, amelyben a szerelem fenntarthatóvá válik.

Összegzés

E tanulmány célja nem a párkapcsolat és házasság teljességének kimerítő vizsgálata volt, hanem azoknak az alapvető pszichológiai, spirituális és antropológiai tényezőknek a felmutatása, amelyek a kapcsolat „gerincét” alkotják. A házasságot a testhez hasonlóan szemlélve elmondható, hogy a kapcsolati stabilitás elemei – mint a csigolyák a gerincben – egymásra épülnek, és csak együtt biztosítják a működőképességet. Az intimitás ebben a metaforában a „hidratáltság”, amely nélkül a kapcsolat rugalmatlanná, merevvé, sőt betegessé válik. Ahogyan a testi dehidratáltsága fájdalmat és mozgásbeszűkülést okoz, úgy a deintimitás érzelmi távolsághoz, kommunikációs hiányhoz és bizalmi válsághoz vezet (Johnson, 2008/2019). A megbocsátás, az érzelmi intimitás, a szexualitás és a romantika együttesen alkotják azt a pszicho-spirituális rendszert, amelyben a házasság képes regenerálódni, növekedni és érzelmileg egészséges maradni (Chapman, 1992/2015; Gottman és Silver, 2015). A mai fiatal generáció számára különösen fontossá vált a párkapcsolati kompetenciák tanulása és a házasságra való tudatos felkészülés. A családi mintázatok torzulása, a nemi szerepek zavarai, a válások számának növekedése, valamint a szexuális tartalmak torzító hatása (Wilson, 2015; Zimbardo és Coulombe, 2015) komoly kihívást jelentenek a kapcsolati fejlődés szempontjából. A pornográf kultúra, a fogyasztói szemlélet és a virtuális kommunikáció a fiatalok számára sokszor a valódi kötődés hamis alternatíváit kínálja, miközben a kapcsolati érettséghez szükséges empátia, figyelem és önreflexió nem fejlődik ki (Johnson, 2004; Zimbardo, 2015). Mít tehetünk tehát? A társadalmi válasz nem egyetlen intézmény feladata. Innovatív, rendszerszintű fejlesztésekre van szükség a párválasztásra, házasságra és szülőségre való felkészítés területén. A formális oktatásban a család és párkapcsolat értékeinek valóságghű, hiteles és élményszerű tanítása kiemelt fontosságot kell, hogy kapjon (Chapman, 1992/2015). Emellett elengedhetetlen a szakemberek – pedagógusok, lelkipásztorok, pszichológusok – számára biztosított szupervíziós és képzési háttér, amely segíti őket abban, hogy hitelesen tudjanak támogatást nyújtani. Az egyházak és közösségek felelőssége is kiemelkedő: szükség van a hiteles, bátor és értékalapú tanításra, amely a szeretet, a megbocsátás és az intimitás bibliai antropológiai alapjait közvetíti (Frankl, 1946/2019; Guardini, 1956/2003). Ezzel párhuzamosan fontos a párbeszéd és nyitottság fenntartása a különböző nézőpontok között, hogy a kapcsolatokról, a szexualitásról és a szerelemről való gondolkodás ne megosztó, hanem építő jellegű legyen. Végül a reform önmagunkban kezdődik. A párkapcsolati és családi kultúra megújítása nem csupán rendszerszintű, hanem személyes feladat is: önismeret, fejlődés és hit nélkül nincs tartós változás. Az ember – test, lélek és szellem egységként – akkor válik képessé a szeretetre, ha megtanulja az önátadást, a másik tiszteletét, és a kapcsolatban rejlő transzcendens dimenzió felismerését.

Irodalomjegyzék

- 2=1 Házasmiszió (2020): Házasság kurzusok és családi programok Magyarországon.
<https://www.hazassagsikeresen.hu/>
- Bagdy, E. (2018): Családi szocializáció és személyiségzavarok [PDF]. *Károli Gáspár Református Egyetem*, Budapest.
<https://csakamainap.club/index.php/konyvtar/bagdy-emoke/109-bagdy-emoke-csaladi-szocializacio-es-szemelyisegzavarok/file>
- Bagdy, E. (2021): Párkapcsolat és család a 21. században. *Akadémiai Kiadó*, Budapest.
<https://mersz.hu>
- Bagdy, E., & Mirnics, Zs. (2021): Családi szocializáció és lelki egészség: Kihívások és lehetőségek a 21. században. *Akadémiai Kiadó*, Budapest.
<https://mersz.hu>
- Brachfeld, S. (é.n.): „A téma az utcán hever” – Idézetgyűjtemény és sajtóforrások.
<https://adt.arcanum.com/hu/>
- Buda, B. (2012): A közvetlen emberi kommunikáció pszichológiája (4. kiadás). *Animula Kiadó*, Budapest.
<https://mek.oszk.hu/17400/17427/>
- Chapman, G. (1992/2015): The 5 Love Languages: The Secret to Love That Lasts. *Northfield Publishing*. (Magyar kiadás: *Harmat Kiadó*, Budapest.)
- Chapman, G., & Thomas, J. (2006/2015): The Five Languages of Apology: How to Experience Healing in All Your Relationships. *Northfield Publishing*. (Magyar kiadás: A bocsánatkérés 5 nyelve. *Harmat Kiadó*, Budapest.)
- Chieti Egyetem. (2018): A mágia társadalmi elterjedtsége Olaszországban.
<https://www.unich.it/>
- Csányi, V. (2013): Az emberi viselkedés: Etológiai bevezetés. *Typotex*, Budapest.
<https://mek.oszk.hu/12800/12814/>
- Édesvíz Kiadó. (2020): Szerelmek és az örökölt családminták – A 21 láthatatlan dinamika.
<https://edesvizkiado.hu/onfejlesztes/szerelmek-es-az-orokolt-csaladmintak-a-21-lathatatlan-dinamika>
- EFT Magyarország. (2023): Sue Johnson és az érzelemfókuszú párterápia (EFT) bemutatása.
<https://eft-terapeutak.hu/>
- Eggerichs, E. (2010): Szeretet és tisztelet: Amire a férfinak és a nőnek leginkább szüksége van. *Harmat Kiadó*, Budapest.
<https://www.harmat.hu/konyv/szeretet-es-tisztelet>
- Enright, R. D., and Fitzgibbons, R. P. (2015): Forgiveness Therapy: An Empirical Guide for Resolving Anger and Restoring Hope (2nd ed.). *American Psychological Association*. Washington, DC.

- Érzelemfókuszú Család- és Párterápiás Alapítvány. (é.n.): Mi az EFT – Érzelemfókuszú terápia?
<https://www.eft-parterapia.hu/mi-az-eft/>
- Frankl, V. E. (1946/2019): ...mégis mondj igent az életre! *Európa Könyvkiadó*. Budapest. (Eredeti: ...*trotzdem Ja zum Leben sagen*, 1946)
- Frankl, V. E. (1997). Orvosi lélekgondozás: A logoterápia és az egzisztencia-analízis alapjai. *UR Kiadó*.
- Gao, M. M., et al. (2019): Fluctuations Across Days and Changes Over Years: Marital and Parent–Child Subsystem Linkages. *PMC – PubMed Central*.
<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC6465110/>
- Gottman, J. M., and Silver, N. (2015): The Seven Principles for Making Marriage Work. *Harmony Books*.
- Guardini, R. (1956/2003): A vallás lényege és jelentősége. *Vigilia Kiadó*, Budapest.
- Gyarmati, A. (2019): Nemi szerepek és társadalmi változások Magyarországon. *ELTE Társadalomtudományi Kar*.
<https://tatk.elte.hu/>
- Hilton, D. L. (2013): Pornography addiction – A supranormal stimulus considered in the context of neuroplasticity. *Socioaffective Neuroscience & Psychology*, 3(1), 20767.
- Johnson, S. M. (2004): The Practice of Emotionally Focused Couple Therapy: Creating Connection (2nd ed.). *Brunner-Routledge*, New York.
- Johnson, S. M. (2011): Ölelj át! – 7 lépés az életre szóló szerelemért. *Park Könyvkiadó*, Budapest.
- Johnson, S. M. (2019): Attachment Theory in Practice: Emotionally Focused Therapy (EFT) with Individuals, Couples, and Families. *Guilford Press*, New York.
- Johnson, S. M. (2019): Szeretetérintés – Az érzelmek tudománya a tartós kapcsolatokban. *Harmat Kiadó*, Budapest.
- Kopp Mária Intézet. (2021): Magyar lelkiállapot 2021 – Család, egészség, közösség [PDF e-könyv]. *Kopp Mária Intézet*, Budapest.
https://www.koppmariaintezet.hu/books25/HU/2022/Magyar_lelkiállapot_Hungarostudy_book_ebook.pdf
- Kopp, M., és Skrabski, Á. (2006): Magyar lelkiállapot az ezredforduló után – A boldogság nem állapot, hanem aktivitás [PDF]. *Távlatok*, 86, 3–12.
https://www.tavlatok.hu/86/86kopp_skrabski.pdf
- Kopp, M., Skrabski, Á., és Pikó, B. (2009): Magyar lelkiállapot 2008: Esélyerősítés és lelki egészség. *Semmelweis Kiadó*, Budapest.
<https://mek.oszk.hu/12900/12954/>

- Központi Statisztikai Hivatal (2011): A hozzátartozók sérelmére elkövetett erőszakos bűncselekmények megoszlása.
<https://www.ksh.hu/>
- Léder, L. (2020): A férfi útja – Útmutató a XXI. század férfijának. *Harmat Kiadó*, Budapest.
<https://www.harmat.hu/konyv/a-ferfi-utja>
- Lélekgyógyász.hu. (2022): Miért szakítja meg annyi gyerek a kapcsolatot a szüleivel?
<https://lelekgyogyasz.hu/miert-szakitja-meg-annyi-gyerek-a-kapcsolatot-a-szuleivel>
- McCullough, M. E. (2008): *Beyond Revenge: The Evolution of the Forgiveness Instinct*. Jossey-Bass, San Francisco.
- McCullough, M. E., Fincham, F. D., and Tsang, J.-A. (1998): Forgiveness, forbearance, and time: The temporal unfolding of transgression-related interpersonal motivations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(6), 1586–1603.
- McCullough, M. E., Worthington, E. L., Jr., and Rachal, K. C. (1997): Interpersonal forgiving in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(2), 321–336.
- Mindset Pszichológia. (2023): Mit jelent érzelmileg leválni a szüleinkről?
<https://mindsetpszichologia.hu/mit-jelent-erzelmileg-levalni-a-szuleinkrol>
- Muzslainé Nagy Etelka és Muzslai Gábor (2021): Feketén – fehéren. Gyermeink szexuális nevelése. 2=1 Családsegítő és Házasszmisszió Magyarország Alapítvány, Budapest.
- Muzslai Gábor és Muzslainé Nagy Etelka (2016): Életre szóló Igen. Polgári Magyarorszáért Alapítvány, Budapest.
- Muzslainé Nagy Etelka (2022): Olthatatlan szerelem. 2=1 Családsegítő és Házasszmisszió Magyarország Alapítvány, Budapest.
- Muzslainé Nagy Etelka (2023): Az Éden két oldala. A párkapcsolati kultúra alakulásának áttekintése a teremtéstől a reformációig 1. kötet. 2=1 Családsegítő és Házasszmisszió Magyarország Alapítvány, Budapest.
- NoiSikertréner.hu. (2023): Szülői játszmák: Leválás a szülőkről.
<https://noisikertrener.hu/szuloi-jatszma-levalas-a-szuloikrol>
- Online Biblia (2024): Szentírás Online – Példabeszédek 18,21.
<https://biblia.hu/szentiras/Peld/18>
- Onlinepszichologus.com. (2021): Kapcsolat a szülőkkel – Konfliktushelyzet.
<https://www.onlinepszichologus.com/>
- Orvos-Tóth, N. (2018): Örökölt sors: Családi sebek és a transzgenerációs mintáink. *HVG Könyvek*, Budapest.
<https://hvgkonyvek.hu/konyv/orokolt-sors>
- Pálhegyi, F. (2016): A férfi és a nő titkai. *Harmat Kiadó*, Budapest.
<https://www.harmat.hu/konyv/a-ferfi-es-a-no-titkai>

- Pikó, B. (2020): Ifjúság, egészség, társadalom: Szociológiai és pszichológiai nézőpontok. *Akadémiai Kiadó*, Budapest.
<https://mersz.hu/dokumentum/m1054>
- Psychology Today. (2024): Adult Children, Parents, and the Issue of Boundaries.
<https://www.psychologytoday.com/>
- Psychotherapy.net. (2020): Sue Johnson – Emotionally Focused Therapy for Couples.
<https://www.psychotherapy.net/>
- Ranschburg, J. (2007): A nő és férfi varázsa. *Saxum Kiadó*, Budapest.
- Ranschburg, J. (2008): Kapcsolatok iskolája. *Saxum Kiadó*, Budapest.
<https://www.saxumkiado.hu/konyv/kapcsolatok-iskolaja>
- Rogers, C. R. (2004): Valakivé válni – A személyiség születése. *Edge 2000 Kiadó*, Budapest.
<https://mek.oszk.hu/05500/05532/>
- Sárik, E. (2016): Vallásosság, értékrend, ifjúság (doktori értekezés tézisei). *Pécsi Tudományegyetem*, Pécs.
- Sárik, E. (2020): A vallásfilozófiai és pszichológiai aspektusok a 21. században. *Doktori értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem*, Budapest.
- Schmidt, E. (1984): Miért énekel a fülemüle? *Mezőgazdasági Könyvkiadó*, Budapest.
<https://mek.oszk.hu/03300/03387/>
- Seligman, M. E. P. (2012): Tanult optimizmus: Hogyan változtassuk meg gondolkodásmódunkat és életünket? *Akadémiai Kiadó*, Budapest.
<https://mersz.hu>
- Szentírás (Károli-revízió): Máté evangéliuma 5:44.
- Wilson, G. (2015): Your Brain on Porn: Internet Pornography and the Emerging Science of Addiction. *Commonwealth Publishing*.
- Zimbardo, P., and Coulombe, N. (2017): Nincs kapcsolat: Hová lettek a férfiak? *HVG Könyvek*, Budapest.
(Angol eredeti: Man, Interrupted: Why Young Men Are Struggling & What We Can Do About It. *Conari Press*, 2015.)

A fiatalok értékrendi útkeresése és a szexualitás a párkapcsolat kérdésében

Muzslainé Nagy Etelka
teológus, párkapcsolati life coach, misszionárius

A 21. századi társadalmi változások hatására a fiatalok értékrendje, különösen a párkapcsolati és szexuális normák tekintetében, jelentősen átalakult. Az individualizáció, a digitális kultúra és a globalizáció következtében a korábbi, közösségileg osztott normák helyét egyre inkább az önmeghatározás, az élményorientált és az autonóm életvezetés eszményei vették át (Giddens, 1992; Inglehart, 2018). Ennek következtében a fiatalok körében meggyengült a vallási és családi értékrend tekintélye, illetve a szexualitás témaköre – amely korábban elsősorban a morális nevelés része volt – ma sok esetben pszichológiai, identitásbeli és társadalmi önkifejezési területté vált (Bauman, 2000; Székely & Bauer, 2019).

E változások nyomán a pedagógiai és pasztorális munka egyaránt új kihívások elé került. A fiatalok (főleg a keresztények) gyakran kérdezik: *miért érdemes megőrizni a szüzességet a házasságig, amikor a mai korban ez már egy elavult nézet, és a kortársaik már másképp gondolkodnak?* – ez a kérdés nem pusztán vallási természetű, hanem pszichológiai és szociológiai is. A válaszadás azonban sokszor nehézségekbe ütközik, mert a felnőtt generáció – még a vallásos közösségekben is – gyakran nem tud a fiatalok nyelvén kommunikálni, és nem ismeri kellő mélységben azokat a társadalmi folyamatokat, amelyek befolyásolják a fiatalok gondolkodását (Kopp és Skrabski, 2010; Papp, 2020). Emiatt, válaszadó felnőttként meg kell tanulnunk a fiatalok nyelvén beszélni! A mai felnőveő generáció általában nem érti a *kánaáni* nyelvezetet, ezért, ha a Biblia szövegeivel, vallásos módon igyekszünk megadni a választ előfordulhat, hogy semmit, vagy csak nagyon keveset fognak belőle megérteni. Válaszadóként tehát az egyik legfontosabb hozzáállás, amit tanúsítanunk szükséges: érezniük kell a fiataloknak, hogy ők fontosak a számunkra, értékesnek tartjuk őket! A neveléstudományi és valláspszichológiai kutatások szerint a fiatalok hit és értékrendfejlődése elsősorban kapcsolati és modellalapú tanulás révén valósul meg (Bandura, 1977; Fowler, 1981). Ennek megfelelően a vallási értékek átadásának sikeressége nem elsősorban az ismeretátadáson, hanem a hiteles, elfogadó felnőtt–fiatal kapcsolat minőségén múlik. A fiatalok érzékenyek az őszinteségre és az empátiára; ha azt tapasztalják, hogy a felnőttek – szülők, pedagógusok, lelkipásztorok – valóban érdeklődnek irántuk, és nem pusztán „tanítják” őket, hanem kapcsolódni próbálnak hozzájuk, akkor sokkal nyitottabbá válnak a vallási és erkölcsi értékek befogadására (Deci and Ryan, 2000). A fiatalokkal való kommunikációban a hitelesség alapvető. Bandura (1977) szociális tanuláselmélete szerint a gyermekek és serdülők modellkövetés útján sajátítják el a viselkedési normákat; vagyis nem azt követik, amit a felnőttek mondanak, hanem amit ténylegesen tesznek. Ez különösen igaz a vallási és erkölcsi kérdésekre, ahol a viselkedés és a beszéd közti disszonancia a hitelesség elvesztéséhez vezet.

A vallásos nevelés hatékonysága nem a tanítás formájától, hanem a kapcsolat minőségétől függ. A fiatalok akkor fogadják be a bibliai vagy erkölcsi tanításokat, ha azokat kapcsolati

közegben, elfogadó és szeretetteljes attitűdben élük meg (Fowler, 1981). A „tanítás” tehát dialógussá válik, amelyben a fiatal is résztvevő, kérdései és kételyei pedig a fejlődés természetes részei.

A vallási kommunikáció modern formái – ifjúsági csoportok, közösségi programok, online fórumok – akkor hatékonyak, ha nem csupán információt közvetítenek, hanem közösségi élményt nyújtanak. Az érzelmi biztonság élménye ugyanis a legjobb alap a belső értékek interiorizációjához (Deci and Ryan, 2000).

A kortárs szociológiai kutatások (pl. KINCS, 2022; Pew Research Center, 2023) megerősítik, hogy a fiatalok értékrendjében a vallás háttérbe szorult a „jól működő párkapcsolat” tényezői között: a vallás a 35 vizsgált tényező közül a 34. helyre került. Ugyanakkor a válaszadók magasra értékelték az olyan belső értékeket, mint az empátia, a kommunikáció és a kölcsönös tisztelet. Ebből arra következtethetünk, hogy a vallásos nevelés sikeressége nem csupán a vallás dogmatikai ismeretátadásán, hanem az értékek pszichológiai és közösségi átélésén is múlik. A vallási közösségek értékátadó és hatékony eszközei lehetnek az érzelmi, erkölcsi és közösségi érettség fejlesztésében (Hervieu-Léger, 2000).

A szexualitás témaköre egy olyan terület, amely minden történelmi korszakban izgalmas kérdéseket vetett fel (Muzslainé, 2023), és mindig lázba hozta az embereket. Sajnos a legtöbb családban tabuként kezelik ezt a kérdéskört, mert maguk a szülők sem tudnak vagy akarnak róla beszélni, melynek oka gyakran a szégyenérzet, esetleg a témától való félelem vagy akár az is lehet, hogy nem érzik magukat hitelesnek. Ezért elengedhetetlenül fontosnak tartjuk azokat a tanfolyamokat, amelyek szülőknek szólnak, és segítik őket abban, hogy ebben a kérdéskörben is bátran tudjanak megnyílni gyermekük előtt. Egy ilyen tanfolyam többek között a 2=1 Házasmisszió¹szülőknek szóló tanfolyama, „*Szülők vagyunk egy életen át*” címmel. A szülők képzését legalább olyan fontosnak tartjuk, mint a gyermekek/fiatalok felé való szolgálatot. Meggyőződésünk, hogy a nevelés elsősorban a szülő feladata, és nem a tanintézeteké vagy az egyházaké. Természetesen ez utóbbiakra is óriási szükség van, de a Teremtő mindenekelőtt mégiscsak a szülőkre bízta a gyermekeiket (Péld 22,6). A szülők szerepe tehát kulcsfontosságú. A család, mint elsődleges szocializációs közeg közvetíti az alapvető normákat, hiedelmeket és viselkedésmintákat (Bronfenbrenner, 1979). Ha a szülők nem beszélnek nyíltan a szexualitásról, vagy tabuként kezelik azt, a fiatalok hajlamosak a digitális térből és kortársaiktól információkat szerezni, amelyek gyakran torzított vagy felszínes mintákat közvetítenek (Livingstone and Helsper, 2010). A családok felkészítése tehát nemcsak teológiai, hanem pszichológiai és kommunikációs kompetenciák fejlesztését is jelenti. Ezért oktatási és szülőképző programokra van szükség – mint például a 2=1 Házasmisszió vagy más keresztény családi kurzusok –, amelyek a nyílt kommunikációt, az empatikus odafordulást és a közös értékrendépítést segítik elő (Phillipps, 2018).

Összességében elmondható, hogy a fiatalok vallási és erkölcsi nevelése a dogmatikai tudás átadása mellett az értékorientált, párbeszéd alapú, lelkiileg érzékeny kíséretet is jelenti, amely a fiatalok autonómiáját tiszteletben tartva segíti őket a hiteles döntéshozatalban és az önazonos életvezetésben.

¹www.hazassagsikeresen.hu

A vallás és a társadalmi értékrend viszonya a házasságban

A vallás társadalmi szerepének átalakulása, és a házasság értékrendi megítélésének változása

A házasság társadalmi megítélését jelentősen befolyásolta az elmúlt fél évszázad kulturális és gazdasági átalakulása. A válások számának növekedése, a házasságon kívüli együttélések normaként való elfogadása és a gyermekvállalás kitolódása mind arra utalnak, hogy a házasság, mint intézmény elveszítette korábbi „szakrális” státuszát (Tomka, 2011).

A szociológiai adatok szerint a fiatalok nagy része ma is vágyik tartós kapcsolatra, ugyanakkor bizonytalan annak formájában. Az Eurobarométer 2021-es felmérése szerint az európai fiatalok 68%-a tartja fontosnak a házasságot, de csupán 37% gondolja úgy, hogy az életre szóló elköteleződés reális cél. Ez az ambivalencia azt jelzi, hogy a házasság eszménye tovább él, de a bizalom az intézmény iránt gyengült.

Pszichológiai szempontból a házasság és a párkapcsolat minőségét leginkább a kötődésbiztonság, a kommunikáció és a közös értékrend határozza meg (Hazan and Shaver, 1987; Gottman, 1999). A vallásos meggyőződés a párkapcsolati stabilitásban akkor tölt be védő szerepet, ha nem formális, hanem belső, integrált hitformaként van jelen, amely támogatja a megbocsátást, a türelmet és a hűséget (Mahoney, 2010). Ezzel szemben a pusztán külsődleges vallási gyakorlatok nem feltétlenül járnak együtt magasabb kapcsolati elégedettséggel.

A mai fiatalok általában kiábrándultak és csalódottak, mert alig-alig látnak hiteles, jól működő házasságokat. Elég gyakran hallunk olyan indokot a házasság ellen, amely arra mutat rá, hogy a fiatalok már nem hisznek a házasság holtomiglan-holtáiglan fogadalmában, hiszen a tapasztalataik mások. Ezért, hogy kerüljék a válást, inkább meg sem házasodnak. Ugyanakkor azt is érdemes megemlítenünk, hogy azok, akik elkötelezettek a vallásban, kevésbé tartják elavultnak a házasság intézményét, és nagyobb értéket tulajdonítanak az elköteleződésnek (Székely, 2023). A hiteltelenség mellett persze egyéb okok is megjelennek, amelyek visszatartják a fiatalokat a holtomiglan – holtodiglan elköteleződéstől, ilyenek például a bizonytalanság, a jövőbeli terhek, az anyagi és társadalmi kihívások. Ezek a riasztó okok a vallásosoknak kevésbé lesznek elrettentőek, mert éppen a hit az, ami segít, hogy az aggódásaikon túllépjenek. Mindemellett a kutatás² adatain látható volt az is, hogy sokan úgy vélekednek, hogy ha egy házasság boldogtalan, akkor már az is indok lehet a válásra (Székely, 2023). Ugyanakkor a modern nyugati társadalmakban a vallás szerepe az elmúlt évtizedekben fokozatosan visszaszorult. A szekularizáció és individualizáció következtében a vallási értékek már egyre kevésbé képezik az erkölcsi rend elsődleges alapját, hanem egyéni választás és identitásformáló tényező lett belőlük (Inglehart and Norris, 2019). A magyarországi tendenciák sem térnek el ettől: a Kopp Mária Intézet 2022-es felmérése³ szerint a megkérdezettek az azonos

²A felmérés 18-41 éves személyeket vizsgált.

³A 919 válaszadó többsége nő (90,4%), közel kétharmaduk felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkeznek (61%). A válaszadók közel fele (49,5%) a 40 éves korcsoportba tartozik, de jelen vannak a 30-as korosztály (24,2%) és az 50-es korosztály (17,2%) képviselői is. A válaszadók 52,6 százaléka budapesti és Pest megyei. Mind a 19 megyéből érkeztek válaszok, hasonló megoszlásban (1-2%, ez megyénként kb. 10-20 főt takar). A mintába került határon túliak aránya 7%, a külföldi országokban élők 5,5%. Településtípus szerint vizsgálva a fővárosiak jelennek meg legnagyobb arányban, majd a városok és megyeszékhelyek lakói csaknem egyforma arányban, végül nem sokkal lemaradva a községben élők (16%). Családi állapot szerint nézve a megkérdezettek között közel azonos arányban vannak a házasok (42,2%) és az elváltak (44,3%). Az elváltak több mint 20%-a jelenleg párkapcsolatban él. A felmérésben részt vevők 96%-ának van gyermeke, egyharmaduknak egy (33,8%),

végzettséget vagy az Állam támogatását fontosabb tényezőnek tartják a jól működő házassághoz, mint a vallást. A felmérés arra mutat rá, hogy a jól működő házassághoz szükséges első tíz legfontosabb tényező a belső értékek, melyek között nem szerepel a hit. A harmincöt tényező között a vallás a harmincnegyedik helyre került a fontossági sorrendben! (KINCS, 2020). Ez az adat nem csupán a vallási intézmények gyengülését mutatja, hanem azt is, hogy a fiatal generációk számára a vallás már nem társadalmi norma, hanem magánügy.

A valláspszichológia és -szociológia egyaránt rámutat: a vallásnak kettős szerepe van a modern társadalmakban. Egyrészt a közösségi kohézió és erkölcsi stabilitás forrása, másrészt pszichológiai védőfaktor a krízisek, kapcsolati konfliktusok és életválságok idején (Pargament, 2013; Emmons and Paloutzian, 2003). A vallásos közösséghez tartozás – függetlenül az intézményes elköteleződés mértékétől – növeli a pszichológiai jóllétet, az étellel való elégedettséget, valamint a kapcsolatok minőségét (Koenig, 2012).

Ennek ellenére a posztmodern értékrendben az egyéni autonómia és a személyes szabadság gyakran felülírja a kollektív erkölcsi normákat, beleértve a házasság szentségét is (Bauman, 2000). Ez a „folyékony modernitás” állapota⁴, amelyben az emberi kapcsolatok instabilabbá válnak, s a tartós elköteleződés helyett a rövid távú érzelmi és szexuális kielégülés kerül előtérbe.

Szintén a KINCS által végzett felmérésben láthatjuk azt is, hogy a gyermekes szülők és a gyermektelenek között nincs szignifikáns eltérés a vallás kérdésében a jól működő házasság szempontjából (1. ábra). Ez a felmérés arról árulkodik, hogy a házasságokban a vallás/ a hit megélése egyre ritkább, így az abban felnövő gyermekeknek kevesebb esélyük van, hogy találkozzanak a valódi hittel. Életminta hiányában sok esetben eszükbe sem jut, hogy a keresztény vallásban keressék a kérdéseikre a válaszokat.

A vallás, mint pszichológiai és közösségi védőfaktor

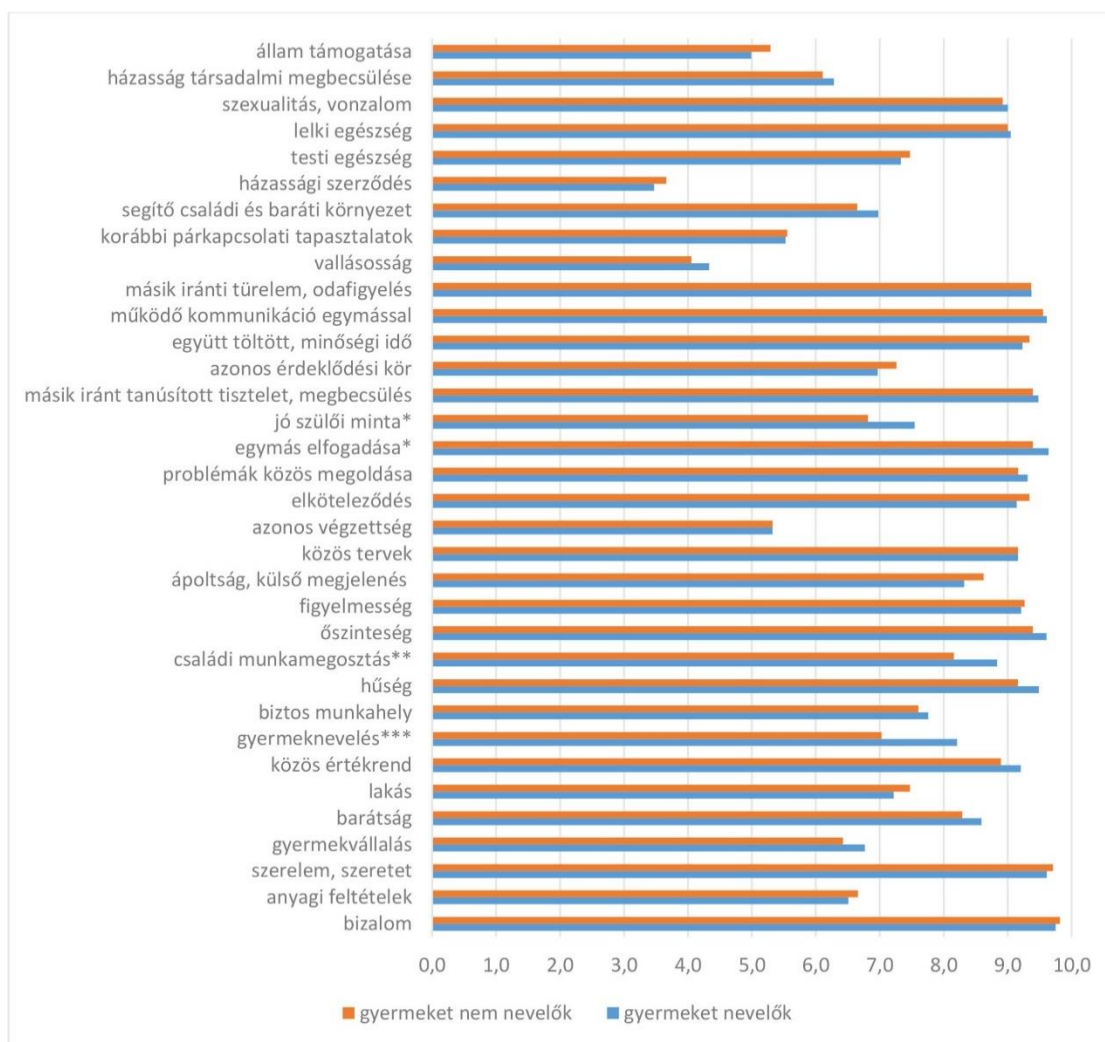
A vallás és a spiritualitás pozitív pszichológiai hatásait számos kutatás igazolja. Pargament (2013) szerint a vallásos hit a reziliencia egyik legfontosabb belső erőforrása, amely segíti az egyént a stressz, a veszteség vagy a párkapcsolati konfliktus feldolgozásában. A vallási közösséghez való tartozás pedig társas támogatást biztosít, amely elősegíti az egészséges megküzdést.

A fiatalok számára a hit megélése nem elsősorban teológiai, hanem pszichoszociális folyamat lett: identitásuk, erkölcsi döntéseik és kapcsolati mintáik integráns része. A hit, mint értékrend – függetlenül attól, hogy intézményes vagy személyes formában jelenik meg – védelmet nyújthat a kapcsolati felszínesség és a szexuális önértékelési problémák ellen (Francis and Ziebertz, 2011).

A vallási nevelés feladata tehát ma nem a „tiltások kommunikálása”, hanem a belső értékek és motivációk fejlesztése, amelyek a személyes felelősségvállalásra, önreflexióra és szeretetalapú kapcsolódásra épülnek.

harmaduknak kettő (32,4%) és további egyharmaduknak (33,8%) három vagy több gyermekük van. (KINCS, Felmérés a házasságok megtartásáról, 2020.)

⁴A kifejezést Bauman „Liquid Modernity” (2000) című könyvében vezette be. Ezzel azt akarta kifejezni, hogy a modern társadalmakban az emberi élet folyamatos változásban, bizonytalanságban van, a korábbi, „szilárd” értékek és struktúrák — mint a család, vallás, közösség, nemi szerepek, erkölcsi normák — fellazultak.

1. ábra A stabil, jól működő házassághoz szükséges tényezők megítélése tízfokú skálán (N=891)

A nevelés és a szülői felelősség pszichológiai aspektusai

A család, mint elsődleges szocializációs közeg

A család a vallási és erkölcsi értékek elsődleges közvetítője. A szülői modell hatása meghatározó abban, hogy a gyermek miként értelmezi a párkapcsolati normákat, a hűséget, a szeretetet vagy a szexualitást (Bronfenbrenner, 1979). Ennek ellenére gyakorta próbálják a szülők a nevelést átengedni a különböző tanítézeteknek, vagy akár az egyháznak is, úgy gondolkodva, hogy majd ott felvilágosítják arról gyermeküket, amit fontos tudnia az élethez, akár a szexuális területén is. A szülők ezzel a hozzáállással is tanítanak és üzennek valamit gyereküknek. Legtöbb esetben azt, hogy a szexualitásról beszélni tabu, sőt, szégyellnivaló. Ezáltal hamis képet adhatnak a szexualitásról a gyermekeiknek, amelynek hosszútávú hatása lehet a házassági intimitásban. Amennyiben a szülők a szexualitást tabuként kezelik, veszélynek teszik ki gyermeküket, mert ezért gyakran külső forrásokból – médiából, pornográfiából, kortársaktól – szerzik be az információkat, ami torzítja a valós képet és bizonytalan identitásformáláshoz vezethet (Livingstone and Helsper, 2010).

A legtöbb szülő természetesen nem akar rosszat a gyermekének, csak nincsenek felkészülve erre a feladatra, nincsenek egészséges tapasztalataik, mintáik, irányvonalaik, célkitűzéseik arra nézve, hogyan táplálhatják gyermekük hitét, látásmódját. Ezért igyekeznek másra hárítani ezt a gyönyörű feladatot, amelyről bátran leszögezhetjük, hogy az élet legnagyobb kihívása, hiszen a szülőktől kapott életminta és nevelés nagyban fogja befolyásolni a gyermek sorsát. A családi kommunikáció tehát alapfeltétele a szexuális és erkölcsi egészség fejlesztésének. A kutatások azt mutatják, hogy azok a fiatalok, akik harmonikus, elfogadó, ugyanakkor következetes családi környezetben nőnek fel, nagyobb valószínűséggel alakítanak ki stabil értékrendet és pozitív énképet (Baumrind, 1991; Barber et al., 2005).

A vallásos szocializáció hiányának pszichológiai következményei

A vallási közösségek elhagyása, a szekularizáció és az erkölcsi relativizmus hatásai leginkább a kapcsolati stabilitásban és az önértékelésben mutatkoznak meg (Smith and Denton, 2005). Azok a fiatalok, akik nem tapasztalják meg a hiteles hitközösség támogató erejét, gyakrabban számolnak be magányról, egzisztenciális bizonytalanságról és identitáskonfliktusról (Arnett, 2014).

A vallási szocializáció hiánya pszichológiai szinten a transzcendens kapcsolódás elvesztését is jelenti, ami az életértelemkeresés nehézségeiben, fokozott szorongásban vagy az értékvesztettség érzésében nyilvánulhat meg (Frankl, 1969).

Ugyanakkor az identitásfejlődés szempontjából fontos, hogy a hit ne kényszerként, hanem választásként legyen jelen. A legkedvezőbb pszichológiai hatások akkor figyelhetők meg, ha a fiatal belső motivációból közelít a hithez – nem elvárásból vagy megfelelésből, hanem személyes döntésként (Ryan & Deci, 2017).

A szexualitás pszichológiai és lelki dimenziói

A szexualitás, mint identitás és kommunikáció

A szexualitás az emberi lét egyik alapvető aspektusa, amely egyszerre biológiai, pszichológiai, társadalmi és spirituális természetű. Erikson (1968) fejlődéslélektani modellje szerint a serdülőkor központi feladata az identitás kialakítása, amelyben a szexualitás kulcsszerepet játszik. A szexuális viselkedés nem csupán testi aktus, hanem önkifejezés, intimitás és kapcsolódás módja is (Fromm, 1956).

A kortárs pszichológiai irodalom hangsúlyozza, hogy a szexualitás az érzelmi és kapcsolati fejlődés integrált része. A fiatalok számára a szexuális aktivitás gyakran az önértékelés és elfogadottság keresésének eszköze (Zimmer-Gembeck and Helfand, 2008). A szexuális tapasztalatokat így nem önmagukban, hanem a pszichoszociális fejlődés kontextusában kell vizsgálni. A korai szexuális aktivitás ugyanakkor növeli a kockázatát az érzelmi bizonytalanságnak, a párkapcsolati instabilitásnak és a depresszív tüneteknek (Halpern et al., 2006).

A bibliai megközelítés, amely a szexualitást a házasságon belüli szeretetszövetség részeként értelmezi (1Móz 2:24; Muzslainé, 2023), pszichológiai szempontból is értelmezhető: a biztonságos kötődés, a kölcsönös elköteleződés és az érzelmi intimitás együttesen hozzák létre a teljes testi-lelki egységet (Johnson, 2004).

A házasság előtti szexualitás pszichológiai hatásai

A szexualitás korai gyakorlása – különösen érzelmi kötődés nélkül – gyakran vezet pszichés fragmentálódáshoz, mivel a testi kapcsolat nem jár együtt a lelki és spirituális egyé válással. A pszichológiai kutatások szerint az alkalmi szexuális kapcsolatok után gyakoribb a büntudat, a szégyenérzet, valamint az alacsonyabb önértékelés (Regnerus and Uecker, 2011).

Neurológiai szinten a szexuális együttlét során felszabaduló oxitocin és dopamin hormonok kötődési folyamatokat indítanak el, amelyek kitörölhetetlenül bevésődnek a személyek memóriájába. (Carter, 1998). Ezért a gyakori partnercsere frusztrációt, csalódást, „kötődési fáradságot” eredményezhet, amely miatt a személy elveszti a mély intimitás képességét, fokozatosan elkerülőbbé, érzelmileg zárkózottabbá válik, ami hosszú távon akadályozza a tartós, szeretetkapcsolatok kialakítását és megélését. (Fletcher et al., 2015).

A serdülők és fiatal felnőttek gyakran a szeretet és a vágy között nem tudnak különbséget tenni; így a szexuális kapcsolatot sokszor az érzelmi hiány pótlására használják (Schaefer and Olson, 2017). Ezáltal sebezhetővé teszik magukat.

A keresztény szemlélet – amely a tisztaságot nem tiltásként, hanem az önbecsülés és érzelmi integritás megőrzéseként értelmezi – összhangban áll a modern pszichológia álláspontjával, miszerint az egészséges szexualitás feltétele a belső érettség és önreflexió (Rogers, 1961).

A szexualitás biológiai, lelki és spirituális integrációja

A szexualitás integrálása a személyiség egészébe az érett felnőttkor egyik legfontosabb feladata (Maslow, 1968). A testi és lelki dimenziók közti egyensúly teremti meg az egészséges párkapcsolati működést. A test, lélek és szellem egységének gondolata a keresztény antropológiában és a humanisztikus pszichológiában egyaránt központi (Frankl, 1969; Tillich, 1951; Muzslainé, 2022).

A házasságban megélt szexualitás olyan kizárólagos „szövetségi kapcsolat”, amelyben a felek egymásnak ajándékozzák önmagukat testi-lelki teljességükben. Pál apostol megfogalmazása – „Tisztességes minden tekintetben a házasság és a szeplőtelen közösülés; a paráznákat pedig és a házasságrontókat megítéli az Isten.” (Zsid 13:4) – pszichológiai értelemben az exkluzív (kizárólagos) érzelmi biztonság és a kölcsönös megbecsülés kifejezése.

Ezzel szemben a házasságon kívüli szexualitás gyakran széttöredezett önképet és érzelmi bizonytalanságot eredményez. Az önkielégítés és a pornográfia használata például a dopaminrendszer túlzott ingerlése révén addiktív folyamatokat indíthat el, amelyek gátolhatják a valódi intimitás képességét (Kraus et al., 2016). Az önkielégítés és a pornográfia magában hordozza azt a veszélyt is, hogy az önmagához való kóros kötődés formája fog eluralkodni a személyen, amely paradox módon önmagányhoz és kapcsolati elidegenedéshez vezethet (Cooper, 1998).

A keresztény etika célja nem a büntudatkeltés, hanem az önismeretre épülő szabadság elősegítése: annak megértése, hogy a szexualitás a szeretet és a hűség szolgálatában bontakozhat ki teljesen.

Az abortusz társadalmi és pszichológiai következményei

Teréz anya a Nobel-békedíj átvételekor 1979-ben kijelentette, hogy „a világbéke számára a legnagyobb veszélyt/romboló erőt az abortusz jelenti.” A WHO (2021) adatai szerint évente mintegy 40–50 millió abortusz történik világszerte, ami jelentős egészségügyi és lelki terhet jelent.

Az abortusz kérdése a modern etika egyik legnagyobb dilemmája, mivel az élethez való jog, a nő önrendelkezése és a társadalmi felelősség konfliktusában áll. Korunkban az abortuszhoz való jogot azzal igyekeznek alátámasztani, hogy a nőknek joguk van eldönteni, hogy mit tesznek a testükkel. Ebben a hivatkozásban persze a férfi és a nő közötti egyenjogúság is szerepet játszik. A férfiak hozhatnak a saját testükkel kapcsolatban döntéseket, a nőknek viszont nincs ilyen szabadsága, ha nincs lehetősége megöletni a benne fejlődő gyermekét. Az abortuszban tehát lehetőséget látnak arra, hogy a nők jogai egyenlők legyenek a férfiakéval. De ez a nézőpont egyrészt egy nagyon leegyszerűsített perspektíva, mert figyelmen kívül hagyja a fejlődő emberi lény jogait, másrészt biológiailag sem állja meg a helyét, hogy a magzat az anya teste, hiszen a magzat az anya testében lévő – az anyától teljesen elkülönült – másik ember. Az ENSZ gyermekjogi egyezménye szerint „minden gyermeknek elidegeníthetetlen joga van az élethez.” A kérdés csak az, hogy mikortól kezdődik az ember élete?

Az 1992. évi LXXIX. magyar törvény értelmében „a fogantatással induló magzati élet tiszteletet és védelmet érdemel”. Ez a magyar állásfoglalás megegyezik a Biblia szempontjával, mely szerint az ember élete a fogantatástól kezdődik. Több példát is találunk erre a Szentírásban. Többek között azt olvassuk a Lukács evangéliumában, hogy amikor Mária (Jézus anyja) meglátogatta rokonát, Erzsébetet, aki várandós volt Keresztelő Jánossal, akkor a Szentlélek erős jelenléte betöltötte Erzsébetet, melynek hatására a kis magzat örömmel kezdett ugrándozi anyja méhében. Ezenfelül Erzsébet természetfeletti kijelentés által Urának nevezte a Mária méhében élő embriót. Elvitathatatlanul csak úgy lehet valaki valakinek az Ura, ha személy⁵.

De idézhetjük Dávid királyt is, aki magasztalja Istent a 139. Zsoltárban, hogy fenségesen formálta alakatlan testét, csodálatosan megkülönböztette, és egyediségében nagyszerű lett.

Isten nagy szolgálói közül is többen arról számolnak be a Bibliában, hogy már anyjuk méhében ki lettek választva szolgálatra. Egyértelműen megállapítható a bibliai hozzáállás ebben a témakörben: az élet a fogantatástól kezdődik. Isten mesterműve minden egyes ember, az Ő képére és hasonlatosságára formált alkotása. Ez adja meg az emberi élet szentségét és indokolja a védelmét.

Ennek alapján, amikor megölnek egy emberi embriót vagy magzatot, Isten alkotását ölik meg, egyben isteni státuszba helyezi magát az ember, mert egyedül annak van joga elvenni az életet, aki adta. (1Móz 9, 5-6; Muzslainé 2023)

A pszichológiai kutatások vegyes képet mutatnak: míg egyes nők nem élnek meg tartós pszichés következményeket, másoknál megjelenhet a posztabortusz-szindróma, amelyet bűntudat, szorongás, álmatlanság és depresszió kísér (Rue, 2004). Az élmény feldolgozását befolyásolja a társas támogatás, a vallási meggyőződés és a társadalmi megítélés. Az abortuszban a nő döntési jogot kap a terhesség megszakításra, az apa viszont nem dönthet a

⁵Lk 1,40-44

saját gyermeke élete érdekében. Az abortusz lelki következményei nemcsak a nőkre, de a férfiakra is kihatnak. Ahogy a nőknél, úgy a férfiaknál is megjelenhet a depresszió, esetleg függőség kialakulása, pl. alkoholizmus (Muzslainé – Muzslai, 2021). Sajnos a témával kapcsolatban jóval kevesebb a férfiakra vonatkozó irodalom, mint a nők esetében.

A keresztény antropológia szerint tehát az élet a fogantatással kezdődik (Zsolt 139:13–16), ami etikai alapot ad az életvédelemhez. Ugyanakkor a vallási megközelítés pszichológiai szinten is értelmezhető: a magzat elvesztése gyászfolyamat, amely megfelelő lelki kísérés hiányában hosszú távú traumát okozhat (Speckhard and Rue, 1992).

Az abortuszhoz való jogot azzal is igyekeznek alátámasztani, hogy ezáltal visszaszorítják az illegális abortuszt, amely az anya egészségét veszélyezteti. Nem állnak rendelkezésre adatok az illegális abortuszok számáról, de meggyőződésünk, hogy lehetne megoldás azoknak az anyáknak a számára, akik a gyermekük életének a kioltása mellett döntenek. Egy-két lehetőségre szeretném felhívni a figyelmet: Az egyedül nevelő anyák szociális segítése. Az örökbefogadás lehetőségének erőteljesebb népszerűsítése. Ha egyértelművé vált az illegális (és a legális) abortusz, akkor nagyon fontos a mentori, lelki segítségnyújtás hosszú távon. Élő hitű, keresztény közösségbe való beépülés segítése, amely gyógyító, támogató közegként szolgálhat.

A homoszexualitás és a nemi identitás kérdése pszichológiai és etikai megközelítésben

A nemi identitás fejlődése és pszichológiai háttere

A nemi identitás kialakulása komplex biológiai -pszicho-szociális folyamat, amely a korai gyermekkorban kezdődik, és a serdülőkor végére stabilizálódik (Money and Ehrhardt, 1972). Erikson (1968) identitáselmélete szerint a serdülők az „identitás vs. szerepkonfúzió” szakaszában keresik saját nemi és társadalmi önazonosságukat. Ebben az időszakban a család szerepe már háttérbe szorul, és a kortársak, a média és a társadalmi diskurzus kezd kiemelt szerepet játszani az önmeghatározásban.

A nemi orientáció több tényező együttes hatására formálódik, amelyek között genetikai, hormonális, pszichológiai és szociális tényezők is szerepet játszanak (Bailey, 2016). A kutatások ugyanakkor egyértelműen kizárják a „homoszexuális gén” létezését (Ganna, 2019); sokkal inkább egy többtényezős, fejlődési modell tűnik megalapozottnak, amelyben a korai kapcsolati élmények és valamilyen szinten a biológiai hajlam is befolyásolhatja a szexuális orientáció alakulását.

A keresztény etika szempontjából a homoszexualitás megítélése történetileg normatív volt, ugyanakkor a pszichológiai és pasztorális megközelítésben ma egyre inkább az elfogadás és kísérés kerül előtérbe. A Bibliának határozott véleménye van a homoszexualitással kapcsolatban: Isten gyűlöli⁶ (3Móz 18:22; Róm 1:26-28; 1Tim 1: 9-10) nem az embert, hanem a tettet, és az ilyen cselekvők nem örökölhettek Isten országát (1Kor 6, 9-10). Az egyházak nem dughatják homokba a fejüket, mert egyre inkább szembe kerülünk ezzel a problematikával. Az egyszerű elutasítással nem oldódik meg a probléma, sőt azt sugallhatjuk, hogy nem szeretjük azokat a személyeket, akiknek a nemi identitásuk és orientálódásuk különbözik a miénktől. Az egyháznak úgy kell szeretnie a homoszexuális és leszbikus személyeket, hogy közben határozott biblikus véleményt kell képviselniük a homoszexualitással kapcsolatban. Ez igazán

⁶3Móz 18,22; Róm 1,27-28; 1Tim 1, 9-10

művészet, mert a homoszexuális/leszbikus személyek hajlamosak a határozott biblikus kiállást támadásnak értelmezni, ezért sok keresztény inkább meg sem szólal, nehogy megbántsa őket. A keresztény pasztorálpszichológia hangsúlyozza, hogy az emberi méltóság és az elfogadás minden emberre kiterjed, függetlenül szexuális orientációjától (Sullivan, 2018). Ezt az igazságot kell képviselni, miközben a kereszténység a Biblia tanítása szerint nem érthet egyet semmilyen szexuális deviancia kiélésével.

A vallási közösség a fiatalok identitásfejlődésének egyik legfontosabb támogató közege lehet, feltéve, hogy érzelmileg biztonságos térként működik. A pszichológiai kutatások szerint az LMBTQ-fiatalok mentális egészsége szignifikánsan jobb azokban a közösségekben, ahol elfogadásra, párbeszédre és közös imádságra van lehetőség (Puckett, 2019).

A fiatalok felé irányuló vallási nevelés akkor hiteles, ha képes különbséget tenni az ember és a cselekedet között: a személyt feltétel nélkül fogadja el, miközben az erkölcsi normát megtartja. E kettő egyensúlya teremti meg a valódi integritást, amelyben a vallás nem elutasítja a személyt, hanem segít és irányt mutat neki.

A korszellem és a nemi identitás pluralizmusa

A posztmodern társadalomban a szexualitásról és identitásról szóló diskurzus radikálisan átalakult. A nemi identitás már nem biológiai adottságként, hanem önmeghatározásként jelenik meg, amelyet a társadalomnak el kell fogadnia (Butler, 1990). Ugyanakkor ez a pluralizmus gyakran bizonytalanságot eredményez a fiatalok számára, akik pszichológiai biztonságot keresnek a folyamatosan változó normák között (Arnett, 2014).

A keresztény nevelés fontos feladata, hogy értékorientált párbeszédet kínáljon a fiatalok számára, ez a megközelítés segíthet nekik abban, hogy stabil identitást alakítsanak ki a hit, az önismeret és a szeretet alapjain.

A tisztaság és elköteleződés pedagógiája: hogyan segíthetjük a fiatalokat a döntéseikben

Az értékorientált nevelés jelentősége

A vallásos és erkölcsi nevelés célja nem a fiatalok feletti kontroll, hanem az önálló értékorientáció kialakítása (Ryan & Deci, 2017). Az értékek belsővé válása – az interiorizáció – akkor történik meg, ha a fiatal érzelmileg azonosul azokkal, nem pedig külső kényszerként éli meg őket.

A szexuális tisztaság pedagógiája ezért nem a tiltásokról szól, hanem a felelősségteljes döntéshozás segítéséről. A fiataloknak fontos megérteniük, hogy a döntéseik következményekkel járnak, és hogy a hűség, a tisztelet és a szeretet nem korlátozás, hanem az emberi méltóság kifejeződése (Frankl, 1969). Az is előfordulhat, hogy korlátnak élik meg a hűséget, ebben az esetben azt fontos megérteniük, hogy a korlát egyben védelem is az ő javukra. A házasság előtti tisztaságot éppen ezért nem „a házasságig”, hanem a házasságért érdemes megőrizniük – az önbecsülés, az érzelmi integritás és a jövőbeni kapcsolati egészség védelmében. A tisztaságra való nevelés tehát nem tiltás, hanem belső szabadságra való vezetés, amely lehetővé teszi, hogy az ember értékelje önmagát (1Móz 1,27), ezáltal tud majd teljes szívvel, félelem nélkül szeretni. Ezt az üzenetet kell ma a felnőtt társadalomnak hitelesen, tudományosan és szeretettel közvetítenie a fiatalok felé.

A felnőtt generáció szerepe, mint értékminta

A fiatalok számára a legfontosabb tanulási forma továbbra is a modellkövetés. A szülők, a pedagógusok és a lelkipásztorok életvitele hitelességet vagy hiteltelenséget sugároz a vallási értékek iránt (Bandura, 1977). Ha a felnőttek konfliktusai, házassági nehézségei és kommunikációs mintái ellentmondanak a hirdetett értékeknek, a fiataloknak nehéz lesz azonosulni azokkal.

A kutatások szerint a fiatalok vallásossága legerősebben az érzelmi kötődésen és bizalmon keresztül öröklődik (Regnerus, 2003). A hiteles felnőtt-modell tehát nem tökéletes, hanem önreflexív és őszinte: képes beismerni hibáit, de kitart az értékei mellett. Ez a fajta hitelesség teremti meg a párbeszéd lehetőségét.

A közösségi élmény és a spiritualitás, mint fejlődési erőforrás

A vallási közösségek szerepe a fiatalok értékfejlődésében megkérdőjelezhetetlen. Az ifjúsági programok, családi kurzusok és közösségi szolgálatok olyan élményalapú tanulási tereket biztosítanak, ahol a fiatalok nemcsak hallanak az értékekről, hanem meg is tapasztalják azok működését (Astin, 2011).

A spiritualitás, mint személyes tapasztalat – függetlenül az intézményi keretektől – a belső iránytű szerepét tölti be az identitásfejlődésben (Emmons, 1999). A vallásos élmény pszichológiai szinten a transzcendens kapcsolódás megélését jelenti, amely erősíti a reményt, a megbocsátást és a jövőbe vetett hitet (Pargament, 2013), amelyek létfontosságúak a felnövekvő generációnak.

A fiatalok nevelésében tehát nem az a cél, hogy egy merev erkölcsi rendszert fogadjanak el, hanem hogy felismerjék: az értékek és a hit az emberi teljesség forrásai, egyben nélkülözhetetlenek.

Összegzés

A tanulmány három fő következtetése a következő:

1. A vallás, mint pszichoszociális erőforrás – A vallásos hit és közösséghez tartozás jelentős védőfaktoroként működik a fiatalok mentális egészségében, különösen az identitáskeresés, a szexuális önértékelés és a kapcsolati biztonság területén. A hit gyakorlása nemcsak spirituális, hanem pszichológiai és szociális stabilitást is ad (Koenig, 2012; Pargament, 2013). A szexualitás és a párkapcsolat kérdése ma a fiatalok identitásfejlődésének központi területe. A keresztény értékrend és a modern pszichológia közös pontja az, hogy mindkettő az ember méltóságát és kapcsolati teljességét tartja szem előtt. A vallás feladata, hogy irányt mutasson a bibliai értékek alapján a szeretetre képes élet felé. A fiatalok segítése a bibliai értékek megértésében tehát nem moralizálás, hanem nevelői kísérés – az a folyamat, amelyben a felnőttek hittel, tudással és szeretettel támogatják őket abban, hogy a szabadságukat felelősen, Isten szava, a másik ember és önmaguk iránti tisztelettel éljék meg.

A társadalom szintjén a vallási közösségeknek kulcsszerepük lehet a mentális egészségfejlesztésben, különösen a fiatalok körében. A spiritualitás és a közösségi élmény

csökkenti a szorongást, növeli a rezilienciát, és elősegíti a társas kapcsolatok minőségét (Emmons & Paloutzian, 2003).

A szexuális nevelés terén a vallásos megközelítés bizonyos területeken integrálható a modern szexuálpszichológiai irányzatokkal, mert mindkettő az önismeret, a felelősségvállalás és az érzelmi érettség fontosságát hangsúlyozza.

2. A szülői modell és a hiteles kommunikáció szerepe – A vallási értékek átadásának leghatékonyabb módja a modellalapú tanulás (Bandura, 1977). A fiatalok azokat a felnőtteket követik, akik hitelesen, szeretettel és nyílt párbeszédben képviselik az értékeiket. A hitelesség hiánya – a kimondott elv és a megélt viselkedés közötti ellentmondás – gyengíti a vallási szocializációt.
3. A tisztaság pedagógiája mint értékalapú szemlélet – A szexuális tisztaság nem tiltásként, hanem önismereti és kapcsolati érettségként értelmezendő. A házasság előtti önmegtartóztatás pedagógiai értelme az érzelmi integritás és az önbecsülés megőrzése, amely a jövőbeni házasság egészségét alapozza meg (Frankl, 1969; Rogers, 1961).

A kutatási eredmények rámutatnak, hogy a vallási nevelés ma nem csak teológiai feladat, hanem interdiszciplináris kihívás is, amely összekapcsolja a pszichológiai, szociológiai és pedagógiai ismereteket. A szülők és pedagógusok vallási kommunikációját érdemes kiegészíteni az érzelmi intelligencia, a kötődélmélet és a pozitív nevelés eredményeivel (Gottman, 1999; Deci & Ryan, 2000).

A jövőre vonatkozó ajánlások

- Szülőképzés fejlesztése: Olyan programokra van szükség, amelyek segítik a szülőket abban, hogy nyíltan, hitelesen beszéljenek a szexualitásról és a vonatkozó értékekről. (www.hazassagsikeresen.hu)
- Iskolai és gyülekezeti partnerség: Az oktatási intézmények, egyházak, keresztény civil szervezetek együttműködése hozzájárulhat az átfogó, értékalapú szexuális neveléshez.
- Ifjúsági közösségek támogatása: Az élményalapú hitoktatás és ifjúsági programok fejlesztése növelheti a fiatalok vallási elköteleződését és önismeretét.
- Tudományos párbeszéd erősítése: Fontos a valláspszichológiai, vallástörténeti, neveléstudományi és szociológiai kutatások bevonása a vallási nevelés gyakorlatába.

Irodalomjegyzék

- Arnett, J. J. (2014): *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. Oxford University Press.
- Astin, A. W., Astin, H. S., and Lindholm, J. A. (2011): *Cultivating the Spirit: How College Can Enhance Students' Inner Lives*. Jossey-Bass.
- Bailey, J. M., Vasey, P. L., Diamond, L. M., Breedlove, S. M., Vilain, E., and Epprecht, M. (2016): Sexual orientation, controversy, and science. *Psychological Science in the Public Interest*.

- Bandura, A. (1977): *Social Learning Theory*. Prentice Hall.
- Barber, B. K., Stolz, H. E., and Olsen, J. A. (2005): Parental support, psychological control, and behavioral control. *Journal of Adolescent Research*.
- Bauman, Z. (2000): *Liquid Love: On the Frailty of Human Bonds*. Polity Press.
- Baumrind, D. (1991): The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*.
- Bronfenbrenner, U. (1979): *The Ecology of Human Development*. Harvard University Press.
- Butler, J. (1990): *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge.
- Carter, C. S. (1998): Neuroendocrine perspectives on social attachment and love. *Psychoneuroendocrinology*.
- Cooper, A. (1998): Sexuality and the Internet: Surfing into the new millennium. *CyberPsychology & Behavior*.
- Deci, E. L., and Ryan, R. M. (2000): The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*.
- Emmons, R. A. (1999): *The psychology of ultimate concerns: Motivation and spirituality in personality*. Guilford Press.
- Emmons, R. A., and Paloutzian, R. F. (2003): The psychology of religion. *Annual Review of Psychology*.
- Erikson, E. H. (1968): *Identity: Youth and crisis*. Norton.
- Fletcher, G. J. O., Simpson, J. A., Campbell, L., and Overall, N. C. (2015): Reassessing the link between attachment and relationship quality. *Current Opinion in Psychology*.
- Fowler, J. (1981): *Stages of Faith*. HarperCollins.
- Francis, L. J., and Ziebertz, H.-G. (2011): *The public significance of religion*. Brill.
- Frankl, V. E. (1969): *The Will to Meaning*. Meridian Books.
- Fromm E. (1956): *The Art of Loving*. Harper & Brothers, New York.
- Ganna, A., et al. (2019): Large-scale GWAS reveals insights into the genetic architecture of same-sex sexual behavior. *Science*. 2019 Aug 30; doi: 10.1126/science.aat7693
- Giddens, A. (1992): *The Transformation of Intimacy*. Polity Press.
- Gottman, J. M. (1999): *The Seven Principles for Making Marriage Work*. Crown.
- Halpern, C. T., Waller, M. W., Spriggs, A., and Hallfors, D. D. (2006): Adolescent predictors of emerging adult sexual patterns. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*.
- Hazan, C., and Shaver, P. (1987): Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*.
- Hervieu-Léger, D. (2000): *Religion as a Chain of Memory*. Rutgers University Press.

- Johnson, S. M. (2004): *The Practice of Emotionally Focused Couple Therapy*. Brunner-Routledge.
- KINCS (2022): *Család és házasság a mai Magyarországon*. Kopp Mária Intézet.
- Koenig, H. G. (2012): *Religion, Spirituality, and Health: The Research and Clinical Implications*. ISRN Psychiatry.
- Kopp, M., és Skrabski, Á. (2010): *Magyar lelkiállapot 2010*. Semmelweis Kiadó.
- Kraus, S. W., et al. (2016): *The prevalence of compulsive sexual behavior: A systematic review*. *Journal of Behavioral Addictions*.
- Livingstone, S., and Helsper, E. (2010): *Balancing opportunities and risks in teenagers' use of the internet*. *New Media & Society*.
- Mahoney, A. (2010): *Religion in families, 1999–2009*. *Journal of Marriage and Family*.
- Maslow, A. H. (1968): *Toward a Psychology of Being*. Van Nostrand.
- Mike & Marilyn Phillipps, (2018): *Szülők vagyunk egy életen át. 2=1 Házassmisszió Alapítvány*.
- Money, J., and Ehrhardt, A. A. (1972): *Man and Woman, Boy & Girl*. Johns Hopkins University Pres.
- Muzslainé Nagy Etelka és Muzslai Gábor (2021): *Feketén – fehéren. 2=1 Alapítvány*, Budapest.
- Muzslainé Nagy Etelka (2022): *Olthatatlan szerelem. 2=1 Alapítvány*, Budapest.
- Muzslainé Nagy Etelka (2023): *Az Éden két oldala*. Arka.
- Papp, Zs. (2020): *Vallásosság és családi értékek a magyar fiatalok körében*. NKI Tanulmányok.
- Pargament, K. I. (2013): *Spiritually Integrated Psychotherapy*. Guilford Press.
- Pew Research Center (2023): *Faith and Family: Global Attitudes toward Religion and Marriage*.
- Puckett, J. A., Levitt, H. M., Horne, S. G., and Hayes-Skelton, S. A. (2019): *Internalized heterosexism and psychological well-being*. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*.
- Regnerus, M. (2003): *Religion and positive adolescent outcomes*. *Review of Religious Research*.
- Regnerus, M., and Uecker, J. (2011): *Premarital Sex in America*. Oxford University Press.
- Rogers, C. R. (1961): *On Becoming a Person*. Houghton Mifflin.
- Rue, V. M., Coleman, P. K., Rue, J. J., and Reardon, D. C. (2004): *Induced abortion and traumatic stress*. *Medical Science Monitor*.
- Ryan, R. M., and Deci, E. L. (2017): *Self-Determination Theory*. Guilford Press.
- Schaefer, C. A., and Olson, D. H. (2017): *Intimate relationships*. Pearson.

- Smith, C., and Denton, M. L. (2005): *Soul Searching: The Religious and Spiritual Lives of American Teenagers*. *Oxford University Press*.
- Speckhard, A. C., and Rue, V. M. (1992): Postabortion syndrome: An emerging public health concern. *Journal of Social Issues*.
- Székely és mtsai. (2023): „Házassággal kapcsolatos attitűdök és a vallásosság”. *Máltai tanulmányok*, 2023/4. évfolyam.
- Székely, L., és Bauer, B. (2019): *Magyar Ifjúság Kutatás 2016–2019*. Új Nemzedék Központ.
- Tillich, P. (1951): *Systematic Theology*. *University of Chicago Press*.
- WHO (2021): *Abortion fact sheet*. *World Health Organization*.
- Zimmer-Gembeck, M. J., and Helfand, M. (2008): Ten years of longitudinal research on sexual behavior. *Developmental Review*.

Gyermekvállalás, gyermektervezés*

Papházi Tibor

Absztrakt

A tanulmány a Hungarostudy adatfelvételek alapján vizsgálja a gyermekvállalásnak és a gyermekek tervezésének néhány összefüggését. A Hungarostudy vizsgálatok nagymintás adatfelvételek, amelyek elsődleges célja a magyar népesség életminőségének, lelki és egészségi állapotának vizsgálata, de a kérdőívekben a gyermekvállalással és –tervezéssel összefüggő kérdések is szerepet kapnak, amelyek lehetővé teszik olyan összefüggések megvizsgálását, amelyek más adatfelvételekből nem volnának kimutathatók. Az adatfelvételekből így lehetővé válik a megszületett gyermekek számának a szexuális élet elkezdésének idejével való magyarázata (kérdézték az első várandósság és az első szülés idejét a nők esetében), amit kiegészít a születéskorlátozás módszereinek használatával való vizsgálódás, amelyek összefüggnek az iskolai végzettséggel. Az eredmények azt mutatják, hogy nemcsak az alacsonyabb szocioökonómiai státusz, mint iskolai végzettség, jövedelem, lakóhely településtípusa jár együtt inkább magasabb gyermekvállalással, hanem a korábban elkezdett szexuális élet, valamint a fogamzásgátlás elmaradása is magasabb vérszerinti gyermekszámot is eredményez, emellett kimutatható, hogy az alacsonyabb végzettségűek fiatalabban kezdik a szexuális életüket, és kevésbé védekeznek. A szocio-demográfiai változók mentén az is kimutatható, hogy a tervezett gyermekek száma a meglévőket egészíti ki: mivel a gyermeket vállaló és vállalni szándékozó családokban a gyermekek elképzelt száma egy többé-kevésbé elfogadott érték, ezért a tervezés közelít ehhez a domináns, 2-3 gyermekre irányuló gyermekszám elgondolásokhoz. A tervezett gyermekek számát így elsősorban a már meglévők határozzák meg, ahol kevesebb a már megszületett gyermek, ott többet terveznek. A gyermek tervezésének megfontolását azonban emellett több tényező is alakítja, ezek közül az életkor, a családi állapot, valamint az öt éven belüli tervezésnél az időtényező sürgető hatása is megjelenik. Az adatfelvételtől ugyancsak kimutatható a támogató környezet gyermekvállalást elősegítő jellege és az anyagi helyzet befolyásoló szerepe, különösen a tervezés előfeltételeinél és a nem tervezők esetleges gyermekvállalásánál.

Bevezetés

Az alábbi tanulmányban a gyermekvállalással és a gyermektervezéssel kapcsolatos kérdésköröket vizsgáljuk meg a Hungarostudy 2021-es vizsgálat adatfelvétele alapján. A Hungarostudy adatfelvételek elsődleges célja a magyar népesség életminőségének, lelki és egészségi állapotának vizsgálata; a nagymintás, reprezentatív, keresztmetszeti adatfelvétel kiegészül olyan kérdésekkel, amelyek ezt befolyásolhatják, így pl. a család- és gyermekvállalás,

**** A tanulmány lényegesen bővebb változata a korábban kötetben megjelent munkának (Papházi és mások, 2022) és nem tartalmazza a társszerzők által írott részeket.

vagy a vallásosság szempontjaival (Kopp és Kovács, 2006; Kopp, 2008; Susánszky és Szántó, 2013). A vizsgálatok a Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézetéhez és annak alapítójához, Kopp Mária-hoz fűződnek, aki adatainak feldolgozása során többek között olyan következtetésekre jutott, hogy a támogató család a testi és lelki egészség őrzője is egyben, hogy a pszichológiai életminőség mutatók és a szubjektív egészségi állapot jobb azoknál, akik úgy érzik, számíthatnak a családtagjaikra, és fordítva: „az önkárosító magatartásformák igen szorosan összefüggenek a családi támogatás hiányával.” (Kopp és Skrabski, 2006a: 220, 222, 223.) A kérdőívek tartalmazták a vér szerinti és a tervezett gyermekek számát is, amely lehetővé tette a gyermekvállalás és az életminőség összefüggéseinek vizsgálatát, és a változók közötti kapcsolatok elemzésével kimutathatóvá vált, hogy a tervezett gyermekek száma magasabb, mint a ténylegesen megszületett gyermekeké. Mivel a népességfogyás hátrányai a szakirodalomból az elemzők számára is ismertek voltak, adódott a sokat idézett megállapítás, hogy szülessenek meg a tervezett gyermekek, a népességpolitikának erre törekednie kell, illetve elő is kell segítenie (Kopp és Skrabski, 2006b: 253, 254). A tervezett és megszületett gyermekek száma közötti diszkrépancia más adatbázisok elemzése során is kimutatható (Kamarás, 2002: 51, Papházi, 2020: 34).

Napjainkban fokozódik az érdeklődés az olyan, eredendően a demográfia tárgykörébe tartozó kérdések iránt, mint a gyermekvállalás, vagy a migráció, és a születésekkel összefüggésben előtérbe kerülnek a gyermekek tervezésének kérdéskörei is. A Hungarostudy vizsgálatok már korábban is érintették ezt a témát, elsősorban a főbb összefüggések bemutatására irányulóan (Kopp és Skrabski, 2006b, Ádám és mások, 2013, Dukay-Szabó és mások, 2013). Az egyes adatfelvételek között azonban eltérések voltak a minták, illetve a kérdések megfogalmazásai között, ami miatt a teljeskörű összehasonlítás – érvényességi kérdések felvetődése miatt – nem célszerű. A 2006-os vizsgálatban pl. a kérdés arra irányult, hogy a kérdezett hány gyermeket szeretne, illetve szeretett volna, és a kérdés a teljes mintára vonatkozott. 2013-ban a tervezéssel kapcsolatos kérdések már egy 2000 fős almintára vonatkoztak, amelyben csak 18-35 évesek szerepeltek. A 2021-es felvétel a korábbiakhoz képest is részletesebben járta körül a gyermektervezés kérdéskörét, noha ezeket a kérdéseket itt sem a teljes mintán kérdezték, hanem egy ugyancsak 2000 fős almintán, ami viszont már a 18-40 éveseket tartalmazta. A továbbiakban a tervezett gyermekek kérdésköreit ez utóbbin, a Hungarostudy 2021-es adatfelvételen vizsgáljuk meg. Az adatfelvétel metodológiai problémáit külön tanulmány tartalmazza (Susánszky és mások, 2022) ezért csak a szűkebb témánkhoz kapcsolódó speciális módszertani kérdésekről teszünk majd említést a továbbiakban.

Kiemelhető ezek közül, hogy a kérdőívben más-más kérdéseket tettek fel azoknak, akik azt jelezték, hogy terveznek gyermeket és azoknak, akik erre nemmel válaszoltak. Előbbiektől azt kérdezték, hogy hány gyermeket tervez, hány éves korában, tervez-e öt éven belül, van-e előzetes célja a gyermekvállalás előtt, és ha igen, mi; míg a nem tervezőktől azt, hogy miért nem tervez, és milyen körülmények bekövetkezése esetén vállalna mégis gyermeket. A nem tervezés okaival harminc önálló változóból álló kérdésblokk foglalkozott, és 15 hasonlóan kialakított változó kérdezte azokat a körülményeket, amelyek esetleges fennállása esetén a gyermeket nem tervező mégis vállalhatna gyermeket. Az adatbázisban lévő súlyok lehetővé teszik, hogy következtetéseinknek országos érvényt tulajdonítsunk, de a súlyozás a kerekítések miatt matematikai pontatlanságokat eredményezhet. A közölt táblázatok esetében az adatok szignifikancia szintje kisebb, mint 0,05.

Mivel a Hungarostudy adatbázisokat elsősorban a lakosság mentális és fizikai egészségének vizsgálata érdekében hozták létre (Susánszky és mások, 2022), lehetőség van ezáltal a gyermektervezés bővítettebb összefüggéseinek vizsgálatára is, vagyis annak a problémának körüljárására, hogy a testi-lelki állapot, a veszélyekkel kapcsolatos félelmek, a család és munka egyensúlya hogyan és miként befolyásolják ezt, illetve kimutathatóan hozzájárulnak-e. Ezeket a kérdésköröket a gyermektervezést egyébként tartalmazó más survey-ek, mint az Életünk fordulópontjai vagy az az ifjúságkutatások, nem tartalmazzák, vagy nem ilyen részletességgel. Az adatokból az is látható, hogy a tervezett gyermekek kérdése összefügg a már meglévőkkel, ezért érdemes röviden kitérni a megszületett (meglévő) gyermekek számára, az ezeket befolyásoló tényezőkre is.

A gyermekvállalás főbb befolyásoló tényezői

Az adatbázisban a már megszületett, vér szerinti gyermekek számát a teljes 7000-es mintán kérdezték, míg a gyermekek tervezésére vonatkozókat csak a 2000-es almintán, ami egyben azt jelenti, hogy a gyermekek főbb jellemzőinek a vizsgálata a teljes, míg a tervezők elemzése, akik 18–40 évesek lehettek, csak egy kisebb halmazon lehetséges. A kisebb minta súlyváltozója szükséges a fő- és az almintá együttes vizsgálatának esetében is, tehát a meglévő és a tervezett gyermekek együttes vizsgálata a 1840 évesek körében lehetséges. A teljes és az almintá adhat különbségeket: a vér szerinti gyermekek átlagos száma a teljes mintában 1,36, a 18–40 évesek közt 0,65 fő, de ha csak azokat nézzük, akiknek van gyermeke, akkor a teljes mintában az átlagos gyermekszám 2,02, az almintában 1,87 fő (a különbség részben az idősebb korosztályok nagyobb átlagos gyermekszámából, részben a 40 felettiiek gyermekvállalásából eredeztethető).

A teljes mintában 4670 főnek van gyermeke, 29,1%-nak egy, 50,3%-nak kettő, 14,8%-nak három, 5,7%-nak négy vagy több. A maximális gyermekszám 12 volt egy válaszoló esetében, ez körülbelül megfelel a természetes termékenység melletti gyermekszámnak. A természetes termékenységből eredő gyermekszám nem újkeletű témája a demográfiai szakirodalomnak, ez az a gyermekszám, amit egy adott népességben élő nők akkor érhetnek el átlagosan, ha semmiféle születéskorlátozást nem alkalmaznak. A szakirodalom alapján a korlátozó tényezők lehetnek gazdaságiak és szociológiaiak (Andorka, 1987), megjelenhetnek makro- és mikroszinten (Valkovics, 1964, Szabady, 1962).

Az átlagos kettő és a maximum 12 fő vérszerinti gyermek közti különbség a születéskorlátozás eredménye tehát, a kérdés innentől az, hogy miért lép fel ez, miért korlátozzák a termékenységüket a gyermeket vállalók. A korlátozás alapvetően társadalmi okokra vezethető vissza (Acsády és Klinger 1963), hiszen ha nincsenek mesterséges (társadalmi) korlátok, a biológiai határ 15 gyermeknél lépne fel (Valkovics, 1964: 451). Ezek a társadalmi korlátok úgy vizsgálhatók, ha megnézzük, hogy milyen tényezőkkel mutat összefüggést a több és a kevesebb gyermek vállalása, milyen feltételek, körülmények között születik több vagy kevesebb gyermek.

A 7000-es minta mutatja azokat a jellemzőket, amelyek a demográfiai kutatásokból már közismertnek számítanak: átlagosan több gyermekük van a nőknek, mint a férfiaknak, az életkorral nő a gyermekszám, a házasságban élőknek több gyermekük van, mint az élettársaknak. Az iskolai végzettség esetében kimutatható az ún. nem szimmetrikus U alakú görbe, miszerint általános iskolai végzettségűek rendelkeznek a legnagyobb átlagos

gyermekszámmal, legkevesebbel az érettségizettek, és ennél magasabbal, de a szakmunkásokénál kevesebbel a diplomások (Andorka, 1987: 81, Papházi és Pillók, 2016: 247, 248). A gyermekek számával kapcsolatba hozható változókat, a gyermekvállalás fontosabb befolyásoló tényezőit az 1. táblázat mutatja.

1. táblázat A gyermekvállalás fontosabb befolyásoló tényezői

Megnevezés	Vér szerinti gyermekek átlagos száma	Válaszolók száma
Nem		
Férfi	1,23	3268
Nő	1,47	3698
Összesen	1,36	6966
Életkor		
18-29 éves	0,23	1212
30-39 éves	1,03	1190
40-49 éves	1,54	1313
50-59 éves	1,73	1052
60 éves és idősebb	1,86	2199
Összesen	1,36	6966
Párkapcsolati státusz		
Egyedülálló	0,93	2690
Házastársával él	1,82	2957
Élettárssal él	1,19	1316
Összesen	1,36	6963
Befejezett iskolai végzettség		
Legfeljebb 8 ált	2,05	1126
Szakmunkás	1,48	2046
Érettségi	1,06	2328
Felsőfokú	1,13	1466
Összesen	1,36	6965
Átlagos havi nettó személyes jövedelem		
150 E és alatta	1,73	1392
151-300 E	1,24	2857
301 és több E	1,17	505
összesen	1,38	4754
Lakóhely településtípusa		
Budapest	0,87	1286
Megyeszékhely, megyei jogú város	1,24	1421
Város	1,46	2246
Község, nagyközség	1,64	2013
Összesen	1,36	6966

A táblázat nem mutatja a gyermekvállalás tényezőinek sokkalta sokrétűbb, bonyolultabb összefüggéseit, amelybe beletartozik, hogy a változók egymással is kapcsolatban vannak, pl. a 18-49 éves nők inkább élnek házasságban vagy élettársi kapcsolatban, a községekben kevesebb a diplomás, az alacsonyabb végzettségűeknek a jövedelme is alacsonyabb. De az összefüggésekből kiemelhető, hogy az alacsonyabb szocioökonómiai státusz, amit kifejezhetünk az iskolai végzettség, jövedelem, lakóhely településtípusának változóival (Pusztai és mások, 2022: 195) inkább jár együtt magasabb gyermekvállalással. Ennek egy lehetséges oka, hogy a korábban elkezdett szexuális élet magasabb vér szerinti gyermekszámot is eredményez. A korábban megkezdett szexuális élet az adatbázisból az első várandósság életkorával és az első szülés életkorával mérhető, ezeket magától értetődően csak nőknek tették fel. Látható, hogy a két szülészeti esemény korábbi bekövetkezése szoros összefüggést mutat a meglévő gyermekek számával (2. táblázat), amit a szülésre vonatkozóan KSH adatok alapján már megfogalmaztak a KINCS kutatói (Pári és mások, 2022: 170).

2. táblázat Vér szerinti gyermekek átlagos száma kéréskor, első várandósság és az első szülés korcsoportjai szerint

Korcsoport	Első várandósság		Első szülés	
	vér szerinti gyermekek átlagos száma	válaszolók száma	vér szerinti gyermekek átlagos száma	válaszolók száma
13-17 éves	3,31	137	3,13	102
18-24 éves	2,12	1439	2,21	1356
25-29 éves	1,62	610	1,68	670
30-34 éves	1,53	146	1,54	172
35-45 éves	1,06	44	1,16	48
Összesen	2,00	2375	2,03	2349

Megjegyzés: első szülésnél a legfiatalabb életkor 14 évesen, a legidősebb 44 évesen történt

Minél fiatalabban következett be az első szülészeti esemény a kérdezett nők esetében, annál magasabb az átlagos gyermekszámról nyilatkoznak a válaszolók. De az is megállapítható, hogy minél alacsonyabb a kérdezett szocioökonómiai státusza, amit jól jellemez az iskolai végzettség, annál fiatalabb életkorban következik ez be (3. táblázat).

3. táblázat Első várandósság és első szülés átlagos életkora iskolai végzettség szerint

Iskolai végzettség	Első várandósság		Első szülés	
	átlagos életkora	válaszolók száma	átlagos életkora	válaszolók száma
Legfeljebb 8 általános	20,68	580	21,12	574
Szakmunkás	22,34	603	22,83	597
Érettségi	23,92	733	24,48	726
Diploma	26,01	461	26,63	454
Összesen	23,14	2377	23,66	2351

Így a Hungarostudy vizsgálatból következtetni lehet arra, hogy a korábban megkezdett szexuális élet pozitív összefüggést mutat a gyermekszámmal, azaz a fiatalabb korban elkezdett szexuális élet átlagosan több vér szerinti gyermeket eredményez. A fiatalabb életkorban bekövetkezett várandósság és a magasabb átlagos gyermekszám külön-külön az egyes iskolai végzettségi csoportokban is megmutatkozik, ez alól a diplomások annyiban eltérnek, hogy közöttük a legfiatalabb, 13-17 éves korban bekövetkezett várandósság esetében az átlagos gyermekszám közel a legalacsonyabb: a diplomások között mindössze három olyan személy mutatható ki, akik már 18 éves koruk előtti várandósságról tettek említést (4. táblázat).

A tényleges vér szerinti gyermekszámot a döntően társadalmi tényezők (tanulmányok folytatása, jövedelem) mellett biológiai hatások is befolyásolják (betegségek, nőgyógyászati problémák) – a szexuális élet elkezdésének ideje és a vér szerinti gyermekek számának kapcsolata ezt az élettani háttérrel ugyancsak megerősíti. A szexuális élet elkezdési idejének bevonása a meglévő gyermekek számát magyarázó változók közé azt is pontosíthatja, miért van a nőknek átlagosan valamivel több gyermeke, mint a férfiaknak, amit az is erőteljesen befolyásol, hogy a nők inkább élnek párkapcsolatban (Engler és mások, 2022: 11).

Az összefüggést megerősíti, ha a rossz szocioökonómiai státuszú roma lakosságra fókuszálunk a hétezres minta alapján. A romák 65,0%-a általános iskolai végzettségű, és 3,4%-a diplomás, szemben a magyarok 13,3 és 21,9%-ával. Viszont a cigányok minden végzettségi kategóriában magasabb átlagos gyermekszámúak, és (a nőknek) az iskolai végzettségtől függetlenül fiatalabb korban volt az első várandósságuk, mint a magyaroknak, vagy a más nemzetiségűeknek (5. táblázat).

4. táblázat Vér szerinti gyermekek átlagos száma kérdezéskor az első várandósság korcsoportjai és az iskolai végzettség szerint

Az első várandósság korcsoportja	Átlagos gyermekszám	Válaszolók száma
Legfeljebb 8 általános		
13-17 éves	3,65	94
18-24 éves	2,33	423
25-29 éves	1,69	52
30-34 éves	1,20	6
35-45 éves	0,73	3
Összesen	2,47	578
Szakmunkás		
13-17 éves	2,63	25
18-24 éves	2,10	434
25-29 éves	1,53	122
30-34 éves	1,54	16
35-45 éves	0,76	6
Összesen	1,98	603
Érettségi		
13-17 éves	2,67	15
18-24 éves	1,95	429
25-29 éves	1,57	212
30-34 éves	1,45	55
35-45 éves	1,12	20
Összesen	1,79	732
Diploma		
13-17 éves	1,21	3
18-24 éves	2,08	152
25-29 éves	1,71	224
30-34 éves	1,61	69
35-45 éves	1,20	14
Összesen	1,80	461
Összesen		
13-17 éves	3,31	137
18-24 éves	2,12	1438
25-29 éves	1,62	610
30-34 éves	1,53	146
35-45 éves	1,06	44
Összesen	2,00	2374

5. táblázat Átlagos gyermekszám és az első várandósság átlagos életkora iskolai végzettségek és etnikumok szerint

Etnikum	Átlagos gyermekszám	Válaszolók száma	Első várandósság átlagos életkora	Válaszoló nők száma
Legfeljebb 8 általános				
Magyar	1,86	886	21,16	461
Cigány, roma	2,76	232	18,76	113
Más nemzetiség	2,52	7	19,83	6
Összesen	2,05	1125	20,68	580
Szakmunkás				
Magyar	1,45	1963	22,41	587
Cigány, roma	2,01	78	19,70	15
Más nemzetiség	1,98	5	24,00	1
Összesen	1,48	2046	22,34	603
Érettségi				
Magyar	1,05	2275	23,94	714
Cigány, roma	1,93	34	19,84	10
Más nemzetiség	1,14	18	26,24	9
Összesen	1,06	2328	23,92	733
Diploma				
Magyar	1,12	1430	26,06	452
Cigány, roma	1,66	12	18,00	2
Más nemzetiség	0,87	23	25,33	8
Összesen	1,13	1466	26,01	461
Összesen				
Magyar	1,30	6555	23,39	2214
Cigány, roma	2,48	356	18,93	139
Más nemzetiség	1,29	54	24,30	24
Összesen	1,36	6965	23,14	2377

Megjegyzés: a táblázatban cigány, roma az, aki a 7000-es mintában besorolta magát ebbe a nemzetiségi, etnikai kategóriába, más nemzetiségű pedig az, aki nem került bele a magyar vagy a cigány, roma csoportba, egy személy több etnikumot is megjelölhetett

A fiatalabb korban elkezdett szexuális élet mellett a rosszabb szocioökonómiai státuszúak magasabb gyermekszáma a születéskorlátozás kevésbé gyakoribb jellegével is összefüggést mutat, erre vonatkozóan ugyancsak volt kérdés az adatfelvételben. A védekezésre vonatkozó kérdést önkéntes formában tették fel a vizsgálatban résztvevőknek.

Az adatokból megállapítható, hogy a nem védekezők átlagos gyermekszáma magasabb, a nem védekező nők szignifikánsan előbb voltak várandósok, és az alacsonyabb iskolai végzettségűek között magasabb a nem védekezők aránya (6. táblázat).

6. táblázat A védekezés megválasztásának módszere az iskolai végzettség szerint (%)

Iskolai végzettség	Nem védekezik	Alacsony hatékonyságú	Jó hatékonyságú	Magas hatékonyságú	Összesen
		a)	b)	c)	
		védekezési módszert alkalmaz			
Legfeljebb 8 általános	54,4	10,1	22,0	13,5	100,0
Szakmunkás	47,5	7,2	26,7	18,6	100,0
Érettségi	35,5	7,3	31,3	26,0	100,0
Diploma	36,2	5,9	32,0	26,0	100,0
Összesen	41,4	7,2	29,0	22,4	100,0

a) Megszakított közösülés és naptár módszer b) Óvszer és pesszárium c) Fogamzásgátló tableta és méhen belüli eszköz (spirál)

N=4246

A védekezés módszerétől függetlenül a nők fiatalabb korban bekövetkezett várandóssága ugyancsak magasabb átlagos gyermekszámot mutat, akkor is, ha a kérdezett alkalmaz fogamzásgátló módszert a szexuális együttlét során, akkor is, ha nem. Azt azonban nem lehet tudni, hogy a várandósságot megelőzően is védekezett-e a kérdezett, viszont az megállapítható, hogy a mintában az életkorral csökken a védekezők aránya: a 18-29 évesek 85,0%-a, a 30-39 évesek 74,6%-a, a 40-49 évesek 64,2%-a említi a fogamzásgátló módszer alkalmazását, tehát a fiatalabb életkor tehát inkább valószínűsíti a védekezést. Az iskolai végzettség mellett ugyancsak mutatja a rosszabb szocioökonómiai státusz védekezéssel való gyengébb kapcsolatát, hogy a szubjektíve rosszabb anyagi helyzetben lévők kisebb arányban védekeznek a szexuális életük során: a magukat jó anyagi helyzetűnek tudók 63,2%-a, míg a nagyon nehéz anyagi körülményeket érzékelők 42,0%-a.

Már Szabady Egon felhívta a figyelmet arra, hogy a társadalmi és gazdasági tényezők mellett „A népesség demográfiai magatartását, a családi tervek alakulását, a nők szülési készségét nagymértékben befolyásolják tudati, lélektani tényezők is. E tényezők kialakulásában és módosulásában alapvető szerepe van a társadalmi szokásoknak és légkörnek, a kulturális életnek, a sajtónak, a publicisztikának is. E tekintetben fontosnak kell tekinteni olyan közhangulat kialakítását is, amely az anyaság és gyermeknevelés szerepkörét társadalmilag fontosnak és kívánatosnak nyilvánítja; hangsúlyozza a következő nemzedék, a jövő társadalmá érdekében hozott áldozatok jelentőségét. Népesedéspolitikai célkitűzések megvalósítása gazdasági intézkedések és lélektani befolyásolás együttes alkalmazásával érhető csak el.” (Szabady, 1962: 330.) Ehhez kapcsolható Valkovics Emil megállapítása, hogy a születésgyakoriságra ható tényezőcsoportok nem különülnek el egymástól élesen és kölcsönösen befolyásolják egymást, valamint a születésgyakoriság befolyásolása elsősorban a társadalmi-gazdasági tényezők módosítása útján érhető el, „és hogy nem a szüléseik számát szabályozó nők arányát kell elsősorban módosítanunk, hanem a tervezett gyermekszámot.” (Valkovics, 1964: 452.) Kérdés ezek után, hogy milyen tényezők befolyásolják a tervezett gyermekek számát, mely tényezőkkel hozható összefüggésbe több gyermek tervezése, azaz kik terveznek több, illetve kevesebb gyermeket.

A tervezett gyermekek kérdései

A gyermek tervezésével összefüggő kérdéseket csak a 18-40 év közöttieknek tették fel, ami az adatfelvételen belül egy szűkebb, kétezres almintát jelent. Ezen belül 689 fő említette, hogy van gyermeke (34,5%), 1296 fő (64,8%) mondta, hogy nincs, 15-en nem nyilatkoztak. A meglévő gyermekek száma sem teljesen egzakt tehát a nem válaszolók miatt, viszont a tervezett gyermekekre vonatkozó válasz még nagyobb bizonytalanságot hordoz, mivel egy jövőbeli eseményre vonatkozik a kérdés, így vannak, akik biztosan szeretnének gyermeket, de nem feltétlenül tudják pontosan, hogy mennyit. A kérdések gyakorisági megoszlásaiból látható, hogy a bizonytalanság többlépcsős. Akik azt választották, hogy szeretnének és terveznek is gyermeket, a 2000-ból 1083-an vannak (54,1%), akik nem terveznek, de „szívük szerint” szeretnének, azok száma 118, míg akik nem szeretnének, és nem is terveznek, 637 fő, és 162-en nem tudtak a kérdésre válaszolni. Viszont számszerűsítetten az 1083-ból 972 fő tervez (legkevesebb egy, maximum négy) gyermeket (48,6%), míg 757 fő (38,7%) nem tervez, vagyis itt már még nagyobb a bizonytalanság, amit a 271 fős válaszhiány mutat.

A tervezés szocio-demográfiai kérdései

A gyermeket tervezőknek részben van gyermeke, részben nincs, és a gyermekesek sem feltétlenül terveznek még további gyermeket. Leginkább a gyermektelenek terveznek (a teljes almintából 898 fő, 44,9%), míg akiknek van gyermekük, azok közül csak 180-an nyilatkoztak családbővítési szándékról (9%). Leginkább az egyedülállók, az aktív alkalmazottak és vállalkozók, valamint a legfiatalabb, 18-24 éves korúak közül kerülnek ki a legnagyobb arányban azok, akiknek nincs gyermekük és elmondásuk szerint nem is szeretnének. Ez megfelel annak a szakirodalom által már ismertetett jelenségnek, hogy a gyermektelenség, illetve a tervezés hiánya elsősorban a hiányzó párkapcsolattal mutat összefüggést (Spéder és Kapitány 2007: 71, Szalma és Takács 2012: 64; Pári és Balog, 2022). De mutatja emellett azt is, hogy a munkaerőpiaci helyzet, különösen fiatalabbaknál, nem feltétlenül kedvez a családalapításnak, amennyiben „...bizonytalanná válik az anya számára a munkahely, bizonytalanná válik az, hogy össze tudja egyeztetni a keresőtevékenységet és az anyai feladatokat” (Pongrácz, 2002: 52). A tervezett és meglévő gyermekek együttes változójából megfigyelhető az is, hogy a meglévő gyermek önmagában nem képvisel elég magyarázó erőt a tervezés kérdésében. Ugyanis a legerősebben ható, a párkapcsolati helyzetet mutató változóval való összefüggésből is kiderül, hogy a házastársak mind a gyermeket nem tervezők, mind pedig a gyermekes még tervezők kategóriájában is inkább felülreprezentáltak, mint az élettársak (7. táblázat). Ez azt mutatja, hogy a tervezésre más tényezők is befolyással vannak, mint a már megszületett, vér szerinti gyermekek száma.

7. táblázat A tényleges párkapcsolati helyzet a gyermekes és gyermektelen válaszadók gyermekvállalási szándéka szerint (%)

Tényleges párkapcsolati helyzet	Nincs gyermeke és nem is tervez	Nincs gyermeke, de tervez	Van gyermeke, de nem tervez	Van gyermeke és tervez	Összesen
Egyedülálló	73,1	66,4	11,2	5,6	46,8
Házastársával él	9,7	9,0	56,6	56,7	26,4
Élettárssal él	17,2	24,6	32,2	37,8	26,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

N=1828

A gyermekszámot ténylegesen meg is nevezők között a teljes mintában, a nem tervezőkkel együtt 1,036 a még tervezett átlagos gyermekszám, csak a tervezőkre szűkítve 1,842. A 2021-es adatbázisból vizsgálható, hogy melyek azok a szocio-demográfiai paraméterek, amelyek megléte azt valószínűsíti, hogy a kérdezett tervez gyermeket, akár többet is. A gyermekvállalási szándékokkal kapcsolatban a kérdőív konkrét kérdéssel nem kínált fel bizonytalankodási lehetőséget, ezért a tervezésben igazában a tervezők és nem tervezők különíthetők el. Ha a gyermeket tervezőket kétváltozós kapcsolatok mentén vizsgáljuk, azt tapasztaljuk, hogy a tervezés szándéka legerősebben a gyermekteleneknél és fiatalabb korcsoportoknál mutatható ki, de inkább terveznek az érettségizettek és a diplomások, mint a szakmunkások vagy a legalacsonyabb végzettségűek. Azokban a kategóriákban terveznek kevesebb gyermeket, ahol több a meglévő gyermek. Minél több a meglévő gyermek, annál kisebb a tervezési szándék (8. táblázat).

8. táblázat Tervezési szándék a meglévő gyermekek száma szerint (%)

Meglévő vér szerinti gyermekek száma	Szeretne és tervez-e még gyermeket vállalni?		
	nem	igen	összesen
0 nincs gyerek	23,1	76,9	100,0
1 gyerek	47,5	52,5	100,0
2 gyerek	87,4	12,6	100,0
3 vagy több gyerek	93,9	6,1	100,0
Összesen	41,1	58,9	100,0

N=1829

Emiatt, ha a ténylegesen megnevezett tervezett gyermekszámok átlagait vizsgáljuk, a férfiak ennél többet terveznek, míg a nők kevesebbet; az élettársak átlag fölött, a házastársak pedig ez alatt. A kétváltozós összefüggések egy része azonban módosulhat a gyermekszám bevonása esetén, ami más változók hatásával magyarázható. Az életkor esetében a meglévő gyermekszám módosító hatása minden életkori kategóriában csökkenti a tervezett gyermekek átlagát és szinte minden gyermekszám kategóriában a fiatalabbaknál magasabb az átlagos tervezett gyermekszám. Az iskolai végzettségeknél a gyermekszám hatása összevontan jeleníthető meg,

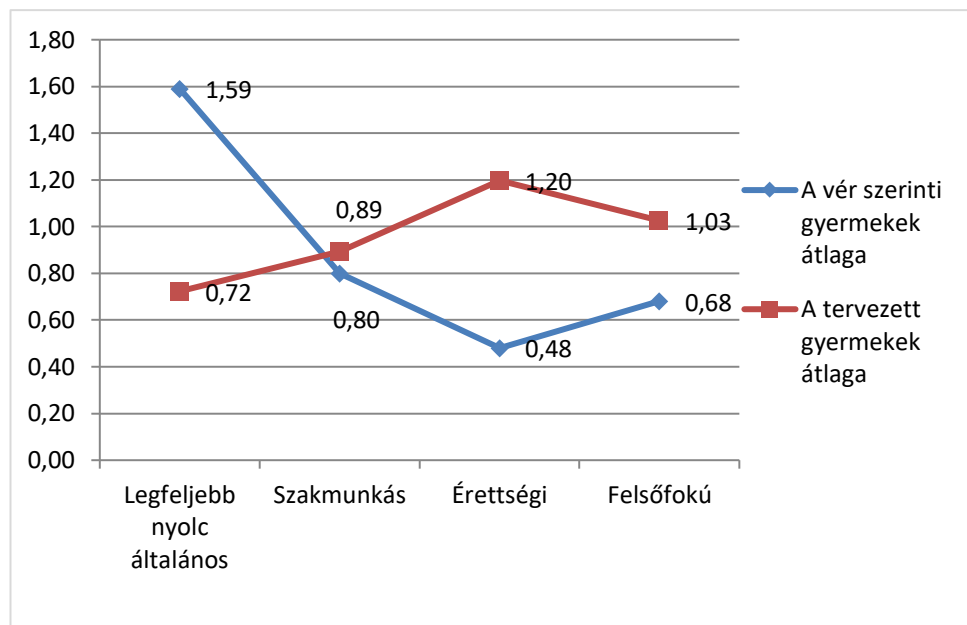
az adatokból szintén az látható, hogy a meglévő gyermekek számával csökken a tervezett gyermekek száma, ami átlagosan magasabb azokban a végzettségeknél (érettségizettek, diplomások), ahol a meglévő gyermekek száma kisebb (9. táblázat).

9. táblázat Átlagos tervezett gyermekszám gyermekek megléte és iskolai végzettség szerint

Legmagasabb befejezett iskolai végzettség	Átlagos tervezett gyermekszám	Válaszolók száma
Nincs gyerek		
Legfeljebb 8 általános	1,40	66
Szaktanácsos	1,35	229
Érettségi	1,50	521
Diploma	1,46	247
Összesen	1,45	1063
Van gyerek		
Legfeljebb 8 általános	0,33	113
Szaktanácsos	0,29	175
Érettségi	0,44	209
Diploma	0,36	160
Összesen	0,36	657
Összesen		
Legfeljebb 8 általános	0,72	179
Szaktanácsos	0,89	404
Érettségi	1,20	730
Diploma	1,03	407
Összesen	1,04	1720

Megjegyzés: egy finomabb, anova vizsgálat esetében a parametrikusság feltételeit fokozottan kellene vizsgálni, e táblázat az átlagok eltéréseit mutatja be, amelyek szignifikánsan különböznek (sig.= 0,000)

Azt mondhatjuk, hogy a tervezett gyermekek számára hatással van a meglévők száma, a tervezett gyermekek száma ott magas, ahol a meglévő kevesebb. Míg a meglévő gyermekek száma az iskolai végzettség mentén egy ún. asszimmetrikus U alakú görbével jeleníthető meg, a tervezett gyermekek száma ennek lényegében a fordítottja (1. ábra).

Megjegyzés: a hány gyermeket tervez még élete során kérdést mindazoknak feltették, akik igennel feleltek arra a kérdésre, hogy szeretnének és terveznek is gyermeket vállalni, tehát a gyermekteleneknek is.

1.ábra Meglévő és tervezett gyermekek átlagos száma iskolai végzettség szerint

Az öt éven belüli tervezés

Nemcsak a meglévő gyermekszám befolyásolja jelentősen a tervezett gyermekek számát, hanem az időtényező is. A gyermeket tervezőktől kérdezték, hogy a következő öt éven belül terveznek-e gyermeket, közülük 630 fő (31,5%) válaszolt igennel, 360-an (18,0%) nemmel. Az öt éven belüli gyermektervezés kérdése a válaszolókat más megfontolás elé állítja, így az időt figyelembe vevő válaszok a tervezésnek már egy másik oldalát jelenítik meg.

Ebben az esetben már az életkornak és a tényleges családi állapotnak van a legerősebb hatása, a meglévő gyermekek száma háttérbe szorul, sőt, a vér szerinti és a tervezett gyermekek átlagos száma közti ellentétes kapcsolat pozitív összefüggéssé válik, mert akinek már van, és még szeretne, az elsősorban öt éven belül szeretné a következő gyermeket. Három vagy több gyermek esetében viszont már így is csökken a válaszadáskor kifejeződő tervezési szándék. Akik szeretnének gyermeket, nem feltétlenül öt éven belül terveznek: ők a fiatalabbak, a tanulók, az egzisztenciálisan bizonytalan helyzetű munkanélküliek, akik a legkevésbé válaszolnak igennel erre a kérdésre. Viszont a nők, az alacsonyabb korosztályhoz tartozók, valamint a házasok tartják a legfontosabbnak az öt éven belüli gyermekvállalást, ha (még) szeretnének gyermeket. Ott, ahol az időtényező és a megcélzott szocioökonómiai státusz elérése elérkezetté teszi a gyermekvállalás bekövetkezését: fennáll a párkapcsolati biztonság, a biológiai idő szorítása, megfelelő jövedelmi helyzet, diploma megszerzése, ott jelenik meg a gyermektervezési szándék öt éven belül leginkább. Az inaktívakon belül kiemelkedő az öt éven belül tervezők aránya azoknál, akik valamilyen anyasági támogatásban (CSED, GYED, GYES, GYET) részesülnek (10. táblázat), ami összefüggésbe hozható azzal, hogy a tervezőkön belül a három vagy több gyermekesek egy része is tervez még gyermeket (Kapdebo és mások, 2022: 39).

10. táblázat Öt éven belüli gyermektervezés főbb tényezői (%)

Megnevezés	Tervez-e gyermeket a következő öt évben?		
	nem	igen	Összesen
Gyermek van-e			
0 nincs gyerek	43,5	56,5	100,0
1 gyerek	3,0	97,0	100,0
2 gyerek	2,8	97,2	100,0
3 vagy több gyerek	25,0	75,0	100,0
Összesen	36,4	63,6	100,0
Kérdezett neme			
Férfi	42,7	57,3	100,0
Nő	28,8	71,2	100,0
Összesen	36,3	63,7	100,0
Korcsoport			
19-24 éves	69,2	30,8	100,0
25-29 éves	18,9	81,1	100,0
30-34 éves	12,8	87,2	100,0
35-41 éves	11,3	88,7	100,0
Összesen	36,3	63,7	100,0
Tényleges családi állapot			
Egyedülálló	59,0	41,0	100,0
Házastársával él	4,6	95,4	100,0
Élettárssal él	9,6	90,4	100,0
Összesen	36,4	63,6	100,0
Jelenlegi fő tevékenység			
Tanul	80,1	19,9	100,0
Aktív dolgozó	27,8	72,2	100,0
Alkalmi munkás és közfoglalkoztatott	13,3	86,7	100,0
Inaktív	13,0	87,0	100,0
Munkanélküli	33,3	66,7	100,0
Összesen	36,3	63,7	100,0
Havi nettó személyes jövedelem			
150 E és alatta	53,7	46,3	100,0
151-300 E	30,8	69,2	100,0
301 és több E	24,1	75,9	100,0
Összesen	36,2	63,8	100,0

N=988-990, a havi nettó személyes jövedelemtől 687

A gyermekvállalást tervezők közül a legtöbben a 30 évest kort jelölték meg a gyermekvállalás tervezett korának (25,3%), ezt természetesen befolyásolja a tervező életkora is. Korcsoportok szerint az látható, hogy a válaszolók leginkább 30-34 éves korukban tervezik a gyermekvállalást, és az ötödük 35 és 39 éves kora közé. A tervezet gyermekvállalási kor

átlag 32,3 év, ezt érdemben nem befolyásolja, hogy kérdezettnek van-e már gyereke, a meghatározó szempontok közül viszont kiemelhetjük a nem és az iskolai végzettség hatását (11. táblázat).

11. táblázat A tervezett gyermekvállalási kor (év) nem és iskolai végzettség szerint

Megnevezés	Átlagos tervezett gyermekvállalási kor	Válaszolók száma
Kérdezett neme		
Férfi	33,9	426
Nő	30,5	362
Összesen	32,3	789
Legmagasabb befejezett iskolai végzettség		
Legfeljebb 8 általános	28,3	61
Szakmunkás	33,1	165
Érettségi	32,2	395
Diploma	33,5	168
Összesen	32,3	789

Az időtényező jelentős befolyásoló tényező szerepét mutatja, hogy a nők a tervezett gyermekvállalási korukat a férfiakénál jóval korábbra teszik, az iskolai végzettség pedig mutatja a tanulmányok késleltető szerepét a legalacsonyabb és a legmagasabb végzettségi kategóriák közötti viszonylatban.

Míg a jövedelemmel, szubjektív anyagi helyzettel a kevésbé konkrét gyermektervezés nem mutat egyértelmű összefüggést, az időtényezővel való vizsgálatnál már hangsúlyos jelentőséget kap. Az anyagi helyzet szerepe akkor mutatkozik meg igazán, ha részletezésre kerülnek a gyermekvállalás előtti célok, vagy ha a nem tervezők mégis fontolóra veszik a gyermekvállalás tervezését.

Gyermekvállalás előtti célok

A gyermeket tervezőktől kérdezték, hogy van-e valamilyen megvalósítandó céljuk a gyermekvállalás előtt, az egyes célokra igennel vagy nemmel lehetett válaszolni és a kérdezettek több célt is megadhattak a kérdésblokk keretében. Az igenlő válaszok száma szerinti sorrend jelzi az egyes célok fontossági sorrendjét a válaszolók számára (12. táblázat).

Az összes leadott válasz alapján tehát azt állapíthatjuk meg, hogy a gyermekvállalás feltételei között kiemelkedő jelentőséggel szerepel a lakás és a materiális feltételek biztosítottasága. A válaszolók fele a megfelelő társ meglétét is megjelölte, noha az egyedülállók aránya az almintában 10%, ami viszont inkább azt jelzi, hogy a kérdezettek általában tartják szükségesnek a megfelelő társat a gyermekvállaláshoz, nem pedig a személyes helyzetükből kiindulva válaszoltak. Érthető módon elsősorban az egyedülállók hiányolják a megfelelő társat, a házások a legkevésbé, de alig különbözve az élettársaktól. Az iskola befejezése természetesen a tanulóknak, közülük elsősorban a már érettségivel rendelkezőknek a legfontosabb.

12. táblázat A gyermekvállalás előtt elérendő célok

Gyermekvállalás előtt elérendő célok	Leadott igenlő válaszok száma	Leadott igenlő válaszok aránya	Igennel válaszolók aránya célonként
Megfelelő lakás	450	22,4	64,1
Anyagi stabilitás, biztos jövedelem	428	21,3	61,0
Megfelelő társ	348	17,3	49,6
Iskola befejezése	201	10,0	28,6
Bizonyítani a munkában, karriert építeni	137	6,8	19,5
Házasságot kötni	106	5,3	15,1
Egészségesnek lenni, meggyógyulni	91	4,6	13,0
Még "szabadon" élni	79	4,0	11,3
Érettség megszerzése a feladathoz	71	3,5	10,1
Külföldön tapasztalatot szerezni	68	3,4	9,7
Egyéb	19	0,9	2,6
Összes válasz	1998	100,0	

Megjegyzés: a kérdezettek több célt is megjelölhettek, ezért az összes válasz a kérdésblokkban válaszoló 702 fő igenlő válaszainak halmozott értékét jelenti. A leadott válaszok arányának összegzése kerekített érték.

A házasság összességében nem tartozik a gyermekvállaláshoz leginkább szükségesnek gondolt feltételei közé, a nők sem térnek el ebben a kérdésben szignifikánsan a férfiaktól, viszont az élettársi kapcsolatban élők számára nagyban meghatározó. A gyermekvállaláshoz szükséges feltételek között csak alárendelt szerepet játszik a karrierépítés, vagy a még szabad élet, melyek elsősorban a legfiatalabb korcsoportokban találkoznak elfogadással.

A nem tervezés okai

Azoktól, akik a tervezési szándékot tudakoló kérdésre nemmel válaszoltak, a Hungarostudy vizsgálat hosszú kérdésblokkban kérdezte a nem tervezés okait is, valamint azt, hogy mik lennének azok a feltételek, amelyek mellett a kérdezett mégis vállalna gyermeket. A nem tervezés okaival kapcsolatos kérdésblokk 30 önálló változót sorolt fel, amire igennel vagy nemmel lehetett válaszolni és egy kérdezett több okot is megjelölhetett. A felsorolt okok az áttekinthetőség érdekében csoportosíthatók, részben jellegük, részben pedig eredetük szerint. Az igenlő válaszok száma mutatja az okcsoport fontosságát az elutasítás kérdéskörében (13. táblázat).

Elegendő gyermekszám miatt azok nem terveznek gyermeket, akik számára már teljes a család, nem akarnak változást, vagy párjuk hatására nem terveznek (több) gyermeket.¹ Az okcsoportot választók 17,5%-a egy-, 45,9%-a két-, 18,2%-uk pedig három vagy több

¹ A kérdőív megfogalmazásában: párja nem szeretne több gyereket; szereti így az életét, nem akar változást; neveli megszületett gyermekeit, így teljes a család.

gyermekes, ami azt is jelzi, hogy az elegendő gyermekszám megítélése nagymértékben szubjektív.²

13. táblázat A gyermek nem tervezésének okcsoportjai az okok jellege szerint

Nem tervezés okai	Leadott igenlő válaszok száma	Leadott igenlő válaszok aránya	Igennel válaszolók aránya okonként
Elegendő gyermekszám	291	30,6	42,4
A párkapcsolat hiánya, zavara	195	20,5	28,4
Jövőre vonatkozó kilátások, bizonytalanságok	152	16,0	22,1
Egészségügyi, szülészeti okok	136	14,3	19,7
Az anyagi, szociális helyzet	102	10,7	14,8
Szubjektív bizonytalanságérzetek, tudatos gyermektelenség	41	4,3	5,9
A munkaviszony bizonytalansága, és/vagy karrierkilátások	34	3,6	5,0
Összes válasz	951	100,0	

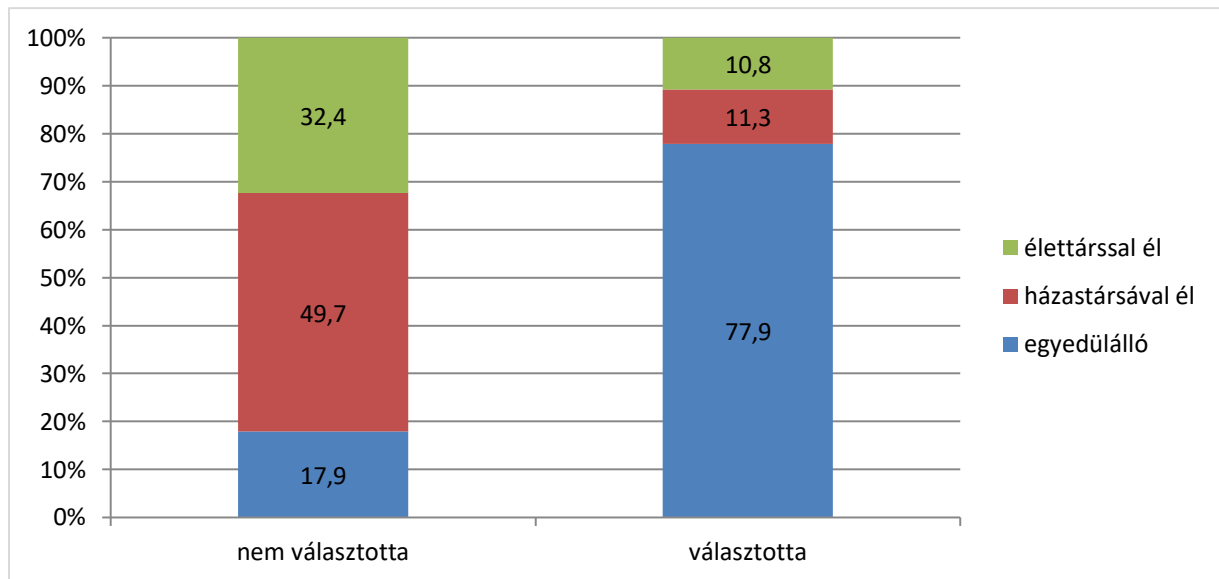
Megjegyzés: a kérdezettek több okot is megjelölhettek, ezért az összes válasz a kérdésközlökben válaszoló 687 fő igenlő válaszáinak halmozott értékét jelenti. Az egyes okcsoportokba azok kerültek be, akik az összevont okok közül legalább egyet megjelöltek.

A párkapcsolat hiánya és/vagy zavara miatt azok nem terveznek, akiknek nincs párkapcsolatuk, vagy jelenlegi párkapcsolatukat/családi helyzetüket nem érzik megfelelőnek a gyermekvállalás szempontjából. E kérdésekre igennel válaszolók 77,9%-a egyedülálló, viszont párkapcsolati zavaroktól a válaszok alapján nem mentesek a házások sem, az élettársi kapcsolatban élők mellett (2. ábra).

A Hungarostudy vizsgálatok feltesznek nőgyógyászati problémák meglétére vonatkozó kérdéseket is külön a nők számára készült (rész)kérdőívben, amelyek alapján létrehozható egy olyan változó, amelyik összefüggésbe hozható a gyermek nem tervezésében az egészségügyi okokra való hivatkozással. Megállapítható, hogy valamely nőgyógyászati probléma említése (volt már koraszülése, volt már veszélyeztetett terhes, volt már spontán vetélése, volt már művi abortusza, volt legalább egy évig tartó sikertelen próbálkozása a gyermekáldás érdekében, részt vett meddőségi kezelésben) összességében 3,7-szeresére növeli annak a valószínűségét, hogy választ valamely egészségügyi okot a nem tervezés említésénél.³ Az egyes nőgyógyászati problémák közül a várandóssággal és a meddőséggel kapcsolatosak jelentik a legnagyobb esélyt arra, hogy a válaszoló ne tervezzen gyermeket (14. táblázat).

² A gyermektelenek közül is bekerült 54 fő (18,5%) az elegendő gyermekszámot megjelölők közé, ők túlnyomórészt a változást nem akarók bevonása miatt jelennek meg ebben az összefüggésben.

³ A bináris logisztikus regresszióban itt a magyarázó változó a nőgyógyászati probléma előfordulása volt (0=nem volt, 1=valamelyik volt), míg a függő változó az volt, hogy a nem tervezés okaként hivatkozott-e egészségügyi, szülészeti okokra.

Megjegyzés: választható okok voltak: nincs párkapcsolata; jelenlegi párkapcsolatát/családi helyzetét nem érzi megfelelőnek a gyermekvállalás szempontjából

2. ábra Választotta-e a párkapcsolat hiányának, zavarának okait a gyermek nem tervezésének szándékaként? (%)

14. táblázat Nőgyógyászati problémák meglétének kapcsolata a gyermek nem tervezése egészségügyi okainak választásával

Nőgyógyászati problémák	B	S.E.	Wald	Sig.	Exp(B)
Nem volt			39,25	0,000	
Várandósággal kapcsolatos a)	1,563	0,406	14,826	0,000	4,773
Abortusz b)	-0,553	1,229	0,203	0,653	0,575
Meddőséggel kapcsolatos c)	1,517	0,545	7,755	0,005	4,559
Nőgyógyászati betegség d)	1,031	0,399	6,682	0,010	2,804
Vegyesen előforduló problémák	1,548	0,326	22,516	0,000	4,702
Constant	-2,649	0,143	340,971	0,000	0,071

a) Koraszülés és/vagy veszélyeztetett terhesség és/vagy spontán vetélés előfordulása b) Művi abortusz c) Egy évig tartó sikertelen próbálkozás és/vagy meddőségi kezelés d) Valamilyen nőgyógyászati betegség előfordulása
N=973, Nagelkerke R² 0,078

A 14. táblázatból látható, hogy a várandósággal kapcsolatos problémák (pl. veszélyeztetett terhesség előfordulása) járulnak hozzá a leginkább a gyermektervezés elmaradásához: az Exp(B) értékek szerint ezek 4,8-szeresére emelik ennek valószínűségét. A meddőség ugyancsak erősen valószínűsíti, hogy a nőgyógyászati problémákat nem említőkhöz képest a nem tervezés esélye kiugróan magas legyen (4,7-szeres), míg az egyéb nőgyógyászati betegségek esetén a nem tervezés esélye már jóval kisebb (2,8-szeres), de azért nem tekinthető elhanyagolhatónak. A modell (hozzávetőleges) magyarázó erejét mutató Nagelkerke R² értéke viszont 0,078, (7,8%), azaz a nőgyógyászati problémákon túl még számos tényező befolyásolja, hogy miért nem tervez a kérdezett gyermeket.

A Hungarostudy kérdőív 23 betegséget is felsorol, amelyekkel a kérdezettet kezelhették az elmúlt évre vonatkozóan kórházban vagy járóbetegként. Az almintában 302 fő esetében fordult

elő egy vagy több ilyen betegség, akiknél egy, azoknál 1,8-szor, akiknél kettő, 4,3-szor, míg akiknél három vagy több, azok 4,4-szer nagyobb valószínűséggel jelöltek meg egészségügyi okot a nem tervezés indokául. Egészségügyi probléma tehát valóban meghúzódhat azoknál, akik erre hivatkoznak, de akiknek betegsége volt, azoknak csak 13,0%-a jelölte meg az egészségügyi okot a nem tervezésnél

A jövőre vonatkozó kilátások és bizonytalanságok okcsoport valamelyik elemét viszonylag sok válaszadó említette a gyermeket nem tervezőknél.⁴ Szignifikáns kapcsolatot a vizsgálatban helyt kapott szocio-demográfiai változókkal az almintában nem tudunk kimutatni, de látható, hogy az alacsonyabb (legfeljebb szakmunkás) végzettségűek a mintabeli arányuknál nagyobb arányban jelölik meg ezeket, felülmúlva az érettségizetteket és a diplomásokat. Statisztikai értelemben is szignifikánsan megmutatkozik azonban, hogy a kisebb jövedelműek inkább összefüggésbe hozhatók az anyagi és szociális helyzet okcsoportjának⁵ választásával.

Valamelyik anyagi és a szociális helyzet körébe tartozó tényezőt azonban csak viszonylag kevés válaszadó jelölte meg a gyermek nem tervezésének okaként, és megállapíthatjuk azt is, hogy az olyan szubjektív bizonytalanságérzetek,⁶ mint a felelősségvállalástól való félelem, a szándékos gyermektelenség, vagy a munkaviszony bizonytalanságai⁷ szinte egyáltalán nem játszanak szerepet a gyermekvállalási szándék elmaradásában.

Feltételek esetén gyermeket vállalók

Az adatfelvételben szereplő, gyermeket (már) nem tervezők (755 fő) egy része (464 fő, a kérdésblokkban válaszolók 61,4%-a) bizonyos feltételek esetében mégis hajlandó lenne gyermeket vállalni, e feltételekre a kérdőív 14 önálló változóból álló kérdéssorban kérdezett rá, egy személy több válaszlehetőséggel is élhetett. Az említések száma mutatja az egyes körülmények fontosságát (15. táblázat).

A gyermeket nem tervező, de megfelelő körülmények esetében gyermekvállalásról mégis igenlően nyilatkozók valójában a tervezés tekintetében bizonytalan kategóriának tekinthetők, közülük 48-an nem tudtak/akartak konkrét körülményt sem megjelölni a válaszadásnál. Az viszont látható, hogy a bizonytalanságot esetükben az anyagi feltételek javulása fordítaná gyermekvállalásba: az anyagi stabilitás, a biztos jövedelem és munkahely, főleg, ha családbarát. Kiemelhetjük a háztartás szubjektív anyagi helyzetével való összefüggését ezekkel a feltételekkel, miszerint minél rosszabb a háztartás anyagi helyzetének megítélése, annál inkább igényli a válaszoló a jó anyagi és munkahelyi feltételeket a gyermekvállaláshoz.⁸

⁴ Az okcsoporthoz tartozó változók voltak a kérdőív megfogalmazásai szerint a „nem látja biztosítottnak gyermeke jövőjét”; „a COVID-19 járványtól való félelem”; „ilyen világban nem szeretne gyermeket, nincs jövőkép”; „állami támogatások kiszámíthatatlansága miatt”.

⁵ Ide tartoztak a kérdőív megfogalmazása szerint a lakáskörülményei miatt, társas támogatás (családi, baráti segítség) hiánya miatt, idősödő szülők támogatása miatt, avagy egzisztencia hiánya, anyagi körülmények miatt tervezést elutasítók.

⁶ A kérdőív szerinti megfogalmazásban ezek voltak: a gyermekgondozással járó megterhelés miatt (nem tervez), fél a felelősségvállalástól, fél a kötöttségtől, nem tartja magát alkalmasnak a gyerekekre, soha nem akart gyereket, nem vágyik az anyaságra/apaságra.

⁷ Ide soroltuk, ha a kérdezett a „fél a munkahelye elvesztésétől, munkahely bizonytalansága vagy hiánya miatt”, és a „hivatása, munkahelyi előmenetele, karrierje miatt” lehetőségek közül legalább az egyiket választotta.

⁸ Az összefüggés a nem tervező 755 fő esetében szignifikáns, a feltételek választásának aránya egyenletesen nő a

15. táblázat Elképzelt körülmények, amelyek megléte esetén a gyermeket nem tervező mégis vállalna gyermeket

Körülmények	Az említések száma	Az említések aránya %	Az említők aránya körülményenként %
Anyagi stabilitás, biztos jövedelem	197	20,5	47,4
Biztos munkahely	193	20,1	46,5
Megfelelő egészségi állapot	111	11,5	26,6
Családbarát, rugalmas munka lehetősége	107	11,1	25,7
Megfelelő, javuló lakáskörülmények	68	7,0	16,3
Hosszú távú tervezhetőség, jövőkép	68	7,1	16,4
Társas támogatás (szülői, baráti segítség)	61	6,3	14,5
Jelentős mértékű családtámogatás (pl. babaváró)	40	4,1	9,5
Megfelelő partner, társ, kapcsolat megléte	35	3,6	8,4
Ha nyerne a „lottón”	30	3,1	7,1
Egyéb körülmények	19	1,9	4,5
Megfelelő bölcsődei, óvodai ellátás, megfelelő iskola	17	1,7	4,0
Partnerének kérésére	15	1,5	3,5
Megfelelően támogató szakember(ek) a várandósság és szülés során	2	0,2	0,5
Összes válasz	961	100,0	

Megjegyzés: a kérdezettek több körülményt is megjelölhettek, ezért az összes válasz a kérdéscsoportban szereplő 416 fő igenlő válaszáinak halmozott értékét jelenti

A gyermeket nem tervezőknél nem játszanak kiemelkedő szerepet az esetleges gyermekvállalásban a párkapcsolati tényezők, vagy a lakáshelyzet, amelyek igen fontosak azoknál, akik terveznek gyermeket, ami viszont annak is betudható, hogy a válaszolók számára ezek a feltételek már adóttak, akárcsak a családtámogatások vagy a megfelelő intézményi ellátás. A családtámogatások gyermekvállalást ösztönző általános értelemben vett hatásával átlag fölött értettek egyet az emberek, viszont amikor saját élethelyzetükre vonatkoztatva került megkérdezésre, még magasabb értékeket láthatunk (Nyírády és mások, 2021) A kérdezéskor a gyermek tervezésében és nem tervezésében való bizonytalanságokat, még a nem tervezés kérdésének sem végérvényes eldöntöttségét mutatja az is, hogy az esetleges tervezők között leginkább az egyedülállók azok, akik megfelelő partnerkapcsolat esetében mégis vállalnának gyermeket.

A gyermektervezés egyéb kérdései

háztartás rosszabb anyagi helyzetének megítélésével a feltételes gyermekvállalásról nyilatkozó szűkebb körben is. Megbízhatóbb összefüggést a bináris logisztikus regresszió módszerével sem sikerült kimutatni.

A Hungarostudy vizsgálat lehetővé teszi, hogy a gyermekek tervezését olyan változókkal vizsgáljuk, amelyek más adatfelvételekben ritkán fordulnak elő. Ilyen változók a 2021-es adatfelvételben a veszélyekkel kapcsolatos, a családon belüli támogatások (family work balance), vagy az elégedettségrel kapcsolatos kérdésblokkok.

Veszélyek

Vajon az egyének veszélyérzete befolyásolja-e azt, hogy a kérdezettek terveznek-e gyermeket, és mennyit, illetve kimutatható-e kapcsolat a meglévő gyermekek száma és a veszélyérzet között. A Hungarostudy vizsgálat kérdőíve tartalmaz egy kérdésblokkot, mely 16 különböző veszélytípust sorol fel, ezek részben természeti, részben társadalmi, részben demográfiai jellegűek. Az egyes veszélyeket tízfokú skálákon lehetett értékelni, ahol az 1 jelentette, hogy a kérdés egyáltalán nem jelent veszélyt, 10-es pedig a nagyon nagy veszélyt jelent a kérdezett számára. Ha a válaszokat a kérdések átlagai alapján rendezzük, látható, hogy legmagasabb átlagokkal az ökológiai veszélyek, míg a legalacsonyabb, tehát a legkevésbé veszélyesnek átlagolt csoportba valamely társadalmi szélsőség megnyilvánulásai sorolhatók. A megítélések átlagait tekintve középtájon gazdasági és demográfiai jellegű problémák helyezkednek el (16. táblázat).

16. táblázat Veszélyek sorrendje a megítélések átlagai szerint a teljes mintában

Veszélyek	Válaszolók száma	Átlagos érték	Szórás
Környezetszennyeződés	6934	7,51	2,406
Élőhelyek eltűnése, az élővilág sokszínűségének csökkenése	6911	7,43	2,441
Klímváltozás	6939	7,42	2,447
Természeti katasztrófák (áradások, földrengés)	6934	7,31	2,482
Összeomló egészségügyi rendszer	6909	7,26	2,502
Világjárványok	6954	7,12	2,560
A társadalom elöregedése	6924	7,01	2,486
A magyar népesség fogyása	6913	6,96	2,486
Gazdasági csőd	6887	6,83	2,565
Kivándorlás	6912	6,76	2,551
Nagyarányú munkanélküliség	6930	6,67	2,579
Politikai szélsőségek előretörése	6760	6,60	2,578
Szélsőségek előretörése	6744	6,47	2,605
Bevándorlás	6909	6,47	2,753
Terrorizmus	6898	6,11	2,869
Világháború	6886	6,09	2,943

Megjegyzés: Valid N (listwise) 6539

A táblázat, illetve a veszélyek megítélésének átlagai alapján néhány további következtetést is megfogalmazhatunk. Kiolvasható, hogy a demográfiai problémákat a válaszolók nem egységesen közelítik meg: a bevándorlás megítélése inkább a politikai szélsőségek közé

sorolható, míg a kivándorlás és a népesség előregedése és fogyása inkább valamely gazdasági problémaként jelentkezik a válaszolók számára. A felsorolt veszélyek jelentőségét a válaszolók magasra értékelik: mindegyik esetben jóval kevesebben vannak azok, akik a problémát nem vagy alig veszélyesnek (a skálán 1-es vagy 2-es fokúnak) látják, mint akik igen nagy (9 vagy 10-es fokúnak) ítélik. Ráadásul a veszélyek össze is kapcsolódnak, leginkább azoknál, akik a veszélyeket igen nagyra értékelik: a kérdezettek 11,2%-a mind a 16 felsorolt problémát 9-es vagy 10-es fokozatúnak értékelte. Ennek köszönhetően a faktorelemzés nem is adja vissza a felrajzolható veszélytípusokat, mert mindössze két, rotálás után is rosszul interpretálható, elégtelenül illeszkedő faktort hoz létre. (A hierarchikus klaszterelemzésből is két csoport jönne létre a Ward módszerrel, négyzetes euklidészi távolsággal, de ez sem feleltethető meg a válaszok átlagos értékei alapján felrajzolható, interpretálható csoportosításnak.) Ha tehát azt szeretnénk tudni, hogy vajon a veszélyérzet hogyan járul hozzá a gyermektervezéshez, akkor a 16 felsorolt veszélyt megtestesítő főkomponenst lehet független változóként bevonni az elemzésbe, ez a 16 változó információértékének 68,9-át őrzi meg, a kommunalitások mindegyik esetében jóval 0,25 felett voltak. A bináris logisztikus regresszió azonban nem ad szignifikáns eredményt az almintában sem abban a tekintetben, hogy a veszélyek érzékelése meghatározná, hogy a kérdezettek kívánnak-e gyermeket vállalni. Ha az ökológiai, társadalmi-gazdasági és politikai szélsőség veszélyeket önálló változóként vizsgáljuk a gyermektervezésre keresztábrákkal, ugyancsak nem kapunk értékelhető eredményt. Azt állapíthatjuk tehát meg, hogy a veszélyek érzékelése, nagysága és típusa nem mutat érdemi hatást a gyermekvállalás tervezésére, vagyis a család nagyságáról alkotott elképzelés nem függ attól, hogy a kérdezett veszélynek érzékel-e különböző problémákat, amelyek – bár nem jelentéktelenek – de túl távoli ahhoz, hogy a családtervezésre érdemi befolyást gyakoroljanak. Megállapítható viszont egy olyan (bár gyenge) összefüggés, hogy a meglévő gyermekek nagyobb száma inkább eredményezi, hogy a kérdezett magasabbra fogja értékelni az egyes veszélyeket: a 3 vagy több gyermekesek mind az ökológiai, mind a társadalmi-gazdasági, mind pedig a politikai szélsőségek jelentette veszélyeket nagyobb arányban értékelik igen nagy veszélynek, mint a gyermektelenek.

Elégedettség

A Hungarostudy vizsgálat kérdezte az egyének élettel való általános elégedettségét egy tízfokú skálán ahol 1-es volt a teljesen elégedetlen és 10-es a teljesen elégedett. Ezenkívül a kérdőív, már az önkitöltős részben, külön is kérdezett az elégedettség egyes összetevőire, ezeknél már csak háromfokú skálákon, ahol 1 volt a nem (elégedett), 2 az „igen, néha” (elégedett) – ami részben elégedettnek is érthető – és 3 az „igen, mindig” (elégedett), ami az idődimenziótól megfosztva a teljesen elégedettel lehetne ekvivalens. Kérdés, hogy az elégedettség magasabb foka vajon hozzájárul-e a gyermekvállaláshoz, illetve a családnagyság növeléséhez.

A háromfokú skálák átlagait sorrendbe rakva, az alábbi ábra mutatja az elégedettség kérdőív által megjelenített összetevőit (17. táblázat).

17. táblázat Az elégedettség összetevőinek sorrendje a válaszok átlagai szerint a teljes mintában

Elégedettség összetevői	Válaszolók száma	Átlagos érték	Szórás
Elégedett a gyermekével	5284	2,74	0,524
Elégedett a párjával	5101	2,73	0,528
Elégedett a szüleivel	5196	2,71	0,543
Elégedett a családjával	6891	2,70	0,544
Elégedett a lakhatási körülményeivel	6956	2,62	0,608
Elégedett a személyes kapcsolataival	6918	2,57	0,607
Elégedett önmagával	6943	2,56	0,600
Elégedett az életével	6958	2,50	0,642
Elégedett az egészségével	6948	2,49	0,693
Elégedett a munkájával	4956	2,44	0,663
Elégedett a főnökével, munkatársaival	4755	2,38	0,658
Elégedett a szexuális életével	5687	2,38	0,753
Elégedett az anyagi helyzetével	6896	2,13	0,761
Elégedett a kormány politikájával	6573	1,91	0,782

Megjegyzés: Valid N (listwise) 2607

A táblázat alapján a kérdések 3 dimenzió köré csoportosíthatók: részben a válaszolóknak a családjukkal (gyermekével, párjával, szüleivel, családjával) való elégedettségére vonatkoznak, részben önmagukkal illetve személyes körülményeikkel (lakhatási körülményeikkel, személyes kapcsolataival, önmagával, életével, egészségével, szexuális életével, anyagi helyzetével), illetve valamilyen külső, személyükön és családjukon kívülálló tényezőkkel (munkájával, főnökével, munkatársaival, a kormány politikájával) kapcsolatosak.

Az elégedettség összetevőinek átlag szerinti sorrendjéből levonható következtetés mindenekelőtt, hogy a kérdezettek elégedettsége a családi kapcsolataik tekintetében a legmagasabb átlagú, azaz a legerőteljesebb, és ugyanakkor tisztán jelentkező, mert a négy, családdal kapcsolatos tényező egymást követően jelenti a legmagasabb elégedettségi átlagokat. A kérdezettek önmagukkal és személyes körülményeikkel való elégedettségénél már van keveredés az átlagok szerinti sorrendben, amennyiben a szexuális életükkel és anyagi helyzetükkel való elégedettségük átlaga alacsonyabb, mint a munkájukkal, főnökükkel, munkatársaikkal való elégedettség, vagyis e két külső, személyükön és családjukon kívüli tényezővel a kérdezettek átlagosan elégedettebbek, mint a saját személyes szexuális életükkel és anyagi helyzetükkel. Az elégedettség esetében is megfigyelhető, hogy a kérdezettek egy jelentős része (a teljes mintában 7,4%) mind a 14 kérdésre maximális elégedettséget mutatott (olyan viszont nem volt, aki mindennel teljesen elégedetlen lett volna).

A többváltozós elemzési módszerek (főkomponens elemzés, logisztikus regresszió) kevésbé tudtak arra a kérdésre választ adni, hogy az elégedettség befolyásolja-e a gyermekvállalást illetve a gyermektervezést.⁹ Az egyszerűbb, keresztábrás eljárás azt mutatja, hogy a meglévő

⁹ A főkomponensekkel való vizsgálat kevésbé ad értékelhető eredményt, mint a kategoriális változókkal való összevetés. Az elemzés azt mutatja, hogy bár látható, hogy a gyermeket tervezők aránya valamivel nagyobb a családjukkal elégedettek között, illetve a nem tervezők kevésbé elégedettek, az eltérés kicsi, amely bár szignifikáns, érdeminek nem tekinthető, és hasonló a helyzet a kérdezettek az önmagával, személyes

gyermek nagyobb arányban eredményezik a kérdezett elégedettségét a családjával, szemben azokkal, akiknek nincs vér szerinti gyermekük. Viszont az elégedettség (kiemelten a családdal kapcsolatos elégedettség) nem mutat érdemi hatást arra, hogy ez a további tervezési szándékot befolyásolná, aminek oka a tervezésre ható tényezők összetettsége a tanulmányban már korábban kifejtettek alapján.

Az elégedettség tehát elsősorban más változókon keresztül befolyásolhatja a gyermekvállalási szándékot. Azt mondhatjuk tehát az adatok alapján, hogy a kérdezettek számára a családjukkal való elégedettség a legnagyobb valamennyi felsorolt elégedettségi tényező között, erre azonban a meglévő gyermekek gyengén hatnak, és a családdal való elégedettség önmagában kevésbé befolyásolja a családtervezést.

Család és munka egyensúlya

A Hungarostudy vizsgálat egy részletes kérdésblokkal igyekezett kimutathatóvá tenni, hogy a kérdezettek hogyan ítélik meg a családi életet, a családi kapcsolatok, a családi tevékenységek, programok, kötelezettségek és a munkahelyi követelmények, terhek, tevékenységek közti összhangot. A kérdőív 10 állítást fogalmazott meg ezzel kapcsolatban, az első kivételével negatív formában, mindegyiket négyfokú skálán mérve, az 1-es egyáltalán nem jellemzőtől a 4-es nagyon jellemzőig. A kérdéseket csak a 18-40 éveseknek tették fel.^[1]

A kérdéssor voltaképpen kétféle módon közelít a család és munka egyensúlyának problémájához: egyfelől azt kérdezi, hogy a munka okoz-e hátrányt a családi életre (1-5 kérdések), másfelől pedig, hogy a családi életnek van-e valamilyen negatív hatása a munkavégzésre (6-10 kérdések) (Susánszky és Ádám, 2022: 64).¹⁰ A két irány különválasztásának azért van jelentősége, mert kimutathatóan „A legtöbb nő életében havi szinten jelenik meg, hogy a munkahelyen eltöltött sok idő a családi életre kedvezőtlenül hat. Ennek ellentéte (családi problémák hatása a munkavégzésre) ritkán merül fel a legtöbb válaszadó életében.” (Kaszás-Korén, 2012: 109-110.)

A munka esetleges hátrányokozását mutató főkomponens átlagértékeinek változásai azt mutatják, hogy a munka a családi életre vonatkozóan inkább okoz hátrányt a nőknek, a fiatalabbaknak, az egyedülállóknak, és kevésbé a diplomásoknak és a jobb anyagi

körülményeivel való kapcsolatának esetében is. A logisztikus regressziós vizsgálat szerint is az almintában a tervezés valószínűsége szignifikánsan nő e két dichotom magyarázó változóval való összevetés esetében (Exp(b) 1,637 és 1,829). Ez ugyan azt jelenti, hogy a családdal való elégedettség több, mint másfélszeresére, a saját körülményeivel való elégedettség pedig közel kétszeresére emeli a tervezés valószínűségét, de a Nagelkerke R² túlságosan alacsony, míg az általános elégedettséget mutató változó bevonása esetében nem is szignifikáns. A Nagelkerke R² értékei 0,009 és 0,01, azaz mind a családdal, mind a személyes körülményekkel való elégedettség hozzávetőleges magyarázó ereje is csak mintegy 1%.

¹⁰ A kérdéssor feldolgozásánál a négyfokú skálák értékeit megfordítottuk a 2-10 kérdéseknél, ezután az 1-es jelentette, hogy nagyon jellemző és a 4-es, hogy egyáltalán nem jellemző, ezzel azt értük el, hogy a nagyobb érték jelenti a család és munka nagyobb összeegyeztethetőségét. Számunkra igazában az a kérdés, hogy vajon a munkának van-e hátrányos kihatása a családi életre, illetve a gyermekvállalásra, tehát az első 5 kérdésből készült változók összefüggéseinek a vizsgálata mutathatja a családnagysággal, családtervezéssel való esetleges kapcsolatot. A vizsgálathoz az első 5 kérdésből készült Likert skála, és a 2-5 kérdésekből készült főkomponens jelentette a független változót, utóbbi a felhasznált négy változó 93,8%-át sűrítette magába. A főkomponensbe az első kérdést az alacsony kommunalitás miatt nem vontuk be, viszont általános jellege miatt kontrollváltozóként felhasználtuk.

helyzetűeknek. Két meglévő gyermeknél jelzik a válaszadók a legkevésbé a munkaviszony okozta problémákat, három vagy több gyermeknél a leginkább. A meglévő gyermekszámmal való kapcsolat azonban meglehetősen gyenge ($Eta=0,116$), míg a nettó jövedelemmel való összefüggés a legerősebb ($Eta=0,581$). Viszont a munkaviszonyok hátrányos hatásait a gyermektervezésre nem lehet szignifikánsan, interpretálhatóan kimutatni e képzett változókkal, aminek oka, hogy a család – munka egyensúlyát a támogató környezet is jelentősen befolyásolja.

A Hungarostudy vizsgálat lehetővé teszi, hogy a család és munka egyensúlyának (family work balance) hatásmechanizmusa pontosabban tisztázható legyen. Egy tíz kérdésből álló blokk igyekezett felmérni, hogy a kérdezett számíthat-e valakire a környezetében, családjában. Ezek a kérdésblokkok ötfokú skálákon mérték, hogy a kérdezett milyen mértékben számíthat rájuk, és a nagyobb érték egyben erősebb támogatást is jelentett.^[2] A kérdéseket a teljes hétezes minta számára feltették. A kérdések jellege lehetővé tette egy főkomponensbe való összevonásukat, a faktorelemzés nem is eredményezett olyan második faktort, ahol az információtartalom egynél nagyobb lett volna. A főkomponens valamennyi mért változó információtartalmából 72,3%-ot őrzött meg. Mivel a válaszolók az egyes kérdésekre 52,0 – 62,3%-os arányban jelezték a maximális támogatottságot, ez lehetővé teszi egy olyan skála kialakítását is, ahol a 0 érték azokat jelentette, akik egyik kérdésre sem adtak maximumot, 10 pedig azokat, akik mindegyik kérdésre a „teljes mértékben” opciót választották, ők a 2000-es alminta 36,3%-át tették ki. A válaszokból látható, hogy minél jobban számíthat valaki a környezetében élők támogatására, annál inkább nem okoz számára a munka valamilyen családi problémát (18. táblázat).

18. táblázat A támogató környezet összefüggése a munkaviszonynak a családi életre való hatásával

Teljes mértékben számíthat-e a környezetére	A munka okoz-e valamilyen családi problémát		
	inkább okoz	inkább nem okoz	összesen
Teljes mértékben nem számíthat	76,6	23,4	100,0
Részben számíthat a)	53,9	46,1	100,0
Nagymértékben számíthat b)	18,8	81,2	100,0
Összesen	39,6	60,4	100,0

N=1459

a) A tíz kérdésből 1-5 esetben mondta, hogy teljes mértékben számíthat a környezetére, pl. családjára, barátaira

b) A tíz kérdésből 6-10 esetben mondta, hogy teljes mértékben számíthat a környezetére, pl. családjára, barátaira

A nők nagyobb arányban nyilatkoznak arról, hogy teljes mértékben számíthatnak környezetükre, és a környezeti támogatás növekedésével nő a gyermektervezés valószínűsége is. Ez egybevág Kopp Mária vizsgálataival, aki megállapította, hogy „A nők esetében az ún. kölcsönösség szerepe fontosabb, ami a közvetlen szociális kapcsolatok, egymásrautaltság, kölcsönös segítség készségét jelenti. Ez a háló nem sérült olyan mértékben az utóbbi évtizedekben, mint a férfiak számára fontosabb, tágabb értelemben vett társas kapcsolatok.” (Kopp és Skrabski, 2002: 116.)

19. táblázat Környezeti támogatottság és a gyermek(ek) tervezésének valószínűsége

Megnevezés	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Támogatottság főkomponens	,235	,054	19,274	1	,000	1,265
Constant	,278	,055	25,376	1	,000	1,321

N=1486, Nagelkerke $R^2=0,019$. Megjegyzés: aktív dolgozók, alkalmi munkások és közfoglalkoztatottak esetében

A 19. táblázat szerint a támogatottság Exp(B) értéke 1,265, azaz a válaszolók körében 26,5%-kal nagyobb az esélye, hogy terveznek gyermeket, ha a támogatottságuk erősödik. Azt mondhatjuk tehát, hogy a támogató környezet erősen befolyásolja, hogy a kérdezett mennyire érzi hátrányosnak munkája családi életére gyakorolt hatását, és ha nem is erősen, de befolyásolja a gyermektervezés valószínűségét is, a család bővítésének megítélése tehát nagyban függ a támogató kapcsolatok meglététől. Ez megfelel a korábbi kutatásokban megállapítottaknak, miszerint a nőknek az otthon nyújtotta védettség és „a biztos vagy bizonytalan életkilátások mellett a kapcsolatok biztonságára van szükségük ahhoz, hogy gyereket vállaljanak. (...) Ha a párkapcsolat bizonytalan, ha nem áll a gyereket akaró asszony mellett biztató és szándékot erősítő, gyereket váró férfi, ha ellenséges az emberi környezet, a nagyobb család vagy a közösség, vagy akár a környezet, amelyben dolgozik, akkor növekszik a bizonytalanság és sokkal nagyobb belső elszánásra van szükség, ha a gyerekvagyat szeretné az asszony beteljesíteni.” (Losonczi, 1991: 21, idézi Dávid és mások, 2016: 27.) A munkaviszonyok családi életre gyakorolt hátrányos hatásai akkor érzékelhetők, ha a kérdezett számára hiányoznak azok a támogató kapcsolatok, amelyek nélkül a család bővítését sem lehet tervezni.

Összegzés

Tanulmányunkban a gyermektervezés összefüggéseit vizsgáltuk a Hungarostudy 2021-es adatfelvétele alapján, kitérve a meglévő gyermekekkel kapcsolatos néhány olyan kérdésre is, amelyek az adatfelvétel jellegéből adódóan újszerűen, érdekesen bemutatathatók. A tervezett gyermekek vizsgálata mintavételes adatfelvételben meglehetősen bizonytalanságot hordoz, mert a válaszolóktól olyan jelentőségteljes, több feltételtől is függő esemény bekövetkezését tudakolja, amelyek megvalósulását a kérdőív kitöltésekor nem minden esetben lehet előzetes terveknek megfelelően előre látni. Emellett „a gyermekvállalási döntéseknek jelentős része szubjektív döntés, tehát olyan döntés, ami nehezen prognosztizálható, pl. a munkanélküliségre az egyik család újabb gyermekvállalással reagál, a másik család a gyermekvállalás korlátozásával vagy elhalasztásával”, és a szubjektív döntéseket makrofolyamatok is meghatározzák (Pongrácz, 2002: 50). A mintában nincs minden megkérdezettnek körvonalazódott elképzelése arról, hogy hány gyermeket szeretne és milyen életkorban kész a gyermekvállalásra. A bizonytalanság a tervezéssel kapcsolatban többszempontos: megkülönböztethetjük a biztosan nem tervezőket (akik a kérdés időpontjában azt gondolják, hogy nem lesz gyermekük), a bizonytalan tervezőket – akik meghatározott esetekben mégis hajlandóak lennének gyermeket vállalni – és azokat, akik biztosan tervezik a gyermekvállalást. Ez utóbbiak körében a tervezett gyermekvállalás lehet egy távolabbi, kevésbé átgondolt, részletesebben nem körvonalazódó perspektíva és egy konkrétabb, eltökéltebb, öt éven belül

megvalósítandó szándék is.¹¹ A Hungarostudy adatfelvételek lehetővé teszik, hogy a gyermekek tervezésének kérdésköréit a mintavétel keretei között nagyfokú megbízhatósággal, sokoldalúan lehessen bemutatni.

A megszületett gyermekek számát befolyásolja a kérdezett szocioökonómiai státusza, amelyet leginkább az iskolai végzettség ragad meg. A Hungarostudy kérdőívek kérdezik az első várandósság és az első szülés életkorát, valamint fogamzásgátló módszerek használatát is, ezért lehetővé teszik az ezekkel kapcsolatos összefüggések vizsgálatát. Azt állapíthatjuk meg, hogy a korábban elkezdett szexuális élet (korábbi várandósság) növeli az átlagos gyermekszámot, az alacsonyabb szocioökonómiai státusúak átlagosan fiatalabban kezdik a szexuális életüket, ezért az átlagos gyermekszámuk is magasabb, az egyes iskolai végzettségi kategóriák szerint is. Az alacsonyabb végzettségűeknél magasabb a nem védekezők aránya is.

A jövőbeli gyermekvállalásra irányuló (akár tervezne, szeretne, vágyik vagy kíván kérdésformában feltett) kérdésre adott válasz arról árulkodik, hogy a válaszoló hány gyermeket tart elképzelhetőnek, mekkora a gyermekvállalási hajlandósága, ha a körülmények megfelelnek az elgondolt, gyermekvállaláshoz kívánatosnak remélt állapotnak. A megvalósult és egy ideálisnak gondolt gyermekszám között a tervezett gyermekszám azt fejezi ki, hogy a kérdezett hány gyermek vállalását tartaná kivihetőnek, ha minden szükséges feltétel rendelkezésre áll. A tervezett gyermekszám tehát inkább egy felső határa a kérdezett elgondolt vállalási lehetőségeinek, amely több tényező következtében esetleg kevésbé valósul meg; a megszületett, vér szerinti gyermekek száma mégsem éri el az eredetileg tervbe vett számot.

A tervezett gyermekek száma mintegy kiegészíti a meglévőkét arra a gyermekszámra, amelyet a válaszolók elgondolt, kívánatos gyermekszámként elképzelhetőnek tartanak, mint optimális, vállalható gyermekszámot. A családok átlagosan jelenleg két-három gyerek vállalásán gondolkodnak el, ami lényegesen meghaladja rendszerváltás után kialakulni látszó egygyermekes családmódellet és lényeges előrelépésnek tekinthető a 2011-es demográfiai mélyponthoz képest. A teljes mintában a gyermekeseknek átlagosan két gyermeke van, a ténylegesen gyermeket tervezők az almintában átlag 1,84 gyermeket terveznek. Beszélhetünk tehát kétgyermekes családmódelről (Makay, 2021: 130), viszont a népességben összességében túl sok a gyermeket nem vállaló, akik termékenység elmaradását a gyermekvállalók nem egyenlítik ki az egyszerű reprodukcióhoz szükséges mértékben (Kapitány és Spéder, 2021: 59), még a nagycsaládosok további gyermekvállalásait tekintve sem (Engler és mások, 2022: 11), bár a nagycsalád szerepe a több testvérrel felnövő gyermekek szocializációjában és későbbi gyermekvállalási attitűdjeiben megjelenik (Pári, 2024). Az elgondolt, optimális gyermekszám nem egy köbevésett állandó, hanem módosulhat, bár csak lassan, nehezen, amit viszont befolyásolni lehet elsősorban népesedéspolitikai intézkedésekkel és gazdaságpolitikai eszközökkel.

Mivel a gyermeket vállaló és vállalni szándékozó családokban a gyermekek elképzelt száma egy többé-kevésbé rögzített érték, ezért a tervezés közelít ehhez a domináns, 2-3 gyermekre irányuló gyermekszám elgondoláshoz. A tervezett gyermekek számát ezért meghatározzák a már meglévők: ahol kevesebb a már megszületett gyermek, ott többet terveznek. A gyermek tervezésének megfontolását azonban emellett több tényező is alakítja, ezek közül az életkor, a

¹¹ Kapitány Balázs korábban gyermeket aktívan tervezőket, aktívan nem tervezőket és valóban gyermeket szülőket különböztetett meg (Kapitány, 2010), a mi tanulmányunkban az aktivitás az öt éven belüli szándékhoz kötődik.

családi állapot, valamint az időtényező sürgető hatása is megjelenik, ami elsősorban a nők válaszaiban érzékelhető. Az iskolai végzettség a gyermekvállalás késleltetése révén hat. Általánosságban inkább terveznek gyermeket a házások és a jobb anyagi helyzetűek. Viszont az öt éven belüli, aktív, konkrétabb gyermekvállalásra irányuló szándéknál már nem a meglévő gyermekek száma, hanem az időtényező lesz döntő, mert akiknek van gyermekük, és még szeretnének, azok elsősorban öt éven belül szeretnének.

A nem tervezés okainak vizsgálatánál következetességet tapasztalhatunk: az elegendő gyermekszámra hivatkozók nagyobb részének van már kettő, vagy még több gyermeke, kevesebb, mint ötödük egygyermekes. A párkapcsolat hiányára hivatkozók közel négyötöde egyedülálló a tényleges párkapcsolati helyzete szerint. Az egészségügyi okokra hivatkozók valóban felülreprezentáltak az egészségügyi és a nőgyógyászati problémákról beszámolók között. Nem gyakorolnak érdemi hatást a gyermekvállalásra a makrotársadalomból eredő félelmek és az élet egyes tényezőivel kapcsolatos elégedettség sem, kimutatható viszont a támogató környezet gyermekvállalást elősegítő jellege és az anyagi helyzet befolyásoló szerepe, különösen a tervezés előfeltételeinél és a nem tervezők esetleges gyermekvállalásánál. A gyermeket tervezőknél az előzetes megfontolások a megfelelő lakás, az anyagi stabilitás és biztos jövedelem előfeltételeit részesítik előnyben, és az egyébként gyermeket nem tervezőknél a szándékuk esetleges megváltozásában a jövedelmieken kívül a munkavállalási tényezők játsszák a legfontosabb szerepet, mint biztonság és családbarátság. Mindez azt mutatja, hogy a családvédelmi politika mellett a megszületendő gyermekekért akkor lehet a legtöbbet lenni, ha – a javuló lakáshelyzet és bővülő családtámogatások mellett – a gyermekvállalást fontolgatók, illetve bizonytalankodók anyagi stabilitása, jövedelmi helyzete, munkahelyi biztonsága az ő számukra is egyértelművé teszi a gyermekvállalás értékét.

Irodalomjegyzék

- Acsádi György dr. – Klinger András dr. (1963): A családtervezési és születésszabályozási vizsgálatok eredményei. *Statistikai Szemle* 03, 227-259.
- Ádám Szilvia – Susánszky Anna – Györffy Zsuzsa – Dukay-Szabó Szilvia (2013): Családtervezési stratégiák, családdal kapcsolatos értékek és attitűdök a fiatalok körében. In: Susánszky Éva – Szántó Zsuzsa (szerk.): *Magyar lelkiállapot 2013*. Semmelweis Kiadó 2013. 213-225.
- Andorka Rudolf (1987): *Gyermekszám a fejlett országokban*, Budapest, Gondolat Kiadó.
- Dávid Beáta – Barna Ildikó – Bóné Veronika – Hegedűs Réka – Izsák Éva (2016): *A rendszerváltás családtörténetei*. Huszonöt év Budapest árnyékában, Budapest, L'Harmattan
- Dukay-Szabó Szilvia, Ádám Szilvia, Susánszky Anna, Györffy Zsuzsa (2013): Gyermekvállalás fiatal felnőttek körében: vágyak kontra tények. In: Susánszky Éva – Szántó Zsuzsa (szerk.): *Magyar lelkiállapot 2013*. Semmelweis Kiadó 2013. 227-243.
- Engler Ágnes – Markos Valéria – Major Enikő (2022): Gyermekvállalási tervek a párkapcsolati jellemzők tükrében. *Kapocs* 1. szám, 10-21.
- Kamarás Ferenc (2002b): Gyermekvállalás. In: Spéder Zsolt (szerk.): *Demográfiai folyamatok és társadalmi környezet*. Gyorsjelentés az „Életünk fordulópontjai” című demográfiai követéses vizsgálat első hullámának adatfelvétele alapján. *Életünk Fordulópontjai, Műhelytanulmányok* 1. KSH NKI, Budapest, 43-60.
- Kapdebo Ágnes – Papházi Tibor – Tárkányi Ákos (2022): Gyermekvállalási tervek a pandémia idején Magyarországon. *Kapocs* 1. szám, 32-45.
- Kapitány Balázs (2010): A kései gyermekvállalás kockázatai. *KorFa on-line* 2010/2, <http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/korfa/article/download/791/246>
- Kapitány Balázs – Spéder Zsolt (2021): Gyermekvállalás. In: Monostori Judit – Őri Péter – Spéder Zsolt (szerk.): *Demográfiai Portré 2021*. Jelentés a magyar népesség helyzetéről. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 45-63.
- Kaszás-Korén Andrea (2012): *A nők munkaerő-piaci versenyképessége*. Doktori (PhD) értekezés, Nyugat-magyarországi Egyetem, Sopron.
<http://doktori.uni-sopron.hu/id/eprint/354/1/disszertacio.pdf>
- Kopp Mária (szerk.) (2008): *Magyar lelkiállapot 2008*. Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban. Semmelweis Kiadó, Budapest.
- Kopp Mária – Skrabski Árpád (2002): Társadalmi kohézió, egészségi állapot, népesedés. In: Sallai Éva (szerk.): *Népesedéspolitika Magyarországon*. Konferencia a Károlyi Palota Kulturális Központjában, 2002. február 28. Kölcsey Intézet, Kölcsey füzetek, 109-122.
- Kopp Mária – Skrabski Árpád (2006a): A támogató család, mint a pozitív életminőség alapja. In: Kopp Mária – Kovács Mónika (szerk.) *A magyar népesség életminősége az ezredfordulón*, Semmelweis Kiadó, 220-232.

- Kopp Mária – Skrabski Árpád (2006b): Gyermekvállalás és életminőség. In: Kopp Mária – Kovács Mónika Erika (szerk.): *A magyar népesség életminősége az ezredfordulón*, Semmelweis Kiadó, 253-262.
- Losonczi Ágnes (1991): Az új élet kihordása: szülés, születés. In: Hanák Katalin (szerk.) *Társadalmi változások – Életfordulók*. Terhesség – szülés – születés II. Budapest, MTA Szociológiai Kutató Intézet, 5–39.
- Makay Zsuzsanna (2021): Családtámogatás, női munkavállalás. In: Monostori Judit – Őri Péter – Spéder Zsolt (szerk.): *Demográfiai Portré 2021*. Jelentés a magyar népesség helyzetéről. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 121-138.
- Nyírády Adrienn – Pári András – Székely András – Trieb Mariann (2022): A különböző családtámogatási formák fontosságának megítélése. In: Engler Ágnes, Purebl György, Susánszky Éva, Székely András (szerk.): *Magyar lelkiállapot 2021, Család – egészség – közösség, HUNGAROSTUDY 2021 tanulmányok*, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, 2022, 169–189.
- Papházi Tibor – Pillók Péter (2016): Család és gyermekvállalás kérdései az Ifjúság2000–2012 adatfelvételekben. In: Földvári Mónika – Tomposné Hakkel Tünde (szerk.): *Riport a családokról*. Kapocs könyvek 15. Család-, Ifjúság- és Népesedéspolitikai Intézet, L'Harmattan Kiadó, Budapest 2016. 223-272.
- Papházi Tibor (2020): Gyermekvállalási tervek a Magyar Ifjúság-adatfelvételekben – A demográfiai változók és a gyermektervezés kapcsolata. *Szociálpolitikai Tükör*, 3-4, 20-51.
- Papházi Tibor – Tárkányi Ákos – Kapdebo Ágnes (2022): Gyermekvállalási szándékok a Hungarostudy adatainak tükrében. In: Engler Ágnes, Purebl György, Susánszky Éva, Székely András (szerk.): *Magyar lelkiállapot 2021, Család – egészség – közösség, HUNGAROSTUDY 2021 tanulmányok*, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, 2022, 69-91.
- Pári András – Balog Piroska (2022). A gyermekvállalást jelenleg elutasító gyermektelenek a fiatal felnőttek körében. In: Engler Ágnes, Purebl György, Susánszky Éva, Székely András (szerk.): *Magyar lelkiállapot 2021, Család – egészség – közösség, HUNGAROSTUDY 2021 tanulmányok*, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, 2022, 147–167.
- Pári András – Nagy Tímea – Kozák Kőkény (2022): A gyermekvállalás elutasításának tudatos tényezői a 25–44 éves diplomások körében. In: Aczél Petra (szerk.): *Család – gyermek – jövő*. Tanulmányok a családtudomány köréből. Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, Budapest, 165-190.
- Pári András (2024). Role of the family in the socialisation of children. *EUROPEAN INTEGRATION STUDIES*, 20(1), 139–167. <http://doi.org/10.46941/2024.1.6>
- Pongrácz Tiborné dr. (2002): Születés, család, családpolitika. In: Sallai Éva (szerk.): *Népesedéspolitika Magyarországon*. Konferencia a Károlyi Palota Kulturális Központjában, 2002. február 28. Kölcsey Intézet, Kölcsey füzetek, 49-57.

Pusztai Gabriella – Fényes Hajnalka – Engler Ágnes (2022): A szocioökonómiai státusz és a vallásosság hatása a fiatal felnőttek párkapcsolati magatartására Magyarországon. In: Aczél Petra (szerk.): *Család – gyermek – jövő*. Tanulmányok a családtudomány köréből. Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, Budapest, 193-212.

Spéder Zsolt – Kapitány Balázs (2007): *Gyermekek: vágyak és tények*. Dinamikus termékenységi elemzések. Életünk fordulópontjai Műhelytanulmányok 6. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest.

Susánszky Éva, Székely B. András, Székely András (2022): A Hungarostudy 2021 felmérés célkitűzései és módszertana. In: Engler Ágnes, Purebl György, Susánszky Éva, Székely András (szerk.): *Magyar lelkiállapot 2021, Család – egészség – közösség, HUNGAROSTUDY 2021 tanulmányok*, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, 2022, 11-26.

^[1]A kérdések voltak:

01. A munkája követelményei összeegyeztethetők az otthoni és családi életével.
02. A munkája miatt nehezen tud olyan szoros kapcsolatot fenntartani a családtagjaival, amelyet szeretne.
03. A munkahelyi terhei miatt, hiába szeretné, nem tudja az otthoni dolgait ellátni.
04. A munkája miatt gyakran le kell mondania fontos családi programokat vagy eseményeket.
05. Úgy érzi, hogy a munkája konfliktusban áll a családjá iránti kötelezettségeivel.
06. Azt, amit a családjá/partnere szeretne, nem tudja összeegyeztetni a munkahelyi tevékenységeivel.
07. Vannak olyan munkahelyi ügyek, amelyekre nem jut idő a családi élete miatt.
08. Vannak olyan dolgok a munkájában, amelyeket szeretne, de nem tud maradéktalanul elvégezni a családi/párkapcsolati elvárások miatt.
09. A magánélete miatt nehezen tudja teljesíteni a munkahelyi kötelezéseit, például időben beérni, megoldani az aznapi feladatokat vagy túlórázni.
10. A családjában megjelenő feszültség gátolja abban, hogy teljesíteni tudja a munkahelyi kötelezéseit.

^[2] A (felolvasott) kérdések voltak:

- Van legalább egy fontos személy a környezetemben, akire számíthatok, ha szükségem van rá.
- Van legalább egy fontos személy a környezetemben, akivel meg tudom osztani az örömeimet és a bánatomat.
- A családomra mindig számíthatok.
- Megkapom a családomtól azt az érzelmi segítséget és támogatást, amelyre szükségem van.
- Számíthatok a barátaimra, amikor a dolgok rosszra fordulnak.
- Tudok a problémáimról beszélni a családommal.
- Vannak barátaim, akikkel megoszthatom az örömeimet és a bánatomat.
- Van legalább egy olyan fontos személy az életemben, aki törődik az érzéseimmel.
- A családom szívesen segít a döntéseim meghozatalában
- Meg tudom beszélni a problémáimat a barátaimmal.

Szexuális nevelés és a gyermek boldogsága

Dr. Puskás Balázs
Szent Mihály Intézményfenntartó
2600 Vác, Migazzi Kristóf tér 5.
puskastbalazs@gmail.com

Bevezetés

A magyar gyermekvédelmi törvény kapcsán kialakult viták során annak ellenzői gyakran felvetették, hogy az LMBT ideológiák iskolai terjesztésének korlátozása „különösen káros”¹ lehet a tanulók szexuális fejlődésére, illetve a törvény „frontális támadás a szólásszabadság és a gyermekjogok ellen”².

A közösségi médiafelületeken folyó eszmecserék során gyakran találkozhattunk olyan hozzászólásokkal, amelyek a hagyományos szexuális értékrend képviselőit retrográdnak minősítették. A sajtóban és az internetes felületeken közölt kritikák egyike-másika pedig azt vetette fel, hogy a hagyományos értékrendet képviselők egyenesen ellenzik a szexuális nevelést, sőt olyan kommentelők is voltak, akik a szexuális edukáció teljes hiányát vizionálták a köznevelési intézményekben. Ezeknek a véleményeknek a hangoztatói gyakran felvetették, hogy a gyermekek egészséges fejlődéséhez szükséges az iskolai szex edukáció, amely nem csak azért fontos, mert segíti a gyerekeket a szexualitással kapcsolatos kérdéseik megválaszolására, hanem tulajdonképpen hozzájárul ahhoz, hogy teljes, kiegyensúlyozott és boldog életet tudjon élni, amihez elengedhetetlen, hogy a szexualitását felfedezze és a saját identitásának és irányultságainak megfelelő módon élje meg.

A szexualitás tinédzserkori, sőt gyermekkori tárgyalásának szükségességét hangsúlyozó vélemények, cikkek, tudományos vagy annak álcázott írások azt sejtetik, hogy gyermek- és serdülőkorban a szexualitásnak kiemelkedő szerepe van abban, hogy a gyermek³ boldog-e.

Jelen tanulmány célja, hogy megvizsgálja, valóban ilyen szoros kapcsolat van-e a gyermek boldogsága és szexualitása, illetve a szexuális nevelés között. Valamint arra is igyekszik választ találni, hogy az ismert szexuális és családi életre nevelési programok közül melyek járulhatnak hozzá leginkább a gyermekek boldogságához.

Ehhez először arra kell választ találni, hogy mitől is boldog egy gyermek, illetve a boldogságának mennyi köze van a szexualitáshoz, végezetül pedig azt vizsgáljuk meg, hogy melyek a legelterjedtebb szexuális nevelési programok, és azok mennyiben illeszkednek abba a fogalomrendszerbe, amely a gyermek boldogságát leírja.

¹ Telex, 2021. június 10., 15:29 <https://telex.hu/belfold/2021/06/10/pedofil-ellenes-torvenyjavaslat-homoszexualitas-lmbtg-felvilagositas-szulesesi-nem-nemvaltoztatas>

² Telex, 2021. június 16., 18:36 <https://telex.hu/belfold/2021/06/16/pedofilelles-torveny-homoszexualitas-tuntetes-demonstracio-sandor-palota-ader-janos>

³ Jelen tanulmányban a gyermek szót az ENSZ gyermekjogi egyezményében meghatározottak szerint, a 18. életévét be nem töltött emberekre értjük.

Mitől boldog a gyermek

„Kisfiam, te mitől vagy boldog?” – kérdeztem a hároméves kisfiamat fürdetés után, miután felvette a pizsamáját és felkérdezkedett az ölembe, hogy „vigyem le anyához”. A gondolkodás nélküli, azonnali válasz így hangzott: apától, anyától, a tesóimtól.

Ennek a válasznak nagyon örültem, hiszen kaptam a fiamtól egy visszacsatolást, hogy működik a családom. Hiszen a fiam életének, boldogságának a középpontjában mi állunk, akik őt körül vesszük. És egyáltalán nem meglepő, hogy egy gyermek boldogságának kulcsa az őt szerető családi környezetben rejlik. Az én rögtönzött mérésem eredménye tehát az lett, hogy a gyerek (legalábbis a hároméves) akkor boldog, ha szerető család veszi körül.

De vajon hogyan, milyen kritériumok alapján méri a gyermekek boldogságát az arra talán leghivatottabb nemzetközi szervezet, az UNESCO?

Az UNESCO 2020-as tanulmánya⁴ a világ 38 leggazdagabb országában, köztük Magyarországon vizsgálta a gyermekek jólétét, boldogulását. A 68 oldalas tanulmány két kérdéskörben, 3 nagy területen vizsgálódott. A két kérdéskör azt firtatta, hogy egyrészt hogyan érzik magukat a gyerekek most, másrészt pedig, hogy milyennek látják a jövőbeli lehetőségeiket. A három terület pedig: a mentális jólét, a fizikai egészség és a készségek (intellektuális- mint matematika/szövegértés és szociális készségek egyaránt).

Pár dolgot kiemelek (1. táblázat): először is kevés olyan ország van, amely mind a három területen átlag fölött teljesít. Vannak olyan országok, amelyeknél az egyes területek között hatalmas különbségek vannak. Ilyen pl. Dél-Korea, amely a fizikai egészség és a készségek területén kiemelkedően teljesít, a mentális egészség terén viszont a sor vége felé kullog. Románia ugyanakkor pont fordítva áll: mentális jólét terén a negyedik, míg a fizikai egészség és a készségek tekintetében a táblázat alsó harmadában foglal helyet. Érdekes, hogy a magyarországi gyermekek mind a mentális jólét, mind a készségek terén bőven átlag fölött teljesítenek (15, ill. 13. hely), de a fizikai egészség kérdésében csak 21.-ek vagyunk, átlagosan pedig a 15. helyet foglaljuk el, Németország és Ausztria közé szorulva.

A lista tetején mind összesítésben, mind pedig a mentális jólét területén Hollandia szerepel. Erre később még visszatérek, amikor majd a gyermek boldogságának okairól lesz szó. Az utolsó, már a boldogtalanabb országokat tartalmazó harmadban pedig olyan vezető hatalmak találhatók, mint az Egyesült Államok, Kanada vagy az Egyesült Királyság. A sort Latin-Amerika egyik legfejlettebb országa, Chile zárja, ők tehát a 38-ok, mindhárom mutatóban jelentősen alulteljesítve.⁵

Érdekesség, és talán az elmúlt évtizedek magyar családpolitikáját igazolni látszó mutató az, amely szerint hazánk a családi kapcsolatok minőségét tekintve Hollandia és Norvégia társaságában holtversenyben az első helyen áll, ebben a szegmensben egyébként Bulgária az utolsó.⁶

A tanulmány felteszi a kérdést, hogy lehet az vajon, hogy bár az eredmények nem rosszak, a fejlett országokban a gyermekek több, mint 50 százaléka inkább boldog, mint nem,

⁴ UNESCO - Worlds of Influence – Understanding what Shapes Child Well-being in Rich Countries

⁵ Worlds of Influence - Understanding What Shapes Child Well-being in Rich Countries 11. oldal
<https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/Report-Card-16-Worlds-of-Influence-child-wellbeing.pdf> utolsó hozzáférés: 2023.02.20.

⁶ Worlds of Influence - Understanding What Shapes Child Well-being in Rich Countries 23. oldal
<https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/Report-Card-16-Worlds-of-Influence-child-wellbeing.pdf> utolsó hozzáférés: 2023.02.20.

ugyanakkor mégis nagyon sokan boldogtalanok. Olyannyira, hogy a 15-19 éves korcsoportban a vezető halálok az öngyilkosság⁷. A kérdés egészen pontosan így szól: hogy lehet az, hogy a gazdag országokban nem minden gyermek boldog? A válasz sokrétű: a családi helyzettől a 20%-os gyermekszegénységen át a hiányos családi-, egészségügyi-, oktatási- és gyermekjóléti szolgáltatásokon keresztül a gyenge vagy elégtelen családpolitikáig nagyon sok ok szerepel a tanulmányban.

1. táblázat Gyermekjóléti mutatók: mentális jólét, fizikai egészség, tanulmányi- és szociális készségek

Overall ranking	Country	Mental well-being	Physical health	Skills
1	Netherlands	1	9	3
2	Denmark	5	4	7
3	Norway	11	8	1
4	Switzerland	13	3	12
5	Finland	12	6	9
6	Spain	3	23	4
7	France	7	18	5
8	Belgium	17	7	8
9	Slovenia	23	11	2
10	Sweden	22	5	14
11	Croatia	10	25	10
12	Ireland	26	17	6
13	Luxembourg	19	2	28
14	Germany	16	10	21
15	Hungary	15	21	13
16	Austria	21	12	17
17	Portugal	6	26	20
18	Cyprus	2	29	24
19	Italy	9	31	15
20	Japan	37	1	27
21	Republic of Korea	34	13	11
22	Czech Republic	24	14	22
23	Estonia	33	15	16
24	Iceland	20	16	34
25	Romania	4	34	30
26	Slovakia	14	27	36
27	United Kingdom	29	19	26
28	Latvia	25	24	29
29	Greece	8	35	31
30	Canada	31	30	18
31	Poland	30	22	25
32	Australia	35	28	19
33	Lithuania	36	20	33
34	Malta	28	32	35
35	New Zealand	38	33	23
36	United States	32	38	32
37	Bulgaria	18	37	37
38	Chile	27	36	38

Mindezek között azonban első helyen az alacsony minőségű és traumatizáló kapcsolatokat emeli ki, ezek között is különösen az otthoni, családi kapcsolatok sekélyességét.⁸

Hadd idézzem vissza, mit emelt ki a kisfiam, a maga hároméves bölcsességével, hogy mi is teszi őt boldoggá. Megadta ugyanazt a választ, amit az UNESCO jelentésében is olvashatunk.

⁷ Ibid 3. oldal

⁸ Ibid, 3. oldal

Az UNESCO jelentés nemcsak elemez, megoldási javaslatokat is prezentál, szám szerint hatot, ezekből az első négyre térnek ki:

1. Az első a szegénység visszaszorítása. Pécsi Rita neveléskutató egy előadásában első helyen az alapszükségletek kielégítését emelte ki. „Éhes voltam és ennem adtatok...” A gyermekszegénység felszámolása alap.

2. A második a kora-gyermekkor támogató rendszerek kiépítése. Itt sajnos elsősorban a bölcsődékre gondol, amit én inkább a szükséges rossznak látok. Hiszen a legjobb, leghatékonyabb kora gyermekkor segítő rendszer - ahogy arra maga a jelentés is rámutat – a család. A kora gyermekkorban itt kapja meg a gyermek azt a primer szeretetet, ami ugyanolyan alapszükséglet, mint a víz vagy az élelem. Ha nincs, addig megyek, amíg nem találok, mert meghalok nélküle. És ha nincs, pótszereket fogok keresni. Ha másra nem, a fájdalom, az értéktelenség kifejezésére. Ennek pedig egészen extrém következményei tudnak lenni: pl. Texas államban, 2022 májusában 19 gyermek halt meg egy iskolai lövöldözésben. A legtöbb ilyen lövöldözést olyan fiatalok követik el, akik otthon nem kapták meg azt a feltétel nélküli szeretetet, ami alapszükséglet; azt a csak „azért szeretlek fiam, mert te te vagy” típusú szeretetet, amit csak a szülő vagy a nagyszülő képes megadni. James Dobson, a neves pszichiáter egyik könyvében úgy fogalmaz, hogy ezek a fiatalok, akik ezekre a rettenetes, embertelen tettekre ragadtatják magukat, „golyókat sírnak”.⁹

3. Harmadikként és negyedikként egymással szorosan összefüggő célokat fogalmaz meg a dokumentum: egyrészt a gyermekek mentális egészségét segítő szolgáltatások fejlesztését, másrészt pedig a családbarát politikát emeli ki, különösen a munkaerő-piaci helyzetre tekintettel.¹⁰ Itt azért láthatunk némi ellentmondást, hiszen ha olyan családpolitika válik uralkodóvá, amely segíti a gyerekekkel való otthon maradáshoz, illetve az édesanyák számára a munkaerő-piaci visszailleszkedést, akkor nem lenne szükséges, hogy a magas színvonalú bölcsődei ellátás külön célként szerepeljen, hanem ennek a nagy, családokat támogató célrendszer egyik rész céljának kellene lennie.

Ahogy Magyarországon is van: 3 évig tudnak az édesanyák otthon maradni a gyermekeikkel, aminek ráadásul a társadalmi elfogadottsága is magas, hogy csak egyet emeljek ki a számos családtámogató intézkedés közül. Visszaudalnék arra, hogy a jelentés szerint Magyarország a világ legjobb helye a családon belüli kapcsolatok tekintetében, ami – felteszem – azért nagy mértékben köszönhető annak, hogy a gyerek az első 3 évben legtöbb esetben megkapja azt a kiemelt figyelmet, amire az ösbizalom kialakulásához, és később a társasági viszonyrendszerében való zavarmentes működéséhez szüksége van.

Mindezekből és a szülői tapasztalataimból is kiindulva az én meggyőződésem az, hogy a gyermekeink akkor lesznek boldogok, ha a családi környezetben megkapják a nekik járó szeretetet, valamint az úgynevezett „én hatékonysághoz” szükséges támogatást és szabadságot. Pécsi Rita 3 fő fajtára osztja a szeretetet¹¹, ezekből mindhárom kell a gyerekeknek:

⁹ James Dobson: *Fiúk nevelése* (Budapest, 2003; 61. oldal)

¹⁰ *Worlds of Influence - Understanding What Shapes Child Well-being in Rich Countries* 4. oldal
<https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/Report-Card-16-Worlds-of-Influence-child-wellbeing.pdf> utolsó

¹¹ Pécsi Rita a témáról több könyvében is ír: *Megtaláljuk vagy kitaláljuk magunkat* 19. és következő oldalak, illetve *A Nevelés az élet szolgálata* sorozat 1. és 2. kötetében. Az idézett gondolatokat ebben a formában szóbeli beszélgetésben jegyzeteltem le.

1. Primer szeretet: feltétel nélküli; azért szeretlek, mert vagy. Az első időben csak ez a szeretet létezik, és ezt „hektoliterszám kell önteni” a gyerekre, mert ebből alakul ki a szeretet tankja. Ennek az a funkciója, hogy terhelhető legyen később a szeretete. Ha ebből nem kap napi egy vödörrel, akkor később a szeretete azért nem lesz terhelhető, mert magával nem lesz megelégedett, ez viszi el az energiáját. Az lesz az alapfeltevése, hogy „nem vagyok szerethető”.

2. Általános kapcsolódás-szeretet, a felebaráti szeretet: erre is nagy szükség van, de nem szabad az elsőt sem elengedni. Nem ráépülő, hanem hozzá épülő. Itt vannak elvárások, indokok (azért szeretlek, mert... azt szeretem benned, hogy...), itt nagyon fontos a világos szabályrendszer, a következetesség, a motiváció és a dicséret. Emlékszünk még, hogy az UNESCO szerint Hollandiában a legboldogabbak a gyermekek. Ígértem, hogy megmondom, miért. Anita Cleare nevelési szakértő ezt úgy magyarázta, hogy egy „asszertív nevelői stílus” uralkodik¹². Azaz a szülők tiszta és világos határvonalakat húznak, ám nagyfokú szeretettel és melegséggel fordulnak a gyermekeik felé; valamint, hogy Hollandiában nem dívik a megszegényítés, a szülők képesek nyíltan megbeszélni a gyerekeikkel mindent”.¹³ Szerinte ezek a dolgok kiemelt fontossággal bírnak a gyermekeknél.

3. A hősiesség szeretet, amikor elfelejtkezem magamról, amikor a másikat akár a saját káromra is támogatom, segítem. A gyerekenél ez lehet ösztönös és keményen meghozott egyéni döntés eredménye is: Sir Kenneth Robinson az oktatással kapcsolatos egyik előadásában elmondja, hogy leginkább azért költözött a családdal át Kaliforniába, mert a gyermeke olyan szerelmi kapcsolatba lépett, ami káros lett volna a számára.¹⁴ Nem kell ecsetelnem, hogy egy angol lord Kaliforniába költözése mennyire hősiesség tett...

A gyermeknek meg kell adni a támogatást és a szabadságot is, a szeretet nem elég: ahhoz, hogy az úgynevezett „én hatékonysága” (hosszányúlok, alkotok, csinállok, az a bizonyos „egyedül”) kialakuljon, engedni kell. Ugyanakkor segíteni, biztatni és dicsérni: az én hatékonyság önmagában is örömet ad, megerősítés nélkül is. Ugyanakkor a gyerek keresi a megerősítést, ami úgy kell neki, mint eperre a porcukor vagy a tejszínhab: amikor feláll először, boldog, de aztán azonnal körülnéz. Mert kell neki a kapcsolat. Apától, anyától, nagytól. Valaki, akinek a feltétel nélküli szeretetét élvezzi, és ezért vele megosztja nemcsak a létét, hanem az alkotását is. Amikor rajzol, a kis szíve azon a papíron van. Örül és várja, hogy te is örülj. Ahogyan Janikovszky Éva mondja valahol: Én annak örülök, hogy te örülsz.

A fentieket egy általam végzett mini kutatás eredményei is megerősítik. Megkértem egy nagyon kedves óvodavezető barátomat, hogy kérdezze meg egyenként a gyerekeket, mi teszi őket boldoggá és mi az, ami a leginkább elszomorítja őket. Megcsinálta, íme, az eredmények egy 40 fős mintán (2. táblázat):

¹² Children in the Netherlands are among the world’s happiest. Here’s what the parents do differently (cnbc.com 2021.11.26.) <https://www.cnbc.com/2021/11/26/heres-what-lessons-can-be-learned-from-parenting-in-the-netherlands.html> utolsó hozzáférés: 2023.02.22.

¹³ Ibid

¹⁴ Kenneth Robinson: Az iskola megöli a kreativitást (TED Talk 2013.05.10.) <https://youtu.be/pusrOpFwJ8U> utolsó hozzáférés: 2023.02.22.

2. táblázat Kutatás óvodás korú gyermekek körében

Ami boldoggá teszi őket (40 válasz)	
Család, családi élmény:	22 fő 55%
Ajándék:	5 fő 12,5%
Élmények (repülés, alkotás, mese, sport):	10 fő 25%
Állatok:	3 fő 7,5%
Ami elszomorítja őket (36 válasz)	
Bántás, szidás:	19 fő 53%
Szülő, testvér, barát hiányzik:	9 fő 25%
Fájdalom:	2 fő 6,6%
Aggódás, szorongás:	6 fő 16,7%

Kapcsolat, kapcsolat, kapcsolat mindenhol. Megerősítés, dicséret, szeretet, motiváció, vagy ezek hiánya.

Egy pszichológus barátomnak is feltettem a kérdést, hogy mitől boldog egy gyerek. „Boldog szülők – boldog gyerek” volt a válasza, s hozzátette: ha rendben vagy magaddal meg a pároddal, az tud az alapja lenni a gyerek és a közötted kialakuló kapcsolatnak, aminek a mélysége egyenes arányban lesz a gyereked boldogságával.

Laura Markham nevelési tanácsadóval foglalkozó pszichológus könyvének címe hasonló, mint az én pszichológus barátom mottója volt: „Békés szülő, boldog gyermek” Alapvetése pedig az, hogy a gyermek boldogságát, kiegyensúlyozottságát leginkább a szülő és a gyermek közötti kapcsolat folyamatos ápolása, a „kapcsolat táplálása” hozza meg¹⁵. A gyereket akkor képes a szülő boldoggá tenni, ha maga is boldog, kiegyensúlyozott a privát életében és a párkapcsolatában.

Összefoglalva tehát: a gyermekeink boldogsága akkor garantált, ha a két legfontosabb lelki alapszükséglete (feltétlen szeretetre és „én hatékonyságra” való igény) napi egy vödörrel kap táplálékot.

Hol szerepel a gyermek boldogságában a szexualitás kérdése?

Az Unesco idézett jelentését olvasva azt kell mondanunk, hogy nagyjából sehol. Az egész riportban a szexualitás szó kétszer szerepel,¹⁶ mindkétszer ugyanabban a kontextusban: amikor azt tárgyalja, hogy az azonos nemű párok egyes országokban milyen jogokat élveznek. A gyermek szexualitásáról, szexuális neveléséről, szexuális jogairól egyáltalán nincsen szó.

Ahogy nem említ semmi ilyesmit az ENSZ gyermekjogi egyezménye sem: a nemzetközi jogi jogszabály szövegében a nemiségre utaló szó összesen 5 alkalommal szerepel, mind az ötször a gyermek azon jogainak tárgyalása során, amelyek a nemi erőszaktól, a veszélyeztetéstől való megóvásuk szükségességét tárgyalja.¹⁷

Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a boldogsághoz általánosságban a szexualitásnak, azon belül a szexuális nevelésnek semmi köze nem lenne. Arra próbálok

¹⁵ Laura Markham: Békés szülő, boldog gyermek; Ursus Libris 2016, 65. oldal

¹⁶ Worlds of Influence - Understanding What Shapes Child Well-being in Rich Countries 36. oldal

¹⁷ Egyezmény a gyermek jogairól (Elfogadta az ENSZ Közgyűlése New York-ban, 1989. november 20-án. Magyarországon kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény): 19. és 34. cikkelyek

mindössze rámutatni, hogy míg az ENSZ, az UNESCO és a WHO szexuális neveléssel és a gyermekek szexuális jogaival kapcsolatos írásai ezt a kérdést egészen központinak, a gyermek boldogulása, emberi fejlődése szempontjából alapjelentőségűnek mondják, addig a kifejezetten gyermekjóléttel és azon belül a gyermek boldogság-érzésével foglalkozó UNESCO dokumentum ezt a kérdést egyáltalán nem tárgyalja.

Mielőtt elemeznénk ennek okait, vessünk egy rövid pillantást a létező szexuális nevelési programokra, amelynek áttekintése során nagyban hagyatkozom egy korábban a témában megjelent tanulmányomra.¹⁸

1. Az átfogó szexuális nevelés

Bár az átfogó szexuális nevelés (amelyet a továbbiakban ÁSZN-ként rövidítek) egy több, mint 60 éve létező megközelítés a szexuális oktatási-nevelési tanmenetek között, idehaza mégis kevesen tudják, valójában mit is takar, milyen alapelvek, milyen módszerek jellemzik. Pedig, ahogy támogatói azt sokszor fel is hozzák, elterjedtsége a fejlettnek mondott világban széles körű, és a nemzetközi szervezetek feltétel nélküli támogatását élvezzi.

Fontosabb dokumentumok, vélemények

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) egyik fontos, a témában kiadott dokumentuma a 2018-ban publikált Nemzetközi Gyakorlati Útmutató a Szexuális Nevelésről¹⁹. A dokumentum az átlagos szülő, pedagógus számára meglehetősen extrémnek mondható javaslatokkal él. A gyerekeket 5 éves kortól tanítani kellene arra, hogy mit jelent a gender mint társadalmi konstrukció; a 10 évesek számára a maszturbációt, mint „teljesen természetes dolgot” mutatná be; az általános iskolásokat pedig a dokumentum ajánlásai szerint be kell vezetni a „nem tradicionális családok” kategóriába, különös hangsúlyt fektetve az LMBT jogokra.²⁰

Az elsősorban a koronavírus pandémia kapcsán eszünkbe jutó globális egészségügyi szervezet, a World Health Organization (WHO) még ennél is korábban vezetné be a gyermekeket a szexualitás rejtelmébe. „A szexuális nevelés alapelvei és eredményei.”²¹ című dokumentumban a szerzők részletesen ismertetik a szexualitással kapcsolatos oktatás, nevelés hátterét, illetve a WHO által felvázolt céljait, alapelveit és módjait. A dokumentum, annak II. részében táblázatos formában tárja elénk a képzési anyagot: ebben kiokosítja a nevelőt, hogy milyen információkat adjon át, illetve mely készségek, attitűdök kialakulását segítse elő a gyermekekben, korcsoportok szerint.

A szexuális nevelés megkezdését már 4 éves kor előtt fontosnak mondja.²² Javasolja, hogy konkrét szexuális információkat adjunk át a babakorból éppen kinőtt gyermekeknek. Ezt azzal

¹⁸ Puskás Balázs: Az átfogó szexuális nevelés kritikája (Szent István Intézet, 2021.)

¹⁹ Az iránymutatást végül az ENSZ nem fogadta el, ugyanis a „kevésbé fejlett” országok, köztük Oroszország ellene szavazott. A dokumentum teljes szövege itt érhető el:
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770>

²⁰ Ibid

²¹ http://www.szexualpszichologia.hu/who_iranyelvei.html#4. A szexu% C3% A1lis nevel% C3% A9s alape lvei % C3% A9s eredm% C3% A9nyei Utolsó hozzáférés: 2021.09.03.

²² Ibid – II. Fejezet, 3. cím: „Miért kezdődjön a szexuális nevelés 4 éves kor alatt?” Utolsó hozzáférés: 2021.09.03.

indokolja, hogy így tud megvalósulni a gyerekeknél a „szexualitás témájának normalizálódása” – bármit is jelentsen ez. Ennek fényében javasolja többek között az információ átadását „élvezet és örömszerzés a saját test érintésével, kora gyermekkori maszturbáció” témáiban.

„Az azonos neműek közötti barátság és szerelem”²³ kérdéskörét pedig 4-6 éves kor között javasolja tárgyalni, ahogy „a család különböző felfogásai” is az e korcsoport számára fontosnak tartott információk között szerepel.

Felmerül a kérdés, hogy ez a fajta, az ENSZ, a WHO és a nagy nemzetközi egészségügyi szolgáltatók által szorgalmazott nevelés milyen hatással van a gyerekekre, a tizenévesekre. Bár rengeteg cikk, interjú, írás szól az átfogó szexuális nevelés áldásairól és pozitív hatásairól, ezzel kapcsolatos meggyőző evidenciát felmutatni eddig nem sikerült.

Már maga az említett ENSZ dokumentum sem szolgál ilyennel; bár a 10. sz. mellékletében²⁴ közöl egy összefoglaló adattáblát, annak megállapításai nem túl biztatóak. A vizsgált országok 67%-ában pl. az ÁSZN a szexuális élet megkezdésének időpontjára nem volt hatással, a képzés után a fiatalok kétharmada pontosan ugyanakkor létesítette első szexuális kapcsolatát, mint a képzés előtt. Csupán 33%-uk várt tovább, de hogy mennyivel, arról nincs adat. A szexuális aktusok gyakoriságát ugyanígy alacsony hatásfokkal (csak a diákok 31%-a létesített kevesebb szexuális kapcsolatot a képzést követően, mint előtte) tudta csökkenteni, azt ismét nem tudjuk, hogy pontosan mennyivel. Ami bizonyosan nőtt a képzések hatására, az az óvszerhasználat (40%-kal) és a különböző fogamzásgátlók használata (szintén 40%-kal).

Az ÁSZN-t támogató nagy szervezetek egy másik kutatásában is tetten érhetők hasonló következtetések, csúsztatások. Az UNESCO 2015-ben „globális tanulmány”²⁵ készített az átfogó szexuális nevelésről, illetve annak implementációjáról. A tanulmány során (már annak címében is) azt a benyomást keltik a szerzők, mintha egy világszintű, minden országra kiterjedő vizsgálat történt volna. Ugyanakkor a riportból, annak gondos áttanulmányozása során kiderül, hogy az a szerzők által nem meghatározott elv szerint kiválasztott országokat vizsgál²⁶: az 1. sz. mellékletben világossá teszik, hogy „válogatott országokról”²⁷ van szó. A tanulmányban 48 afrikai, ázsiai, latin-amerikai és nem EU-s európai országot vizsgáltak.

Egy konkrét példával szeretném megmutatni azt a fajta inkoherenciát, amire már többször utaltam: a tanulmány, annak 4. fejezetében („Az országok adatainak elemzése”) közli, hogy a vizsgált országok közel 80%-ában stratégiaileg vagy a döntéshozás irányelveiben támogatják az ÁSZN-t. Az 1. sz. mellékletben közölt adatok ezzel szemben azt mutatják, hogy a 48 vizsgált országból mindössze 28-ban implementálták részben (5) vagy egészben (23) az ÁSZN-t az iskolai tantervekbe (58%) a „nemzetközi sztenderdeknek megfelelően”, azaz az UNESCO és a WHO ajánlásai szerint. További 11-ben a felülvizsgálat valamely szakaszában járnak, illetve 9 országban egyáltalán nem alkalmazzák. Ezeket az adatokat ebben a bontásban a főszöveg nem közli, ott csupán generalizált következtetéseket olvashatunk.

A 80%-os támogatottság tehát csak akkor igaz, ha a felülvizsgálat alatt álló országokat is beleszámoljuk ebbe a körbe. Ugyanakkor az nem derül ki a dokumentumból, hogy miért és

²³ Ibid – II Fejezet, 3. cím: Mátrix Utolsó hozzáférés: 2021.09.03.

²⁴ <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770> 128. oldal Utolsó hozzáférés: 2021.09.03.

²⁵ Emerging evidence, lessons and practice in comprehensive sexuality education – a global review; <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243106> Utolsó hozzáférés: 2021.09.06.

²⁶ Ibid, 4. fejezet: Analysis of country data

²⁷ Ibid, Annex 1.

milyen várható eredménnyel zajlanak ezek a felülvizsgálatok, hiszen egyáltalán nem biztos, hogy ezek lezárását követően a „kívánt sztenderdek” alkalmazása fog megtörténni.

Nem szükséges komolyabb elemzésekbe bocsátkozni, mert a számok alapján és az elemzések fényében is az látszik, hogy átütő eredményről a legnagyobb jóindulattal sem lehet beszélni, még akkor sem, amikor azokat a statisztikákat, tudományos igényűnek mondott analíziseket nézzük, amelyeket maga a program kidolgozója rendelt meg.

Ha pedig a független kutatásokat vesszük górcső alá, akkor az eredmény még kevésbé teszi indokolhatóvá a globális szervezeteknek és egészségügyi szolgáltatóknak az átfogó szexuális nevelés iránti lelkesedését. Egy nemrégiben publikált tudományos elemzés²⁸ amellel érvel, hogy az átfogó szexuális nevelés megbukott, annak globális bevezetése indokolatlan, sőt káros lenne.

A kutatást végző szakemberek összesen 103 iskolát vizsgáltak meg (60 amerikai és 43 más országbeli intézményt), és azt találták, hogy ezek közül **csak 6 olyan volt, amelyben az ÁSZN hatására egy éven át tartó javulás következett be** a vizsgált kulcsterületeken (szexuális absztinencia, óvszerhasználat, nem kívánt terhesség elkerülése, nemi betegségek elkerülése).

Amíg az iskolák 87 %-ában a kulcsterületeken való effektív hatást nem sikerült elérni, addig az intézmények 16%-ában **az ÁSZN alkalmazása ellenére (vagy lehet, hogy éppen amiatt) romló tendenciát tapasztaltak**: növekedett a szexuális aktivitás, csökkent az óvszerhasználat, több nemi erőszakot követtek el, nőtt a nem kívánt terhességek és a nemi betegségek aránya.²⁹

Ezek a mérések mind napjainkban készültek, olyan társadalmakban, amelyek már évtizedek óta a 60-as, 70-es években lezajlott szexuális forradalom³⁰ kívánalmainak megfelelő szexuális viselkedésformák szerint élnek.

A szexuális forradalmat követő évtized időszaka a mi kutatásunk szempontjából nagyon érdekes, mégpedig azért, mert ez az időszak egybeesik az ÁSZN alkalmazásának robbanásszerű növekedésével a fejlett nyugati országokban, közöttük is elsősorban az Egyesült Államokban, ahol jelentős kormányzati finanszírozással vezették azt be az állami iskolákban.³¹ A vizsgált időszakban (1970-1980) a kormány 4000 százalékkal növelte az ÁSZN-re szánt támogatás összegét.

Az eredmény lesújtó volt: a tizenévesek nem kívánt terhességeinek száma 20%-kal nőtt, az abortuszok száma pedig megduplázódott³². Pár évvel később, 1986-ban a Johns Hopkins

²⁸ Re-Examining the Evidence for Comprehensive Sex Education in Schools. The Institute for Research and Evaluation, 2019. https://www.institute-research.com/CSEReport/Global_CSE_Report_12-17-19.pdf

²⁹ Re-Examining the Evidence for Comprehensive Sex Education in Schools. The Institute for Research and Evaluation, 2019 – executive summary https://www.institute-research.com/CSEReport/Global_CSE_Report_12-17-19.pdf

³⁰ A szexuális forradalom kifejezés egy olyan időtartamot jelöl, amelynek során a szexuális viselkedésformák alapvető változáson esnek át, értve ezalatt elsősorban egy megnövekedett liberalizációt. Az Egyesült Államokban ennek kiemelkedőjeként egyebek között elsősorban 2 forrást szoktak megjelölni: az egyik az ún. Kinsey Reportok, amelyek alapjaiban alakították át a nyugati világnak az emberi szexualitásról alkotott nézeteit (**Alfred Kinsey biológus volt**, a gubacsdarazsak kutatója, aki emberi szexualitás kutatójaként tartotta számon magát annak ellenére, hogy ehhez semmiféle képzettséggel nem rendelkezett. Később megalapította a róla elnevezett intézetet. 2 könyvet írt a fenti témában, ezeket nevezik Kinsey Reports-nak: A férfi szexuális viselkedése (1948) és a Nő szexuális viselkedése (1953)). A másik pedig a szájon át bevehető fogamzásgátlók elterjedése volt, amelynek első változatát 1960-ban hagyta jóvá az USA Gyógyszerészeti Ügynöksége.

³¹ Thomas Lickona: Where Sex Education went wrong. <https://www.ascd.org/el/articles/where-sex-education-went-wrong> Utolsó hozzáférés: 2021.09.01.

³² Ibid

Egyetem kutatása³³ is a fentieket igazolta, a dokumentum szerint az ÁSZN nem csökkentette a nem kívánt terhességek számát.

Egy, a Planned Parenthood Federation (Amerika első számú abortusz szolgáltatója, az ÁSZN egyik legerősebb szószólója) által ugyanebben az évben készített felmérés³⁴ pedig azt mutatta ki, hogy azok a tinédzserek, akik olyan szexuális nevelésben részesülnek, amelyik fogamzásgátlásra tanítja őket, hamarabb kezdenek szexuális életet élni, mint azok, akik ilyen képzésben nem vettek részt.

A kutatásokból kirajzolódó **kép azt mutatja, hogy** a rendelkezésünkre álló adatok nem azt mutatják, hogy az ÁSZN érdemben gátolta volna a napjainkra konszolidálódott negatív trendek kialakulását. A jelenlegi helyzetet vizsgálva pedig a legjobb esetben is csak annyit tudunk leszűrni a statisztikákból, hogy a már kialakult trendeket (korai tinédzszerkori szexuális aktivitás, megnövekedett promiszkuitás) konzerválják.

Egy további célja az ÁSZN-nek a nemi betegségek előfordulásának visszaszorítása a fiatalok között. A korábban idézett, 2019-ben közzétett független kutatás adatai ebben a szegmensben sem nevezhetők pozitívnak vagy biztatónak: „Az Egyesült Államokban minden 4. szexuálisan aktív tizenéves lány valamilyen nemi betegségtől szenved, a nemi betegségek száma a fiatalok között emelkedőben van, a HIV fertőzöttek 45%-át pedig (ez globális adat) a 15-24 éves korosztály adja”.³⁵

Mindezeket az adatokat látva az ENSZ-nél vagy a WHO-nál dolgozó szakembereknek minimum el kellene gondolkodniuk azon, hogy más, a lefektetett célok megvalósulását jobban szolgáló iskolai nevelési formát kellene támogatni. Mert bár vannak más, bizonyítottan hatásosabb módszertannal dolgozó nevelési programok is, ezek a szervezetek úgy tűnik, mintha ezek iránt nem érdeklődnének.

Az átfogó szexuális nevelés definíciói, alapelvei, általános jellemzői

A korábban idézett, 2015-ös globális UNESCO jelentés a 2. sz. mellékletében 4 definíciót sorol fel³⁶: az 1994-es kairói ENSZ népesedési konferencia, az UNESCO, a WHO és az International Planned Parenthood Federation (továbbiakban IPPF) – amely „a szexuális és reprodukció egészség vezető, nemzetközi civil szervezete”³⁷ (nem mellesleg az Egyesült Államok legnagyobb abortuszhálózatának működtetője, amelynek teljes bevétele 2019-ben 1,64 milliárd dollár volt)³⁸ – által megfogalmazott meghatározásokat.

³³ D. A. Dawson (1986), “The Effects of Sex Education on Adolescent Behavior,” Family Planning Perspectives 18, 4: 162–170.

³⁴ L. Harris, (1986), “American Teens Speak: Sex, Myth, TV, and Birth Control,” poll commissioned by the Planned Parenthood Federation of America. in: <https://www.ascd.org/el/articles/where-sex-education-went-wrong> Utolsó hozzáférés: 2021.09.01.

³⁵ https://www.institute-research.com/CSEReport/Global_CSE_Report_12-17-19.pdf 4. oldal; Utolsó hozzáférés: 2021.09.03.

³⁶ Emerging evidence, lessons and practice in comprehensive sexuality education – a global review; Annex 2. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243106> Utolsó hozzáférés: 2021.09.06.;

³⁷ WHO – a szexuális nevelés alapelvei és eredményei http://www.szexualpszichologia.hu/who_iranyelvei.html#4. A szexu%C3%A1lis nevel%C3%A9s alapelvei %C3%A9s eredm%C3%A9nyei 2. fejezet; utolsó hozzáférés: 2021.09.06.

³⁸ Forbes.com; <https://www.forbes.com/companies/planned-parenthood-federation-of-america/?sh=5dfc19f418a1> Utolsó hozzáférés: 2021.09.06.

A kairói konferencia a tizenévesek megsegítését emeli ki, mint prioritást. A szexuális nevelést elsősorban az iskolai és a „közösségi szinteken” kell megvalósítani, korspecifikusnak kell lennie, minél hamarabb kell elkezdni, segíteni kell az érett döntéshozatalt és biztosítani kell a gender-egyenlőség fejlődését. Kulcsterületekként a gender-kapcsolatokat és -egyenlőséget, a tizenévesek elleni szexuális erőszak visszaszorítását, a felelős szexuális viselkedést, a fogamzásgátlást, a családi életet és a nemi betegségek visszaszorítását jelölte meg, kiemelve az AIDS/HIV prevenciót. (Akcióterv 4.29, 7.37, 7.41, 7.47 paragrafusok)³⁹

Az UNESCO definíciója szerint az „átfogó szexuális nevelés egy korcsoportozott és kulturális háttérhez igazított módszer, amely a szexualitást tudományos pontossággal, realiztikusan és ítéletmentes megközelítésben mutatja be” (International Technical Guidance on Sexuality Education, 2009).⁴⁰

A WHO szerint „a szexuális nevelés a szexualitás kognitív, érzelmi, társadalmi, interaktív és fizikai aspektusairól történő tanulást jelenti. Kora kisgyermekkorától egészen a felnőttkorig tart. A gyermekeknél, kiskorúaknál támogatja és védi a szexuális fejlődést.”⁴¹ Ez a definíció azt is kimondja, hogy az elsődleges fókusz a szexualitáson, „mint pozitív emberi potencián és az öröm és kielégülés forrásán kell legyen.” Kimondja azt is, hogy a szexuális nevelésnek a nemzetközileg elfogadott emberi jogokon kell alapulnia, ezen belül is „különösen a tudáshoz való jogon, amely fontosabb, mint a betegségmegelőzés”.

Az IPPF definíciója alapján az általános szexuális nevelés „emberi jogi alapokon nyugszik, célja, hogy a fiatalokat felvértezze olyan tudásokkal, készségekkel, hozzáállással és értékrendszerrel, amelyek képessé teszik a szexualitásának a meghatározására és élvezetére – fizikailag és emocionálisan egyaránt, individuálisan és másokkal létesített kapcsolatban is.”⁴² Az IPPF definíciója a WHO-hoz hasonlóan kiemeli, hogy a betegségmegelőzés másodlagos, inkább a gyermekek, fiatalok „nem ítélező”, „nyitott”, a „szexuális és reprodukív egészséget pozitívan megközelítő” attitűdjének kialakítását hivatott segíteni.

A meghatározásokban felfedezhetőek közös pontok, és az is, hogy az átfogó szexuális nevelés bizonyos fejlődésen ment át: míg 1994-ben, a kairói konferencia idején még a prevenció volt előtérben, ez a kétezres évek első évtizedének végére háttérbe szorult, és átadta a helyét egy emberi jogi alapokra helyezett, a WHO és az IPPF megfogalmazásában „holisztikus” szexuális nevelésnek.

1994-ben az AIDS okozta sokk még élt, így a szexuális betegségek megelőzése a nem kívánt terhességek visszaszorítása mellett igen hangsúlyos volt. Bár már a kairói záródokumentumban megjelenik a genderegyenlőség, mint elérni kívánt cél, még csupán, mint egy a sorban, és nem is az első helyen. Ez aztán kevesebb, mint 20 év alatt megfordult, és a legfrissebb dokumentumokban már mind a WHO, mind az IPPF explicit módon kijelenti, hogy a szexuális nevelés céljai közül az emberi jogi aspektus az elsődleges, a „szexuális jólét” és a szexuális egészség megőrzése a másodlagossá vált.

A mai átfogó szexuális nevelés tehát, kimondható, hogy inkább ideológiai, mintsem szexuális jellegű. Az emberi jogok területén is tapasztalható erős paradigmaváltás (a „szexuális orientációhoz és a genderidentitáshoz való jog erősebbé vált, mint a magánélethez, a

³⁹ Emerging evidence, lessons and practice in comprehensive sexuality education – a global review; Annex 2. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243106> Utolsó hozzáférés: 2021.09.06.;

⁴⁰ Ibid

⁴¹ Ibid

⁴² Ibid

biztonsághoz és a szabadsághoz való emberi jogok”)⁴³ elérte a szexuális nevelést is, amelyet a vezető nemzetközi szervezetek a szexualitáshoz fűződő, általuk meghatározott új emberi jogok játszóterévé tettek.

2. Az absztinencia programok

Az Egyesült Államokban az ÁSZN mellett egyes államokban és federális szinten is támogatják az ún. absztinencia programokat, vagy rizikó elkerülő programokat (az Államkincstár 75 – 75 millió dollárt allokált ilyen programokra 2018-ban és 2019-ben).⁴⁴

A két szexuális nevelési iskola (átfogó szexuális nevelés és absztinencia programok) között az alapvető különbségeket Stan E. Weed és Thomas Lickona: Az absztinencia nevelés – kontextusba helyezve c. tanulmánya alapján táblázatba rendeztük, bemutatva a kétféle megközelítés legfontosabb alapvetéseit (3. táblázat).⁴⁵

3. táblázat Az ÁSZN és az absztinencia programok alapvetéseinek összehasonlítása

Átfogó Szexuális Nevelés	Absztinencia programok
A tizenévesek szexuális aktivitása nem jelent problémát, ráadásul elkerülhetetlen, „úgyis csinálni fogják”, az önmegtartóztatásra nevelés eleve kudarcra van ítélve, a megoldás a megfelelő információk átadása, a fogamzásgátlók és az óvszerek használatának elterjesztése	A nem kívánt terhességek, a nemi úton terjedő betegségek megakadályozásának legbiztosabb módja, ha a tinédzserek várnak. A családi, vallási, közösségi, iskolai normák hatással vannak a tinik viselkedésére, érdemes és hatékonyan lehetséges az önmegtartóztatásra nevelés.
A szexuális élethez mindenkinek, a tizenéveseknek is joga van, meg kell tanulniuk a koruknak és identitásuknak megfelelő szexuális önrendelkezést, aminek gyakorlása egészségügyileg, pszichológiailag és társadalmilag is hasznos	A szexuális élettől való tartózkodásnak pozitív egészségügyi, pszichológiai és társadalmi hatásai vannak, ezért a tizenévesek számára a legjobb, ha a szexuális élettől a házasságig tartózkodnak; a korai szexuális életnek káros pszichológiai és testi hatásai vannak
Azt tanítja, hogy a szexuális aktivitásnak kor-specifikusan kell történnie, tiszteletben tartva a személyes fejlettséget	Nagyon fontos, hogy az kezdjen csak szexuális életet élni, aki már az önellátás szintjén van, azaz önálló életet él, önálló élet vezetésére alkalmas

Ugyanez a tanulmány részletes elemzéseket közöl az ÁSZN és az absztinencia programok sikerességéről. Ellentétben a korábban említett UNESCO és WHO riportokkal, ez a munka az elemzések kritériumait és módszertanát is ismerteti, sőt arra törekszik, hogy ugyanolyan

⁴³ Jeff Johnston: How did we get to this gender confused place? <https://www.focusonthefamily.com/get-help/how-did-we-get-to-this-gender-confused-place/> Utolsó hozzáférés: 2021.09.06.

⁴⁴ Compilation of Social Security Laws/Separate Program for Abstinence Education

⁴⁵ San E. Weed and Thomas Lickona: Abstinence Education in Context, 7. és következő oldalak <https://www2.cortland.edu/dotAsset/260f7ddd-526b-41e0-9ac6-7a7f0c5eaa19.pdf> Utolsó hozzáférés: 2021.09.06.

kritériumrendszerben, egymással összehasonlítható módon vizsgálja a kétféle megközelítés sikerességét.

Az elemzés rámutat arra, hogy míg a vizsgált ÁSZN programok egyike sem tudott 1 évnél hosszabb periódusban sikeres hatást tenni a tinédzserek szexuális viselkedésére és annak nem kívánt következményeire (nemi betegségek, terhességek, korai szexuális aktivitás), addig a vizsgált absztinencia programok 71%-os hatékonysággal produkáltak legalább egy évig tartó hatást.⁴⁶ Ez pedig, lássuk be, óriási különbség az absztinencia programok javára.

Megjegyzendő ugyanakkor az is, hogy a „legalább 1 éven át tartó hatás” túl rövid idő egy-egy egyéni életút szempontjából. Kritikusok szerint az absztinencia programok, bár a vizsgált, 1 éves periódusban jelentősen hatékonyabbak, mint az ÁSZN, az évek múlásával azonban a fenti, nagyon jelentős különbség csökkenő tendenciát mutat, ezért felmerül, hogy későbbi megerősítő programokra is szükség van⁴⁷.

Egy korábban említett, szintén tudományos igénnyel készült kutatás, a 2019-ben íródott „Az átfogó iskolai szexuális nevelés ismételt vizsgálata – globális elemzés”⁴⁸ is hasonló következtetésre jut. Bár itt az absztinencia programok kevéssé jól teljesítenek, de még mindig sokkal jobban, mint az ÁSZN. Míg az utóbbi esetében a vizsgált programok mindössze 11-15%-a bizonyult effektívnek (legalább 12 hónapig tartó pozitív hatás a megadott területeken), addig az absztinencia programok esetében ez 47%.

Összefoglalva tehát megállapítható, hogy az absztinencia programok mind az egyén egészsége és pszichológiai jóléte, mind a társadalmi hasznosság szempontjából jelentős előnyben vannak az átfogó szexuális neveléssel szemben. Az, hogy a legjelentősebb nemzetközi szervezetek (a nyilvánvaló üzleti érdektől vezérelt International Planned Parenthood Federationnel karöltve) mégis ez utóbbit támogatják, nem kizárhatóan azt jelzi, hogy ezeket a szervezeteket a társadalmi hasznoságnál és a tagállamok polgárainak jóléténél jobban érdekli az IPPF és más nagy egészségügyi szolgáltatók érdekeinek szolgálata, valamint az általuk támogatott ideológiák terjesztése.

3. A magyar modell: Boldogabb családokért – Családi Életre Nevelés⁴⁹

A Családi Életre Nevelés programja már lassan 30 éve létezik, és azokban az iskolákban, amelyekben alkalmazzák, szeretik és tartósan beépítik a tantervekbe. Még nem rendelkezik olyan tudományos igényű alátámasztással, mint a fenti, az absztinencia programokkal kapcsolatos elemzések.

Az 1999-ben, közösségi finanszírozásból indult, és azóta is szinte kizárólag önerőből fenntartott program mindazonáltal óriási sikertörténet: az általános iskola első osztályától a

⁴⁶ „We are seeing a pattern of evidence that well-designed and well-implemented programs can be effective. Of the seven abstinence programs examined in Kirby’s Emerging Answers review (2007), five reported a significant reduction in rates of sexual initiation (Clark et al., 2005; Denny & Young, 2006; Doniger et al., 2001; Howard & McCabe, 1990; Weed et al., 1992). Ibid, 19. oldal; Utolsó hozzáférés: 2021.09.06.

⁴⁷ Lásd erről bővebben például: Tárkányi Ákos: Családi életre nevelő és házasságra felkészítő iskolai képzések és tanfolyamok külföldön. Új Pedagógiai Szemle 2011/1-5., 135-161- ol.)

⁴⁸ Re-examining the evidence for comprehensive sex education in schools. https://www.institute-research.com/CSEReport/Global_CSE_Report_12-17-19.pdf 19. oldal. Utolsó hozzáférés: 2021.09.06.

⁴⁹ L. https://www.parazskozpont.hu/boldogabb_csaladokert_csaladi_eletre_neveles_csen_program Utolsó hozzáférés: 2021.09.06.

középiskola 12. osztályáig tartó tanterv ugyanis 2013-tól a Nemzeti Alaptanterv kiemelt területeként bekerült a magyar köznevelésbe.⁵⁰

A program nem szexuális nevelési program, hanem tágabb is, komplexebb is annál. Tananyaga (mely más tantárgyakba integrált) felöleli mindazokat a témaköröket, amikről, bár az életben való sikeres elinduláshoz óriási szükség lenne beszélni, mindeztidáig a formális oktatásban nem volt szó: ezek (többek között) a „barátság, szerelem, szexualitás, önismeret, kommunikáció, konfliktuskezelés, szeretetnyelvek, serdülőkor, férfi – női identitás, párválasztás, szülés, hivatás, karrier, időskor, esélyegyenlőség, elköteleződés, halál – gyász, értékek, önértékelés. Kiemelt témaköreik közé tartozik a felvilágosítás másként és a családtervezés, ilyen órák igénylésekor minimum 5 alkalmat kérnek a foglalkozások megtartásához.”⁵¹

Érdekessége ennek a programnak, hogy a szexualitáshoz való pozitív megközelítésben, annak „holisztikus” tárgyalásában és a tananyag más tantárgyakba integráltságában is hasonlóság fedezhető fel az ÁSZN-nel, míg értékrendszerében és alapvetéseiben ugyanúgy a zsidó – keresztény hagyományokban gyökereznek, mint az absztinencia programok.

Hiszem, ha ez a program eljut oda, hogy a fentiekben idézett tanulmányokéhoz hasonlóan rigorózus kritériumok mentén megméri a hatékonyságát, kiemelkedően jó eredményeket fog elérni: erre utal az iskolákban a pedagógusok és a tanulók közötti töretlen és egyre növekvő sikeressége és a szinte feltétel nélküli szülői támogatás.

Konklúzió

Természetesen nem állítom, hogy az emberi boldogság és a szexualitás között nincs semmilyen kapcsolat. Azt vitatom, és reményeim szerint ebben a tanulmányban erre sikerült is rámutatni, hogy a gyermekek egészséges fejlődéséhez, a gyermekek jólétéhez, boldogulásához és végső soron a boldogságukhoz szükség volna arra, hogy 4-5 éves kortól folyamatosan arra trenírozzuk őket, hogy találják ki szexuális identitásukat és azt, amit megtalálni vélnek, ott és akkor kezdjék megélni és kiélni, mert az meghozza számukra a kiegyensúlyozott életet, és a mentális jólétet, és az életük boldoggá válik majd.

A kutatások, a gyermekekkel foglalkozó szakemberek tapasztalatai ennek az ellenkezőjét mutatják: a gyermek boldogságát a szexualitásnak minden erkölcsi, személyiségfejlődési és társadalmi kontextusból kiragadott oktatása nemhogy nem szolgálja, hanem ellenkezőleg, az így nevelt gyermekek nagyobb számban hoznak olyan, az életük szempontjából végleges és negatív hatásokat eredményező döntéseket mint az abortusz, a korai házasság vagy éppen egy promiskuis, hosszú távon a tartós kapcsolatokra való képességet jelentősen meggyengítő életmód.

Az UNESCO által végzett boldogságkutatás, a gyermekek jólétét firtató tanulmány a családot, az elsődleges bizalmi kapcsolatokat, a biztonságos környezetet említi, mint a gyermek boldogságában elsődleges tényezőket. Ugyanezen szervezet szexuális nevelésről szóló tanulmányai azonban úgy beszélnek, mintha ezek a realitások nem is léteznének: mintha a szexualitás kezdete egyben a korábban említett család, kötődés és biztonság végét is jelentené, mintha a szexualitás birodalmában csak az individuum, a jogok, az ismeretek és végső soron a puszta öndetermináció létezne.

⁵⁰ Ibid

⁵¹ Ibid

A két világnak a kutatásokat olvasva nincs metszete, ami tökéletesen értelmezhetetlen: hiszen, ha egy gyermeknek a családja és a kötődései a legfontosabbak ahhoz, hogy boldog lehessen, akkor ugyanennek igaznak kell lennie a szexualitására is, amelynek szintén az ő és mások boldogságát kellene építenie.

Erre pedig a fentiek fényében akkor van lehetőség, ha a szexualitást is a kötődés, a család és a biztonság háromszögébe helyezzük, nem pedig azokon kívülre.

Felhasznált irodalom

D. A. Dawson (1986): The Effects of Sex Education on Adolescent Behavior. *Family Planning Perspectives* Volume 18; Chapter 4, 162–170.

Dobson James (2003): Fiúk nevelése. *Keresztény Ismeretterjesztő Alapítvány*, Budapest.

Markham Laura (2016): Békés szülő, boldog gyermek. *Ursus Libris*, Budapest.

Pécsi Rita (2022): Megtaláljuk vagy kitaláljuk magunkat (A nevelés az élet szolgálata 8.). *Kulcs a muzsikához Kiadó*, Pécs.

Puskás Balázs (2021): Az átfogó szexuális nevelés kritikája. *Szent István Intézet*, Budapest.

R-Examining the Evidence for Comprehensive Sex Education in Schools.(2019) *The Institute for Research and Evaluation*, Main Office: Salt Lake City.

A JÖVŐRE HANGOLVA

A „Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés (CSÉN) program, mint a JELEN innovációja a JÖVŐ családjaiért

*Egy civil kezdeményezésű joggyakorlat szakmai hátterének bemutatása a XXI.
századi köznevelés és a család szolgálatában*

A tanulmányt egységes keretbe szerkesztette, az előszót írta: Dr. Rézné Vítus Csilla,
Életünk a család! Nonprofit Közhasznú Kft. 1119 Budapest Csurgói út 39/B.
reznevitusczilla@eletunkacsalad.hu

A tanulmány egyéb fejezeteit írták: Andainé Buzsor Anikó, Bajorné Lobenwein Bea, Csanády
Ágota, Déri Éva, Endrédy Orsolya, Gécziné Galla Krisztina, Hortobágyiné Dr. Nagy Ágnes,
Marosné Pancsovai Krisztina, Martosné Dr. Dulácska Csilla, Dr. Rézné Vítus Csilla, Rikkné
Auer Hajnalka, Szentannai Judit, Tirczka Imréné
„Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés CSÉN program Budapesti és Kecskeméti
Család Munkacsoportjának tagjai

családi életre nevelés (CSÉN), családpedagógia, hagyományos családértelmezés, nemzeti alaptanterv, mentális egészség támogatása, akkreditált pedagógus-továbbképzés

Absztrakt

A tanulmány bemutatja „Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés (CSÉN) program kialakulását, célját, tematikai egységeit módszertani alapelveit, hozzá kapcsolódó Mentorprogramot, a Program adta lehetőségeket, elterjedtségét, a kapcsolódó pedagógus-továbbképzéseket.

Hortobágyiné dr. Nagy Ágnes által alapított civil kezdeményezés egy olyan innováció, ami a NEVELÉS-t tekinti elsődlegesnek, mint a legfontosabb és leghatékonyabb eszközt a családbarát szemléletmód és az emberi élet tiszteletének kialakításában, valamint a mentális egészségtudat fejlesztésében. Egyedülálló a maga nemében azáltal, hogy a köznevelés minden korosztályához kapcsolódik az óvodás kortól az érettségizőig. Emellett gazdag módszertani eszköztárat, továbbképzési rendszert, valamint a mentális egészségmegőrzését támogató kiégésprevenációs lehetőségeket biztosít az abban dolgozó pedagógusok, szakemberek és a szülők számára.

„A „Boldogabb családokért”[®] CSÉN program tevékenységének fókuszában a házasság és a család védelmezése, erősítése áll. Ebből adódóan különös figyelmet fordít az ifjúságra, mert ők lesznek a jövő családok alapítói. Átgondoltan, több oldalról közelít feléjük. Alapvető koncepciója szerint az egész társadalom összefogására van szükség ahhoz, hogy családbarát közvélemény és jogrend alakuljon ki, ahol érték az élet, a személy, a házasság, a család.”

A programalapító gondolatai összefoglalóan jelzik, hogy a „Boldogabb családokért”[®] CSÉN program az általános emberi értékekre építve szolgálja az évezredek családértelmezés megőrzését, tovább hagyományozását és kiáll annak fontossága mellett. Így hosszú távon hozzájárul a nemzet fennmaradásához.

Előszó

„A JÖVŐ családjainak alapítói, az új nemzedék most ül az iskolapadokban. Velük kell foglalkoznunk, az ő szívüket kell elérnünk ahhoz, hogy a JÖVŐ családját „boldogabbá” tehesük.” (Hortobágyiné dr. Nagy Ágnes)

Hortobágyiné dr. Nagy Ágnes, a „Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés program alapítója orvosként arra tette fel az életét, hogy a családot szolgálja. Nemcsak a saját családját „itt és most”, hanem a magyar társadalom jövő családjainak ügyét is „itt és most”. Ez az „itt és most” már doktoranduszként kezdődött a természetes családtervezés kapcsán megkezdett ismeretterjesztő munkájával, ami mára egy komplex programmá fejlődött.

A „Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés program több, mint 3 évtizede épül és gyarapszik. Tematikája a családi életre való felkészülést segítő témaköröket foglalja rendszerbe, módszertana pedig több oldalról közelítve az érzelmi intelligenciának, a személyes és szociális kompetenciák fejlesztésének eszközeivel a teljes személyiséget formálja. Célja, hogy a tanulók érett, érzelmileg fejlett, felelős, döntésképes emberré váljanak és így képesek legyenek vállalni élethivatásukat, kiegyensúlyozott családi életet élhessenek.

Hortobágyiné dr. Nagy Ágnes a fiatal házasokat szólította meg elsőként, majd maga mellé munkatársakat gyűjtve és az aktuális igényekre reagálva egyre lejjebb és lejjebb haladt a korosztályokban a jegyeseken, egyetemistákon, középiskolásokon át a felső, majd az alsó

tagozatosokig jutott el. Mára az óvodai nevelés eszköztárának gazdagításán munkálkodik a tanítványaiból munkatársaivá választott Család Munkacsoportok szakembereivel együttműködve. A választott szakemberek olyan pedagógusok (óvó- és drámapedagógusok, középiskolai tanárok, szakoktatók), védőnők, mentálhigiénés szakemberek, életvezetési tanácsadók, akik elhivatott munkatársként maguk is felvállalják a családi életre nevelés misszióját.

Ez a civil kezdeményezés egy olyan innováció, ami a NEVELÉS-t tekinti elsődlegesnek, mint a legfontosabb és leghatékonyabb eszközt a családbarát szemléletmód és az emberi élet tiszteletének kialakításában, valamint a mentális egészségtudat fejlesztésében. Egyedülálló a maga nemében azáltal, hogy a köznevelés minden korosztályához kapcsolódik az óvodás kortól az érettségizőkig. Emellett gazdag módszertani eszköztárat, továbbképzési rendszert, valamint a mentális egészségmegőrzését támogató kiégésprevenációs lehetőségeket biztosít az abban dolgozó pedagógusok, szakemberek és a szülők számára. Bízunk abban, hogy a pedagógus alapképzésnek is részévé válhat az a tudás, amit több, mint 3 évtized CSÉN szakmai munkája révén a Program magában hordoz.

„A „Boldogabb családokért”[®] CSÉN program tevékenységének fókuszában a házasság és a család védelmezése, erősítése áll. Ebből adódóan különös figyelmet fordít az ifjúságra, mert ők lesznek a jövő generáció alapítói. Átgondoltan, több oldalról közelít feljüket. Alapvető koncepciója szerint az egész társadalom összefogására van szükség ahhoz, hogy családbarát közvélemény és jogrend alakuljon ki, ahol érték az élet, a személy, a házasság, a család.”

A programalapító Hortobágyiné dr. Nagy Ágnes gondolatai összefoglalóan jelzik, hogy a „Boldogabb családokért”[®] CSÉN program az általános emberi értékekre építve szolgálja az évezredek családértelmezés megőrzését, tovább hagyományozását és kiáll annak fontossága mellett. Így hosszú távon hozzájárul a nemzet fennmaradásához.

A „Boldogabb családokért”[®] CSÉN program mint családpedagógiai tevékenység

A program családpedagógiai tevékenységének egyediségét és komplexitását három terület egy egységként való kezelése jelenti:

Egyrészt óvodásokat, tanulókat, egyetemista fiatalokat, fiatal felnőtteket, szülőket, szakembereket megszólító Család-óra[®] keretében zajló tematikus, szemléletformáló, személyiségfejlesztő foglalkozássorozat.

Másrészt szakemberek felkészítése a családpedagógiai tevékenységre módszertani képzések keretében és mentori támogatással való kísérésük gyakorlati továbbképzés, illetve egyedi mentorprogram keretében.

Harmadrészt mindezekhez kapcsolódóan szakmai anyagok, tanulmányok, kiadványok készítése.

A program alapját Hortobágyiné dr. Nagy Ágnes orvos önkéntes ismeretterjesztő munkája képezi, melyet 1990-ben kezdett meg Kecskeméten a természetes családtervezés ügyének szélesebb körű előmozdítása érdekében. Az akkor megfogalmazott cél a mai napig nem változott: az alapvető emberi értékek mentén történő szemléletformálás, megerősítés, személyiségfejlesztés, a fiatalok felkészítése és támogatása a felnőtté érés és a családalapítás, élethivatás vállalása kérdésében. Az évek során ennek tematikai bővítése, strukturálása, és programmá szervezése történt meg a Kecskemét-Széchenyivárosi Közösségépítő Egyesület (SZÉK) – alapítva 1997-ben – a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Családpedagógiai Intézete – alapítva 2001-ben – és az ÉLETÜNK A CSALÁD! Család- és EgészségPedagógiai

Prevenációs Nonprofit Közhasznú Kft. – alapítva 2011. – Család Munkacsoportjának munkatársai által. Jelenlegi programnevét 2000 óta viseli. 2001-től Kecskeméti modell-ként, majd országos mintaprogramként említik.

A Program folyamatosan fejlődik. A Programalapító és szakmai munkacsoportjai a Program értékrendszerének és céljainak megőrzése érdekében folyamatosan dolgoznak a Program tematikai és módszertani fejlesztésén, válaszul a családot érintő társadalmi változásokra és a felmerülő szükségletekre.

A „Boldogabb családokért”[®] CSÉN program céljai és értékrendszere

“Hisszük és valljuk, hogy a fogamzás pillanatában elindul a megismételhetetlen, egyedi és pótolhatatlan emberi élet; az emberi élet érték a fogamzás pillanatától a természetes halálig.”
(Hortobágyiné dr. NagyÁgnes)

A CSÉN program legfontosabb célja a házasság és a család védelmezése, erősítése. Az évezredek családeértékelés alapján látja a jövő nemzedék harmonikus felnövekedésének, a nemzet megmaradásának zálogát.

Alapvető koncepciója szerint az egész társadalom összefogására van szükség ahhoz, hogy családbarát közvélemény és jogrend alakuljon ki, ahol érték az élet, a személy, a házasság, a család. A NEVELÉSt tekintve a legfontosabb és leghatékonyabb eszköznek a családbarát szemléletmód és az emberi élet tiszteletének kialakításában.

A Program értékrendszerében a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Családpedagógiai Intézetének Küldetésnyilatkozatában megfogalmazott szempontok meghatározó szerepet jelentenek. A gyermekek és a fiatalok hatékonyabb nevelését kívánja szolgálni elméleti és gyakorlati tevékenységével. Munkásságának középpontjában az emberi személy áll. Programját a keresztény értékrendre építette fel, de igyekszik kiterjeszteni azon túlra is: világnézeti hovatartozástól függetlenül, az emberiség története során elfogadott, általános humán értékrendre alapozva.

A Program értékrendjében meghatározó szerepet tölt be az egyetemes emberi értékek mellett az európai keresztény gondolkodásmód és érték szemlélet, kulturális örökség. Támaszkodik a tudományos kutatások számos eredményére és a modern pedagógiai elméletekre, kiemelten az organikus pedagógia szemléletére.

A Program összetett célrendszerrel közelíti a résztvevők fejlesztését:

- **nevelési célja** alapvetően a résztvevők érzelmi intelligenciájának (EQ) fejlesztése. Az érzelmi intelligencia komponenseinek fejlesztését 3 szinten összehangolva végzi: személyes, személyközi és közösségi szinten. A személyiségfejlesztés, a szociális készségek fejlesztése, valamint a csapatépítés, közösségfejlesztés révén hozzásegíti a résztvevőket, hogy érett, érzelmileg fejlett, felelős, döntésképes emberré váljanak és így képesek legyenek vállalni élethivatásukat, kiegyensúlyozott családi életet élhessenek.
- **ismeretátadó, szemléletformáló tartalmi célja** a harmonikus, boldog családi élet fontosságának tudatosítása, követhető pozitív minták bemutatása, a szükséges ismeretanyag és annak megvalósításához kapcsolódó gyakorlati tudás átadása.
- **gyakorlati célja**, hogy interaktív módszerei segítségével közvetlenül kapcsolódni tudjon a foglalkozásvezető a résztvevőkhöz, és segítse az elfogadó, empátikus, egymás tiszteletére épülő kapcsolat kialakulását a résztvevők körében is. A foglalkozások tematikáját és eszközrendszerét aktuálisan úgy igazítsa az adott csoport életkorához, befogadóképességéhez, érdeklődési köréhez, hogy az a családbarát szemléletet, a

hagyományos (apa, anya, gyermekeik) családmódel értékének megőrzését és az élet továbbadásának örömet és felelősségét szolgálja a XXI. században is.

A „Boldogabb családokért”[®] CSÉN program kialakulása, mérföldkövei

A CSÉN program alapját Hortobágyiné dr. Nagy Ágnes orvos ismeretterjesztő munkája képezi. 1990-ben a Tüneti-hőmérőzések természetes fogamzásszabályozási módszer szélesebb körben való megismertetését kezdte el Kecskeméten felvilágosító foglalkozások keretében. Ehhez a tevékenységhez elsőként Déri Éva biológus kapcsolódott 1993-ban. Így alakult meg a Kecskeméti Család Munkacsoport.

1997-ben megalakult a Kecskemét-Széchenyivárosi Közösségépítő Egyesület (SZÉK Egyesület), amely a kezdeményezést felkarolta és programmá szervezte, a pályázati lehetőségekhez, felkérésekhez szerződéses háttérrel biztosított és jelenleg is a program hivatalos képviselője, a programnév jogszerű használója. A témakörök bővülésével évek alatt kialakult a komplex CSÉN program. 2000-ben a foglalkozások a „Család-óra”[®] elnevezést, a program pedig a „Boldogabb családokért”[®] nevet kapta.

Szélesebb körben való elterjedéséhez lehetőséget biztosított 2001-2011-ig a budapesti Sapiaentia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Családpedagógiai Intézete (SACSI). Itt kezdődött el a 40 órás akkreditált képzések szervezése szakemberek (pedagógusok és védőnők) számára CSÉN témakörben.

2007-ben jött létre és kapcsolódott be a CSÉN program megvalósításába a Budapesti Család Munkacsoport (BCSMCS), amely 2011-től önálló jogi személyé alakulva Életünk a család! Nonprofit Közhasznú Kft. néven működik tovább. A SZÉK Egyesület mellett szintén a Program hivatalos képviselője és a programnév jogszerű használója.

A SZÉK Egyesület és az Életünk a család! együtt valósítja meg a „Boldogabb családokért”[®] CSÉN programot, mely országos modellként, mintaprogramként szolgál.

Az Oktatókutatató és Fejlesztő Intézettől (OFI) 2012-ben Hortobágyiné dr. Nagy Ágnes, mint a Népesedési Kerekasztal Köznevelési Munkacsoportjának vezetője és a „Boldogabb családokért”[®] CSÉN Program alapítója a CSÉN Kerettanterv kidolgozására kapott felkérést. Ez alkalmat adott a CSÉN gyakorlatának, köznevelési kereteinek megteremtésére a teljes 1-12. évfolyamokra vonatkozó kerettantervi anyag kidolgozásával (*lsd. 1.sz. Melléklet*)

2015-től elindult egy komoly együttműködés a váci egyházmegyei Szent Mihály Intézményfenntartóval (továbbiakban SZEMI) a szakmai tudás átadására, a Program meghonosítására az általuk fenntartott iskolákban.

A kezdetektől folyó, szülőknek, pedagógusoknak, védőnőknek szóló módszertani képzések, illetve a SACSI és a Károli Gáspár Református Egyetem 40 órás akkreditált CSÉN képzései után a Program 3 évtizedes ismeretanyagának és tapasztalatának átadása 2020-tól kibővített, egymásra épülő akkreditált képzési rendszer formájában történik. Sajátossága, hogy egységes tematikai rendszerbe foglalja a CSÉN sok évtizedes tapasztalatait, a gyakorlat oldaláról közelít, és a saját élmény megélésére alapoz.

A „Boldogabb családokért”[®] CSÉN program jelenlegi ismertsége, beágyazottsága

A programot 2001-től Kecskeméti modellként, majd országos mintaprogramként említik.

Az alapvető emberi értékeken alapuló, a hagyományos családmodellt értéként kezelő „Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés (CSÉN) program és a hozzá szorosan kapcsolódó kiskamasz programok meghonosítását számos iskolafenntartó kiemelten kezeli. **Ebben élen jár a váci egyházmegyei köznevelési intézmények fenntartója a SZEMI (korábbi nevén Váci Egyházmegyei Katolikus Iskolák Főhatósága EKIF), amely 2015-ben kérte fel a programalapítót az együttműködésre.** A váci SZEMI CSÉN program iránti elkötelezettségének, komoly erkölcsi és anyagi támogatásának köszönhetően az elmúlt 10 év alatt egyenletes építkezéssel és bővüléssel a kezdetben 9 bekapcsolódó intézmény száma a 2025/26-os tanévre 26-ra emelkedett. Közel 300 pedagógus órarendi keretek között aktívan tartja a CSÉN foglalkozásokat a „Boldogabb családokért”[®] CSÉN Program képzései alapján és mentori támogatása mellett. A program meghonosítására kidolgozásra került a **„Boldogabb családokért”[®] CSÉN Mentorprogram**, mely az intézményi együttműködés kereteit és a Program lényeges elemeit rögzíti. A váci egyházmegyei intézmények referenciaként működnek a programba bekapcsolódó intézményfenntartók számára. Ahol a CSÉN Módszertani Alapképzések lezárultak, ott megkezdődött a CSÉN tantervi integrációja, gyakorlati megvalósítása.

A **Kaposvári, Egri és Veszprémi** Egyházmegyék, az **Esztergom-Budapesti Főegyházmegye** egy-egy, a **Hajdúdorogi Főegyházmegye**, illetve a **Szalézi Rend** számos iskolájában működik jelenleg a Program.

A **Szombathelyi Egyházmegye** szinte minden iskolájában jelen van a Program. **Közel 70 fő pedagógus** tart aktívan CSÉN foglalkozásokat mentori támogatással. A **Győri Egyházmegyében** hasonlóképpen, összesen **6 iskolában közel 20 fő CSÉN** foglalkozásvezető dolgozik, szintén mentori támogatással.

Érdeklődését fejezte ki a „Boldogabb családokért”[®] CSÉN Program és Mentorprogram iránt több, más felekezetű intézmény is. Közülük kiemelkedik Miskolci Lévay József Református Gimnázium, illetve a szombathelyi Reményik Sándor Evangélikus Óvoda, Általános Iskola és AMI.

Kecskeméten, a Program „mintavárosában” közel 15 évig felekezetektől független, önkormányzati támogatással, a város nagy meglegedésére a SZÉK Egyesület működtette a „Boldogabb családokért”[®] CSÉN programot.

A törvényi szabályozás lényegesen korlátozza annak lehetőségét, hogy a Program intézményi keretek között „külsős” szakemberek által juthasson el a fiatalokhoz, így az évtizedek óta tartó óraadói tevékenység az intézményekben megszakadt. A visszajelzések alapján azonban óriási igény mutatkozott a foglalkozások megtartására, ezért a fókusz áttevődött a pedagógusképzésre. A módszertani bemutatók és akkreditált képzések alkalmával sok ezer pedagógus és ifjúsággal foglalkozó szakember képződött a „Boldogabb családokért”[®] CSÉN Program metodikája és rendje szerint.

Az előzőekben említett példák alapján fontos lenne, hogy egyre több intézmény (állami fenntartású is) küldhesse a „Boldogabb családokért”[®] CSÉN Program minőségi és hatékony módszertani CSÉN képzéseire pedagógusait, javaslatot tegyen védőnőiknek, iskolai szociális munkásaiknak és egészségfejlesztőiknek a képzés elvégzésére, hogy a megszerzett tudást és tapasztalatot iskolai szinten hasznosíthassák. Ezért különösen örömteli, hogy az ELTE Trefort

Ágoston Gyakorló Gimnáziuma 2025-26-os tanévben kérte saját pedagógusai számára az akkreditált továbbképzést, melyre 16 fő jelentkezett.

Bizakodásra ad okot, hogy több, főként egyházi fenntartású **felsőoktatási intézmény** is érdeklődik a Program iránt, keresik az együttműködés lehetőségét. Terveik között szerepel, hogy a gyerekekkel, fiatalokkal foglalkozó szakembereik képzésébe integrálják a „Boldogabb családokért”[®] CSÉN Program tudásanyagát, hogy minél szélesebb körben bekerülhessen a köznevelés gyakorlatába a professzionális szintű családi életre nevelés.

A Program mára határainkon túl is ismertté vált. Erdélyből, Felvidékről, Vajdaságból és a háború kitörése előtt Kárpátaljáról is rendszeres felkérés érkezett a CSÉN bemutatására, a módszertani képzések megtartására a magyarok lakta területekről. Az erdélyi Gyulafehérvári Egyházmegye működteti is a Programot önkéntes foglalkozásvezetőkkel. Komoly összefogásra volna szükség a határon túli országokban élő nemcsak katolikus, hanem más felekezetű közösségek és felekezetektől függetlenül működő családszervezetek, szövetségek részéről a magyarság fennmaradását szolgáló családi életre nevelés ügyében. A „Boldogabb családokért”[®] CSÉN Program alkalmas arra, hogy egy egységes magyar, az évezredes családértelmezésen és az alapvető emberi értékeken alapuló nemzetmegtartó programmá váljon.

A „Boldogabb családokért”[®] CSÉN Program szakmai tevékenysége az elmúlt közel 35 év során több nivós állami és civil szektor által kiadott elismerésben is részesült, ami egyrészt visszaigazolása az elkötelezett munkának, másrészt annak bizonyossága, hogy az ÜGY mennyire fontos nemcsak az egyénnek, hanem osztársadalmi szinten is. *(ld. 2. sz. Melléklet)*

A „Boldogabb családokért”[®] CSÉN program tematikája

A Program egységes tanmenetrendszer tartalmaz, melyhez kidolgozott, mellékletekkel/segédletekkel ellátott óravázlatok állnak rendelkezésre 1-12. évfolyamig, valamint az óvodai programhoz illeszthető tematika is elérhető. Ez adja a program sztenderdizált jellegét.

A Program tematikája összhangban áll a Nemzeti Alaptanterv (NAT) CSÉN kerettantervi anyagával *(ld. 3.sz. Melléklet)*, mely moduláris rendszerben került kialakításra. A témákat hét nagy modul fogja össze, amelyeket kisebb tematikai egységekre bont:

- Család	- Szerelem, szexualitás
- Kapcsolatok, kommunikáció	- Veszélyek, devianciák
- Jellem, értékrend	- Változások, veszteségek
- Önismeret	

A témák spirálisan építkezve ismétlődnek a résztvevők érettségéhez és korosztályi sajátosságaihoz igazodóan 1-12. évfolyamig.

A Nemzeti Alaptanterv (NAT) CSÉN kerettantervi anyagának kidolgozására Hortobágyiné dr. Nagy Ágnes, Program alapítója és szakmai felelőse kapott felkérést az OFI-től 2012-ben. A kerettantervi anyag kidolgozásának alapját több más személyiségfejlesztő és családi életre nevelő kezdeményezés mellett jelentős mértékben a „Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés (CSÉN) program tematikája adta. Az *1. sz. Melléklet* tartalmazza azoknak a személyeknek a nevét, akik a kerettantervet kidolgozták.

A Program életkorok szerinti hangsúlyos tematikai elemei:

Az **óvodákban** alkalmazható módszertani és tematikai anyagok kidolgozását a Program Budapesti Család Munkacsoportja végezte el a váci egyházmegyei SZEMI által fenntartott óvodák vezetőinek és nevelőtestületeinek kérésére és igényeihez igazítva. A CSÉN tematikai elemek már kiscsoportos kortól alkalmazhatók, de programszinten a nagycsoportosok óvodai nevelési programjába integrálhatók.

A családi életre nevelés szempontjából igen jelentős szemléletformáló időszakban lévő óvodás gyermekek saját élmény alapján életkori sajátosságaiknak megfelelően fogalmat tudnak alkotni a család, a barátság, az értékesség, a fiúk és lányok kérdésköréről. A XXI. században fontos kiemelni, hogy a többségi társadalmi normák erősítésére már ebben az életkorban nagy szükség van a családokat, gyermekeket elérő, ezekkel ellentétes irányú médiatartalmak miatt. A saját és mások értékességének, megjelenő érzéseiknek felismerése kulcsfontosságú az érzelmi tudatosságra való nevelés során, valamint a másik emberhez, családtaghoz, társakhoz való kapcsolódás elengedhetetlen szükségletként jelenik meg, így érdemes megismerni a szeretet kifejezésének eszközeit, illetve elkezdni az ismerkedést a pozitív, erőszakmentes kommunikáció alapelemeivel is.

Az **alsó tagozatban**, kisiskolás korban a 7 nagy kerttantervi témamodul egyes elemei már fontos személyiség- és közösségformáló erővel bírnak, számos CSÉN téma már ezt a korosztályt is érinti. A modulok mélységeiben való kifejtése megkövetel egyfajta nyugalmas, bizalmi kapcsolaton alapuló légkört, ami szükséges az őszinte vélemények, meglátások feltárásához. Emellett – miután a témák feldolgozása nondirektív módon történik – elsődleges cél, hogy a helyes erkölcsi tartalmakat, konklúziókat a gyermekek maguk fogalmazzák meg és mondják ki. Alapvető fontosságú, hogy a foglalkozáson résztvevő gyermekek tudjanak nyitottan, empatikusan, toleránsan megnyilvánulni. A CSÉN foglalkozások alsó tagozatban elsősorban ezeknek a céloknak a megvalósítását szolgálják. Fő témák a család, családi élethelyzetek (pl. kistestvérszületés, testvérféltékenység, ünnepek a családban), barátság, közösség, kommunikáció-konfliktuskezelés, saját értékesség megfogalmazása és tudatosítása, az érzelmek azonosítása és felkészülés a serdülőkori változásokra.

Amennyiben a diákok **felső tagozatba**, ill. a **középiszkolába** olyan osztályból érkeznek, ahol már részt vettek CSÉN foglalkozáson, akkor a hatékony munkához elengedhetetlen oldott, bizalmi légkört megalapozták a korábbi évek CSÉN foglalkozásai. Amennyiben a diákok még korábban nem vettek részt ilyen foglalkozásokon, akkor első lépésként a felsőbb évfolyamokon is alapvető fontosságú ennek megteremtése. A témák komolysága és feldolgozási módjuk mélysége ugyanis megköveteli a nyitott légkört és nyílt kommunikációt.

Felső tagozatban az egyik legfontosabb a serdülőkori változások megismerése, megértése és tudatosítása, ehhez kapcsolódóan a másik nem iránti érdeklődés, szerelem, randizás megjelenése, és az életkornak megfelelő megélés támogatása. A témák között hangsúlyt kap az önállóság, az önértékelés, a személyiség önazonosságának, a felelősség vállalásának támogatása, a pályorientáció szerepe; a társas kapcsolatok elmélyítéséhez szükséges kompetenciák fejlesztése, valamint a serdülőket körülvevő veszélyekben való nemet mondani tudás, és helyes döntésképesség kialakítása, a deviáns magatartási formák, függőségek, korai szexualitás távoltartására.

Középiszkolában a “Boldogabb családokért”[®] CSÉN Program 7 moduljának elemei felkészítik a diákokat a sikeres pályaválasztásra és az élet kihívásaival való hatékony szembenézésre. A foglalkozások továbbra is fontos személyiség- és közösségformáló erővel

bírnak, nagymértékben hozzájárulnak a diákok érzelmi intelligenciájának fejlődéséhez, stabil értékrendjük kialakulásához. A felső tagozaton tárgyalt témák ismétlődnek az életkori fejlődés során kialakult mélyebb, érettebb megértéssel. Kiegészülnek olyan témákkal melyek konkrétan a családalapításra való felkészülést támogatják: szerelem, szexualitás, felelős párkapcsolat, az egyes párkapcsolati formák és az elérhető boldogság viszonya, a családtervezési módszerek és a megfogant élet összefüggéseinek megismerése, a család, mint rendszer működése, nevelési stílusok a családban. A nemet mondani tudás készségének és képességének kialakítása erőteljes hangsúlyt kap mind a devianciák, függőségek, mind a szexuális promiszkuitás tárgyalása terén. A témák a diákok érettségét és érdeklődését figyelembe véve kitérnek a veszteség-, krízis- és stresszkezelés területeire megismertetve a gyászmunka, a normatív krízisek fogalmát és folyamatát.

Cél, hogy az életet, mint egyszeri és megismételhetetlen értéket, és ehhez kapcsolódóan a családot, mint szeretetközösséget értéknek tartó, önmaguk és környezetük iránt felelősséggel tartozó, érett személyiségekké váljanak fiataljaink.

A „Boldogabb családokért”[®] CSÉN program módszertana

A Programhoz kapcsolódó Család-óra[®] módszertana, foglalkozásvezetése, dinamikai felépítése és osztályhoz/csoporthoz való igazítása eltér a hagyományos frontális tantermi órától annak érdekében, hogy minél hatékonyabban segítse és szolgálja a téma élményszerű feldolgozását, megélését. Kiemelkedő jelentősége van a foglalkozások során az érzelmi biztonság megteremtésének és fenntartásának. Emellett a nem formális tanulási lehetőségeknek, az élménypedagógiának, az együttműködés és partnerség kialakításának, a rugalmasságnak, az adott csoporthoz, igényekhez való igazodásnak, valamint a páros foglalkozásvezetésnek is.

Az interaktív foglalkozások alapvető módszere az egyes témák történettel, filmmel, játékkal történő felvezetését követő beszélgetés, vitaindítás. Ennek során a résztvevők irányított körülmények között egymás véleményét hallgatva, mellette érvelve, illetve cáfolva azt, a nem formális tanulás módszerével alakítják saját gondolkodásukat. Sok más eszköz mellett megjelennek a drámapedagógia módszerei is az egyes témák, jelenetek élményszerű megjelenítéséhez. Nem egyszerű és egyszeri információközlés a cél, hanem a résztvevőkkel való tartós vagy több alkalomra szóló együttműködés. Mindez a szociális és életvezetési készségek fejlesztését, az önismeret, önértékelés elmélyítését szolgálja, elősegítve az érzelmi intelligencia fejlődését, az együttműködő és asszertív kommunikáció és konfliktuskezelés készségszintű használatát. Ezen **készségek magasszintű fejlesztésével nagyobb esélyük van a fiataloknak, hogy boldoguljanak, harmonikus családi légkört alakítsanak ki** és az általuk alapított család betöltse valódi szerepét: a benne élők és nevelkedők megélhessék az egymás iránti tisztelet és feltétel nélküli elfogadás légkörében a szeretetet.

A Program módszertana és tematikája összehangoltan szolgálja azokat a célokat, amelyeket a Program szem előtt tart: a személyiségfejlesztést és szemléletformálást, melynek leghatékonyabb eszköze a NEVELÉS. Ebben kiemelkedő szerepet játszik az érzelmi intelligencia komponenseinek fejlesztése már a nevelési céloknál is megfogalmazott 3 szinten, összehangoltan: személyes, személyközi és közösségi szinten.

Személyes szintű EQ fejlesztés megvalósításánál kiemelkedően fontos

- az önismeretre segítés, reális önértékelés kialakulásának támogatása;
- az önbizalom erősítése, tudatosság, magabiztosság elősegítése;
- az önnevelés segítése;
- az önkontroll kialakulásának segítése, fejlesztése;
- az alkalmazkodóképesség növelése;
- a kudarcűrő képesség növelése;
- a reziliencia képességének fejlesztése;
- a pozitív gondolkodás, realista optimizmus elősegítése;
- pozitív viselkedési és magatartásformák gyakorlása, megerősítése.
- az érett személyiség kialakulásának segítése;

Személyközi szintű EQ fejlesztés megvalósításánál kiemelkedően fontos

- a kommunikációs képesség fejlesztése;
- az érzelemkifejezés fejlesztése;
- a kötődések kialakításának támogatása;
- az együttműködésre való képesség fejlesztése;
- az empátiás készség fejlesztése;
- a tolerancia fejlesztése;
- a konfrontálódás és a nemet mondani tudás képességének megtanulása;
- a konfliktuskezelés fejlesztése;
- az érvelés-ellenérvelés gyakorlása;
- az önérvényesítő képesség fejlesztése.

Közösségi szintű EQ fejlesztés megvalósításánál kiemelkedően fontos

- felkészítés a csapatmunkára;
- a közös munka megélése;
- a kezdeményezőkézség fejlesztése;
- a peremhelyzetben lévő tanulók bevonása;
- a közösség és a tagok értékeinek felismerése;
- a kiközösítés, zaklatás-megfélemlítés (bullying), bántalmazás megelőzése.

A „Boldogabb családokért”[®] CSÉN program bevezetése és iskolai működtetése***Attitűd:***

A Program intézményi bevezetéséhez, meghonosításához és működtetéséhez mindenképp szükséges a CSÉN iránti érdeklődés és elköteleződés az intézményfenntartó és/vagy iskolaigazgató részéről. Tekintettel arra, hogy egy korábban nem feltétlenül ismert és gyakorolt, nem szokványos innováció bevezetéséről van szó, nagyon fontos, hogy a CSÉN-ben működő pedagógusok, szakemberek belső motiváció alapján kerüljenek kiválasztásra, mivel a családi életre nevelés lényeges eleme a személyiség fejlesztése, nem pusztán ismeretanyag-átadás, ezért a pedagógus részéről a tanulókhöz való – meghatározott keretek közötti – személyes kapcsolódást igényli.

Képzés:

A „Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés (CSÉN) program intézményi bevezetéséhez ezen túlmenően elsődleges fontosságú a nevelőtestületek és a pedagógusok felkészítése és a bevezetés mentori támogatása, melyre egy komplex, egymásra épülő folyamatosan bővülő, a felmerülő igényekre reagáló akkreditált pedagógusképzési rendszer ad lehetőséget. *(ld. még a Program akkreditált pedagógusképzési rendszere)*

Tanrendbe illesztés:

A jelenleg érvényes 2020-as NAT kerettantervi anyag lehetőséget biztosít a családi életre nevelés (CSÉN) tanrendbe illesztésére. A kerettanterv az iskolák szabadon felhasználható órakeretén belül ad lehetőséget CSÉN órák tartására. A gyakorlat alapján a CSÉN tartalom teljes egészében integrálható az osztályfőnöki, az etika/erkölcstan/hittan tárgyakba. A „CSÉN percek” vagy „rész CSÉN”, mint a gyakorlatban kialakult megfogalmazások az egyéb közismereti tantárgyakba való integráció lehetőségét jelzik. Szakmai kidolgozásra vár a 2020-as NAT új műveltségi területeivel való kapcsolódási pontok megfogalmazása, mely akár egy új komplex tárgy létrehozását is eredményezheti, amely a kötelező órakeret terhére is megvalósítható.

A családi életre nevelés megvalósítására többféle elnevezés létezik: a Család-óra[®] melyet kinevezett CSÉN tanácsadó tarthat, a CSÉN foglalkozás, melyet a Módszertani Alapképzést végzett szakemberek tarthatnak, a CSÉN óra, mely a kerettanterv szerint megvalósuló iskolai óra neve. Ezek az elnevezések (illetve foglalkozástípusok) – a foglalkozás kerete *(ld. 4.sz. Melléklet)* és a foglalkozásvezető szakmai tapasztalata *(ld. 5.sz. Melléklet)* alapján – különbözőek, de amik valamennyi esetében azonosak, azok a feldolgozandó témák (modulok), a feldolgozás módszerei, az óravezetési attitűd, és legfőképpen az az értékrend, amely alapján a foglalkozás közelít a résztvevőkhöz és az egyes témákhoz.

Mentori támogatás:

A Program intézményi bevezetése és meghonosítása kapcsán jelentős szerepet kap a Módszertani Alapképzést végzett pedagógusok, szakemberek mentori támogatása a bevezetés első 2, illetve akár 4 évében.

Ehhez nyújt keretet az akkreditált Gyakorlati továbbképzés, mely 4 féléven át tartó e-mentori támogatást tesz lehetővé félévenként megtartott CSÉN szakmai napok, valamint bemutató Család-óra[®] alatti hospitálási lehetőség beiktatásával. A képzés a CSÉN foglalkozásvezető által tartott bemutató tanítással és szakmai reflexióval zárul.

Az intézmény döntése alapján egyedi, több éven át tartó kísérés is megvalósítható, melyre kidolgozott keretet biztosít a „Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés Mentorprogram. Ennek alapján félévenkénti CSÉN szakmai napok, intézményi látogatással egybekötött mentori alkalmak és folyamatos rendelkezésre állás valósulnak meg – hasonlóképpen az akkreditált keretek között működő Gyakorlati továbbképzéshez, de az akkreditáció adta kötöttségek nélkül egyedi lehetőségekkel,

A mentori támogatás során megvalósuló CSÉN szakmai napok lehetőséget biztosítanak az egyes témákban való szakmai elmélyülésre, intézmények közötti tapasztalatcserére,

esetmegbeszélésre. Céljuk a szakmai kapcsolattartáson és elmélyülésen kívül a lelkesítés és belső motivációt erősítése, valamint a kiégés megelőzése.

A meghonosításhoz az intézményeken belüli működés hierarchiája és a Programban résztvevő munkatársak jogosultsági rendszere is részletesen kidolgozott, ill. meghatározott a Program szakmai felelőse által (*lsd. 5. és 7.sz. Melléklet*). Mindez a sztenderdizált “Boldogabb családokért”[®] CSÉN Program gyakorlati megvalósításának minőségbiztosítását szolgálja.

A bevezetés sikere és hosszútávú fenntarthatóságának kulcsa az attitűd, az önkéntes belső motivációval elvégzett módszertani alapképzés, a CSÉN órák tantervi integrációja és a bevezetés külső mentori támogatása.

A „Boldogabb családokért”[®] CSÉN program bevezetésének tapasztalatai

A Program sokéves működése alapján általános tapasztalat, hogy a CSÉN foglalkozásokon gyakran olyan gyerekek/ fiatalok is megnyilvánulnak, aktívan bekapcsolódnak a témafeldolgozásba, akik egyéb órákon visszahúzódóak, vagy gyengén teljesítők. Önértékelésük, önbizalmuk ezáltal erősödik, segítve a közösségbe való beilleszkedésüket.

Azokban az iskolákban, ahol több éve zajlanak a CSÉN foglalkozások, arról számolnak be a pedagógusok, hogy érezhető az osztályok közötti különbség attól függően, hogy részesültek-e CSÉN foglalkozásokban, vagy sem. Azok az osztályok, ahol voltak ilyen órák, legtöbbször könnyebben kezelhetők, közösségként jobban működnek, konfliktusaik amplitúdója szűkebb határok között mozog, mint nem „csénező” osztályokban, sőt esetenként még a közismereti órákon is jobban teljesítenek.

Egy – a Programban résztvevő – egészségügyi szakiskola beszámolt arról, hogy a náluk CSÉN foglalkozásokon részt vett diákok ápolási gyakorlatról kapott kórházi szakmai értékelésében szerepelt az átlagnál kiemelkedőbb empatikus készség, megértőbb és hatékonyabb kommunikáció a betegekkel, összehasonlítva a más intézményből érkező társaikkal.

A Program mindezek mellett a foglalkozásvezetők számára is fejlesztő, támogató erővel bír. Egyrészt segítséget nyújt a nevelőtestületi, kollektív kapcsolatok megerősítésében, a szülőkkel való kommunikációban, és a rendszeres CSÉN szakmai napokon való részvétel lehetőséget ad a kiégés megelőzésére. A CSÉN órákat tartó pedagógusok a mentori együttműködés során rendszeresen megfogalmazzák, hogy maguk is mennyit fejlődnek, mennyit tanulnak saját magukról, mennyire változik önismeretük, önértékelésük a megtartott foglalkozásoknak köszönhetően. Működik a “nevelt nevelő” gondolat, a pedagógus hivatásszemélyisége is fejlődik a CSÉN megvalósítása által.

A CSÉN tevékenység komoly hatással van a nevelőtestület egészére is. Kovászként működik. Egy közös „nyelvet” jelent, amely áthatja az oktató-nevelő munkát. Megjelenik a hétköznapiakban, az ünnepek megszervezésében és megvalósításában, a csendes vagy lelki napokon és a tematikus projektnapokon is.

Több iskolában a szülőkkel való kapcsolattartásba (Anyák napja, családi nap, szülői értekezlet stb.) is bekerültek a CSÉN módszertan egyes elemei, amivel a program még inkább tesz a “Boldogabb családokért”.

A „Boldogabb családokért”[®] CSÉN program akkreditált pedagógus-továbbképzési rendszere

A bevezetéshez szükséges CSÉN szakmai-módszertani alapok, valamint az óvoda nagycsoportosaitól a 12. évfolyamosokig kidolgozott ismeretanyag-átadásához kiváló lehetőség az akkreditált Módszertani Alapképzés mind az iskolák, mind az óvodák számára. A mentori támogatás megvalósítására a Gyakorlati továbbképzés ad keretet és lehetőséget. Összesen 4 akkreditált képzés áll rendelkezésre:

Az első, a CSÉN MÓDSZERTANI ALAPKÉPZÉS célja, hogy a köznevelésben dolgozó azon szakemberek szakmai kompetenciáit, gyakorlati ismereteit és eszköztárát fejlessze, akik nyitottak a tanulók családbarát szemléletű támogatására személyiségfejlődésüknek, felnőtté éréstüknek, családalapításuknak, élethivatásuk vállalásának kérdésében. Egyúttal segítséget nyújtson a képzéshez tartozó tananyag (tanmenet- és óravázlatminták) átadásával és megismerésével a 2020-as Nemzeti Alaptanterv (NAT) CSÉN óráinak gyakorlati megvalósításában, illetve a CSÉN témák egyéb iskolai keretek közti feldolgozásában. A pontszerző továbbképzés az oktatók számára is elérhető az Innovatív Képzéstámogató Központ (IKK) Oktatói Továbbképzési Rendszer (OTR) Módszertani Képzései között. Ezen felül, célzottan óvodapedagógusok számára kidolgozott Módszertani Alapképzés is elérhető 2024-től.

A második, a 60 órás GYAKORLATI TOVÁBBKÉPZÉS, melynek célja, hogy a résztvevő elmélyítse a Program Módszertani Alapképzésén megszerzett tudását, és a CSÉN foglalkozásvezetői gyakorlatát fejlessze. Ehhez nyújt speciális lehetőséget a továbbképzés formája, mely ún. folyamatba ágyazott továbbképzési program: egyszerre biztosítja a kontakt alkalmakon, azaz CSÉN szakmai napokon kiemelt CSÉN témákban való szakmai elmélyülést, valamint egy e-mentor CSÉN tanácsadó személyes kíséréssel a tanultak gyakorlatba való átültetéséhez szükséges egyéni tapasztalatszerzést és a CSÉN munkában való szakmai fejlődést.

A harmadik egy 30 órás, elsősorban nevelőtestületek számára kidolgozott továbbképzési elem, amely átmenetet képez az óvodai és iskolai képzések között. A Kompetenciafejlesztő, Közösségépítő, Kiegészítő Képzés célja, hogy a köznevelési intézményekben dolgozó szakemberek, nevelőtestületek ismerkedjenek meg a munkahelyi kollektíva közösségé formálását, a benne dolgozók szakmai kibontakozását segítő és gátló tényezőkkel, a kiégés folyamatával és megelőzésével, a lehetséges kezelési módokkal. Fejlődjenek szociális kompetenciáikban és készségeikben, melyek segítséget jelentenek a pozitív kommunikáció és konfliktuskezelés hatékony megvalósításában, az intézményben működő kollektíva egységének erősítésében és a szakmai kiégés megelőzésében. Mindemellett a képzés elvégzése bemeneti feltétel az óvodapedagógusok számára készült negyedik, 30 órás CSÉN ÓVODAI MÓDSZERTANI ALAPKÉPZÉS-nek.

(A képzésekről szóló rövid összefoglaló, tájékoztató anyagot ld. még a 6. sz. Mellékletben.)

Az akkreditált képzési rendszer mellett sztenderdizált bejelentéskötelezett felnőttképzések is elérhetők a „Boldogabb családokért”[®] CSÉN Programhoz közvetlenül és közvetve kapcsolódóan:

- Te (Tud)d! Termékenység és Tudatosság, szexuális nevelés képzés, mely a „Boldogabb családokért”[®] CSÉN program akkreditált képzéseinek a szerelem-szexualitás, családtervezés-párkapcsolat részét önálló képzési egységként – 28 órában jelenléti, vagy webinariumi rendszerben, illetve workshop jelleggel, igény szerint akár tágabb órakeretet biztosítva – adja át az érdeklődők számára.

- Kiskamasz felvilágosítás kapcsán a sztenderdizált védjegyoltalom alatt álló programok foglalkozásvezetői képzései is elérhetők a két szervezet (SZÉK Egyesületv és az Életünk a család!) működtetésében. Lányok számára az MFM-Projekt Ciklus-show® program, a Titkos Küldetés® Kiskamasz Program pedig 10-13 éves fiúk számára érhető el.

A „Boldogabb családokért”® CSÉN program minőségbiztosítási kerete

A jelen tanulmányban részletesen bemutatott „Boldogabb családokért”® CSÉN program leírása a programalapító szakmai felelős elvárásaival és javaslataival kiegészítve egyfajta minőségbiztosítási keretet ad a program értékeinek, szemléletmódjának és ismeretanyagának megőrzésére. Ezt teszi teljessé a „Boldogabb családokért”® CSÉN program hierarchia szerint felépülő tevékenységi köreinek jogosultság és felelősség oldaláról megfogalmazott részletes szabályozása.

A „Boldogabb családokért”® Családi Életre Nevelés program minőségének biztosítása érdekében:

A Program szakmai felelősének ELVÁRÁSAI a „Boldogabb családokért”® Családi Életre Nevelés program keretében működő CSÉN tanácsadóktól, akik a védjegyoltalom alatt álló Család-óra® elnevezést jogszerűen használhatják:

- a család-órákat a Katolikus Egyház tanításával összhangban tartsa;
- katolikus hitét gyakorló személy legyen, páros esetén legalább az egyikük;
- ha valamelyik témakörben nem érzi magát elég hitelesnek, kérjen segítséget.

Eltérő/itt nem taglalt esetben a program szakmai felelősének egyedi véleményét kell kérni.

Ezek a kitételek nem vonatkoznak a CSÉN foglalkozásvezetőkre, akik CSÉN foglalkozást, vagy a NAT kerettanterv szerinti CSÉN órát tartanak, mert ők nem a sztenderdizált és védjegyoltalom alatt álló program képviselőiként dolgoznak, míg a család-óra® elnevezést jogszerűen használó CSÉN tanácsadók a „Boldogabb családokért”® CSÉN program képviselői (Izd. még 4. és 5. sz. Melléklet).

A Program szakmai felelősének KIEMELT JAVASLATAI

Kísérés: javasolt, hogy a CSÉN tanácsadók vagy CSÉN foglalkozásvezetők több éven át, folyamatosan kísérik ugyanazt az osztályt, csoportot;

Óraszám és gyakoriság ajánlás: optimális esetben dupla óra kétheti gyakorisággal, de minimum havi rendszerességgel megtartva.

Páros óra vezetés: a család-órákat, vagy a családi életre nevelés foglalkozásokat – a program módszertana szerint – alapvetően két CSÉN tanácsadó, vagy CSÉN foglalkozásvezető vezeti;

CSÉN tanácsadók/foglalkozásvezetők attitűdje, szükséges kompetenciák:

- elkötelezett a családi életre nevelés témái, hatékonysága és módszerei iránt (ez utóbbiakat tudatosan alkalmazza) pozitív, megerősítő hozzáállás;
- partnerség a kölcsönös tisztelet megadásával mellett;
- bizalmi légkör megteremtése és a minősítés, megbélyegzés kerülése és ennek megkövetelése a résztvevőktől is;
- a résztvevők személyiségének, személyes érzékenységének elfogadása, amely adekvát segítség az egyéni képességek, készségek fejlesztéséhez;
- jellemzi a rugalmasság, az empátia és diszkréció;

- a vélemény és szólás szabadságának tiszteletben tartása és megkövetelése;
- őszinte, és a résztvevőket is erre ösztönzi;
- kiegyensúlyozott (megőrzi nyugodtságát és uralja az aktuális érzelmi állapotát);
- reflektál saját magára és a csoportra is;
- hiteles, kongruens: érzései, gondolatai és szavai összhangban állnak a cselekedeteivel és ennek megélését erősíti a diákokban is;
- megfelelő keretek között lehetőséget teremt a résztvevők aktuális érzelmeinek kifejezésére;
- nyitott, előítéletmentes (foglalkozásokon a résztvevőkkel, diákok esetén a velük foglalkozó szakemberekkel, szülőkkel is nyitott);
- a foglalkozás, tanmenet tervezésében és kivitelezésében kiemelt figyelmet fordít a csoportjellemzőkre (korosztály, létszám, nemek aránya, dinamika, egyéni érzékenységek, aktuális hangulat, rendkívüli esemény stb.);
- aktív, határozott és együttműködő a foglalkozásvezetésben és a keretek tartásában, de nondirektív a véleményalkotási folyamatokban;
- pozitív visszajelzéseivel támogatja és bátorítja egyéni és csoportszinten is a résztvevőket;
- ha a helyzet indokolja, nyitott saját adekvát élettapasztalatának megosztására;
- figyelmet szentel saját személyiségének és szakmai tudásának folyamatos fejlesztésére.

A „Boldogabb családokért”[®] CSÉN program összefoglalóan

Képviselő szervezetek, mint a programnév jogszerű használói:

Kecskemét-Széchenyivárosi Közösségépítő Egyesület (SZÉK Egyesület)

www.holnaphonlap.hu

Életünk a család! Család-és EgészségPedagógiai Prevenációs

Nonprofit Közhasznú Kft. www.eletunkacsalad.hu

Képviselő személyek:

Hortobágyiné dr. Nagy Ágnes orvos,
a „Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés (CSÉN) program alapítója,
a program és a SZÉK Egyesület szakmai felelőse, a védjegyoltalom tulajdonosa

Dr. Rézné Vitus Csilla mentálhigiénés és szervezetfejlesztő szakember,
az Életünk a család! Nonprofit Közhasznú Kft. ügyvezetője,
a „Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés (CSÉN) program általános menedzsere, az
akkreditált pedagógus-továbbképzések alapítója és szervezője

Szakmai jelenlét 1990-től, alap szakmai tevékenység:

Család-óra[®] tartása CSÉN kerettantervhez kapcsolódóan külsős szakemberként
1-12. évfolyamokon

„Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés (CSÉN) módszertani bemutatók
2012 – (SZÉK Egyesület és Életünk a család! Nonprofit Közhasznú Kft.)

**„Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés (CSÉN) program akkreditált
módszertani továbbképzések** pedagógusok és egyéb szakemberek számára

- „Egészséges életmódra és családi életre nevelés” tanfolyamok 40 óra 2001-2011. (Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Családpedagógiai Intézete)
- Módszertani Alapképzés 60 óra, 2020 – (Életünk a család! Nonprofit Közhasznú Kft.)

- Gyakorlati továbbképzés 60 óra, 2020 – (Életünk a család! Nonprofit Közhasznú Kft.)
- Kompetenciafejlesztő, Közösségépítő, Kiegészítő Képzés 30 óra 2022 – (Életünk a család! Nonprofit Közhasznú Kft.)
- Óvodapedagógusok Módszertani Alapképzése 30 óra 2024 – (Életünk a család! Nonprofit Közhasznú Kft.)

Mentorprogram a NAT (2020) szerinti CSÉN kerettanterv gyakorlati megvalósításának támogatására:

- szakmai támogatás a programba bekapcsolódó pedagógusok kísérésével
- iskolai mentori napok tartása 3-5 alkalom/tanév
- szakmai továbbképző napok tartása félévenként 2-2 nap

A 2020-tól akkreditált képzések és a Mentorprogram a váci egyházmegyei SZEMI, mint CSÉN referencia-intézményfenntartó felkérésére, hathatós erkölcsi és jelentős anyagi támogatásával kerültek kidolgozásra a program képviselőinek vezetésével.

Kiemelt, egyéb közhasznú tevékenység a „Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés CSÉN programhoz kapcsolódóan

CSÉN gyakorlatának köznevelési megalapozása (1990- 2012)
„Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés (CSÉN) program magalkotása és iskolai foglalkozástartási gyakorlat 1-12. évfolyamokon

CSÉN gyakorlatának, köznevelési kereteinek megteremtése, a CSÉN kerettantervi anyag kidolgozása (NAT 2013, NAT 2020)

Meddőség- és abortuszprevenció

- Termékenység-tudatos fogamzásszabályozás Magyarországi Sensiplan Központ
- TeTud(d)!” Program keretében szakmai fórumok, képzések

Drogprevenció

- „Jelen vagy?” Egészségfejlesztés – Káros Szennedélyek Prevenciója Program
- Kapcsolódó képzések

Kiskamasz programok

- MFM-Projekt Ciklus-show[®] program 9-13 éves lányoknak
- Titkos Küldetés[®] Kiskamasz Program 10-13 fiúknak

Egyéb a Programhoz kapcsolódó igény szerinti tematikus projektnapok

Köszönetnyilvánítás

Ezzel a tanulmánnyal köszönetemet fejezem ki Hortobágyiné dr. Nagy Ágnesnek, és munkatársainknak, akik tevékenységükkel elkötelezetten támogatják a családi életre nevelés ügyét. Akikkel együtt munkálkodunk mind a Kecskemét-Széchenyivárosi Közösségépítő Egyesület, mind az Életünk a család! Nonprofit Közhasznú Kft. égisze alatt azon az ÉLETMŰN, amelyet a program megálmodója elhivatott orvosként, családanyaként, CSÉN szakemberként már több, mint 3 évtizede „itt és most” épít a JÖVŐ családjáért.

Ugyanakkor köszönettel tartozunk a Váci Egyházmegyének, Dr. Beer Miklós nyugalmazott és Dr. Marton Zsolt püspök atyáknak, valamint a váci egyházmegyei intézményfenntartó korábbi, és jelenlegi vezetőinek Dr. Csáki Tibor, Selmeczi Zoltán és Dr. Puskás Balázs főigazgatóknak, hogy a civil kezdeményezésű „Boldogabb családokért”® Családi Életre Nevelés programot meghívták a köznevelési intézményeikbe, 10 éve hathatós erkölcsi és anyagi támogatással kiállnak a CSÉN Program egyházmegyei szintű meghonosítása mellett. Referenciainstítúciónként példát adnak és segítséget nyújtanak más egyházmegyék és intézményfenntartók számára.

Dr. Rézné Vitus Csilla

Életünk a család! Nonprofit Közhasznú Kft.

1.sz. Melléklet: OFI felkérés és igazolás a NAT CSLN kerettantervének kidolgozására

OKTATÁSKUTATÓ ÉS FEJLESZTŐ INTÉZET
Főigazgató

Ügyintéző: dr. Bodó Márton

Iktatószám: OFI/ 408 - 1 /2012.

Népesedési Kerekasztal
Hortobágyi Ágnes
munkacsoport-vezető
részére

Tárgy: „családi életre nevelés” tantárgyi
kerettanterv kidolgozása

Tisztelt Hortobágyi Ágnes!

Az iskolai kerettantervek kidolgozásának munkája az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet szakmai irányításával folyik a kormány által 2012. május 16-án elfogadott új Nemzeti alaptanterv alapján.

A kerettantervek új tartalmainak kidolgozását – a megrendelő oktatási kormányzattal egyetértésben – minél szélesebb szakmai közvélemény bevonásával és a téma iránt elkötelezett szakmai szervezetek, testületek együttműködésével szeretnénk megvalósítani.

A munka során felmerült annak lehetősége, hogy egyes ismeretek nemcsak a meglévő tantárgyakba integráltnak, hanem a szabad órakeret terhére szervezhető, önálló tantárgyi keretben is megjelenhetnének, ezért szívesen várjuk a **családi életre nevelés tantárgyi kerettanterv** kidolgozásához az Önök szervezetének javaslatait.

Amennyiben szívesen részt vesznek egy ilyen munkában, kérem, vegye fel a kapcsolatot az intézet munkatársával, dr. Bodó Mártonnal (bodo.marton@ofi.hu, tel: 235-7276), hogy a részleteket meg tudják beszélni.

Reméljük, hogy az Önök segítségével mód nyílik a tantárgy minél eredményesebb elterjesztésére az intézmények szabad döntése alapján.

Budapest, 2012. június „13”

Köszönettel:

dr. Kaposi József
főigazgató

Dokumentációs szám: OFI/ 711 – 1 /2014.
 Hiv. szám: - •
 Tárgy: Igazolás (CSÉN) kerettanterv kidolgozásában való részvételről
 Ügyintéző: Dr. Bodó Márton
 Telefon: (+36-30) 550-5344
 E-mail: bodo.marton@ofi.hu
 Melléklet: -

Igazolás

a Családi Életre Nevelés (CSÉN) kerettanterv dokumentumainak kidolgozásáról

Alulírott Kaposi József, mint az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet vezetője igazolom, hogy a lent felsorolt 7 személy részt vett a CSÉN kerettanterv kidolgozásában. A jelzett tantárgyi kerettanterv az *a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) EMMI rendelet* 7. mellékleteként került kihirdetésre. (Közzététele az említett rendeletet módosító (illetve kiegészítő) 23/2013. (III. 29.) EMMI rendeletben történt meg.)

A 2011-ben kihirdetett Nemzeti alaptanterv lehetőséget ad az iskolák nevelőtestületeinek, hogy döntsenek az évfolyamonkénti órakeret 10%-ának (szabad órakeret) felhasználásáról. Így lehetőség nyílik arra is, hogy a CSÉN külön tantárgyként jelenjen meg az iskolák helyi tantervében – heti 1 órással keretben az 1-12. évfolyamon.

A CSÉN kerettanterv kidolgozásában az OFI felkérésére a következő személyek vettek részt:

A munkát koordinálta:

- Hortobágyiné dr. Nagy Ágnes, orvos, CSÉN tanácsadó, Kecskemét-Széchenyivárosi Közösségépítő Egyesület – SZÉK „Boldogabb családokért családi életre nevelés program” szakmai felelős, Népesedési Kerekasztal Köznevelési Munkacsoport vezetője;

A munkában részt vevő további munkatársak:

- Déri Éva, biológus, CSÉN tanácsadó, Kecskemét-Széchenyivárosi Közösségépítő Egyesület – SZÉK „Boldogabb családokért családi életre nevelés program” munkatársa;
- Pap György pedagógus, tanító, Kecskemét-Széchenyivárosi Közösségépítő Egyesület – SZÉK „Boldogabb családokért családi életre nevelés program” munkatársa;
- Papné Sasinszki Ágnes, pedagógus, tanító, Kecskemét-Széchenyivárosi Közösségépítő Egyesület – SZÉK „Boldogabb családokért családi életre nevelés program” munkatársa;
- Dr. Rézné Vítus Csilla, védőnő, CSÉN tanácsadó, Kecskemét-Széchenyivárosi Közösségépítő Egyesület – SZÉK tag, ÉLETÜNK A CSALÁD! Nonprofit Közhasznú Kft ügyvezetője;

OKTATÁSKUTATÓ
ÉS FEJLESZTŐ
INTÉZET

Főigazgató

- Tirczka Imréné Zsófi, védőnő, CSEN tanácsadó, Kecskemét-Széchenyivárosi Közösségépítő Egyesület – SZÉK tag, ÉLETUNK A CSALÁD! Nonprofit Közhasznú Kft általános meghatalmazottja; •
- Zsiros Emese, pszichológus, kutató, Országos Gyermekegészségügyi Intézet munkatársa.

Budapest, 2014. augusztus 8.

Üdvözléttel:

dr. Kaposi József
főigazgató

2.sz. Melléklet: CSÉN szakmai tevékenységhez kapcsolódó elismerések, díjak

Emberi Erőforrások Minisztériuma
CSALÁDOKÉRT DÍJ 2002.
PRO FAMILIIS DÍJ 2016.

Szociális és Munkaügyi Minisztérium
Mintaprojektje
2008.

Kecskemét Megyei Jogú Város Közgyűlése
Kecskemét Ifjúságáért Díj 2010.

Bács-Kiskun Megye Közgyűlése Bács-Kiskun
Megye Ifjúságának Neveléséért díj 2014

21 Nő az Egészségügyért Alapítvány
elismerő oklevele 2018.

„Hagyományos családmodell” díj
Családtudományi Szövetség 2022

3.sz. Melléklet: NAT CSÉN kerettanterv tematikai egységei

The screenshot shows the website of the Hungarian Educational Authority (Oktatási Hivatal). The main navigation bar includes links for 'KÖZNEVELÉS', 'FELSŐOKTATÁS', 'SZAKKÉPZÉS', 'TOVÁBBKÉPZÉS', 'NYELVVIZSGA', 'KÉPESÍTÉSEK ELISMERTETÉSE', and 'KIR HIVATALI ÜGYEK'. The current page is titled 'Kerettantervek egyes iskolatípusra, pedagógiai szakaszra, tantárgyra, vagy sajátos köznevelési feladat teljesítéséhez'. A list of curriculum documents is provided, including those for the Arany János Talent Development Program, language preparatory courses, and the Arany János Collegiate Program. A sidebar on the right offers 'AJÁNLOTT TARTALMAK' (Recommended Content) with links to various curriculum documents for different school types and levels.

A Program a 2020-as NAT CSÉN kerettantervi tematikájához igazodik.

A hét fő modul kisebb tematikai egységekre oszlik.

Idézet a 2020-as NAT CSÉN kerettantervből:

„Család

A modul segíteni kívánja a résztvevőket abban, hogy a mindennapi életükben zajló történéseket jobban megértsék. Ehhez egyrészt szükség van bizonyos ismeretanyag átadására. Másrészt olyan szemlélet kialakítása a cél, amely a családot komplex rendszerként tekinti és segít megismerni annak működését. Ezáltal az életkor előrehaladtával egyre differenciáltabbá válik a diákok látásmódja, így a családi élet működéséből és összefüggéseiből egyre többet megismernek és megértenek. Egyre több példát látnak maguk előtt, amelyet tudatosan alkalmazva elkerülhetik a káros, rossz berögződésből adódó sztereotip viselkedésminták alkalmazását és továbbadását. Várhatóan a kapcsolataikban, a problémáik kezelésében, az életük autonóm irányításában stb. tapasztalható lesz az egyre kompetensebb viselkedés.

Fontos cél, hogy a tanulóknak a harmonikus családról alkotott belső ideálkép épüljön s erősödjön. Már az iskolai évek alatt ismerjék fel, hogy ezt lehetőségük van tudatos felkészüléssel az általuk alapítandó családban megvalósítani.

A család modul fő témái:

- a család értékessége, fontossága;
- családi szerepek és feladatok, munkamegosztás;
- a család működése;
- családtípusok;
- családban élő generációk;
- hagyományok, ünnepek a családban.

Társas kapcsolatok, kommunikáció, konfliktuskezelés

Az ember boldogságát, életminőségét leginkább kapcsolatainak minősége határozza meg, sokkal inkább, mint egyéni teljesítménye és az ebből fakadó anyagi helyzete. A tudatosság, a kapcsolatok szabályszerűségeinek ismerete, azok létrehozásának és ápolásának képessége befolyásolja az egyén életminőségét. A kapcsolatok fenntartása és ápolása minden emberi lény alapvető szükséglete.

A modul célja a jó kommunikációs képességek kialakítása a résztvevőkben, annak erősítése, hogy tudjanak kapcsolatokat kezdeményezni, gondozni és védelmezni, ki tudják fejezni érzelmeiket. Ismerjék meg a kapcsolatok buktatóit és a változtatáshoz szükséges eszközöket. A konfliktusokat tanulják meg olyan fokon kezelni és megoldani, hogy azok ne rombolják kapcsolataikat, a tanult készségekkel azokat erősítsék és intimitását növeljék. Tudatosítsák, hogy az egészséges határok áthágása miatt megfelelő döntést kell hozniuk egy kapcsolat megszakításáról vagy folytatásáról.

A modul fő témái:

- kommunikáció fajtái;
- erőszakmentes kommunikáció, asszertivitás;
- generációk közötti kommunikáció;
- konfliktuskezelés;
- virtuális világ jellegzetességei, tudatos médiahasználat;
- szeretettípusok, elfogadó szeretet,
- szeretetnyelvek, a szeretet kifejezésének módjai (elismerő szavak, minőségi idő, ajándékozás, szívességek, testi érintés);
- barátság fontossága, kialakítása, típusai;
- empátia, szolidaritás.

Jellem, értékrend

A cselekedetek (viselkedés, döntések) a jellemen alapulnak. A jellem pedig az értékrenden. Az értékek irányítják az ember cselekedeteit. Az értékrendünk abból táplálkozik, hogy mit tartunk igaznak és hamisnak, jónak és rossznak, helyesnek vagy helytelennek. A jó és a rossz kérdésével az erkölcs foglalkozik. Az erkölcs meghatározása pedig lehetetlen az ember meghatározása nélkül, ugyanis alapvető hatással van mindenre az életünkben az, hogy milyen választ adunk arra, hogy kicsoda az ember.

A modul célja, hogy a diákok megértsék a jellem és az értékek szerepét és fontosságát, kialakuljon bennük egy stabil, az egyetemes emberi értékeken alapuló értékrend, amely hosszabb távon jellembeli változást és így viselkedésváltozást eredményezhet.

A modul fő témái:

- értékek – a belső iránytű;
- értékközvetítő példaképek;
- a jellem fogalma, kialakítása, az önnevelés fontossága;
- döntésképeség;
- csoportnyomásnak, szélsőséges divatirányzatoknak való ellenállás;
- a szabadidő értékes eltöltése;
- illemtan

Önismeret, önértékelés

Az egyik kulcstényező, amely meghatározza, hogy egy gyermekből megbízható, felelősségteljes felnőtt lesz-e, az, hogy milyen az önmagáról alkotott képe. Ez a családban alapozódik meg, és a környezettől kapott visszajelzések tükrében formálódik és szilárdul meg. A helyes önismeretre építve válnak képessé a gyermekek mások megismerésére, megértésére, elfogadására és tartalmas, tartós kapcsolatok kialakítására, fenntartására.

A modul célja annak elősegítése, hogy a diákoknak helyes önértékelése alakuljon ki, képessé váljanak felismerni, megérteni, elfogadni és hatékonyan használni saját erősségeiket és gyengeségeiket, valamint megtanulják önmagukat az aktuális trendek diktálta elvárásoktól függetlenül értékesnek, fontosnak és hasznosnak látni. Emellett cél a diákok érzelmi fejlődésének elősegítése, hogy képesek legyenek saját és mások érzelmeit felismerni, megfogalmazni, megérteni, elfogadni.

A modul fő témái:

- önismeret, reális énkép;
- önnevelés;
- személyiség típusok;
- konfliktuskezelés;
- érzelmek;
- személyiségfejlődés

Nemiség, serdülőkori változások, szerelem, szexualitás, felelős párkapcsolat

A fiatalok későbbi életminőségére kihat, hogy míg többségük vágyik a szerető, bensőséges és elfogadó kapcsolatra, a szexualitással kapcsolatban rengeteg információval és gyakran szélsőséges ellentmondásokkal találják szemben magukat. Sok esetben a családból hozott minta, a nemzetközi trendek és a „média” más és más értékrendet közvetít, ezért a fiataloknak nehéz eligazodniuk a nemiség, szexualitás, párkapcsolat kérdéseiben.

A modul célja, hogy segítse a diákokat kisiskolás kortól kezdve a nemi identitás megerősödésében, a nemek közötti alapvető különbségek megismerésében (nemi jelleg, agyműködés, kommunikáció stb.) és a férfi/női, illetve apa-/anyaszerepekkel kapcsolatos káros sztereotípiák lebontásában, a serdülőkori biológiai, lelki, viselkedésbeli változások pozitív megélésében, a termékenységtudatos szemlélet kialakulásában, ahol a gyermek, mint ajándék jelenik meg. Elő kívánja segíteni a párkeresés és a párválasztás sikerét.

Fontos, hogy a diákok megismerjék a férfi-női párkapcsolatok formáit és az azokban megélt boldogság/csalódás lehetőségét, emellett kialakuljon bennük a családbarát szemlélet. Kellően felkészüljenek a harmonikus, boldog, elkötelezett párkapcsolaton (házasságon) alapuló érett, felelős, kiegyensúlyozott, egészséges szexualitásra. Ezentúl elsajátíthatják az egészséges szexuális élethez szükséges ismereteket. Az emberi fogantatás és a magzati fejlődés szépségének megismerése kapcsán fogalmazódjon meg bennük, hogy az emberi élet érték a fogantatástól kezdve a természetes halálig.

A modul fő témái:

- serdülőkori testi-lelki változások;
- szerelem, párválasztás;
- kapcsolati szintek;
- házasságra való felkészülés, felelősségvállalás;
- termékenység, fogamzásszabályzás;
- felelős szexualitás;
- szülői hivatásra való tudatos felkészülés;
- várandósság, szülés.

Veszélyek, devianciák, döntéshelyzetek

A gyermek életmódját családja és tágabb környezete, a későbbiekben az iskolai nevelés is befolyásolja. A fiatalok számára a tudatos életvezetés kialakításának első lépése a döntési helyzetek, a bennük rejlő választási alternatívák – az ún. „útelágazások” –, és következményeik felismerése, mérlegelése. A saját döntések feletti felelősségérzet erősítése, az árnyalt gondolkodásmód elősegítése a serdülőkor kezdetén (11–15 év) kiemelt jelentőségű. Az egészséges életvezetés alapja a megfelelő ismeretek, tudás elsajátítása és reflektálás önmagukra, az ezzel kapcsolatos tapasztalatszerzés, önismeret. Fontos továbbá, hogy a fiatalok útkeresésük során az erőforrásaikat meghaladó problémáikat felismerjék, igényeiket meg tudják fogalmazni és segítséget tudjanak kérni, kapni egymástól és környezetüktől.

A modul célja, hogy a résztvevőkben kialakuljon a felelős gondolkodás és dönteni tudás képessége, amelynek alapja a döntési helyzet és a benne rejlő több-kevesebb választási alternatíva felismerése, majd a következményeinek tudatosítása minél korábbi életkorban.

Fontos tudatosítani a fiatalokban belső erőforrásaikat és arra buzdítani őket, hogy fedezzék fel, erősítsék az alapvető emberi értékeken alapuló kapcsolataikat.

További cél a különböző választási lehetőségek és azok következményeinek bemutatásával elősegíteni a veszélyhelyzetek felismerését, a fölöttük gyakorolható tudatos kontroll lehetőségét, a felelős döntéshozatal kialakulását. Érzékenyíteni a résztvevőket saját és mások helyzetének megértésére és elfogadására. Olyan ismeretek átadása és készségek fejlesztése válik fontossá, amelyek elősegítik a segítségkérést (család, barátok és szakemberek felé) és segítségnyújtást, a problémakezelést és megoldást. Rá kell mutatni, hogy ha a család, a közeg, amelyben élnek, valamilyen okból nem tud támasz lenni, milyen közösségi vagy intézményi segítséget vehetnek igénybe. A sikeres megküzdésük ugyanis utat nyithat az új életszakasz pozitívabb megélése, valamint a benne rejlő lehetőségek teljesebb kihasználása felé.

A modul fő témái:

- szenvedélybetegségek (káros, függőséggel járó betegségek: pl. nikotin, alkohol, kábítószer, játékszenvedély, képernyőfüggőség, pornó stb.);
- testi-lelki egészség.

Változások kezelése, veszteségek

A családi élet változások véget nem érő folyamata. Ehhez hozzá kell szoknunk, sőt, szükséges, hogy megtanuljunk elviselni, kezelni a változással járó nehézségeket. A változás okozta feszültségek, bizonytalanságok, a stressz hatékony kezelése sokféle lelki és mentális kompetenciát igényel.

Cél mindezen kompetenciák kialakulásának elősegítése, fejlesztése, a változások kezelésével kapcsolatos ismeretek átadása. Meg kell ismertetni a fiatalokkal azokat a lélektani folyamatokat, amik a változásokat kísérik, fel kell készíteni őket arra, hogy a változások okozta feszültséget, bizonytalanságot miként lehet a helyzet értelmi és érzelmi megértésével sikeresen kezelni. Érdeemes továbbá azokra a konkrét személyes változásokra is rávilágítani, amelyekkel életükben a következő évek során találkozni fognak (pubertáskori identitáskeresés, intimitás, szülőkről való leválás, társsá és szülővé válás).

Minden családnak megvan a maga megküzdési mintája, ez az otthonról hozott minta sok új megoldással gazdagodhat a közösségben a másoktól látható és megtanulható viselkedési módok által.

A változásokkal szorosan együtt járó jelenség, hogy valamit mindig magunk mögött hagyunk, túllépünk, kinövünk, lecserélünk stb. Ilyenkor a magunk mögött hagyott dolgok veszteségérzést keltenek, hiány, értékcsökkenés érzése keletkezik. Ennek feldolgozását szolgálja az ún. lelki gyászmunka, ami napjaink közösségi kultúrájából kiveszőben van, s emiatt az egyének magukra maradván nem kapnak ehhez támaszt a kapcsolataikban. A változások nem megfelelő kezelése egyéni elakadásokhoz, személyiségbeli zavarok kialakulásához vezethet.

A modul fő témái:

- normatív krízisek, életszakaszok;
- veszteségfeldolgozás;
- halál, gyászmunka folyamata.”

4.sz. Melléklet: Családpedagógiai tevékenységhez kapcsolódó foglalkozások a „Boldogabb Családokért”[®] CSÉN program Fogalomrendszere alapján

Család-óra[®]

A „Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés (CSÉN) program keretében tartott foglalkozás megnevezése, melyet a családi életre nevelő CSÉN tanácsadó oktatási-nevelési intézményekben vagy más szervezetekben gyermekeknek/ fiataloknak/ felnőtteknek/szülőknek tart. Ezekon a foglalkozásokon a résztvevők arra alkalmas, hiteles és megfelelően képzett személyek segítségével, életkori sajátosságaiknak megfelelően kaphatnak bevezetést az önismeret, a jellemnevelés, a serdülőkor, a nemiség, a szerelem, a párválasztás, a kommunikáció, konfliktuskezelés, a felnőtt életre, házasságra való felkészülés, a fogamzásszabályozás/családtervezés, a gyermeknevelés, és más, családot érintő kérdésekbe. A program szakmai felelőse adja a jogot a név- és a szakmai anyagok használatára.

Családi életre nevelés CSÉN foglalkozás

Olyan családi életre felkészítő óra, amelyet olyan CSÉN szakmai képzésen, továbbképzésen, módszertani bemutatón részt vett pedagógusok, vagy más, ifjúsággal foglalkozó szakemberek tartanak, akik még nem kapták meg a CSÉN tanácsadói kinevezést a Program szakmai felelősétől, vagy nem a „BOLDOGABB CSALÁDOKÉRT”[®] CSÉN program keretében dolgoznak, de a CSÉN szakmai képzésen megszerzett tudásukat, tapasztalataikat felhasználják nevelő munkájuk során. Utóbbiak általános családi életre nevelő (CSÉN) munkában vehetnek részt.

Családi életre nevelés óra, mint tantárgy

2013-tól a Nemzeti Alaptanterv (NAT) része a CSÉN. Mint kiemelt fejlesztési terület minden tantárgyban integráltan, de az iskolák által szabadon felhasználható órakeretben önálló tantárgyként is megjelenhet. Amennyiben ez az óra a „BOLDOGABB CSALÁDOKÉRT”[®] CSÉN program keretében zajlik és vezetője a Program Szakmai felelőse által kinevezett CSÉN tanácsadó, akkor jogosult a Család-óra[®] elnevezés használatára is.

(A NAT CSÉN Kerettantervi anyagát Hortobágyiné dr. Nagy Ágnes szakmai vezetésével és koordinálásával a Népesedési Kerekasztal önkéntes CSÉN Köznevelési munkacsoportja dolgozta ki. Ebben a munkacsoportban a Program mentor CSÉN tanácsadói közül többen is aktív szerepet vállaltak a kerettanterv kidolgozásában.)

5.sz. Melléklet: Családpedagógiai tevékenységhez kapcsolódó feladatkörök, kompetenciák a „Boldogabb Családokért”[®] CSÉN program Fogalomrendszere alapján

Mentor CSÉN tanácsadó

A programadaptációt vezető, a Fenntartóval/Intézménnyel szerződésben álló külső szervezet szakembere, CSÉN tanácsadó, akit a „BOLDOGABB CSALÁDOKÉRT”[®] Családi Életre Nevelés (CSÉN) program szakmai felelőse mentor CSÉN tanácsadóvá minősített, és akinek felhatalmazást adott Család-óra[®] tartásán kívül szakemberek CSÉN tanácsadóvá válásának folyamatát kísérni, mentorálni; módszertani bemutatókat, képzéseket tartani.

CSÉN munkacsoportvezető

Köznevelési intézményekben dolgozó aktív CSÉN tanácsadó, aki legalább 5 év szakmai gyakorlattal rendelkezik. Egy intézményen belül több munkacsoport működése esetén (pl. alsós, felsős, gimnáziumi CSÉN csoportok) több munkacsoportvezető kerülhet kinevezésre az intézményvezető által a mentor CSÉN tanácsadókkal egyeztetve. Feladata az iskolai CSÉN munkacsoport szakmai összefogása, a CSÉN foglalkozásvezetők és CSÉN tanácsadók támogatása, a mentor CSÉN tanácsadókkal és/vagy a szakmai felelőssel való közvetlen kapcsolattartás, a szakmai fórumokon megismert új információk, szakmai segédanyagok továbbítása a CSÉN munkaközösség felé. Az ő feladata továbbá, hogy referáljon az intézményvezető és – a szolgálati út betartásával – szükség esetén a Fenntartó felé. A programadaptáció első 5 évében megbízott munkacsoportvezetők kinevezésére van lehetőség. Amennyiben a jogszabály által biztosított intézményi munkaközösségeként is megszervezhető a munkacsoport, akkor CSÉN Munkaközösség megalakulása esetén CSÉN Munkaközösség vezetői kinevezéssel is járhat ez a feladatkör.

CSÉN tanácsadó

Köznevelési intézményekben dolgozó szakember, (iskolai pedagógus, védőnő, pszichológus, szociális munkás, mentálhigiénés szakember, pedagógiai asszisztens stb.), akit a „Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés (CSÉN) program szakmai felelőse az elvégzett CSÉN Módszertani Alapképzés/Bemutató és legalább 4 év szakmai gyakorlat megszerzése után, vagy a CSÉN Gyakorlati Továbbképzés 90% vagy afeletti minősítéssel történő elvégzését követően CSÉN tanácsadóvá minősít, és akinek felhatalmazást ad Család-óra[®] tartására. Ennek a címnek a megtartásához szükséges, hogy a felhatalmazott szakember, illetve az intézmény szakmai kapcsolatot tartson fenn a „Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés (CSÉN) program képviselőivel. A felhatalmazás indokolt esetben visszavonható.

CSÉN foglalkozásvezető

Olyan családi életre neveléssel foglalkozó, köznevelési intézményekben dolgozó szakember (iskolai pedagógus, védőnő, pszichológus, szociális munkás, mentálhigiénés szakember, pedagógiai asszisztens stb.), aki a „Boldogabb családokért”[®] Családi Életre Nevelés Program képviselői által szervezett módszertani bemutatón, képzésen részt vett, az ott megszerzett tudását, a kapott CSÉN szakmai anyagokat felhasználhatja saját szakmai munkájában, és tarthat CSÉN foglalkozást - mentori/CSÉN tanácsadói segítséggel, de még nem kapta meg a CSÉN tanácsadó minősítést. Az általa tartott foglalkozásokat nem nevezi család-órának. Szakmai munkájának támogatását, ellenőrzését az intézményt támogató mentor CSÉN tanácsadók/intézményi CSÉN munkacsoportvezetők láthatják el.

A program intézményi működtetésében fontos feladatkörök, kompetenciák

A Program szakmai felelőse

A Programot és a Program esetleges adaptációját vezető, Fenntartóval/Intézménnyel szerződésben álló külső szervezet szakembere, a Program jogtulajdonosa, felelős és kompetens a Program továbbadásáért, minőségének, szellemiségének megőrzéséért.

A programadaptáció során

- felel a fenntartóval/intézmény(ekkel) folyó együttműködésért, illetve a CSÉN Program és Mentorprogram szakmai minőségéért
- felel a szakmai programok (pl. CSÉN alap-, továbbképzés, szakmai napok) megfelelő minőségben történő megtartásáért, szakemberek kinevezéséért, a program jogszerű használatáért

A Program általános menedzsere

A Program működését, esetleges adaptációját vezető, fenntartóval/intézménnyel szerződésben álló külső szervezet (SZÉK Egyesület vagy Életünk a család! N.K.Kft.) szakembere, a szakmai felelős által kinevezett szakember, mentor CSÉN tanácsadó.

Felelős és kompetens a Program

- működtetésében és adaptációjában közreműködni, különösen
- a működtetéséhez szükséges szerződéses és pénzügyi, valamint szervezési feladatokat koordinálni,
- szakmai programok előkészítésében és vezetésében részt venni,
- szakmai felelőssel egyeztetett esetekben őt képviselni és helyettesíteni.

A Programot befogadó szervezet

A programadaptációt kérő és befogadó szervezet legtöbbször köznevelési intézmény, vagy intézményfenntartó. Képviselője szerződést köt a Program adaptációjára és működtetésére, melyben szabályozásra kerülnek a legfőbb kritériumok (együttműködésben közreműködő döntéshozók, kapcsolattartó személye, hatáskörük az adaptációban, együttműködés ideje, díjazása, szerzői jogok és védjegyoltalmi kérdések stb.).

6.sz. Melléklet: A „Boldogabb Családokért”® CSÉN program akkreditált pedagógus-továbbképzései összefoglalóan

AKKREDITÁLT PEDAGÓGUS-TOVÁBBKÉPZÉSEK

„BOLDOGABB CSALÁDOKÉRT”®
Családi Életre Nevelés
CSÉN program

A képzések Alapítója és Szervezője:
Életünk a család!
Nonprofit Közhasznú Kft.

Kapcsolatfelvétel:
 Dr. Rézné Vítus Csilla ügyvezető
 Tel: +36 20 950 3425
www.eletunkacsalad.hu

Felnőttképzési nyilvántart.szám: B/2020/002023
Székhely: 1119 Bp. Csurgoi út 39/b.

AKKREDITÁLT PEDAGÓGUS-TOVÁBBKÉPZÉSEK

„BOLDOGABB CSALÁDOKÉRT”[®]

Családi Életre Nevelés (CSÉN) program

1. Módszertani Alapképzés

- ☺ *Bárki jelentkezhethet, aki*
 - *hisz a család életét erejében, a személyiségfejlődés lehetőségében*
 - *szereti a diákközpontú, partnerségre építő, családbarát szemléletet,*
 - *hisz az interaktív, gyakorlati jellegű, saját élmény alapú tanulásban és tanításban*
- ☺ *3*2 képzési napon, egy tanév alatt elvégezhető, 60 kreditpont* **szerezhető meg**
- ☺ *1-12. évfolyamra kidolgozott kész tanmenet- és óratervminták, illetve mellékleteik állnak rendelkezésre elektronikus megosztással*
- ☺ *Azonnal alkalmazható gyakorlati tudás érhető el*
- ☺ *Sikeres elvégzésével a „BOLDOGABB CSALÁDOKÉRT”[®] CSÉN Program metódikája szerinti CSÉN foglalkozásvezetői cím szerezhető meg, mely CSÉN foglalkozások tartására jogosít pedagógusokat, oktatókat, szakoktatókat*

A „BOLDOGABB CSALÁDOKÉRT”[®] CSÉN Program Módszertani Alapképzés részletes tájékoztatója megtalálható az Alapító és Szervező **Életünk a család! Nonprofit Közhasznú Kft.** www.eletunkacsalad.hu oldalán.

Képzés alapítási engedély száma OH: **A/9931/2020**, IKK OTR nyilvántart. száma: **2ÉCS259-31/24**

AKKREDITÁLT PEDAGÓGUS-TOVÁBBKÉPZÉSEK

„BOLDOGABB CSALÁDOKÉRT”[®]

Családi Életre Nevelés (CSÉN) program

2. Gyakorlati Továbbképzés

- ☺ CSÉN Módszertani Alapképzésre, vagy bármely más CSÉN módszertani bemutatóra/képzésre épül, feltétel, hogy CSÉN alapképzés előzze meg
- ☺ 4 félév alatt végezhető el, **60 kreditpont** szerezhető meg
- ☺ Félévenként egy kontakt szakmai nap és e-mentori támogatással kísért egyéni munka
- ☺ Foglalkozáselemekről és szakmai feldolgozásukról készült kisfilmek virtuális tanári kézikönyv jelleggel segítik a gyakorlati elmélyítést
- ☺ Sikeres elvégzésével a „BOLDOGABB CSALÁDOKÉRT”[®] CSÉN Program metodikája szerinti **CSÉN tanácsadói** cím (meghatározott feltételek mellett) szerezhető, mely a védjegyoltalom alatt álló **család-óra**[®] kifejezés használatára, illetve **család-óra**[®] megtartására ad jogosultságot.

„BOLDOGABB CSALÁDOKÉRT”
CSÉN Program
két egymásra épülő, egyenként 60 órás képzése
elvégzésével
a teljes 7 éves pedagógus-továbbképzési ciklus
lefedhető ☺

A „BOLDOGABB CSALÁDOKÉRT”[®] CSÉN Program Gyakorlati Továbbképzés részletes tájékoztatója megtalálható az Alapító és Szervező **Életünk a család! Nonprofit Közhasznú Kft.** www.eletunkacsalad.hu oldalán.

A képzés Oktatási Hivatalnál vezetett alapítási engedély száma: **A/9932/2020**

AKKREDITÁLT PEDAGÓGUS-TOVÁBBKÉPZÉSEK

„BOLDGABB CSALÁDOKÉRT”

Családi Életre Nevelés

_(CSÉN) Program

3. Kompetenciafejlesztő, Közösségépítő, Kiegészítő Képzés 30 kreditpont

- ☺ **Óvodai** (iskolai) munkahelyi közösségek, nevelő- tantestületek, kollektívák számára kidolgozott képzés
- ☺ A résztvevők közé várjuk a **kollektíva tagjait, a segítő munkakörben dolgozó szakembereket és a kollektíva vezetőit egyaránt**
- ☺ 3 egymást követő képzési napon elvégezhető, **30 kreditpont** szerezhető meg
- ☺ A képzés során a kollektíva közösségének, közösségi értékeinek és összetartozásának megerősítése várható
- ☺ A résztvevők lehetőséget kapnak
 - személyes és szociális kompetenciáikra való egyéni reflektálásra
 - a szakmai kiegészítő témakörének egyéni és kiscsoportos feldolgozására
 - az asszertív magatartásforma,
 - az erőszakmentes kommunikáció és konfliktuskezelés eszközeinek,
 - a reaktív-proaktív viselkedési módok megismerésére
- ☺ **90% feletti gyakorlati megvalósítás vidámságban, egymásfigyelésben**

A képzés Oktatási Hivatalnál vezetett alapítási engedély száma: **A/10413/2022**

A Kompetenciafejlesztő képzésre épülő

4. CSÉN Óvodai Módszertani Képzés 30 kreditpont

- ☺ **Felkészít az óvodai csoportokkal és a szülőkkel való CSÉN célú foglalkozások megtartására**
- ☺ **Tematika:**
család, barátság, értékesség, fiúk/lányok -nemiség, nemi identitás, érzelmek, személyes határok, önuralom gyakorlása, értékeink, szeretetnyelvek, kommunikáció és konfliktuskezelés, médiahatások, veszteségek, aktualitások pl. kistestvér + a témák kapcsán kitenkítőt biztosítunk a szülőkkel való edukációs célú foglalkozáshoz is.

A képzés Oktatási Hivatalnál vezetett alapítási engedély száma: **A/13162/2024**

7.sz. Melléklet: Hierarchia szerinti CSÉN tevékenységi körök, jogosultságok, felelőségek a „Boldogabb Családokért”[®] CSÉN programban

A Program szakmai felelőse

Felelős és kompetens a Program minőségének, szellemiségének megőrzéséért, továbbadásáért. Esetleges programadaptáció során

- engedélyezi a programnév, a Család-óra^{®®} és a szakmai anyagok jogszerű használatát,
- felel a szakmai programok (pl. CSÉN alap-, továbbképzés, szakmai napok) minőségben történő megtartásáért,
- kinevezi a CSÉN tanácsadókat, illetve indokolt esetben a felhatalmazást visszavonja,
- ajánlást tesz az intézményvezető számára az iskolai CSÉN munkacsoportvezető személyére
- felel a szerződött fél fenntartásában vagy vezetésével intézményekkel folyó együttműködésért, illetve a CSÉN mentori tevékenység szakmai minőségéért és ellenőrzéséért. Ennek érdekében
 - nyomon követi a mentorált iskolák szakmai munkáját és dönt azok minősítéséről, önálló működéséről
 - személyes, vagy elektronikus úton kapcsolatot tart a mentor CSÉN tanácsadókkal
 - a kiemelt iskolákban (ahol 4. vagy több éve zajlik a mentorálás) szakmai felelősi napot tart iskolai kiszállással.
 - felmerülő pedagógiai szakmai kérdésekben a szerződött fél tanügy-igazgatási vezetőjével, vagy annak megfelelő beosztású személlyel egyeztet.

A Program általános menedzsere

Felelős és kompetens a Program működtetésében és esetleges adaptációjában közreműködni különösen

- a működtetéséhez szükséges szerződéses és pénzügyi, valamint szervezési-tervezési feladatokat koordinálni
- szakmai programok előkészítésében és vezetésében részt venni.
- pénzügyi kérdésekben: a szerződött fél gazdasági vezetőjével közvetlenül egyeztetni
- működéssel, szervezéssel kapcsolatos kérdésekben: szerződött fél kapcsolattartójával közvetlenül egyeztetni
- Szakmai felelőssel egyeztetett esetekben őt képviselni és helyettesíteni.

Mentor CSÉN tanácsadó

Feladatai:

- aktív részvétel a képzések és szakmai napok/továbbképzések szervezésében, szakmai előkészítésében, szükséges háttéranyagok kidolgozásában és az alkalmak vezetésében;
- a korábban rögzített mentori támogató feladatokat – lehetőség szerint – a mentorált intézmény igényéhez igazítva ellátja iskolánként legalább 2 fővel (CSÉN mentori napok iskolai kiszállással, bemutató órák tartása, óralátogatás, elektronikus, telefonos, személyes konzultációs lehetőség, tanmenetek, óravázlatok elkészítésében tanácsadás stb.);
- CSÉN mentori iskolai napok alkalmával szakmai összefoglaló elkészítése és megküldése az általános menedzsernek;
- mentorálás során tapasztalt komoly szakmai kérdések jelzése a szakmai felelősnek.

Jogosult (a CSÉN munkacsoportvezető jogosultságain felül):

- javaslatot tenni a munkaközösség-vezetők/helyettesek személyére;

- Család-óra[®] ellenőrző célú látogatására, tanmenetek, óravázlatok bekérésére és véleményezésére.

CSÉN munkacsoportvezető

Feladatai:

- kapcsolatot tart a mentor CSÉN tanácsadókkal;
- összefogja, támogatja és szervezi az iskolai CSÉN munkacsoport munkáját;
- szakmai fórumokon megismert új információk, szakmai segédanyagok továbbítása a CSÉN munkacsoport felé;
- referáljon az intézményvezető és – a szolgálati út betartásával – az EKIF felé.

Jogosult (a CSÉN tanácsadók jogosultságain felül):

- javaslatot tenni az intézményi CSÉN ügyekben pl.
 - CSÉN tanácsadók kinevezésére,
 - párok megnevezésére,
 - új munkatárs személyére,
 - CSÉN program működtetéséhez szükséges eszközök beszerzésére,
- CSÉN foglalkozás, Család-óra[®] támogató célú látogatására.
- a CSÉN foglalkozásvezetők munkájának megtekintése/ellenőrzése céljából való óralátogatásról értesítést kapni és szükség esetén az érintettek közös egyeztetésével döntést hozni annak elhalasztásáról.

CSÉN tanácsadó

Feladatai:

- család-órák[®] megtartása az órarendben rögzített keretek szerint (pl. meghatározott gyakoriság, tartam, időpont, órartartó pár, felkészülési idő);
- az adott tanévre szóló tanmenet és a hozzá tartozó óravázlatok és reflexiók elkészítése a mentor CSÉN tanácsadók esetleges iránymutatásait szem előtt tartva.

Jogosult (a CSÉN foglalkozásvezetők jogosultságain felül):

- Család-óra[®] elnevezés használatára
- szakmai napokon/továbbképzéseken való részvétellel;
- bemutató Család-óra[®] tartására.

CSÉN foglalkozásvezető

Feladatai:

- CSÉN foglalkozások megtartása az órarendben rögzített keretek szerint (pl. meghatározott gyakoriság, tartam, időpont, órartartó pár, felkészülési idő);
- Az adott tanévre szóló tanmenet és a hozzá tartozó óravázlatok elkészítése és előzetes egyeztetése a mentor CSÉN tanácsadókkal, vagy a mentorokkal való külön megegyezés alapján a CSÉN munkacsoportvezetővel;
- mentori együttműködés esetén a megtartott CSÉN foglalkozást követően a reflexióval kiegészített óravázlatot elküldi a mentor CSÉN tanácsadónak;
- A szakmai napokon/továbbképzéseken való részvétel legalább évi egy alkalommal.

Jogosult:

- javaslatot tenni az órartartó pár személyére;
- a közös Tudástár (TEAMS csoport), benne az elérhető megosztott pl. tanmenetminták és óravázlatminták, tematikus játékgyűjtemények, használatára;

- CSÉN szakmai munkájában segítség kérésére, szükséges eszközök igénybevételére.
- mentori együttműködés esetén a mentor CSÉN tanácsadókkal/intézményi CSÉN munkacsoportvezetőkkel való egyeztetéssel halasztást kérni az intézményvezetői/fenntartói nem fegyelmi jellegű /ellenőrző célú óralátogatás

Átfogó keresztény intézményi nevelési program kidolgozásának szükségessége Egy átfogó nevelési program rövid bemutatása

Nagy Péter
Szent Margit Ciszterci Iskolaközpont

Intézményi nevelés, szocializáció, család

Absztrakt

Az elmúlt több mint egy évszázadban a társadalmi változások jelentősen átalakították a családokat és azok szocializációs képességét, aminek következtében a nevelés és szocializáció folyamata az elsődleges szocializációs térből az oktató-nevelő intézményekre helyeződött át. A megnövekedett elvárásoknak az intézményrendszer csak részben tud megfelelni, aminek legfőbb okai a szülőknél jóval korlátozottabb lehetőség (időben és eszköztárban egyaránt), az anyagi és emberi erőforrás, valamint az egységes nevelési koncepció hiánya. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a társadalom bonyolult működéséhez nélkülözhetetlen egyfajta értékazonosság, amik mentén a közösség meghatározza működésének kereteit. A köznevelési intézményekkel szemben felmerülő igény tehát a családok és a társadalom részéről is fokozott elvárásokat támaszt, miközben egyfajta tanácstalanság és bizonytalanság érzékelhető, miként viszonyuljunk a kérdéshez. Jelen tanulmányunkban felvázoljuk az intézményi nevelés szükségességének legfontosabb indokait, és javaslatot teszünk egy lehetséges megoldásra, ami több, mint másfél évtizedes gyakorlati tapasztalatokra épül.

Az intézményi nevelésről

A nevelés – vagyis az emberről és világról vallott felfogást, valamint az ahhoz kapcsolódó értékrend meghatározásának és átadásának – elsődleges színtere a család¹, így az elsősorban a szülők feladata és felelőssége, amiben a hatályos nemzetközi² és magyar³ törvények, valamint

¹ Dr. Tóth Géza (2025): *Fiatalok a történelmi keresztény egyházakban. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest és Pusztai Gabriella–Demeter-Karászi Zsuzsanna (2019): Vallási szocializáció vizsgálata fiatal felnőttekkel készített interjúk tükrében. Szociológiai Szemle 29/3. Budapest, 82.*

² Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 13. cikk 3. bek. és 26. cikk 6. bek. (*Elfogadva és kihirdetve az ENSZ Közgyűlésének 217 A (III) határozata alapján, 1948. december 10-én*)

Egyezmény a gyermek jogairól (Elfogadta az ENSZ Közgyűlése New York-ban, 1989. november 20-án. Magyarországon kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény) *Az Egyezmény részes államai 5. és 6. bek., I. rész 5., 14. cikk és 18. cikk 1. bek.*

³ Magyarország Alaptörvénye, Szabadság és felelősség (1)(2)(3), Alapvetés K. cikk (1)(2)

a Katolikus Egyház⁴ dokumentumai is egyetértenek. Ugyanakkor „a magánéleti és társadalmi szerepekre, részvételre felkészítő nevelési folyamat az utóbbi évszázadban javarészt kikerült a családi életből”⁵. A több egymásra rakódó társadalmi, szociológiai és ideológiai folyamatnak köszönhetően „a kilencvenes években a családi nevelés értékorientációs ereje meggyengült,”⁶ melynek eredményeként mára „a családok jelentős hányada nem tudja jól betölteni nevelő, értékközvetítő funkcióját.”⁷ A teljes ember nevelésére való társadalmi törekvés már az 1920-os években jelen volt az intézményi oktatás–nevelés célkitűzéseiben⁸, ugyanakkor az 1945–48-as általános iskolák tantervéből már kimaradt⁹. Elmondhatjuk tehát, hogy „ma már a harmadik generáció nevel úgy gyermeket, hogy neki magának sincs e téren határozott állásfoglalása.”¹⁰

A nevelés támogatásához a szülők természetesen kérhetnek támogatást¹¹, amit „az iskolának, a pedagógusnak kell pótolnia, [...] (*akinek*) elsődleges feladatai közé tartozik a családi nevelés hiányosságait pótló reszocializációs, korrekciós funkció.”¹² A NAT 2012-ben – a nevelési céloknál – már megjelenik az a társadalmi igényt, amelynek értelmében szükséges „a nevelési-oktatási intézményeknek a gyermekek nevelésében, az erkölcsi normák közvetítésében, a harmonikus családi minták közvetítésében való fokozott részvétele.”¹³ Az ennek megvalósításához szükséges feltételek biztosítására – nevezetesen a megfelelően képzett pedagógusokra, szakemberekre, meghatározott óraszámra és anyagi erőforrásra, – nem tér ki a tanterv alkotója.

⁴ II. János Pál (1982) Familiaris consortio kezdetű apostoli buzdítása, 36: AAS 74 126

A Katolikus Egyház Katekizmusa 1635., 2206., 2350.,

Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa (2007): Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma. *Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Kiadója*, Budapest, 240.

II. Vatikáni Zsinat (1996) Gravissimum educationis nyilatkozat, 3: ASS 58 731–732;

Gaudium et spes (1966) lelkipásztori konstitúció, 52: AAS58 1073–1074;

II. János Pál Familiaris consortio (1982) kezdetű apostoli buzdítása, 37: AAS 74 (1982)127–129;

⁵ Engler Ágnes (2021): A családpedagógia új kihívása: Paradigmaváltás a családi életre nevelés koncepciójában. *Akadémiai doktori értekezés* Debrecen, 13.

⁶ Murányi István (2004): Fiatalok vallásos szocializációja és előítéletessége. *Educatio* 4, 592.

⁷ Grezsa Ferenc *pszichiáter, az Oktatási Minisztérium mentálhigiénés szakértői bizottságának elnöke* Schüttler Tamás (2001): A pedagógiai mentálhigiéné a nevelés egy lehetséges új értelmezése – Beszélgetés a pedagógiai mentálhigiénéről. *Új Pedagógiai Szemle*, május Forrás: <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00049/2001-05-np-Schuttler-Pedagogiai.html>

⁸ „Az oktatás-nevelés vallásos alapon történjen”, majd (*az intézmény feladata, hogy*) „A tanulót vallásos, erkölcsös és nemzeti szellemben magasabb általános műveltséghez juttassa.” 1926. évi 24. törvény – a leányközépiskolák feladatáról Forrás: Mészáros István (1995): Klebelsberg Kunó az iskolareformer. Könyv: Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete *Keresztény Értelmiségiek Szövetsége* Szeged, 60.

⁹ u.o. 61. o.

¹⁰ Nagy Péter (2025): Emberkép és transzcendens – az intézményi hitoktatás lehetőségei Portfólió PPHF-PTE BTK Pécs, 9.

¹¹ II. Vatikáni Zsinat Gravissimum educationis nyilatkozat (1996), 3: ASS 58 731–732;

¹² Grezsa Ferenc *pszichiáter, az Oktatási Minisztérium mentálhigiénés szakértői bizottságának elnöke* Schüttler Tamás (2001): A pedagógiai mentálhigiéné a nevelés egy lehetséges új értelmezése – Beszélgetés a pedagógiai mentálhigiénéről. *Új Pedagógiai Szemle*, május Forrás: <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00049/2001-05-np-Schuttler-Pedagogiai.html>

¹³ Nemzeti alaptanterv (2012) 1.1. Fejlesztési területek – nevelési célok Családi Életre Nevelés

Talán a hiányzó feltételeknek – és az egységes szándéknak – is köszönhetően a másodlagos szocializációs színtér nem, vagy csak részben tudta átvenni ezt a szerepet, annak ellenére, hogy „az alapelvek (...) nem új felfedezések. A hatvanas évek eleje óta él ez a felismerés, (...hogy) bizonyos értelemben újra kell tanítani, tanulni azt, amely egykor természetes módon benne élt az emberekben, a kapcsolatokban.”¹⁴ (*Tanulmányunkban nem térünk ki arra, hogy mindez mennyire volt természetes, vagy inkább egy jól működő szocializációs, nevelési folyamat, aminek a megszakadása – esetleg tudatos megakasztása – eredményezi a jelenlegi hiátust.*)

A nevelés hatékonysága és egységes magvalósulása viszont megköveteli, hogy legyen egy jól definiált és kommunikált nevelési program, ami meghatározott irányelvekre és értékrendre épül, és ami alapján a szülő választani tud intézményt, aminek keretei között kívánja a gyermekét taníttatni és nevelni. A szülő által választott intézmény pedig nem térhet el a szülő által meghatározott iránytól¹⁵ – legfőképpen pedig nem mehet azzal szembe –, hiszen a hatékony nevelés feltétele, hogy a szülő, az intézmény és a pedagógus ugyanazt az értékrendet képviselje.

A nevelési folyamat folytonossága és a szülők intézmény választásának megkönnyítése szempontjából valamennyi köznevelési feladatot ellátó intézménynek és fenntartónak világosan meg kell(ene) fogalmaznia állásfoglalását, hogy milyen nevelési (világnézeti) elveket vall, mit tekintenek értéknek és mire nevelik a rájuk bízott gyermekeket. Bár ez valamennyi oktatási-nevelési feladatot ellátó intézménytől elvárható lenne, kiemelten fontos azon intézmények esetében, amelyek valamilyen egyház, egyesület, alapítvány vagy más szervezet fenntartása alá tartoznak. A nevelési elvekről és gyakorlatról nyilvánosan elérhető tájékoztatás komoly segítséget jelentene a szülők számára, különösen azoknak, akiknek határozott elvárásaik vannak gyermekük nevelésével kapcsolatban.

Az intézményi nevelés szükségességét több tényező is indokolja:

1. A családtagok után a szülők elsősorban a köznevelési intézményektől várnak segítséget a nevelés terén. Az együttműködés hatékonysága függ a család és az intézmény értékrendje közötti átfedés mértékétől, ill. attól, mennyire szoros a szülő(k) és az intézmény munkatársai közötti kapcsolat¹⁶.
2. A közoktatási intézményekben folyó munka csak akkor tud hatékony lenni, ha az a résztvevők együttműködésén alapul. Ennek viszont elengedhetetlen feltétele az egyéni vágyak és azok spontaneitásának valamilyen szintű korlátozása, bizonyos normák elfogadása, és a vonatkozó szabályok betartása.

¹⁴ Grezsa Ferenc *pszichiáter, az Oktatási Minisztérium mentálhigiénés szakértői bizottságának elnöke* Schüttler Tamás (2001): A pedagógiai mentálhigiéné a nevelés egy lehetséges új értelmezése – Beszélgetés a pedagógiai mentálhigiénéről. *Új Pedagógiai Szemle*, május Forrás: <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00049/2001-05-np-Schuttler-Pedagogiai.html>

¹⁵ Egyezmény a gyermek jogairól (Elfogadta az ENSZ Közgyűlése New York-ban, 1989. november 20-án. Magyarországon kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény) I. rész 5. cikk, továbbá 18. cikk 2. és 3. bek.

¹⁶ Mézáros István (1995): Klebelsberg Kunó az iskolareformer Könyv: Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete *Keresztény Értelmiségiek Szövetsége*, Szeged, 47. o.

A Nemzeti alaptanterv tervezete (2018. augusztus 31.) Preambulum 1.2. Tanulási és nevelési célok, 1.1.1. Testi-lelki egészségre nevelés, 3. o.

3. A kisebb-nagyobb szocializációs hiányokkal érkező gyermekek számára segítséget nyújt az iskolai beilleszkedéshez; a közösségi normák megismerése és elfogadása révén pedig támogatja az elfogadást, erősíti a személyiséget és a tanulmányi előmenetelt.
4. Az oktatási intézményekbe kerülő gyermekek egyre nagyobb számban érkeznek alapvető szocializációs és a személyiségüket érintő hiányosságokkal¹⁷ – mint pl. a személyre szabott szeretet és odafigyelés –, amik különböző mértékben ugyan, de megnehezítik az alaptantervben előírt és az életkor alapján elvárható tanulmányi szint teljesítését. A verbális kommunikáció, a közösségben való alkalmazkodás, a konfliktusok kezelése, a koncentráció, a vágyak késleltetése, az önfegyelem, mások és a szabályok tiszteletben tartása, az empátia stb. terén jelentkező problémák, hiányosságok kezelése sok időt és jelentős személyi kapacitást köt le, azon túlmenően pedig egyrészt csökkenti – a pedagógus és a többi tanuló mellett – a gyermek saját teljesítményét, másrészt jelentősen megnehezíti a másokhoz fűződő emberi kapcsolatok kialakítását és terheli az intézmény kapcsolati légkörét.
5. A szülők egy része nem rendelkezik a gyermekneveléshez szükséges talentumokkal. Bár szeretik gyermeküket, megfelelő minták, eszközök vagy módszerek hiányában eszköztelennek és tehetetlennek érzik magukat a gyermekneveléssel járó kihívásokkal szemben.
6. A szülők egy másik csoportja sajnálatos módon fizikailag vagy érzelmileg – legrosszabb esetben mindkét területen – elhanyagolja gyermekét, aminek hátterében különböző okok lehetnek: pl. destruktív magatartásformák, nélkülözés, anyagi nehézségek, érzelmi intelligencia vagy csupán alapvető morális értékek hiánya stb.
7. Az egyéni szabadságjogok, a szólás- és vélemény szabadság elterjedésével párhuzamosan megszűnt a társadalmi konszenzus, ami az alapvető értékek tekintetében – még ha a gyakorlatban töredékesen is, de legalább közmegegyezés szintjén – évszázadokon át iránymutató volt Európában.¹⁸
8. A nagy történelmi és társadalmi változások hátterében meghúzódó ideológiák és az általánossá váló szekuláris, materialista, én-, élvezet- és élményközpontú szemlélet eltérítették eredeti tartalmuktól, majd átértelmezték a kultúrát és a társadalom alapjait meghatározó ún. alapfogalmakat (*élet, halál, ember, szabadság, házasság, férfi és nő, család* stb.), ami jelentősen megnehezítette a különböző társadalmi csoportok és generációk közötti kommunikációt.¹⁹

¹⁷ Jugendgesundheitsstudie Stuttgart, 2000 (Schmidt–Lachenmann und Kollegen) Gesundheitsamt Stuttgart (Forrás: Joachim Bauer (2010): *Miért érzem azt, amit te?* Ursus Libris Kiadó, Budapest, 105. o.

¹⁸ Az 1924. évi 11. és az 1926. évi 24. iskolaügyi törvény – ami a 30–40-es években is meghatározó volt – a középiskolák feladatának tekinti, hogy „A tanulókat vallásos, erkölcsös és nemzeti szellemben magasabb általános műveltséghez juttassa.” Azonban az 1945–48-as iskolaügyi törvényből ez már kimarad, így elmondhatjuk, hogy a 3. szülő generáció nevel gyermekét úgy, hogy értékrend tekintetében csupán családi vagy egyéni irányelveket követ. (Forrás: Mészáros István (1995): Klebelsberg Kunó az iskolareformer. Könyv: Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete *Keresztény Értelmiségiek Szövetsége* Szeged 60-61.

¹⁹ A fogalmak újradefiniálása azonban csak közösségi szinten történhet, miután a liberális nézet – „az ember számára való jó életre vagy az emberi élet céljaira vonatkozó kérdések” tekintetében – „szisztematikusan megoldhatatlan”, miután ahhoz az individuumok szabad egyetértésére lenne szükség. (Alasdair MacIntyre (1999): *Az erény nyomában. Osiris Kiadó* Budapest, 164.

9. Az intézménybe kerülő gyermekeket terhelő élethelyzetek, sokszor családi traumák és tragédiák feldolgozása, megoldása egyéni odafigyelést és követést igényel.
10. A különböző internetes tartalmaknak és a közösségi médiának a személyiséget és a közösségi kapcsolatokat romboló hatásával szemben nem elegendő az egyéni vagy családi szembehelyezkedés, szükség van ellenálló és valóságos, lehetőleg a korosztály tagjaiból álló közösségek kialakítására is.
11. A munkaerőpiaci, pontosabban szólva a munkavállalóval szembeni munkaadói elvárásokban egyre jobban felértékelődnek a személyiséget érintő kompetenciák, mint pl. a kritikus gondolkodás, a kreativitás, a konfliktus kezelés, kooperáció és az értelmi intelligencia. Ezek fejlesztése direkt nevelés nélkül csak részben oldható meg tantárgyi keretek között.
12. Az ENSZ és az EU által kidolgozott, egyértelműen a progressziót terjesztő nevelési programjával – Átfogó Szexuális Nevelés (CSE) – szemben szükség van egy konzervatív (deisztikus) világ- és emberképen alapuló „Átfogó Keresztény Nevelési” programra. Egyrészt a világnézeti pluralizmus nevében – választani csak abban az esetben lehet, ha van legalább két lehetőség –, másrészt a fiatalok egészséges fejlődésének biztosítása érdekében.
13. Mindezen túlmenően az értékazonos közösségekben nagyobb eséllyel alakulnak ki olyan kapcsolatok – barátságok és szerelmek –, amik megkönnyítik a fiatalok ismerkedését, a párválasztást, a hosszú távú elköteleződést, ami a stabil családok létrejöttének feltétele, és a következő generáció elemi érdeke.

Az intézményi nevelés tehát egyaránt szolgálja a felnövekvő nemzedék, a szülők és a társadalom érdekeit, különösen, ha stabil, természetes értékrenden nyugszik. A családok társadalmi támogatása tehát nem merülhet ki a különböző jogszabályi és anyagi támogatásokban (amit nevezhetünk „hardvernek”), hanem elengedhetetlenül szükséges (lenne) a nevelés, a személyiség és a kapcsolati kultúra kialakulásának, fejlődésének (az előző hasonlatnál maradványként „szoftveres”) támogatása is. Ehhez az alábbiakat kell figyelembe venni:

Az ember természetes alapigényéből kell kiindulnia, amelyek a *szeretve lenni, elfogadottnak (közösségben) lenni és önmagam lenni*.

A nevelési programnak reflektálnia kell a tapasztalati valóságra, nem hagyhatja figyelmen kívül a világban, a társadalomban, különösen pedig a gyermekek közvetlen környezetében zajló, a gyermekeket közvetlenül is érintő folyamatokat.

A nevelés során alkalmazott programnak multidiszciplinárisnak kell lennie, alkalmazva az objektív – nem átideologizált – tudományok eredményeit, különös tekintettel a biológiára (genetika, neurológia, endokrinológia), a pszichológiára és a szociológiára – amennyiben ez utóbbiak nem helyezkednek szembe a természettudományokkal –, továbbá az európai bölcsélet, a filozófia, az etika megállapításaival.

Mivel minden ideológiának megvan a transzcendensről vallott felfogása – miután „az erények igazolása szabályok és elvek előzetes igazolásától függ.”²⁰ Mára minden szempontból megerősítést nyert, hogy az ember egyszerre bio-pszicho-szociális és spirituális lény, a teljes ember nevelésére való törekvés során ezt is figyelembe kell venni, mint objektív szempontot. Miután a keresztény civilizációt meghatározó narratíva a zsidó-keresztény hagyományokra épül, nem kerülhetők meg a teológiai megfontolások sem.

²⁰ Alasdair MacIntyre (1999): Az erény nyomában. *Osiris Kiadó* Budapest, 165.

A nevelés során akkor járunk el helyesen, ha az ismereteket nem szigetszerűen elhelyezve, hanem rendszerbe foglalva, egyfajta viláértelmezéssel – ún. metanarratívával – és azzal összhangban álló emberképpel adjuk át. Ez nem csupán a nagyobb és mélyebb összefüggések felismerését és megértést segíti, hanem a nagy döntések meghozatalát is, amiben az értelemnek – a felismerés, a belátás, a megértés, a mérlegelés és a döntés révén – szintén fontos szerep jut.

Az elmúlt évtizedek jelentős társadalmi változásai és a szellemi tér átrendeződése egyaránt szükségessé teszi, hogy a nevelési terv összeállítását olyan, a kultúrát alapjaiban meghatározó fogalmak tisztázásával kezdjük, mint pl. a *boldogság*, az *élet* és a *halál*, a *transzcendenshez* való viszonyulás, az *ember*, a *férfi* és a *nő*, a *szexualitás* és a *házasság*, a *szabadság* fogalma, továbbá annak meghatározása, hogy milyen legyen az egyén és a közösség egymáshoz való viszonya.

Ezek határozzák meg ugyanis az adott közösség (nemzet) működésének irányelveit, mivel hatással lesznek annak törvényeire, jogi, gazdasági, oktatási-nevelési, egészségügyi és szociális ellátó rendszereire.

Az alapfogalmak újradefiniálása és pontos meghatározása nélkül könnyen félreérthetővé válik a kommunikáció, ami zavart okozhat a nevelés folyamatában. Nincs értelme addig a részletekkel foglalkozni, amíg a gondolatmenetet vissza nem tereljük a helyes csapásra, ahogy egy árokba borult kamionon sem érdemes lecserelni addig a törött visszapillantó tükröt vagy defektes abroncsot, amíg vissza nem állítottuk az útra.

Program bemutatása

A fenti elméleti megfontolásokra adható válaszként a követően nevelési programot²¹ állítottuk össze a Pécsi Egyházmegye közoktatási intézményei számára, ami egyben alapul szolgálhat más intézmények számára is.

A bevezethetőséget és alkalmazhatóságot segítő, a program a közoktatási rendszer kereteihez illeszkedik, így az a tanrendbe modulszerűen beilleszthető. A témák spirálisan előre haladó, évente visszatérő, de mindig bővülő, a megfelelő korosztályhoz igazított ismereteket tartalmaznak. A program a kultúrát meghatározó alapfogalmak értelmezésével indul.

Boldogság

Az általános iskola felső tagozatán ennek a fogalomnak a meghatározásával indul a Program, hiszen az emberi erőfeszítések legáltalánosabban megfogalmazható célja a boldogság (eudaimonia) elérése, ami „teljes megelégedettséget (*jelent, olyan állapotot*) amikor jól vagyunk, s jól megy a sorunk, [...] és amikor önmagunkban és az istenivel való viszonyunkban is kivételezett helyzetnek örvendünk.”²² A fogalom mindenki számára érthető, függetlenül attól, hogy ki milyen tartalommal tölti meg, pozitív célként motivációt ébreszt. Értelmezése és megközelítése az általános iskolák felső tagozatában és a gimnáziumi osztályokban természetesen eltérő módon történik.

²¹ A program teljes elnevezése: „Bukósisak az Élethez – Keresztény Életstratégia Program”, ami az Oktatási Hivatalnál akkreditált pedagógus-továbbképzési programként is elérhető.

²² Alasdair MacIntyre (1999): Az erény nyomában *Osiris Kiadó* Budapest, 202.o.

Az ember boldogságának két oszlopa van, a *szerezett tudás* és a *bölcsesség*. Az előbbi teszi lehetővé a természet törvényeinek felismerése és alkalmazása révén az anyagi boldogulást, az utóbbi pedig segít eligazodni abban, hogy mit kezdünk az életünkkel, ha biztosítottak a legalapvetőbb anyagi szükségletek. Olyan fontos kérdésekre kell önmagunk számára választ találni, mint hogy van-e értelme és célja földi életünk hozzávetőlegesen 80 évének, és ha igen, akkor mi az? Ugyanez vonatkozik a küzdelmekre, nehézségekre vagy a nem várt akadályokra.

Az előző kérdésre adott válasz gyakorlati megvalósulásának két dimenziója a *teljesítmény* és a *szerepet (és a tisztelet)*, amit a „boldogság 2 lábának” is nevezhetnénk, ugyanis az értelmes, alkotó tevékenységnek (*munka, tanulás*), az egzisztenciális boldogulásnak és a javak helyes felhasználásának, valamint a legfontosabb emberi kapcsolatok által képviselt területnek egyensúlyban kell lenniük, és lehetőség szerint minél hosszabb távon meg kell maradniuk ebben az állapotban. Természetesen ez nem jelent statikus egyensúlyt. A rendszer kisebb kilengéseket ugyanis elvisel, de a tartós egyensúlyvesztés szükségszerűen a boldogságérzet elvesztésével jár.

A két terület „felépítése” ugyanakkor teljesen más, adott esetben egymással ellentétes stratégiát igényel, így az egyikben szerzett tapasztalat nem alkalmazható egy az egyben a másikra. S mivel a materiális szemlélet elsősorban az első területre koncentrál, ráadásul évtizedekig szinte csak ez számított, a másik terület céljai, stratégiái és alapigazságai szinte feledésbe merültek. A Keresztény Életstratégia Program ezeket szeretné visszahozni és felmutatni, hiszen egyre több jel utal arra, hogy valami nincs rendben a kapcsolatokkal. Számtalan példa mutatja, hogy a magas értelmi intelligencia, egzisztenciális vagy társadalmi presztízs és fejlett technika önmagában nem képes boldoggá tenni az embert, ha a kapcsolati oldal hiányzik vagy rendezetlen.

Az általános iskola felső tagozatának Családi Életre Nevelés órái ennek az egyensúlyi helyzetnek a kialakításához nyújtanak segítséget, kiemelt figyelmet fordítva az érzelmi, a szociális és a spirituális intelligencia fejlesztésére, miután az oktatási és teljesítmény követelések amúgy is magasak a diákoknál. Az előadások, játékok, feladatok során szinte önállóan haladnak végig egy-egy gondolatmeneten, és sokszor saját maguk is meglepődnek, hogy a logikus gondolkodás mentén egészen más következtetésre jutottak, mint ahogy azt – a foglalkozás előtt – a korábban kapott „kész válaszok” alapján feltételezték. A rendszeresen adott gyakorlati házi feladatok pedig abban segítik őket, hogy a „normális emberi kapcsolatok” építéséről hallottakat a gyakorlati életben is kipróbálják. Az általuk megtapasztalt és elmondott történetek néha meglepő, máskor nagyon mély igazságokat fogalmaznak meg. A közösen felfedezett és egymással megosztott értékek áthangolják a közösséget és megváltoztatják a kapcsolatokhoz való viszonyulást, ami már önmagában is megéri a programhoz való csatlakozást.

Az élet

Az élet fogalmának meghatározásával indul a középiskolás program, az ún. „Keresztény Életstratégia Program”. Ez elsőre nagyon egyszerűnek tűnik, azonban minél több időt szánunk rá, annál összetettebbé válik, nem beszélve a következményekről, amik szinte minden értelmezéssel új dimenziót nyernek. Ennek tisztázása nélkül az életvezetés, mint téma felvetése hasonlóvá válik ahhoz, mint amikor valaki úgy megy el bútort vásárolni, hogy még fogalma sincs arról, milyen a lakás, amit be kell rendeznie.

A „mettől meddig tart az élet?” kérdésre elsőként legtöbbször a „születéstől halálig” hangzik el, ugyanakkor, ha kicsit jobban belegondolunk, akkor már nem is olyan egyértelmű a dolog. Bár biológiailag nem kérdéses – elég csak a mesterséges megtermékenyítés ma már széles körben ismert kritériumaira gondolnunk –, mégis a közbeszédben, különösen pedig bizonyos ideológiák megfogalmazásában már elkezdődik a ködösítés. S ha azt várnánk a jogtól, hogy tényszerűen megfogalmazva kimondjon alapvető dolgokat, akkor ér minket az igazi meglepetés, ugyanis azt tapasztalhatjuk, hogy ebben az egyébként minden – a jog által oly akkurátusan meghatározott és szabályozott – emberi kapcsolatot és viszonyrendszert magában foglaló kérdésben nem nyilatkozik. Ez viszont azt jelenti, hogy az egyik legalapvetőbb, hovatovább az életet leginkább érintő kérdésben nincs általános konszenzus, jöllehet a Chicagói Egyetem kutatása²³ szerint a megkérdezett több ezer biológus 96%-a egyértelműen a fogantatást tekinti az új élet létrejöttének.

Jogi konszenzus hiányában és épp emiatt az élet fogalmának meghatározását rengeteg békétlenség és konfliktus övezi, ami megzavarja a fiatalok értékrendjének kialakulását, és kihat az életvezetéssel kapcsolatos döntéseikre is, vagyis meghatározó szerepe lesz életük alakulására. Nem is szólva arról, hogy már az alapfogalomnál megkerülhetetlenül felvetődik a transzcendens kérdése.

Az ember

Az ember fogalmának meghatározása nyilvánvalóan túlmutat annak biológiai dimenzióján. Ennek nehézségét az ember kettős természete jelenti, vagyis, hogy egyszerre anyagi és spirituális lény, vagy ha úgy tetszik, akkor használhatjuk a pszichológiában használt fogalmat, ami még inkább kifejezi az ember összetett személyiségét: bio-pszicho-spirito-szociális lény, annak minden szépségével és bonyolultságával együtt. Ha nem látjuk, vagy – tudatosan – nem vesszük figyelembe ezt a komplexitást, akkor minden próbálkozás, ami az ember természetének, működésének, végső soron pedig az ember boldogságra való törekvésének megértésére irányul, kudarcot fog vallani.

Az ember biológiai létének meghatározásakor két dolgot kell kiemelni: 1. az állatok biológiai felépítésével és működésével való nagyfokú hasonlóság, valamint 2. az ösztön vezérelt és a tudatos – értékrend alapú – döntés közti lényegi különbség. Az életvezetésben mind a gyakorlat, mind a program felépítése szempontjából mindkettőnek tovagyűrűző hatása lesz.

Ennél a témánál is megkerülhetetlen a transzcendens kérdése, hiszen a mai ideológiai irányzatok közti egyik legmarkánsabb különbség pontosan ezen a területen jelentkezik. A posztmodern relativizmus az élet és az ember létrejöttét is a véletlenek összjátékának tekinti, mondván: éppen amiatt, hogy létének célja és értelme nem meghatározott, az emberre – konkrétan pedig az egyénre – bízva, hogy azt miként határozza meg. Ezzel szemben a deontologista megközelítés az életnek és az embernek is értelmet, célt tulajdonít, amit az egyénnek fel kell fedeznie, és be kell töltenie küldetését.

²³ <https://quillette.com/2019/10/16/i-asked-thousands-of-biologists-when-life-begins-the-answer-wasnt-popular/>
A cikkben meghivatkozott doktori disszertáció – *Ph.D. Steve Jacobs: [Balancing Abortion Rights and Fetal Rights: A Mixed Methods Mediation of the U.S. Abortion Debate](#)* – az interneten nem hozzáférhető

Szintén fontos kérdés az ember ivari kétalakúságának kérdése, amit – jóllehet biológiai tényről van szó – a progresszív neomarxista-neoliberális irányvonal egyértelműen tagad. A férfi és a nő külső megjelenése, belső – neurológiai, endokrinológiai – felépítése több területen is jelentős eltérést mutat. Egyik legnyilvánvalóbb megjelenési formája a szaporító rendszer egymástól eltérő felépítése és működése, miközben funkcionalitásban egymást kiegészítik. Itt kell megemlíteni az emberi szexualitást, ami komplexitásából, az emberi személyiség lényegi elemét érintő aktusából és életfakasztó jellegéből adódóan messze túlmutat annak kizárólag örömszerző vagy élvezeti jellegén, nem is beszélve a pusztán jogként, vagy az érzéki vágyak szabad kiélésének egyfajta szórakozási formaként való értelmezésén. A férfi és a nő közös felelőssége a megfogant élet felnevelése, útra bocsátása, amit a „család” intézményesít, és a férfi és a nő életszövetségére – egymás kölcsönös, kizárólagos és feltétel nélküli elfogadására – épül.

A szabadság

A szabadság a harmadik alapfogalom, amelynek értelmezése szintén sokféleképpen történhet, attól függően, miként értelmezzük a szabadságot korlátozó tényezőket, a természet törvényeit és a társadalmi (közösségi) szabályokat. Meghatározó továbbá, hogy miként viszonyulunk a tényekhez, a véleményekhez és a feltételezésekhez. Mivel sem az individualizmus, sem a kollektívizmus nem tartható fenn hosszú távon, szükséges a megegyezés valahol a kettő között, aminek feltétele, hogy az egyén lemond bizonyos szabadságról cserébe a közösség által biztosított előnyökért, mint pl. a biztonság és a rend. Az egyszerű alapelv mögött mégis bonyolult folyamat húzódik meg, ami az egyén és egy adott közösség közti megállapodás – azon túl pedig a közösségi kontroll – kérdésének tisztázását igényli.

Az alapfogalmak megbeszélését követően a személyiség felépülésén, az önismereten, a kommunikáción és vitakultúrán át jutunk el a kapcsolatépítés és a párkapcsolat lényegének taglalásáig, ami a közösségek és a szabályok jelentőségén át elvezet a legmélyebb, a személyiség lényegét leginkább érintő, legintimebb találkozásig, a szeretkezésig. Törekedve rá, mégis a teljesség igénye nélkül igyekszünk körüljárni minden témát, felfedezve a leghatékonyabb stratégiákat, és nem kerülve az árnyoldalakat sem.

A *Családi Életre Nevelés* néven futó általános iskolai program olyan alapvető területeket érint, mint az *önismeret* – örökölt tulajdonságok, szocializáció és önnevelés –, a *kommunikáció*, *konfliktus kezelés*, *barátság*, *alapvető értékek*, a *szerelem*, *szerepek* és *feladatok a családban*.

A különböző témákat 5 nagy témakörre osztottam, és minden évben más-más tartalommal töltöttem meg. A témák nagyjából követik ezeket a nagy alaptémákat, és hol szorosabban, hol lazábban, de ezek köré szerveződnek minden tanévben. A feldolgozás módszereit a lehetőségeknek megfelelően folyamatosan bővitem. Többnyire az alábbi, 1. táblázat gondolatmenete alapján haladunk:

1. táblázat A Családi Életre Nevelés program témái felső tagozatban

Témakör	5. osztály	6. osztály	7. osztály	8. osztály
<i>Első közösségi élmény – a család</i>	A család szerepe – szerepek a családban	Ahány család, annyi féle	A kommunikáció alapjai és fajtái – helyzetgyakorlatok	Kell egy terv! – álmok és célok
<i>Önismeret – ki vagyok én?</i>	Tulajdonságaim – kitől örököltem?	Családban tanult viselkedés – Nátatok hogyan zajlik?	Konfliktusok a családban – a vitatkozás szabályai	Milyen emberré szeretnék válni? – önkritika és példaképek
<i>Családon kívüli közösségek – szabályok, szokások</i>	A közösség fogalma – a szabályok jelentősége	Közösség és társadalom – szabályalkotás a gyakorlatban	Tények, vélemények, feltételezések – az érvelés gyakorlása	Idegen környezetben – vizsgahelyzet gyakorlása
<i>Értékes életcéljaim</i>	A tanulás szabályai	Értékes vagy!	Vitanap – a vitatkozás szabályai a gyakorlatban	Milyen családban szeretnék élni?
<i>Alapvető értékek</i>	A barátság szabályai	A bizalom – kiben bízhatok? A közösségi média veszélyei	A gondolkodás szemüvegei – döntéshozatali szempontok	Férfinék, apának és nőnek, anyának lenni

A középiskolások számára összeállított anyag – *Keresztény Életstratégia Program* – a már említett alapfogalmakon túl foglalkozik még az *együttjárás*, a *párkapcsolati kommunikáció* és a *szexualitás kapcsolatával*, a *korai szexualitás következményeivel* – a későbbi életkilátásokra gyakorolt hatásával: *szexuális úton terjedő betegségek*, *abortusz*, *abortusz utáni szindróma*, *pornográfia* stb. –, valamint a *természetes családtervezés* lehetőségeivel.

A témák összeállítása és egymásra épülése ez esetben is laza logikai menetet követ, ami inkább csak ajánlás. A gyakorlatban ettől el lehet térni, ugyanakkor, ha vannak is – aktualitásokból adódó – hangsúlyeltolódások, törekedni kell arra, hogy lehetőség szerint egyetlen, az életvezetés szempontjából fontos téma se maradjon ki. (Lásd 2. táblázat)

Az anyag összeállításakor fontos szempont volt, hogy a nevelési program illeszkedjék a legújabb NAT tervezethez épp úgy, mint a kormányzat *Családi Életre Nevelést* célzó erőfeszítéseivel, ugyanakkor katolikus fenntartóként nem állhatunk meg ott, ahol a szekularizált oktatási intézmények kénytelenek megállni.

2. táblázat A Keresztény Életstratégia Program témái gimnáziumban

Témakör	9. osztály – Alapfogalmak	10. osztály – Az ember felépítése és „működése”	11. osztály – Önismeret	12. osztály – Kapcsolat
<i>Alapelvek</i>	Bevezetés az életstratégiába – Tudomány és Bölcsesség	A döntéshozatal központjai – Mi az ember?	A személyiség felépülése – EGO vagy JELLEM	A férfi és a női szaporító rendszer felépítése, működése – Szeretkezés vagy pornográfia?
<i>Célok: tervek, álmok</i>	Kell egy terv! – egzisztencia és kapcsolatok	A döntéshozatal központjai – A spiritualitás alapjai	Önismeret – örökölt tulajdonságok és a személyiségtípusok	Utódnemzés, foganás, magzatfejlődés
<i>Életstratégia</i>	A szabadság fogalma és következményei	A gondolkodás szemüvegei – elmélet és gyakorlat	Önismeret – szocializáció	Az abortusz fogalma, lényege és következményei
<i>Veszélyek</i>	A szabadságot veszélyeztető tényezők	A korai szexualitás következményei	Férfi archetípusok	Alternatív lehetőségek: fogamzásgátlás, nem várt gyermek felnevelése vagy örökbeadása, felelősségteljes szexualitás és tisztaság
<i>Párkapcsolat</i>	Az ismerkedés lépcsőfokai – a szexualitás helye a kapcsolatban	Az együttjárás lényege és a párkapcsolat íve	Női archetípusok	Élettársi kapcsolat vs. házasság

A program az egyházmegye fenntartásában levő valamennyi közoktatási intézményében jelen van, a foglalkozások összeállítása pedig alkalmazkodik a közoktatási intézmények rendjéhez, vagyis követi a 45 perces időbeosztást. A foglalkozások mennyisége pedig osztályonként 5 alkalom/tanév. Ez megközelíti, esetenként meg is haladja a tanévenkénti 400 órát, és kb. 2200 gyermeket ér el. A foglalkozásokat foglalkozásvezető tartja, az alkalmak nyitottak az osztályfőnökök és a szaktanárok felé. Ez növeli annak az esélyét, hogy esetleg az osztályfőnöki vagy szaktárgyi órákon is fel tudják használni a foglalkozásokon feldolgozott témákat, nem utolsósorban pedig a tanárok tudják emlékeztetni a diákokat a foglalkozásokon elhangzottakra.

A Keresztény Életstratégia Program elindítása óta több olyan igény merült fel, amik külön program összeállítását tették szükségessé. Az egyik ilyen a nemi éréshez kapcsolódó jelenségek, ami miatt összeállítottuk a fiúk szocializációját erősítő „Kisfiúból–nagyfiú” programot. Célja, hogy a nemiség és szexualitás felfedezéséhez fűződő elsőként – többnyire korosztályos közösségben, a korlátlan internet használat és az okoseszközök révén – megszerzett, sajnálatos módon többnyire pornográf tartalmak hatását ellensúlyozza, ill. a testi érést kísérő biológiai jelenségekkel és vágyakkal, valamint az élet fogadásának és kialakulásának folyamatával szervezett és vezetett, a korosztálynak megfelelő módon ismerkedjenek meg, ez által is erősítve a felelősségvállalást.

A diákok programjával párhuzamosan olyan kiegészítő előadásokat, előadássorozatokot is összeállítottunk, amik a szülők, pedagógusok – tantestületek – szemléletformálását, és a transzcendensre való megnyílását segítik, továbbá tanácsokkal szolgálnak a bűnmegelőzés terén is. A „Holnapformáló” előadássorozatban a bűnözővé vagy áldozattá válás, valamint az azok hátterében gyakran előforduló, a családi kapcsolati rendszerben fellelhető anomáliák összefüggéseit tárjuk fel. A program együttműködő előadója a Baranya Vármegyei Rendőr-főkapitányság Bűnmegelőzési Csoportjának egykori előadója, Fekete Rita alezredes asszony, aki a kriminológia és a joggyakorlat terén szerzett tapasztalatait osztja meg a szülőkkel.

A program összeállítása során gondoltunk az egyetemistákra is, ezért 13. éve zajlanak havi rendszerességgel a házasságra előkészítő *Párkapcsolati Műhely* foglalkozások, illetve 4 évadot ért meg a PTE-n meghirdetett előadássorozat, amit *Párkapcsolat felsőfokon* címmel hirdettünk meg.

Az intézményből távozó osztályoktól majdnem minden esetben kérünk írásos értékelést és visszajelzést a programról. A közoktatási intézményekben való jelenlét létjogosultságát semmi nem igazolja jobban, mint a diákok részéről leggyakrabban megfogalmazódó igény, hogy jó lenne, ha jóval több foglalkozást tartanánk, és többször tudnánk találkozni, mint a tanévenként 5 alkalom, ugyanis téma lenne bőven.

Összegzés

Az elsődleges szocializációs közeg funkcióvesztése miatt egyre növekszik a szülők és a társadalom elvárása a másodlagos, vagyis az intézményi neveléssel szemben, miközben azok lehetőségei a szülőkéhez képest jelentősen korlátozottabbak. Éppen ezért fontos lenne egy hatékony és átfogó nevelési koncepció összeállítása, ami intézményi keretek közt is működőképes. Ilyen program a „Bukósisak az Élethez – Keresztény Életstratégia Program”, ami 16 éve van jelen a Pécsi Egyházmegye közoktatási intézményeiben és hivatalosan elismert pedagógus-továbbképzési programként is akkreditált.

Véleménycikk

A gender-woke-LMBTQ ideológia, amely a családot, mint értéket, intézményt, a társadalom alapsejtjét romboló agresszív politika

Dr. Krajsovsky Gábor

Semmelweis Egyetem

E-mail: krajsovsky.gabor@semmelweis.hu

A hozzávetőlegesen 15 milliárd éves világegyetemben sajátos helyet foglal el az értelemmel és szabad akaratúval rendelkező *homo sapiens*, az „értelmes ember”. A ma élő emberek mind ehhez a fajhoz tartoznak. Az ember megjelenési formája a két különböző nemben (szexus) valósul meg. Természete szerint így képes, reprodukcióra képes utódokat létrehozni. Karl Rahner meghatározása szerint „természetnek nevezzük egy létező lényegét, vagyis maradandó struktúráját (amelyet voltaképpen nem lehet részekből összerakni, hanem eredendően e valóságként kell felfogni), amennyiben az cselekvésének alapja és eleve adott normája (és így előfeltétele az emberi kultúrának is). Keresztény értelmezés szerint a »természet« nem ellentéte a teremtésnek, hanem a tartalmi értelmességnek és a teremtményi önállóságnak a kifejezése, amit éppen Isten teremtése alapoz meg és tart fenn.”¹

Minden olyan törekvés, amely az ember természete szerinti kétneműségének létét természetellenes módon a normalitástól (azaz az eredeti természetes funkciójától) eltérően határozza meg, továbbá a természetes kétneműség ellenében lép fel akár erőszakkal is, az nem csak a valláserkölc, hanem a természetes erkölcs ellen is tudatosan és szándékosan tesz, azaz etikai értelemben bűnt követ el, vétkezik.²

A mai dekadens, főként Nyugat-Európában, de az Egyesült Államokban és Kanadában is egyre nagyobb mértékű, a nemi élet területén mutatkozó, magának erőszakkal utat törni próbáló deviancia, nagy veszélyt jelent a világ egészséges társadalmaira, a közkerölcsre és a felnövekvő ifjúságra is. Ezek a törekvések a mai, magát liberálisnak nevező oldal sajátjai, amelyet saját megnyilatkozásaiból látunk, és amelyek ellentétben állnak nemcsak a keresztény erkölccsel, hanem a természetes erkölccsel³ is, tehát akkor is, ha az illető egyén nem vallásos.⁴

¹Karl Rahner – Herbert Vorgrimler: Teológiai kiegészítő Szent István Társulat, 1980. 693. http://www.ppek.hu/konyvek/Rahner_Vorgrimler_Teologiai_kisszotar_1.pdf

²Két ilyen, a közelmúltban történt megnyilatkozás ellen emelte fel szavát a Keresztény Hit Alapítvány, az alábbi nyilvános tiltakozásokban.

A Keresztény Hit Alapítvány közleményei: Budapest, 2024. szeptember 7., szombat – Párizsi Olimpia tiltakozás <https://mti.hu/nemzeti-kozlemenytar/2024/09/07/keresztény-hit-alapitvany-kozlemenye>; Budapest, 2024. szeptember 30., hétfő – Az anyaság és a család védelmében

Tiltakozás az anyaság és a család nyilvános megalázása ellen <https://mti.hu/nemzeti-kozlemenytar/2024/09/30/keresztény-hit-alapitvany-kozlemenye>

³A természetes erkölcs az emberi belső meggyőződésből fakadó erkölcsi szabályok összessége, amelyet a lelkiismeret közvetít, és amely a jó megtételére, valamint a rossz elkerülésére készítet.

⁴A vallás Isten megismerése és akaratának teljesítése. Hit: auctoritas (azaz tekintély) alapján valamely állításnak az elfogadása. Vallásos hit: (hit)igazságoknak az Isten tekintélye (vagy az Istentől az Egyházra átruházott

Erről a tanulmány címében is megjelölt fontos kérdéskörrel egy idei évben megjelent konferencia-kiadványban is részletes tanulmányok olvashatóak.⁵ Az Európai Családtudományi Szemle egyik korábbi számában⁶, a könyvismertetésben szereplő két könyv is részletesen foglalkozik ezzel, amelyekből a mostani publikációban is sok idézet szerepel.⁷ Ezek a kiadványok – a korábban megjelentekkel együttesen – szakirodalmi forrásokként is ajánlottak.⁸

A nemi devianciák már korábbi korokban is léteztek, amelyről a Szentírásban is több helyen olvashatunk. Ezeknek *gyakorlása* (tehát nem az önmagában fennálló öröklött vagy szerzett hajlam) minden esetben Isten súlyos büntetésével is egybekapcsolódott.⁹

„Addig provokálták az embereket, a természet- és emberellenes bűntettek mára odáig fajultak, hogy nem lehetünk szelídek, nem vonulhatunk vissza, nem hallgathatunk, mert vétkesek közt cinkos, aki néma.”¹⁰ Így nyilatkozott 2020-ban Dr. Osztie Zoltán,¹¹ a Budapest-Belvárosi Nagyboldogasszony Főplébánia plébánosa. Nyilatkozata¹² így folytatódik: „Az, hogy a mai felnőttek gyermekeit, unokáit az óvodától kezdve a genderideológia¹³ szellemében

tekintély) alapján történő elfogadása. In: Salamon László: Felnőtt katekézis I-III. kézirat

⁵Kutsch András, Ficsór László, Dr. Jungbert Béla, Dr. Balásházy Imre, Dr. Krajsovsky Gábor: Kereszténység és közélet Európában. Konferencia Oroszlányban a Munkás Szent József Plébániatemplomban – szerkesztett konferencia előadások 2024. május 25. Keresztény Hit Alapítvány, Oroszlány-Budapest 2024 <https://mek.oszk.hu/26800/26875/26875.pdf>

⁶Európai Családtudományi Szemle, V. évfolyam 2022. 1. szám, 128, 130. old. https://ecssz.eu/content/ECSSZ_2022_1_szam_v%C3%A9gleges_3.pdf

⁷Gabriele Kuby: GENDER – a családot szétromboló új ideológia. 2. kiadás. Alfa Szövetség 2019 ISBN 978-615-00-5606-7;

Joseph Nicolosi & Linda Ames Nicolosi: A homoszexualitás megelőzése – Útmutató szülőknek Szent István Társulat 2016 ISBN 978-963-277-637-8

⁸Balásházy Imre, Major Gyöngyi, Farkas Péter (szerk.): Boldogabb családokért és ifjúságért I. kötet. L'Harmattan Kiadó, 2018

Balásházy Imre, Csabai Tiborné, Farkas Péter (szerk.): Boldogabb családokért és ifjúságért II. kötet. L'Harmattan Kiadó – Európai Családtudományi Társaság, Budapest, 2019

Egészséges család • Egészséges nemzet – Családkongresszus 1990. Kiadta a Nagycsaládosok Országos Egyesülete (NOE), 1991.

Lelki jelenségek és zavarok – Egymás közt egymásért. Szerkesztette: Jelenits István és Tomcsányi Teodóra. Kiadta: a HÍD Családsegítő Központ, valamint a Szeged-Csanádi Püspökség, 1990

⁹1 Móz 19,4-5. 3 Móz 18,22-23. 3 Móz 20,13. 5 Móz 22,5. Bír 19,22. Mt 10,15. Róm 1,26-27. 1 Kor 6,9. 2 Pét 2,6.

¹⁰Demokrata 30 – Osztie Zoltán: Eddig és ne tovább! <https://demokrata.hu/magyarorszag/eddig-es-ne-tovabb-2-285650/>

¹¹<https://www.esztergomi-ersekseg.hu/papsag/osztie-zoltan-dr->

¹²Részben csak tartalom szerint és nem szó szerint idézve – ahol szó szerinti az idézett szöveg, az idézőjelben szerepel.

¹³A cím egy része az alábbi, jelen tanulmányban is többször idézett kiadványból került kölcsönzésre: Gabriele Kuby: GENDER – a családot szétromboló új ideológia. 2. kiadás. Alfa Szövetség 2019 <https://www.szilajcsiko.hu/single-post/2019/12/08/gabriele-kuby-gender-a-csal%C3%A1dot-sz%C3%A9trombol%C3%B3-%C3%BAj-ideol%C3%B3gia-k%C3%B6nyvismertet%C5%91>

„A gender-elmélet mind filozófiai antropológiai, mind klinikai pszichiátriai perspektívából tekintve egy inkohérens, zavaros és kártékony ideológia. Gyökerei a feminizmus negyedik hullámaéhoz nyúlnak, a végletes és az abszurdításba forduló egyenlőség-elv érvényesítését igyekszik megvalósítani. Az elméleti zavarosság egy példaként említhető, hogy míg a nemi orientáció, azaz a homoszexualitás esetében a genderelmélet szélsőségesen és kizárólagosan biológiai oki hátteret állít, addig a transzneműséggel kapcsolatosan ismét

nevelik, az ugyanolyan büntett az ártatlan, védekezésre képtelen gyerekekkel szemben, mint a pedofília. És ha a pedofiliára igaz, márpedig igaz, hogy törvény szerint is bűncselekmény, akkor a szellemi megrontásnak is megálljt kell parancsolni. (...) Minden totalitárius rendszer alapvetően istentagadó és emberellenes. Itt már rég nem a kereszténységről van szó, hanem magáról az emberről. A balliberális ideológusok gyűlölik az embert. Nem fogadják el annak, aki, nem fogadják el, hogy az ember férfi és nő.” Ez pedig hanyatláshoz, dekadenciához vezet. „A nyugati világban lehet ezeket a jeleket a leginkább tetten érni. Szerencsére a magyar társadalom morális állapota ennél jobb: bízom a magyarok józan eszében.” A dekadencia tünete például az egyházellenesség. „A legnagyobb üldözést szenvedő vallási közösség ma a kereszténység. Dúl ellene a gyűlölet.” A dekadencia további tünete a hazugság. „Magyarországon mindenki azt mond, amit akar. Próbálná meg valaki leírni ezeket a gondolatokat, amiket most szavakba öntök, Németországban. Megnézhetné magát.”

További tünete az úgynevezett demográfiai tél. „A jóléti társadalmak életellenessé váltak. Jól mutatják mindezt a család elleni támadások, amelyek valójában emberellenes támadások. A genderideológia és a hozzá tartozó kötelező tolerancia az” – tehát csak az ő ideológiájukat engedik tolerálni. „Ha a másik ember méltóságának elfogadásáról van szó, akkor nincs feltétel, nincs tolerancia. De ha a tolerancia a gonoszság elfogadása, ki kell jelentsem, hogy ilyen értelemben nem vagyok toleráns.” Továbbá „gyűlölnék mindent és mindenkit. Tisztázzuk, hogy mit is jelent valakit földönfutóvá tenni: anyagilag és erkölcsileg ellehetetleníteni. Mi ez, ha nem gyűlölet? Gyűlölik a nemzeteket is. Az Európai Egyesült Államok eszménye szembemegy mindazzal, ami Európa. Miközben az Európai Parlamentben Európa érdekeiről szónokolnak, az európai kontinentet tönkreteszik, mert Európát is gyűlölik. (...) Ne feledkezzünk meg a történelemhamisításról se, aminek a lényegét az Internacionálé szövegében foglalták össze: »A múltat végképp eltörölni, rabszolgahad, indulj velünk!« Itt van már az új rabszolgahad a migránsok képében, akiket a homoszexuálisokhoz hasonlóan eszközként használnak fel birodalmi ambícióikhoz. (...) Az Isten- és emberellenes támadások kezdetben mindig észrevétlenek, de végül abszurditásba fordulnak. Az a stratégiájuk, hogy szándékosan provokálnak, káoszt, anarchiát keltenek, törnek-zúznak, majd megjelennek a színen, mint rendcsinálók, de már nem az emberhez méltó társadalmi rendet építik, hanem a diktatúrát. Ez épül most is, ez az új világrend. Ám az ilyen birodalmak kivétel nélkül mind összeomlottak.” Mindez „a hitét és identitását megtagadó, a természet törvényeit semmibe vevő, megtevesztett tömegek bukása. Mi nem hagyjuk ki a képből Isten gondviselő szeretetét, aki az emberért

hibásan, szélsőségesen szociális konstruktivista nézetrendszer mellett érvel. Azaz: eszerint a homoszexualitást csak biológiai-genetikai tényezők okozzák, míg a transzneműség esetében mindenki olyan identitású, aminek gondolja, érzi, mondja magát. Mindkét állítás hibás, könyvtárnyi szakirodalom cáfolja őket; a szexuális orientáció variációi és szexualitás patológiás torzulásai mögött a biológiai és a pszichológiai tényezők összjátéka áll, ahogy arra a régóta ismert bio-pszicho-szociális elmélet rámutat. A genderelmélet tévedései és ellentmondásai mögött azonban nemcsak elméletképzési és szakmai igénytelenség húzódik, hanem az LMBTQ+ kisebbség politikai érdekérvényesítésével kapcsolatos konkrét célok is pontosan azonosíthatók. A genderelmélet a woke mozgalmakba (BLM, MeToo) történő illeszkedése mentén egy erőszakos, militáns kisebbség társadalomátalakító, politikai céljait szolgálja és kívánja alátámasztani.”

In: Tényi Tamás: A genderelmélet egy kártékony ideológia: a pszichiáter szemével <https://mandiner.hu/hirek/2023/06/gender-es-cenzura-a-pszichiater-szemevel>

Konopás Noémi: Gendercenzúra a pszichiáterek lapjában – lemondott a főszerkesztő <https://mandiner.hu/hirek/2023/05/magyar-pszichiatricai-tarsasag-gender-cenzura>

alkotta a világot, és hisszük, hogy beépít olyan védőmechanizmusokat, amelyek segítségével ellen tudunk állni ennek a pusztításnak.” – akkor is, amikor sajnos a kereszténység is egyre inkább föladja az önvédelmi mechanizmusait.

Teljesen alaptalan vád – rágalom – a kereszténységgel szemben az, hogy ez az aberrált irányzat az Isten- és emberellenes devianciák határozott, erkölcsi alapon történő elutasítását gyűlöletnek nevezi. A hajlam önmagában még nem bűn, de annak szándékos megerősítése és pláne kiélése igenis az. Az LMBTQ-woke-gender irányzat nem csak az egészséges lelkiületű társadalmak ellen tesz azért, hogy azokat szándékosan szétzüllessze, hanem azokkal szemben is a legnagyobb rosszat teszi, akik ezeknek a természetellenes hajlamoknak az elszenvedői. A kezdeti nagy csapást először az USA-ban 1973-ban pont ez az irányzat mérte ezekre az emberekre annak elfogadásával, hogy a homoszexualitást már nem lehetett betegségnek és így orvosilag, pszichiátriai hivatatosan kezelendőnek tekinteni, ennek megszegése ettől az időtől kezdve büntetőszankciókkal járt.¹⁴

Ennél egyértelműbben és tisztábban aligha lehet megfogalmazni a „gender-woke-LMBTQ”-hármás¹⁵ pusztításának következményeit.

A Katolikus Egyház Katekizmusa így ír a homoszexualitásról.¹⁶

„**2357** A homoszexualitás olyan férfiak vagy nők közötti viszony, akik kizárólagosan vagy döntően saját nemük iránt éreznek szexuális vonzalmat. A századok folyamán és különböző kultúrákban nagyon eltérő formákat öltött. Pszichikai eredete nagyrészt föltáratlan. A hagyomány a Szentírásra támaszkodva – mely úgy mutatja be a homoszexuális kapcsolatokat, mint súlyos eltévelyedéseket¹⁷ – mindig vallotta, hogy »a homoszexuális cselekedetek belső természetük szerint rendetlenek«. ¹⁸ Ellentétesek a természetes törvénnyel. A nemi aktusból kizárják az élet továbbadását. Nem az igazi érzelmi és szexuális komplementaritásból származnak. Nincs olyan eset, amikor jóváhagyhatók lennének.

2358 Nem elhanyagolható azon férfiak és nők száma, kiknek homoszexuális hajlama nagyon mélyen gyökerezik. E hajlam, mely objektíve rendetlen, többségük számára próbatétet jelent. Tisztelettel, együttérzéssel és gyöngédséggel kell fogadni őket. Kerülni kell velük kapcsolatban az igazságtalan megkülönböztetés minden jelét.¹⁹ Az ilyen személyek arra hivatottak, hogy

¹⁴Lásd még ehhez a témához: Kutschi András, Ficsór László, Dr. Jungbert Béla, Dr. Balásházy Imre, Dr. Krajsovszky Gábor: Kereszténység és közélet Európában Konferencia Oroszlányban a Munkás Szent József Plébániatemplomban – szerkesztett konferencia előadások 2024. május 25. Kiadó: Keresztény Hit Alapítvány, Oroszlány-Budapest, 2024. 25-46. o. <https://mek.oszk.hu/26800/26875/26875.pdf>
Krajsovszky Gábor 2020. szeptember 29-én a Kormányportálra elküldött levele: http://eucharisztikuskongresszus.hu/KG_hit_403.html

¹⁵Gabriele Kuby: GENDER – a családot szétromboló új ideológia. 2. kiadás. Alfa Szövetség 2019 című kiadványa találoán használja erre a „hármásra” a „dögvész” kifejezést. Jelen írás törzsszövegében – a tudományos igényre való tekintettel – ez a kifejezés nem szerepel.

¹⁶A Katolikus Egyház Katekizmusa – Tisztaság és homoszexualitás. <https://archiv.katolikus.hu/kek/kek02331.html>

¹⁷Vö. Ter 19,1–29; Róm 1,24–27; 1Kor 6,9–10; 1Tim 1,10.

¹⁸Hittani Kongregáció: Persona humana nyilatkozat, 8. AAS 68 (1976) 85.

¹⁹Szerző saját kiegészítése: És értelemszerűen az is teljes joggal elvárható, hogy ezeket az eltévelyedéseket senki és semmilyen formában ne akarja fölé emelni a normális életiránynak, az isteni teremtéssel egyező férfi-nő kapcsolatoknak, a normális családi viszonyoknak, és ne akarja azt egészséges színben feltüntetni és bármilyen formában is propagálni. Erre jelen tanulmányban is számtalan idézet kerül bemutatásra.

valósítsák meg életükben Isten akaratát, és amennyiben keresztények, egyesítsék az Úr keresztdozatával az állapotukból adódó esetleges nehézségeket.

2359 A homoszexuális emberek a tisztaságra kaptak meghívást. Az önuralom erényeivel, melyek nevelik a belső szabadságot, olykor az önzetlen barátság segítségével, imádsággal és szentségi kegyelemmel fokozatosan és kitartóan közeledhetnek és kell is közeledniük a keresztény tökéletességhez.”

Joggal merül fel a kérdés, hogy melyek azok a legfontosabb dolgok, amelyekre a fiúnak szükséges van ahhoz, hogy felnőtt korában heteroszexuális legyen? Erre mutatnak rá az alábbi szerzők, idézett könyveikben.

„A fiúkat az anyák szülik, azonban az apák teszik, nevelik férfiakká. Kisgyermekkorban a fiúk és a lányok egyaránt az anyához kötődnek érzelmi szempontból. A pszichodinamika nyelvén kifejezve: a szeretet első tárgya az anya. Ő elégíti ki gyermeke valamennyi elsődleges szükségletét. A lányok azonosulása a női nemmel továbbra is az anyával való kapcsolatban történhet, a fiúknak azonban más feladattal is meg kell birkóznium: le kell válnium az anyáról és az apával kell azonosulnium. A nyelv tanulása során (olyanoknak, amelyekben léteznek nyelvtani nemek) a gyermek felfedezi, hogy a világ természetes ellentétekre tagolódik: fiúkra és lányokra, férfiakra és nőkre. Ezen a ponton a kisfiú nemcsak figyel a különbségre, hanem azt is most kell eldöntenie, miként tud beilleszkedni a nemekre tagoló világba. A lánynak könnyebb dolga van, hiszen egyébként is az anyához kötődik, aki segít őt nővé teljesedni, ahogyan az apa a fiút segíti férfivá lenni, ezért a lánynak nem kell leválnia arról az emberről, aki a legközelebb áll hozzá, hogy az apával azonosuljon. A fiú esetében azonban más a helyzet: neki le kell válnia az anyáról és – ha heteroszexuális férfi akar lenni – meg kell erősödni abban, hogy ő más, mint szeretetének elsődleges tárgya (azaz az anya).”²⁰

A következőkben néhai Dr. Csaba Dénes György²¹ intézetalapító orvosprofesszor közleményeiből közlök hosszabb idézeteket, ajánlva az azokban található, bőséges releváns szakirodalmat, valamint ehhez az alfejezethez Dr. Nagykáldi Zsolt kapcsolódó magyarázatát is, amely összhangba hozza a két különböző szempontú (biológiai, illetve környezeti tényezők) okfejtést a homoszexualitás elsődleges okairól.

A tanulmány eddigi részében erkölcsi és világnézeti okfejtések szerepeltek. Az alábbiakban természettudományos – elsősorban biológiai, élettani – megközelítésben vizsgáljuk a kérdést annak érdekében, hogy minél teljesebb mértékben érthessük meg a problémakör hátterét és lehetséges okait. A biológiai jelenség szoros kapcsolatban áll az eddig megfogalmazott erkölcsi alapelvekkel. A tudomány – amely az egy tárgyra vonatkozó igazolt ismeretek rendszere – az okok feltárásával, tények rögzítésével és igazolásával segíti a megértést, a helyes látásmódot a homoszexualitás és a transzszexualitás kapcsán is.

²⁰Joseph Nicolosi & Linda Ames Nicolosi: A homoszexualitás megelőzése – Útmutató szülőknek. Szent István Társulat 2016. 22.

²¹Csaba György – Semmelweis Egyetem, Általános Orvostudományi Kar, Genetikai, Sejt- és Immunbiológiai Intézet, Budapest <https://semmelweis.hu/hirek/2020/09/01/elhunyt-dr-csaba-gyorgy-professor-emeritus/>

Hormonális imprinting²²

„A hormonális imprinting a receptor és a hormon első találkozása alkalmával jön létre, a perinatalis periódusban, és a receptor kötési képességét, illetve az általa befolyásolt indexeket életre szólóan változtatja meg. A perinatalis hormonális imprintingre szükség van, hiányában a receptor érését nem fejezi be, azonban ilyenkor a célhormonhoz hasonló molekulák (rokon hormonok, szintetikus, receptorszinten ható gyógyszerek, vegyszerek, környezetszennyezők stb.) hibás imprintinget hozhatnak létre, ugyancsak életre szóló – morfológiai, biokémiai, receptorális és magatartási – következményekkel. Bár az imprinting elsősorban a perinatalis időszakra jellemző és szükségszerű, létrejöhet az élet bármely szakaszában a fejlődésben (osztódásban) lévő sejteken (különösen az elválasztási és serdülőkorban: késői imprinting). Imprinting alkalmával mutáció nem történik, de megváltozik a gének metilációs mintázata, ami epigenetikus sejtől sejtre örökíti az imprintinget, és ez betegségekre való hajlamban vagy betegségeken (daganatképződés, metabolikus szindróma stb.) mutatkozik meg. Bizonyítottnak látszik az imprinting generációról generációra való átörökítése is, aminek – az egyre jobban kemizálódó világban – akár evolúciós következménye is lehet. A fogalom ugyanis azt jelenti, hogy az egyedfejlődés kritikus időszakaiban lévő sejtek (normálisan vagy kórosan) memorizálják a receptorszinten ható anyagokkal való első találkozást, és reakciójuk, illetve utódsejtjeik reakciója ennek megfelelően életre szólóan megváltozik. E változásnak jelentősége van egyes betegségek fellépésében, illetve az azokra való hajlamban is. A perinatalisan adott tamoxifen teljesen kioltotta a felnőtt hímeiben és nőstényekben a szexuális aktivitást, míg a mifepriston szignifikánsan növelte hímeiben ugyanazt.

De nemcsak az ilyen nagy hatású molekulák okoztak kóros szexuális imprintinget, hanem az ártalmatlannak tartott, de magreceptorhoz kötődő A- vagy D-vitamin is, csökkentvén, illetve kioltván a libidót hímeiben és nőstényekben egyaránt.

A környezetszennyezők közül elsősorban az autók kipufogógázaiából származó benzpirén perinatalisan közvetlenül vagy születés után az anyatejen keresztül hatva tartósan csökkenti a glükokortikoidreceptorok számát és befolyásolja a szexuális magatartást. De még a táplálkozásunkban egyre nagyobb jelentőséggel bíró szója fitoszteroid-komponensei (például genistein) is imprintálnak, ha a fejlődő szervezetbe kerülnek (például gyermektápszerekkel vagy bébiételekkel), csökkentik a receptorok számát és befolyásolják az immunrendszert éppúgy, mint a hímek és nőstények szexuális aktivitását. Az említetteken túlmenően számos más, receptorszinten ható molekula hoz létre hibás imprintinget.

Mivel bebizonyosodott, hogy létezik transzgenerációs imprinting, tehát az egyszer létrejött hormonális imprinting nemcsak sejtől sejtre, hanem egyedről egyedre is átadódik, fel kell tételeznünk, hogy az imprinter nemcsak a célsejtre hat, hanem az ivarsejtekre is. Ugyanis elvileg csak ezek vihetnék át az imprinting információját az utódra. Van azonban egy olyan lehetőség is, hogy az imprintált anya megváltozott belső környezetében, avagy akár az anyatejben vannak jelen a hormonok (receptorszinten ható molekulák) olyan mennyiségben vagy minőségben, amelyek az imprinting továbbvitelét biztosítják. Ha az ivarsejtek viszik tovább az imprintinget, akkor szabályos epigenetikus öröklődésről van szó, ha az anyai belső környezet felelős, akkor egy speciális imprinting kialakító rendszerről beszélhetünk. Mivel az

²²Az alábbi idézetek elsősorban szakirodalmi közlésekkel alátámasztott állatkísérletek eredményeit referálják.

imprinterek özönében fejlődnek sejtjeink, tudnunk kell, hogy a korábbi évtizedekben alkalmazott (receptorszintű) gyógyszerek nem ugyanúgy és nem feltétlenül ugyanazt a reakciót váltják ki ma, mint ahogy ezt korábban megfigyelték.”²³

Hormonális imprinting és szexuális magatartás

Imprinting szteroidokkal

„A szexuális magatartást alapvetően a központi idegrendszer határozza meg. Évtizedek óta ismert tény, hogy az alapnem emberben (emlősökben) a női, és az Y-kromoszóma jelenléte kell ahhoz, hogy férfi (hím) nem alakuljon ki. Ehhez járul a nemi hormonok általi perinatálisan létrejövő nemi beállítódás, amely alapvetően meghatározza a nemi magatartást. Ez utóbbi tehát egy imprinting mechanizmus eredménye, mert a perinatális hormonhatás életre szólóan határoz meg egy fiziológiai funkciót. A tesztoszteron hatására végbemenő agyi imprinting a nemi tevékenység alapvető befolyásolója. Jogosan merül fel a kérdés, hogy egyéb, a perinatális vagy más kritikus periódusban jelen lévő fiziológiás vagy idegen imprinterek milyen hatással vannak a szexuális szférára, ami természetesen az agy illetékes régióiban végbement imprinting következménye, akár úgy, hogy a normális imprinting végbemenetelét akadályozzák, akár úgy, hogy saját maguk alakítanak ki hibás imprintinget. A szexuális funkció tehát alapvetően és életre szólóan befolyásolódik a kritikus periódusokban történő hibás hormonális imprinting által. Az imprinterek széleskörűen jelen vannak, illetve alkalmazásra kerülnek.

Imprintáló vitaminok

Az imprinterek családjában külön csoportot képeznek azok a vitaminok, amelyek tulajdonképpen hormonok, mert a szteroidreceptor-szupercsalád valamely receptorához kötődve fejtik ki hatásukat. Ilyen az A- és D-vitamin, sőt utóbbi abban is eltér az egyéb vitaminoktól, hogy napfény hatására a szervezetben belül is képződik. A perinatális imprinting ezekkel a „vitaminokkal” jelentősen befolyásolja a felnőtt állatok szexuális szféráját. Mindkét vitaminnal történő neonatális imprinting jelentősen befolyásolja a felnőtt állatok agyi biogénamin-háztartását, és a hatás transzgenerációsán átadódik. Az A-vitamin esetében bizonyított, hogy az imprinting az anyatejben lévő vitaminfelesleg által is létrejön.

A másik két, zsírban oldódó vitamin közül az E-vitaminnal történő neonatális imprinting szignifikánsan csökkenti a felnőtt hímek és nőstények szexuális aktivitását, míg a K-vitamin hatástalan. A hormonális jellegű vitaminok tehát imprinterek és éppúgy befolyásolják a szexualitást, mint a szteroidhormonok. Ma már világszerte kutatják a hormonális imprintinget, azaz a receptorszinten ható molekulákkal történő perinatális beavatkozások felnőttkori megnyilvánulásait, mert ezeknek nagy a népegészségügyi jelentősége a jelenben és a jövőben egyaránt. Ha elfogadjuk, hogy a hormonális imprinting differenciálódó sejtekben megy végbe akár perinatálisan, akár a későbbi kritikus periódusokban, akkor a központi idegrendszerben is ezekre a sejtekre kell, hogy hasson. A magzati vagy újszülöttkor esetében ezek a sejtek a szervek, szövetek többségében jelen vannak, így az agyban is, az imprinting tehát

²³Dr. Csaba György: Hormonális imprinting – a kiszámíthatatlan jövő. Orvosi Hetilap 2010, 151. évfolyam, 33. szám 1323-1330. <https://real.mtak.hu/77657/>

magyarázható. Ugyanakkor a serdülőkori imprinting – amire van bizonyíték – már vehet fel problémákat, hiszen az idegrendszer sejtjei befejezték differenciálódásukat. Az imprinting hatásában csak az biztos, hogy van, ugyanakkor iránya és megnyilvánulása jelentős mértékben függ az agy egyéni struktúrájától és beállítottságától. A tömeges hormonális imprinting hatások korunkban már elkerülhetetlenné váltak, és ez nemcsak a periférián (például immunrendszer) mutatkozik meg, hanem a központi idegrendszerben is. A szteroidhormon-jellegű idegen molekulák már perinatálisan bejutnak a szervezetbe, akár még a placentán keresztül vagy a csecsemő mesterséges táplálásával, mert a szója fitoszteroidok jelen vannak az anya ételeinek jelentős részében éppúgy, mint sok országban a csecsemőtápszerekben. Ez utóbbiakban egyéb, a késői agyi folyamatokat befolyásoló anyagok is jelen lehetnek vagy éppen hiányoznak. Az imprintigre jellemző, hogy egyetlen találkozás az imprinter és a differenciálódó receptor között elegendő kiváltáshoz, ha az „imprintálhatósági ablak” nyitva van (kritikus periódusok) és ez tartósan, az utódsejt-generációkban és az utód-egyedgenerációkban fennmarad.

Jelen pillanatban semmi sem bizonyítja, hogy egyedüli tényezőként tenné ezt, de mint általában az imprinting, hozzájárulhat adott genetikai és környezeti alapon ezek kialakulásához.”²⁴

A kromoszómális nem, a gonadális nem, az anatómiai nem, a pszichés nem, és a törvényes nem egymással való kapcsolatáról

„Jobb híján a pszichés nem kategóriájába sorolódik be a transzszexualitás és homoszexualitás is, mivel okaik, mozgatórugóik pontosan nem ismertek. Homoszexualitás esetében jelentős próbálkozások történtek a biológiai alapok meghatározására, eddig azonban nem történt áttörés. Ugyanakkor az átlagostól való eltérések tapasztalhatók a hormonszintekben, és jelentős méretbeli különbségeket találtak az agy nemi magatartásért felelős régiójában, ami homoszexualitás vagy transzszexualitás esetében jóval kisebb, mint a heteroszexuálisoké, és szinte azonos a nőkével, ami születés körüli beállítódási zavarra utalhat. Ez cáfolja a nevelés, illetve a környezet (katonaság, börtön) oki tényezőként való elfogadását, miközben provokáló hatásuk az arra biológiailag előkészített személyekben nem tagadható. Mivel az ember nemi felépítése rendkívül bonyolult, sok tényező egymásra hatása alakítja ki. A nemi szervek telepei kezdetben indifferensek (bipotenciálisak) és a nemi kromoszómák által előhívott gonádok hormonjai fejlesztik ki azokat – normális körülmények között az egyik irányban. Ebből következik, hogy számos találkozási pontnak kell időben és térben egyeznie ahhoz, hogy a fejlődés valóban egyirányú, azaz normális legyen. A normális fejlődéshez szükséges harmóniát azonban számos belső és kívülről bekerülő tényező zavarhatja meg, könnyebben, mint a kevésbé bonyolult felépülő rendszerek esetében.”²⁵

²⁴Dr. Csaba György: Hormonális imprinting a központi idegrendszerben: okok és következmények. Orvosi Hetilap 2013, 154. évfolyam, 4. szám 128-135. <https://real.mtak.hu/51777/>

²⁵Csaba György: Az ember neme I. Természet Világa 2017. július Természettudományi Közlöny 148. évf. 7. füzet 307-310. https://adt.arcanum.com/hu/view/TermtudKozl_2017/?pg=408&layout=s

Hormonszennyezés: az endokrin dizruptorok

„A múlt század közepén ismerték fel, hogy környezetünkben számos olyan anyag (molekula) van, melyek kémiai szerkezetükben hasonlítanak egyes, az emlősök (így az ember) szervezetében jelen lévő (és funkcionáló) hormonokra, melyek bejutva az emberi szervezetbe, befolyásolják annak endokrin (hormonális) rendszerét, általában károsítva azt. Ezeket az anyagokat nevezzük endokrin dizruptoroknak (ED). Hatásuk létrejöhet:

1. a szervezetben lévő természetes hormonok receptoraihoz kapcsolódva, így a természetes hormon hatását utánozva;
2. ugyancsak a receptorokhoz kapcsolódva, de nem mutatva a jellegzetes hormonhatást, éppen ellenkezőleg, gátolva a természetes hormon kapcsolódását, így gátolva a hormon hatását;
3. az egyedfejlődés kritikus periódusában kapcsolódva a receptorhoz hibás hormonális imprintinget hozva létre;
4. gátolva a természetes hormon, vagy hormonreceptor létrejöttét.

Kis mennyiségű endokrin dizruptor is kiválthat jelentős hatást, és folyamatos jelenléte esetén fel is halmozódhat, ami a hatásérősséget fokozhatja. Nem véletlen, hogy éppen az ipari fejlődés előrehaladtával ismerték fel az endokrin dizruptorokat és jelentőségüket, ugyanis ekkorra szaporodtak fel minőségileg és mennyiségileg úgy, hogy népegészségügyi problémát okoznak.

A nemi magatartás és a pszichés nem finomhangolása perinatálisan, azaz a születés körüli időszakban zajlik, majd a folyamat egészen a pubertásig tart. A kívülről érkező kémiai hatások a folyamatot jelentősen befolyásolják. Ezek érkehetnek az anya közvetítésével (az anyatejből), vagy a mesterséges táplálásból éppen úgy, mint a vízből, levegőből vagy az orvosi rendeltetést adott gyógyszerekből. A kémiai hatások túlnyomó többsége az endokrin dizruptorokból származik. De tovább folytatva a gondolatmenetet, ezek a behatások a szexuális rendszer káros fejlődését, érett korban való megjelenését, betegségeit is kiválthatják, mint amilyenek a nemi szervek rosszindulatú daganatai.

Az endokrin dizruptorok tehát bármely életkorban károsíthatják a hormonális rendszert, azonban nem azonos módon és nem azonos veszélyességgel. Minél fiatalabb a szervezet, annál erősebb az ED-k hatása, és különösen veszélyesek – akár minimális mennyiségben is – a születés körüli (perinatális) időszakban. Ilyenkor történik ugyanis a hormonális imprinting, mely életre szólóan beállítja a még fejlődő hormonreceptor kötési képességét: az ED becsapja a receptort, így hibás imprinting jön létre. Ez életre szólóan megváltoztathatja a hormonreceptor kötési képességét annak minden következményével. Az ED-k hatása tehát (a nemi aránytól eltekintve) a gonádok kifejlődése utáni időszakra korlátozódik, a késői nemi fejlődésben, valamint a nemi magatartásban és a pszichés nembben mutatkozik meg. Nem találtak homoszexualitás vagy transzvesztita gént, tehát ezek a jelenségek nem genetikailag, azaz nem kromoszómálisan meghatározottak. Találtak viszont molekulákat, melyek a korai nemi fejlődés alatt az anyai szervezetből a magzatba jutva azt a homoszexualitás (transzszexualitás stb.) felé terelik. Az agy nemi beállítódása alapvetően női, és a férfi nemi hormonok (androgének) adják azt a női nemi hormonná alakuló többletet, ami a férfi (heteroszexuális) irányt kialakítja. A nemi identitást tehát a fejlődő agy és a szexuálhormonok együttműködése alakítja ki. A szexuálhormonok szerepét be tudják tölteni az ED-k is, akár azzal, hogy a korai nemi hormonmiliót kiegyensúlyozatlanná teszik. Mivel a korai fejlődésben bekövetkező hibás hatások későn jelentkeznek, a homoszexualitás is csak a pubertás idején, illetve felnőtt korban

jelenik meg. Valószínűleg ebben szerepet játszanak környezeti (társadalmi) provokáló tényezők is.²⁶

Dr. Csaba György publikációihoz kapcsolódik Dr. Nagykáldi Zsolt fentiekben jelzett szakkommentárja is. „Amennyire a jelenlegi (keresztény alapokon álló) tudomány állását ismerem, a homoszexualitás »fenotípusos« megmutatkozása egy bonyolult, multifaktoriális folyamat eredménye, akárcsak magannyi krónikus betegség esetében. Kétségtelen, hogy vannak bizonyos született adottságok (nem csak az abszolúte genetikusan kódolt, de az úgynevezett epigenomban/génexpressziót moduláló struktúrákban is megjelenő adottságok). Ezeket azonban jelentős mértékben befolyásolják a környezeti hatások, melyek az ember esetében sokrétegűek, a kémiai anyagoktól a komplex pszichológiai hatásokig terjedően. Ezek azután visszahatnak a genetikai expresszióra és a fenotípusra, illetve ismét az ember esetében, komplex viselkedésformák, kultúra, és társadalmi megnyilvánulások modulációjára is.

Ilyen módon feltételezhető, hogy bizonyos genetikai/epigenetikai elemek szerepet játszanak a homoszexuális viselkedés kialakulásában, de a környezeti hatások szerepe igen jelentős abban, hogy milyen mértékben mutatkoznak meg ezek a viselkedésformák. Éppen ezért tanítja az Egyház, hogy a homoszexuális hajlam maga nem bűn (a hajlamok egy nagy része nem teljesen befolyásolható), de a viselkedés (a hajlam kiszolgálása) már igen. Ezt a különbségtételt a szekuláris média nem is ismeri, hiszen ez a keresztény etikán nyugszik. Ezért is vádolnak meg minket homofóbiával mindjárt, amikor felemeljük a hangunkat a homoszexuális viselkedés ellen. Ez nekik egyenlő a személy elleni gyűlölettel, ami természetesen teljes képtelenség.”

Dr. Márfi Gyula²⁷ veszprémi emeritus püspök ugyancsak fenti kérdéskörhöz kapcsolódó gondolatai pedig a következők, amelyek ismét éles fénybe helyezik a tiszta fogalmi meghatározásokat.

„Szinte már egész Európában hódít egyféle elfajzott másság-kultusz, amely elsősorban a nemiség területén mutatkozik meg. Azok a korábban deviánsnak, sőt bűnösnek tartott magatartásformák, amelyek a római birodalom hanyatló korszakát jellemezték (homoszexualitás, leszbikus, illetve felelőtlen párkapcsolatok), ma különös figyelemben és megbecsülésben részesülnek, miközben a többgyermekes családapákról és családanyákról már beszélni sem illik. (...) A tolerancia sokszor úgy fogalmazódik meg, mint a másság tisztelete. Azoknak az embereknek viszont, akiknek kezdetleges (téves) fogalmaik vannak a szabadságról, ugyanilyen fogalommal bírnak a toleranciáról és a másság tiszteletéről is. Az alapvető probléma ez esetben az, hogy nem tesznek különbséget pozitív és negatív másság között. A pozitív másság természetesen tiszteletre méltó. Jelentőségüket tekintve lehetnek bennük különbségek, de alapvetően mindegyik pozitív szerepet tölt be. Más a helyzet a negatív másság esetén. Ha valaki hamisan zenél vagy rosszul futballozik, annak a játéka nem érdemel tiszteletet csak azért, mert »más«. A kapufa és a mellélövés is más, mint a gól, de egyik sem alternatívája a gólnak. Miként a tévedés és a tudatlanság sem alternatívája a tudásnak csak azért, mert más. Ugyanígy a részeges ember életvitele sem egyenrangú a józan emberével, miként a lustaé sem egyenrangú a szorgalmaséval. Ugyanígy például az élettársak vagy az egynemű partnerek kapcsolata sem alternatívája az egymásnak mindhalálig hűséget ígérő és gyermekeiknek egészséges és

²⁶Csaba György: Az ember neme II. Természet Világa 2017. augusztus Természettudományi Közlöny 148. évf. 8. füzet 352-355. https://adt.arcanum.com/hu/view/TermtudKozl_2017/?pg=476&layout=s

²⁷<https://katolikus.hu/hatter/dr-marfi-gyula-ny-ersek>

biztonságos otthont nyújtó hitvesek kapcsolatának. Nem igaz, hogy az előbbiek »nem rosszabbak, csak mások«.²⁸

A következőkben elkezdjük szorosabb értelemben is megbeszélni a címben megadott témát. Ehhez viszont a keresztény erkölcsi normák, illetve a természettudományos szemlélet alapján szükséges volt a minél teljesebb fogalmi tisztázás, a témának, mint egységnek a vizsgálata érdekében.

Az alábbiakban Gabriele Kuby: GENDER²⁹ című kiadványából olvashatunk ugyancsak hosszabb idézeteket, amelyek egyértelműen rámutatnak arra, hogy a mai világban pontosan milyen erők működnek annak érdekében, hogy a dolgozat címében megfogalmazottak, azaz a család, mint közösségeszmény szétrombolására tett kísérletek megtörténjenek.

„A nyugati világ már nem teljesíti azt a kötelességét, hogy az életet a fogantatástól a természetes halálig védelmezze. Ez a feltétel nélküli kötelezettség a keresztény emberképből fakad, amely arra épül, hogy Isten az embert saját képére és hasonlatosságára teremtette, és ezért élete és méltósága is sérthetetlen. Tettei alapján nagyon úgy tűnik, hogy nyugati kultúra meg kíván szabadulni ettől az emberképtől. Az a félelmünk, hogy az öntörvényű egyén Isten trónjára ült, és maga dönti el, mi a jó, és mi a rossz. Nemcsak az erkölcsi alapelveket nem tartja tiszteletben, hanem már az emberi természetet sem. A szabadság ördögi abszolutizálása mára már odáig megy, hogy az emberi lét megváltoztathatatlan adottságait sem fogadják el többé, tudniillik azt, hogy férfinak és nőnek vagyunk teremtve. A gender elmélete alá kívánja ásni az ember kétneműségét és meg akarja szüntetni a heteroszexualitás normáját. Ez az ideológia már az egész társadalmat átjárja.»³⁰

„A törvényeket is lépésről lépésre liberalizálják. Ami egykor *bűnnek, perverzióknak, erkölcstelenségnek* számított, az ma a nemi önazonosság szabadon választható lehetősége, melynek elfogadására az óvodától kezdve nevelik a gyerekeket. Az a »szabadság«, amely elszakad az igazságtól és a felelősségtől – *romboló szabadoság! A relativizmus diktatúrájában* az érvényesül, aki erősebb, gazdagabb, és akinek nagyobb a hatalma.»³¹

„Az emberi jogokat a parancsuralmi rendszerek által elkövetett tömeggyilkosságok miatt foglalták az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatába. Egyetemesnek számítottak, vagyis olyan jogoknak, amelyek minden korban, minden kultúrában, és minden vallásban minden ember esetében sérthetetlenek. Ma arra használják ezt a fogalmat, hogy kis és még kisebb kisebbségek érdekeit érvényesítsék vele.»³²

Az ENSZ és az EU kultúrforradalmi célkitűzései

„Jó hatvan évvel az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata után az ENSZ és az EU a maguk hatalmas pénzügyi és személyi erőforrásaival, alszervezeteivel és a globális szereplők hálózatával a következő célok megvalósításáért harcolnak:

²⁸Márfi Gyula: Az Istenkeresés útjain – Tanulmányok. Veszprém 2023. 39-40, 214.

²⁹Gabriele Kuby: GENDER – a családot szétromboló új ideológia. 2. kiadás. Alfa Szövetség 2019

³⁰Gabriele Kuby: GENDER – a családot szétromboló új ideológia. 2. kiadás. Alfa Szövetség 2019. 8.

³¹Gabriele Kuby: GENDER – a családot szétromboló új ideológia. 2. kiadás. Alfa Szövetség 2019. 16.

³²Gabriele Kuby: GENDER – a családot szétromboló új ideológia. 2. kiadás. Alfa Szövetség 2019. 16-17.

- a »nemek közti egyenlőségért«, vagyis a férfi és a nő nemi önazonosságának és egymást kiegészítő természetének megszüntetéséért
- a nemiségre vonatkozó, összes erkölcsi mérce és a férfi-nő viszony normalitásának és irányadó jellegének eltörléséért
- az anyai és az apai szerep bagatellizálásáért
- a házasság és a család megszüntetéséért
- a gyermekek csecsemő kora kezdődő állami neveléséért
- az azonos neműek »házasságáért«
- az abortuszért mint »emberi jogért«
- a »nemi sztereotípiák« (hagyományos nemi szerepek) felszámolásáért, melyet a gyermekek óvodás kortól kezdődő átnevelésével valósítanak meg
- a gyermekek és fiatalok kötelező állami szexualizálásával a nemi erkölcs megszüntetéséért.

Ez a harc – amit ők harcként is azonosítanak – alá kívánja ásni a nemzetközi szervezetek és nemzetállamok demokratikus berendezkedését, és a parancsuralmi rendszer modern formáit valósítja meg. Az ellenállást mind inkább olyan új törvényi tényállásokkal teszik büntethetővé, mint például a »homofóbia« és a »gyűlöletbeszéd«.

Az öntörvényű egyént piederasztátra emelik, és mindattól megfosztják, ami egykor az ember önazonosságát biztosította, erőt és iránymutatást adott neki: a vallástól, a nemzettől, a hazától, a családtól – és mindenekelőtt a férfi és női nemi önazonosságtól.

Önkéntelenül is fölvetődik a kérdés: kiknek állhat érdekében, hogy az embert megfosszák természete éltető gyökereitől?

A belga Marguerite A. Peeters a *The Globalization of the Western Cultural Revolution* (magyarul: *A Nyugat kulturális forradalmának globalizációja*) című könyvében az elsők között mutatta be, miként számolják fel szép lassan a demokráciát az új etika nevében. Az ő könyvéből idézek:

„Nem a kormányok voltak azok, amelyek ebben a forradalmi folyamatban elejétől végig a főszerepet játszották, hanem azok a kisebbségek, amelyek semmiféle állami legitimációval nem rendelkeznek. A kormányok törvényes tekintélyét ezek a kisebbségek különböző érdekcsoportoknak játszották át, amelyeknek nemcsak a legitimációjuk hiányzott, hanem gyakran a céljaik is szélsőségesek voltak. »Szakértőkként« lépnek fel, pedig valójában csak kis, radikális kisebbségek lobbistái, akik a maguk külön csoportérdekeit érvényesítik a közjó rovására.»

Az egyik legbefolyásosabb nem kormányzati szervezet a Nemzetközi Planned Parenthood (IPPF), melyet az ENSZ, az Európai Unió és a nemzeti kormányzatok sok millió adópénzből tartanak fenn. Az IPPF a világ legnagyobb abortusz-szolgáltatója. 2015 júliusában néhány titkos videó látott napvilágot az interneten, melyekből megtudhattuk, hogy az IPPF abortált gyermekek testrészeit értékesíti.

2007 és 2015 között az Európai Bizottság 10.503.000 dollárral támogatta az IPPF-t. Az Egyesült Államokban jelenleg is tart a „Szüntessétek be a Planned Parenthood támogatását” nevű nagy kampány. Az USA egyes államai már be is szüntették a Planned Parenthood támogatását. Európának és Németországnak is ezt kellene tennie.”³³

³³Gabriele Kuby: GENDER – a családot szétromboló új ideológia. 2. kiadás. Alfa Szövetség 2019. 23-25.

A genderelmélet ellentmondásossága és tudománytalansága

„Az az állítás, hogy minden nemi irányultság egyenértékű, ellentmond egy alapvető igazságnak: a heteroszexualitás a feltétele az emberi nem létének, biológiai és társadalmi reprodukciójának. A nemiség egyéb formái elválasztják a szexualitást a termékenységtől, és ha mégis gyermekeket akarnak, a gyermeket, mint valami terméket vagy árucikket állítják elő. megfosztják attól a jogától, hogy biológiai szülei legyenek, és tudhassa, kiktől származik, mi az ő genetikai öröksége. Ez a gyermek méltóságának és jogainak súlyos megsértése. (...) Ha a genderideológia szerint nincsen alapvető különbség a férfiak és a nők között, akkor azért sincs értelme harcolni, hogy a nőknek több jogaik legyenek. A női kvótákat a pozitív női tulajdonságokkal indokolják, ugyanakkor a »nemek közti egyenlőségre érzékeny« neveléssel éppen ezektől a »sztereotípiáktól« kívánják leszoktatni a lányokat. (...) A genderideológia azt állítja, hogy a nem társadalmi képződmény, és ezért megváltoztatható (nemi változékonyság). Ez azonban csak az egyik irányban érvényes, vagyis a heteroszexualitást meg lehet változtatni homoszexualitássá, de a heteroszexuális hajlamon kívül minden más hajlam megváltoztathatatlan »identitásnak« számít.³⁴ A gender ideológia harcot visel az ellen, hogy a homoszexualitást heteroszexualitássá változtassák. A homoszexuális lobbi diszkriminálja azokat a volt melegeket, akik tanúságot tesznek a változásról, és bűnözőként kezeli azokat a terapeutákat, akik segítenek azoknak, akik azért szenvednek, mert nem heteroszexuálisok. (...) Mindebből világossá válik: a genderelmélet olyan hitrendszer, amely a szexuális kisebbségek érdekei szerint kívánja megváltoztatni a társadalmat. Érdekeik érvényesítését a politikai és gazdasági elit, valamint a legfontosabb tömegtájékoztató eszközök támogatják. Mivel a genderelmélet nem a valósághoz, az értelemhez és az igazsághoz igazodik, hanem a társadalom érdekvezérelt megváltoztatását szolgálja, a totalitarizmus új formáit kívánja megvalósítani. Ez a folyamat zajlik most.”³⁵

A liberális államvezetők és hatalmak destruktív irányzatai³⁶

„Mivel Európa vezetői eltökélték magukat, hogy az EU tagállamok társadalom-politikai valóságát a »nemek közti egyenlőség« alapelvei szerint változtatják meg, két kérdés vetődik fel:

- Ki hatalmazta fel az Európai Bizottságot arra, hogy az Európai Unió 500 millió polgárára olyan emberképet kényszerítsen, amely a genderideológiára épül?

³⁴mármint a gender-ideológia szerint

³⁵Gabriele Kuby: GENDER – a családot szétromboló új ideológia. 2. kiadás. Alfa Szövetség 2019. 18-19.

³⁶Ehhez lásd még az alábbi nagyon időszerű kiadványt: Bangha Béla S.J.: Magyarország újjáépítése és a kereszténység. Szent István Társaság, 1920. <https://mek.oszk.hu/05300/05387/05387.htm>

Felmerül a jogos kérdés: a *kereszténység* miért és milyen alapon engedte – merte engedni – ezeket a hatalmakat uralkodó pozíciókba, miért segítette be őket akár direkt, akár indirekt módon a legfelsőbb irányítás szintjére? A fenti kiadványban erre a sajnálatos helyzetre és tényre megtaláljuk rá a választ.

XII. Pius pápa korábbi nyilatkozata:

http://eucharisztikuskongresszus.hu/Apostoli_Szentszek_dekretuma_a_kommunizmusrol.html

illetve Viganó érsek e témában megírt mostani körlevele ehhez a kérdéshez is teljesen aktuális:

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/hit_562.html

- Ki jogosította fel az EU-t, hogy az ember férfi és női nemi önazonosságát megszüntesse? Honnan van az EU-nak jogalapja és hatásköre ahhoz, hogy a szülők gyermekeik nevelésére vonatkozó és számos alkotmányban garantált jogát állami felügyeletű intézményekre ruházza át?

Az »antropológiai forradalom« két további konkrét formájáról szeretnék még beszélni, melyek beláthatatlan következményekkel járnak a jövőnkre nézve: az úgynevezett »homo-házasságról« és a gyermekek szexualizálásáról, mely az óvodákba és iskolákba bevezetett kötelező nemi felvilágosítási órákon történik.³⁷

„Az »egyenjogúsító szexuálpedagógiát« Németországban a zöld-vörös kormányok tantervekké alakítják, és a tankötelezettség révén a diákokra és a szülőkre kényszerítik. Hatályon kívül helyezik a szülők alkotmányban biztosított jogát gyermekeik neveléséhez. Ami korábban perverziónak, erkölcstelenségnek, fajtalanságnak, a gyermekek megrontásának számított, az ma a nyugati világban a »sokszínűség szexuálpedagógiájának« irányelveként alkalmazzák. (...) A gyermekeknek arra van szükségük, hogy a családban szeretetet kapjanak, gyengédségben részesüljenek és biztonságban érezzék magukat. Szexmentes környezetre van szükségük, ahol gondtalanul játszhatnak, új felfedezéseket tehetnek és tanulhatnak. Szexualizálásukkal a gyermekkoruktól fosztják meg őket. A család elleni leghatékonyabb támadás a gyermekek és fiatalok politikailag gerjesztett és stratégiaileg megvalósított szexualizálása.³⁸

„Egy másik »egyetértést szolgáló pont« bukkant fel »a nőies értéket«, »az érzelemgazdagság, kulturális és lelki anyaság« terén, amely »felbecsülhetetlen értéket jelent az egyének és a társadalmak jövője szempontjából is«. De vajon tényleg van-e közös alap a megegyezéshez azokkal a gender-feministákkal, akik mindent elkövetnek, hogy aláássák az anyaság szociális feltételeit és akik az abortusz »emberi jogaiért« harcolnak?! Vajon a jelen történelmi pillanatban van-e bármi jel arra, hogy afféle kölcsönös megegyezés keretében figyelhetünk a másik oldal álláspontjára és elfogadhatunk abból bármennyit is? (...)

Mivel a genderelmélet föladta, hogy a kutatás elfogulatlan módszertani eszközeivel keresse a biológia, az orvostan, az idegtudomány és a pszichológia tudományos igazságait, kénytelen volt a társadalom lelkiismeretének manipulálásához folyamodni. **Téveszméinek gyakorlati kivitelezését a törvényes kereteket adó totalitárius erőszak biztosítja számára úgy, hogy például karaktergyilkosságokkal lehetetleníti el mind közösségi, mind anyagi értelemben a diktátumait el nem fogadó magánszemélyeket.** Ez a szándékuk ér révbe a szólásszabadság törvények általi megkurtításával, a keresztények vallásszabadságának megcsönkítésével, és gyermekeinknek az állam által kötelezővé tett szexualizálásával is.³⁹

Az alábbiakban pedig, a témakör lezárásához fontos szempontokat olvashatunk Téglásy Imre⁴⁰ fent idézett könyvhöz írt **Végszavából**.⁴¹

³⁷Gabriele Kuby: GENDER – a családot szétromboló új ideológia. 2. kiadás. Alfa Szövetség 2019. 32.

³⁸Gabriele Kuby: GENDER – a családot szétromboló új ideológia. 2. kiadás. Alfa Szövetség 2019. 36-37.

³⁹Gabriele Kuby: GENDER – a családot szétromboló új ideológia. 2. kiadás. Alfa Szövetség 2019. 48-49.

⁴⁰<https://alfaszovetseg.hu/vezetoseg/>

⁴¹<https://www.szilajcsiko.hu/single-post/2019/12/08/gabriele-kuby-gender-a-csal%C3%A1dot-sz%C3%A9trombol%C3%B3-%C3%BAj-ideol%C3%B3gia-k%C3%B6nyvismertet%C5%91>

„A görögnél is olyan bűnök miatt sújtja az emberi közösséget a *dögvész* (»döghalál«), amelyeket az uralkodó (eszmeáramlat) a saját népe ősi, isteni eredetű alaptörvényei ellen követ el. A klasszikussá nemesedett Szophoklész szerint e dögvész oka az az egyén, aki főleg döntéshozói minőségében (királyként) követ el (akár öntudatlanul is) súlyos bűncselekményt (apagyilkosságot és vérfertőzést). Arra figyelmeztet, hogy a helytelen tettek a természet síkján is kihágások, és ennek megfelelően erkölcsi súlyuk még hatalmasabb. Az efféle, természet ellen akár öntudatlanul is elkövetett bűnök szándékosság esetén még súlyosabban rombolnak! A vezető ember bűne pedig éppen másoknak rossz példáját mutató jellege miatt válik súlyosabbá.

Intése ez: a politikai döntéshozó Isten és természet törvényeit felforgató, lázadó cselekedetei mindig végveszélybe sodorják a dögvésszel fertőzött, egész közösséget!

Hogy ennek a gondolatmenetnek az érvényességét és időszerűségét lássuk, vegyük most szemügyre, miként értelmezi félre és teszi meg napjaink egyház- és életellenes alapvetésévé F. Nietzsche a görög embereszmény általa korlátlanul szabadnak, kötöttségektől és mindennemű szabálytól függetlennek vélt szerelem-felfogását! Nietzsche kizárólag csak a krisztushívőkre kihegyezett, valóban kemény vádja szerint: »A kereszténység mérget itatott Érosszal. Ez ugyan nem halt bele, de bűnné korcsosult.«

Michel Foucault strukturalista filozófusnak a szexualitás történetével kapcsolatos monográfiái azonban kimutatták, hogy a kereszténység előtti, pogány kultuszokban is komoly, közjót szolgáló értéket jelentett a nemiséggel kapcsolatos önfegyelem, önuralom, önmegtartóztatás, a házasság előtti tisztaság, a szüzesség, illetve a házasságon belüli hűség értékszemponjtja. Ha mindehhez hozzávesszük azt is, hogy a világvallások mindegyike – köztük a minden földrészen lehengerlő népesedési többlettel előretörő iszlám – kifejezetten becsüli, olykor mintha kegyetlen szigorral ellenőrizné a szabályozott, általa bevallottan hódító fegyverként is használható nemi viselkedést és termékenységet, akkor érthetetlennek tűnik a még újpogány szempontból is megkérdőjelezhető filozófus valláserkölcsei ítékezése. Ugyanakkor, ha feltesszük, hogy valóban a bigott valláserkölcsei előírások miatt korcsosult el a szerelem örömforrásának istene, Érosz. Ezt az állítást azonban cáfolják azok a számok, melyek az élet- és termékenységgel ellentétes kapitalista politikai-gazdasági modell által kiváltott új- és legújabb kori népességvesztés tragédiáját igazolják!⁴²

„Erőszakos jogkövetelők és szervezeteik által táplált bírósági hírekkel nap, mint nap telve van a nemzetközi sajtó. Közülük csak a legújabbak:

- Kanadai katolikus, aki férfinak merészelt szólítani egy »átnemesítő« műtéten átesett transzgender személyt, a bíróság első fokon 15 millió forintnak (!) megfelelő pénzbüntetésre ítélte. (Ügye folytatódik.)
- Amerikai cukrászművész, akit azért hurcoltak meg, mert nem kívánt olyan tortát készíteni egy homoszexuális párnak, amely szín- és képvilágával a szivárványos boldogságot reklámozta volna. (Ügye nyeresre áll.)
- Katolikus lengyel nyomdász, akitől hitével ellenkező, genderpropagandát szolgáló kiadványokat rendeltek meg. (Ügye nyeresre áll.)
- 10 éves, jamaikai származású, kiskorú lány, akit azért csaptak ki egy londoni iskolából, mert katolikus neveltetésére hivatkozva felmentését kérte annak az órának a

⁴²Gabriele Kuby: GENDER – a családot szétromboló új ideológia. 2. kiadás. Alfa Szövetség 2019. 60-61.

látogatása alól, amelyen homoszexualitást népszerűsítő rajzokat kellett volna készítenie. (Ügyében nemzetközi szintű tiltakozás bontakozott ki.)

- Lengyel IKEA alkalmazott, akit azért bocsátott el a nemzetközi vállalat, mert belső levelezésében a Biblia homoszexuális magatartására vonatkozó üzenetét idézte, majd ki merte mondani: munkavállalói szerződésében munkaadója nem tüntette fel azt a feladatot, hogy bútorok eladásán kívül még a vallási meggyőződésével össze nem egyeztethető genderideológiát is népszerűsítene kell. (Ügyét nemzetközi jogászcsoport védi.)

A *türelem* mai elmélete és gyakorlata a közbeszédet és viselkedést olyan utcába tereli, amelyben az eddigiektől – tehát a normalitás követésétől – eltérően, szigorúan csak egy irányba szabad közlekedni. Az aktuálisan elfogadott és kizárólagosan értelmezett haladási irányt pedig annak a mozgalomnak a hangadói szabják meg, amely a 71 különféle nemi orientációt magába foglaló LMBTQ stb. irányzat hangadói jelölnék ki. Az irányzatokat illetően bármiféle ellenkezésnek vagy ítélkezésnek helye nincs. Aki mégis fölemeli szavát – akár e mozgalmon kívül, akár valamiféle modern eretnekként belül – az nyilvános megaláztatásra, megvetésre, üldözésre, kiközösítésre számíthat, illetve peres eljárásoknak egzisztenciális megsemmisüléssel fenyegető máglyáján végzi. Közben azt állítják, hogy az ő vallásuk a szeretet, amelynek minden mást megelőző alapfeltétele az ítélkezéstől való teljes tartózkodás. Az egyetlen olyan dolog, amit tilos megkérdőjelezni az, hogy semmit sem szabad megítélni, mert minden ítélkező vélemény azonos értékű. Ennek a »túl jón és rosszon« relativizmusába torkolló nietzschei alapvetésen tenyészik az a vélemény, mely szerint nincs erkölcsi abszolútum, hisz már Isten sincs.

A »*ne ítéld, hogy meg ne ítéltessél*« (Mt, 7,1-2.) bibliai szakaszt napjainkban a fenti viszonylagosság igazolására használják, holott ezt korábban sosem értelmezték úgy, mintha a dolgok megítélésének tiltására vonatkozna. Az értelem célja ugyanis éppen az, hogy értékelje és ítéletet mondjon a jelenségekről. Ha kikerüljük ezt a feladatunkat, akkor »nem ítélkező« választásunk eredményeként elveszítjük azt a képességünket is, hogy lássuk, mi is történik velünk és a világgal. Joggal feltételezzük, hogy az értelemnek és ítélő erőnek ez a körmönfont hiteltelenítése a magát nemlétezőnek beállító háttérhatalom felforgató politikájának eredménye. E politika célja, hogy olyan, tulajdonságok nélküli, semleges »ember«-tömeget állítson elő, amelyet majd bármely célra könnyen befolyásolhat, és amelyből ő maga már hatalmi pozícióból vezényelheti az ekként megtervezett és legyártott tömegek lázadását.

Bár az előszeretettel használt *türelem* (tolerancia) látszólag olyan, mintha valódi, tehát igaz *szeretet* lenne, ennek azonban csak olcsó, mérsékelt és célzatosan megtévesztő, hitvány utánpótlása. A »jó« és a »szeretet« szó itt csak a gonoszság vonzó becsomagolására szolgáló, alkalmi áruvédjegy. Annak az újmódi, ítélkezéstől tartózkodó elvárásnak színleg persze eleget tesz, hogy »a rosszat nem rója fel«, de árulkodóan hiányzik belőle az a belső, lényegadó érték, amitől ez a szeretet valóban krisztusi lehetne, azaz a másik javának az előmozdítása. Ez a hiány pedig akkor áll elő, amikor elsikkasztja azt a lényeges mozzanatot, az áldozatot, amely láthatóvá teszi a különbséget. (1 Kor 13,6.)

A gender elmélete és felforgató gyakorlata nem csupán a keresztény hitelvekkel nem egyeztethető össze! Az Amerikai Egyesült Államokban már három világvallás képviselői – ortodox zsidók, iszlám hiten levők és keresztények – közös utcai tüntetések keretében utasítják el a genderideológia provokatív, türelmetlen megjelenési mivoltát, s mi úgy látjuk, mintha a

Vatikán is kezdené felismerni ennek a türelemre és szeretetre csak álságosan hivatkozó, lényegét tekintve azonban békétlen és gyűlölködő ideológiának a legfiatalabb és a még meg sem fogant nemzedékek létét és egészségét is veszélyeztető rombolására.

Tomka Ferenc atya már 2011-ben helyesen hívta fel a figyelmet arra, hogy a krisztushívőknek és lelkészeiknek cselekvő jelenléttel kell tiltakozni és szembeszállni ezzel a kártékony ideológiával: »Mivel azonban itt az emberi nem, a családok, a gyermekek megrontása a tét, a keresztény embernek meg kell ragadnia minden lehetőséget, hogy tiltakozzék, szembe szálljon ezzel a folyamattal, ahogyan egyházunk ma világszerte tiltakozásokat szervez. Minden keresztény felelős a maga helyén: lelkipásztorok és hitoktatók, közösségvezetők és szülők. Egyrészt le kell lepleznünk a lépésről lépésre belopódzó genderideológiát a ránk bízottak – gyermekeink, plébániánk tagjai – előtt, és fel kell hívnunk veszélyeire, hitünkkel ellenkező tevékenységére minden jóindulatú ismerősünk figyelmét is. Másrészt tiltakoznunk kell!«⁴³ Riadó szavai azonban mintha visszhangtalanok maradtak volna.⁴⁴

Ha hiszünk abban, hogy akkori tanítványainak áruló vagy éppen gyáva magatartása, az akkori főpapok és írástudók gyűlölködő szándéka ellenére is diadalmas jelként tekinthetünk a megváltás életművét véghez vivő Jézus Krisztus keresztjére, akkor abban is hihetünk, hogy a Mi Urunk és Mesterünk áldozata az őt hűséggel követőknek köszönhetően újra győzedelmeskedik.⁴⁵

A fenti hosszabb könyv idézetben szerepel az alábbi mondat: „Úgy tűnik, mintha a Vatikán is ráébredne ennek a türelemre és szeretetre csak álságosan hivatkozó, lényegét tekintve azonban békétlen és gyűlölködő ideológiának a legfiatalabb és a még meg sem fogant nemzedékek egészségét is veszélyeztető rombolására.” Ennek az idézetnek az érthetőbbé tétele érdekében az alábbi bekezdésben, bizonyos tekintetben, kivételesen egy kissé eltérünk a tudományos munkákban megszokott megfogalmazástól.

A báránybőrbe bújt farkas azonban nem a ruhájáról, hanem a tetteiről ismerhető fel. Az Egyház által sokszor semleges megnyilatkozások – tehát a bűnösök konkrét néven nevezése nélküli, általános nyilatkozatok – idézhették azt elő és idézhetik elő ma is azt, hogy az ellenséges oldal egyházi, vallási mezbe bújtatott hamis jelszavaival téveszt meg helyesen gondolkodni nem tudó tömegeket. Éppen ezért szükséges lenne a minden tekintetben való konkrét szókimondás, az ellenséges irányzatok konkrét megnevezésével.⁴⁶ Idézet a lábjegyzetben hivatkozott hozzászólásból: „A kereszténység önvédelmének és a hitvédelemnek fokozatos és egyre erősebb kiiktatása halálos csapás a hitüket tradicionális módon – azaz a krisztusi alapítás szerint – megvalló keresztényekre. A bűnbánatot teológiailag valóban meg kell tartani, de ezzel a kérdéssel nem lett volna szabad a halálos ellenség kezébe egy újabb fegyvert adni. Hangsúlyozták volna e helyett azt, hogy a kereszténység a nagy történelmi

⁴³Tomka Ferenc: A szexuális forradalomtól a gender-forradalomig. Káposztásmegyeri Szentháromság Plébánia 2009. https://nemzeti.net/contents/library/Szexualis_forradalom_S.pdf

⁴⁴Lásd ehhez Barsi Balázs OFM atya félreérthetetlen nyíltsággal és hiteles szeretettel megfogalmazott Antigender esküjét: <https://karizmatikus.hu/hitvedelem/tanitas/6300-antigenderista-eskue/>

⁴⁵Gabriele Kuby: GENDER – a családot szétromboló új ideológia. 2. kiadás. Alfa Szövetség 2019. 79-80, 82-86.

⁴⁶Bíborosok a hit védelmében? A Keresztény Hit Alapítvány hozzászólása (2024) <https://www.katolikus.info/biborosok-bocsanakereke.html>

korokban mindig is kiállt a hite, a nemzete, a kontinense megvédésére, ha kellett, fegyverrel is (keresztes háborúk, Mohács, Nándorfehérvár). Ha nem ezt tette volna, Európa már régen nem létezne. Nem valószínű, hogy ezekben a harcokban túlságosan azzal foglalkoztak volna az országok, a földrészeket védők, hogy most melyik halálos ellenségünktől kérjenek esedezve bocsánatot, meg mit is jelent az, hogy ellenségszeretet.”

Kitekintés, feladatok

Oroszlányban, a Munkás Szent József Plébániatemplomban 2024-ben konferenciát rendezett a Keresztény Hit Alapítvány, Kutschi András plébános atya szíves meghívására és támogatásával.⁴⁷ Az itt elhangzott előadásokban markáns egyértelműséggel fogalmazódtak meg azok a feladatok, amelyeket minden kereszténynek, de ezen túlmenően minden, a normalitás, illetve a természetes erkölcs alapján álló embernek is meg kell tennie annak érdekében, hogy a nemzetek tagjai ne váljanak olyan lezüllesztett egyénekké, akik azután prédájává lehetnek a legbrutálisabb manipulációknak.

Ehhez azonban *tisztán és világosan* fel kell ismerni – és arra törekedni, hogy a felismerésünket megosszuk –, valamint egyértelműen megnevezni az ellenséges támadások formáit, illetve azok forrásait, továbbá a mögöttük álló személyeket és erőket: „A balliberálisok egyik legfontosabb törekvése az ellenvéleményt nyilvánító elnyomása. A baloldali cenzúra mindenre kiterjed, hiszen nem jelentéktelen erők állnak mögötte. Ha valamely internetes fórum vagy portál cenzúramentes, mint pl. a keresztény GAB csatorna, akkor azt mindig külön kihangsúlyozzák. Az ellenvéleményt nyilvánító rá vannak szorulva a tisztességes emberek anyagi támogatására, mivel a cenzúrázott csatornákat a balliberálisok, Zöldek és egyéb hasonló elemek hihetetlen összegekkel segítik fenntartani. Jogosan merül fel a kérdés, hogy ezek az összegek honnan származnak, kiknek a megkárosításából. Miről is szólnak a jelen évek negatív eseményei? A pénzről, és a vele járó hatalomról. A pénz elosztása *alulról felfelé* történik, azaz az átlagembertől vagy a szegényebektől való elvétellel úgy, hogy azt a gazdagok, a fent említett elnyomók kapják meg, hogy a szegények még szegényebbek, a gazdagok még gazdagabbak legyenek!”⁴⁸

„Akik támadnak, a balliberális erők, azok a »woke« (ébredés) ideológia és a »cancel culture« (eltörlés kultúrája) hívei és ma már transzhumanizmusról beszélnek, általában kötődnek a marxizmus vagy a kulturális marxizmus valamilyen formájához. Jelenkori legfontosabb ismert támadási területeik: migráció, háború, Covid ügyek, klímahisztéria, genderideológia, szexuális forradalom. Közös bennük, hogy mind hazugságon/tévedésen alapul.⁴⁹ (...) Csejtei Dezső (PBK, Szegedi Tudományegyetem, filozófiatörténész) »A globalisták mesterséges

⁴⁷Kutschi András, Ficsór László, Dr. Jungbert Béla, Dr. Balásházy Imre, Dr. Krajsovsky Gábor: Kereszténység és közélet Európában. Konferencia Oroszlányban a Munkás Szent József Plébániatemplomban – szerkesztett konferencia előadások. Oroszlány-Budapest, 2024. Kiadja: a Keresztény Hit Alapítvány <https://mek.oszk.hu/26800/26875/26875.pdf>

⁴⁸Ficsór László: Harc az emberek ellen. In: Kereszténység és közélet Európában (szerkesztett konferencia előadások) 6-7.

⁴⁹Ahogy egy alkalommal Mindszenty bíboros is nyilatkozta: „A hazugság hazugság marad, ha milliók hirdetik, milliók erőszakolják és százmilliók veszik is be. A jegy, amelyet korunk homlokán hord, egyre jobban kiütöközik a törvényes ösztönös elsikkasztásán.”

közösségei»⁵⁰ című cikkében az alábbiakat írja: »A magát progresszívnek nevező oldal azon közösségek lebontását, elpusztítását tűzte ki célul, amelyek valamiképpen az emberi élet természetes alkotórészét, háttérét képezik, ez az Isten-haza-család közösségei. Ha most végigtekintünk e közel háromszáz éve tartó pusztítássorozaton, felmerülhet bennünk a kérdés: ugyan miért? Mi célból van szükség e hagyományos közösségformák szétzúzására? A válasz: azért, hogy aztán ez a látszólag szabad, valójában azonban egy gondolkodás és erkölcs nélkülivé tett egyén ezek után könnyű prédája lehessen a legbrutálisabb és legkifinomultabb manipulációknak.«⁵¹

*Fent leírtak értelmében a gender-woke-LMBTQ agresszív ideológia ellen való hathatós fellépés és az arról történő valós és hiteles tájékoztatás az emberiség **normális** jövőjének elengedhetetlen feltétele!*

⁵⁰<https://magyarnemzet.hu/velemeney/2023/10/a-globalistak-mesterseges-kozossegei>

⁵¹Balásházy Imre: A család elleni támadások és azok demográfiai válságot előidéző hatásai. In: Kereszténység és közélet Európában (szerkesztett konferencia előadások) 25-26.

„A boldog családok jelentik a jövőt”

